ION AGÂRBICEANU

Fefeleaga și alte povestiri



ION AGÂRBICEANU

FEFELEAGA ȘI ALTE POVESTIRI

POVESTIRI

FEFELEAGA

Dis-de-dimineață o vezi pe drum, târându-și calul de căpăstru. Femeia e înaltă, uscată, cu obraji stricați de vărsat, arși de soare și de vânt. Pășește larg, tropotind cu cizmele tari, pline de umflături uscate. Calul o urmează cu gâtul întins, scobâlțind din picioarele ciolănoase. Poartă pe spinarea adânc deșelată două coșărci desăgite. Sub coșărci, la fiecare legănare, se văd două petece mari, pământii. Calul e alb, dar, sub coșărci, i s-a ros părul tot, și pielea, de-atâta frecătură, e-o rană tăbăcită, tare ca potângul.

Merge în urma muierii, adormit parcă de tropotul cunoscut al cizmelor ei. Capul, mare cât o solniță, nu și-l mișcă nici la dreapta, nici la stânga. Nici femeia nu-i are grija, ci pășește mereu înainte; doar în răstimpuri zice așa, ca pentru sine:

— Ghi, mă Bator!

Trec așa, amândoi, pe ulițele satului, urcă apoi pe cărarea dinspre Dealu-Băilor și se pierd în coborâșul repede de dincolo de deal.

Pe acolo-i coastă pietroasă, și cărarea-i strâmtă, și femeia tot mereu ogoiește calul:

— Noa, mă Bator, mă! Numa-ncet, mă, că nu dau tătari.

Bator se zdrobește rău pe povârniș, și, ciolanele așa de tare-i împung în piele, când ici, când colo, de parc-ar căuta un loc să iese din trupul bătrân și ostenit. Corfele, desăgite în spinare, bleoncăne în toate părțile, dând să se desprindă de pe șaua mică, de lemn, și pleoapele se lasă și se ridică mereu de pe cele două răni alburi ce-nchipuie ochii, ca și când ar încerca să tragă-n sus o piele neagră ce-acoperă luminile stinse de mult.

Ajunși în vale, se opresc lângă o grămadă de piatră mărunțită. Femeia scoate dintr-o corfă o troncuță de lemn, o umple cu piatră și începe să încarce coșărcile. Calul se clatină încet, la dreapta ori la stânga, după cum pune femeia piatra. Apoi, cu coșărcile pline, pornesc amândoi, încet, la deal. Se-ntâlnesc cu băiețandri care vin chiuind, cucuiați deasupra coșărcilor desăgite pe căluți mici, dar țapeni. Vin și ei după piatră. Băiețandri -i dau bună-ziua femei și trec mai departe.

— Să creșteți mari, să creșteți mari, răspunde dânsa, și trage-ntins de căpăstru.

Cai mai tineri nechează, cheamă de ici și de colo, dar Bator urcă din greu, cu capul în pământ, n-aude nimic, nici tropotul cunoscut al cizmelor

stăpânei nu-l mai aude. Pipăie cu picioarele și cunoaște, știe unde are să vie vreun pripor mai greu de urcat. Acolo se adună, se îndreaptă, suflând, nădușit, pe nările largi, bătrâne.

— Ho, mă Bator, ho, mă sărace! Stai să mai hodinim, că doar nu dau tătari.

Și calul se oprește bucuros, și răsuflă ca din foi. Femeia tocmește coșărcile, mai pune la loc vreo bucată de piatră ce dă să cadă, și cată înainte: cât mai au până-n vârful dealului?

Și tot așa, cu popasuri dese, cu îndemnuri, ajung pe culme. De aici-i mai ușor. Ajunși în sat, descarcă piatra astăzi la o gazdă, mâine la alta. La câte unii duce și săptămâni de-a rândul.

Pe muiere-o cheamă Maria, dar oameni, batjocoritori cum sunt, îi zic Fefeleaga.

Tineretul mai mărunt din sat așa a pomenit-o: cu Bator de căpăstru aducând piatră la uni și la alți. Cât aur vor fi scos unii și alți din piatra adusă în spinare de Bator, Maria nu s-a gândit niciodată să socotească, dar, de multe ori, când Bator abia urca pe spinarea dealului, își zicea așa în gândul ei: „Din câtă piatră a purtat săracul, mai că s-ar putea face un deal ca acesta”. Îi plăteau de-o povară zece cruceri. Și când era drumul bun, putea aduce cinci-șase poveri. Tot făcea pe săptămână vreo trei zloți. Și-și zicea în gând: „Tot putem trăi”.

Odată trăise și mai bine. Pe când îi trăia bărbatul, Dinu, oamenii îi ziceau Maria Dinului. Și Maria Dinului, pe vremea aceea, lucra cu Bator alăturea ca și acum, iar Dinu lucra în baie, sfredelea stânca și pușca cu praf ori cu dinamită, ca toți băieși. Și mai câștiga și Dinu trei-patru zloți la săptămână.

Copii aveau pe-atunci vreo cinci capete.

Slăbuți copi. Aveau ce mânca, și tot erau jigăriți. Dinu tușea mult; de câte ori venea de la baie, ud și plin de tină, tușea și suduia copi i, – nu-i putea suferi văzându-i așa de prăpădiți. Muierea le ținea partea, îi mângâia, îi săruta pe obrăjori scorțoși, de pe care mereu se desprindea un praf ca o pulbere de făină.

Lasă-i, măi române, ce-aștepți tu acuma de la ei? Când vor începe să lucre, se întăresc ei atunci, zicea femeia.

Până-i cucu! Dintr-ăștia nu voi vedea eu oameni! răspundea cu ciudă bărbatul.

Și n-a văzut, că Dinu a murit mai degrabă ca toți. Femeia l-a plâns ce l-a plâns, dar n-a avut vreme de jelire, că, deodată cu înmormântarea, s-a gătat și cel din urmă bănuț din casă. Bator, în vreo trei zile, cât a hodinit până l-au îngropat pe Dinu, era aproape să înțepenească. Acum femeia simțea că singurul sprijin ce-i rămăsese era calul ăsta mare, alb, slab de să-i numeri toate oasele. Satul era tot așa ca și pân' trăia Dinu.

Toți oameni își vedeau de lucru, ca și când nimic nu s-ar fi întâmplat. Și când au văzut-o pe Maria, a doua zi după ce și-a îngropat bărbatul, c-a și plecat cu Bator de căpăstru, unul mai pestriț la mațe a zis:

— Iată și pe Fefeleaga! Și, de-atunci, Fefeleaga i-a rămas numele. Dar ea nu s-a încrezut niciodată în oameni, nici nu le-a cerut ajutorul. Altădată se încredea în voia Celui-de-Sus, iar acum, de la moartea bărbatului, se încredea în Bator. De când și-a închis Dinu ochii, și ea a ieșit în curte și a strigat „Tulai!", de-atunci a simțit că nu oameni aceia care vor veni să vadă pe mort îi vor fi sprijin de-acum înainte, ci calul acela mare, alb, care sta legat de-un pociumb și ronțăia liniștit la ogrinji. Și cât a stat mortul în casă, de câte ori ieșea Fefeleaga afară, îi părea că Bator, cum ronțăia la ogrinji, dând din cap, ar zice: „Da, da, da! Vom face ce vom putea".

Și așa, încetul cu încetul, tropotind din cizmele mari ziua întreagă pe ulițele satului, cu Bator de căpăstru, a început să-l uite pe Dinu. Nu doară așa, ca să se gândească la alt bărbat, că ea de mult nu mai înțelegea decât într-un chip viața: să se frământe săptămână de săptămână, ca, duminica, pe bănuți căpătați, să cumpere bucate și legume pentru casă. Și, pentru asta, se simțea destul de tare, dacă avea pe Bator alăturea. Poate or fi muncit-o și pe ea vreodată, – cândva, demult de tot, – gânduri mai luminoase, și inima, în tinerețe, poate să-i fi tresărit vreodată de-o căldură tainică. Dar îndată ce s-a înhămat la munca din care vedea că toată viața n-are să mai scape, a înțeles că, pentru o femeie năcăjită ca ea, toate acele închipuiri de mai bine sunt, iac-așa, prosti, care-ți fac traiul mai greu.

S-au aflat vreo doi-trei oameni care au sfătuit-o să se mărite iar.

— Ce să stai așa? Îmbătrânești, ș-atunci nu te mai ia nime.

— Ieie pe muma-dracului! zicea Fefeleaga.

Și privea cu dușmănie la oameni aceia, care numai din bunăvoință o sfătuiseră așa.

Apoi își punea capul în piept, trăgea de căpăstru – „Ghi, măi Bator, ghi, măi sărace!" – și-și vedea de drum, gândindu-se la ceva. Nu știa ce-i, dar simțea că-i amar, și nu știa de ce-i mai vine în minte: că, adică, de ce mai

trăiește omul în lumea asta? N-a răspuns niciodată decât ridicând din umeri și, deci, îi era ciudă că, din când în când, îi venea iar gândul acela. Câteodată, dimineața, când punea coșărcile pe cal, i se părea că și Bator s-ar gândi la lucrul acesta și că, dacă n-ar fi orb, ar privi-o întrebător.

În cinci ani de văduvie a rămas numai cu doi copi, un băiat și-o fetiță. Trei au murit. Au murit toți când să treacă peste anul al cincisprezecelea. Ca și când acolo, la anul acela, al cincisprezecelea, ar fi fost un prag înalt-înalt, de care era sortit să se împiedice copi i ei. Cădeau și-și rupeau grumaji. Săteni se bucurau că o mai ușurează Dumnezeu, dar Fefeleaga nu se bucura deloc. Drept că băieți erau mari, dar, fi nd toți bolnavi, nu puteau munci. Pe unul chiar l-a dat slugă, dar nu l-a ținut stăpânul, zicând că-i prea slab, că n-are virtute. Și Fefeleaga tot nu se bucura de moartea lor. De spus, nu spunea nimănui de-o doare ori ba. Nici n-o puteau cunoaște oameni dacă are mort la casă decât de pe două lucruri: întâi că, două-trei zile înainte de moartea vreunui copil, Bator stătea legat de pociumb, ronțăind ogrinji, și a doua, că, după înmormântare, Fefeleaga pornea cu noaptea-n cap, cu calul de căpăstru, pe ulițele satului. Dar, până era mortul în casă, dânsa ieșea de multe ori și se apropia de cal.

— Ce mai faci, tu Batore, sărace? Și calul ciolănos da din capu-i mare cât o solniță, părând a zice: „De, ce să-i faci, așa e lumea!”

Și drept avea calul! Așa e lumea!

Fefeleaga a simțit bine că-i așa, de câte ori îi murea vreun copil și-și vedea casa din ce în ce mai goală.

Mai mult venin i se strângea la inimă duminica. Da, atunci își scotea plata pentru munca de-o săptămână, a ei și-a lui Bator. Și bogătani, ști nd-o fără ajutor, nu-i plăteau regulat, nu-i plăteau tot, așa că Fefeleaga avea rămășițe mari pe la toți. Se încredeau că va veni, totuși, și săptămâna vi toare la lucru, căci n-avea ce face cu Bator. Și mai făceau socoteala că, de la o săptămână până la alta, Fefeleaga, cap de muiere, va mai uita. De uitat nu uita dânsa, dar dacă vedea că omu-i lacom pe creițărașul ei, nu zicea nimic, nu-l mai cerea, ci numai un zâmbet de batjocură i se așeza pe față. Și era ceva curios de tot zâmbetul acesta pe obraji pământi, mâncați de vărsat, ca două lespejoare de piatră surie pe care au picat mulți picuri grei de ploaie, găurindu-le.

Așa, adunându-și plățile, rar putea să dea pe la biserică. Dar nu mergeau la biserică nici bogătani din sat. Aceștia stăteau la cârciumă și beau bere.

Fefeleaga nu mergea la slujbă, și, totuși, văzând pe oamenii aceștia, care beau poate chiar bănuți pe care ar fi trebuit să-i dea ei, îi disprețuia, și,

— ști-o amarul ei de ce, – se simțea că-i mai mult decât ei, că-i mai bună creștină decât dânși. Și, rar, dar rar de tot, când vreunul o amâna cu lunile și nu-i plătea, îi spunea verde în față:

— Ce-s eu? Nimic! Da' pe mine nime nu mă blastămă, nime nu zice să mă bată Dumnezeu, pe când pe dumneata tot satul te blastămă.

Și-acum, să-i fi dat bogătașul plata întreită, nu-i mai trebuia. Mergea acasă, mai punea o mână de fân sub botul calului și-i zicea:

— Da' tu ce mai spui, Batore sărace? Și calul, pipăind cu buzele mari, groase, fânul, da din cap, ca și cum ar fi zis: „Da, da! Așa-s oameni.”

Lucrând săptămâna întreagă, înțelegându-se cu Bator, ca și când în el s-ar fi mutat sufletul bărbatului, al lui Dinu, Fefeleaga nu știa cum trece vremea. Timpul, pentru ea, avea o singură măsură: de la moartea unui copil, până când altul își închidea ochii.

Numărând așa, ajunse cu un singur copil, o fată, și socotea trei ani de la cea din urmă moarte ce-a fost în casa ei.

Îmbătrâniseră și muierea, și calul. Muierea era jumătate căruntă, avea părul ca lâna oilor seine. Pe obraji ei mâncați de vărsat se formaseră pârăiașe adânci, zbârcindu-i fața.

Bărbia i se ascuțise și începea să se ridice spre gura căzută înăuntru. Calul era și mai ciolănos. Cele două petece pământi de sub corfe se măriseră, părul de pe coaste, de pe spinare i se rărise și i se rărea mereu. Buza de jos îi spânzura, ca și când i-ar fi atârnat cineva o povară nevăzută.

Femeile mai bătrâne din sat, babele, se dădură cu vorbe în jurul ei. Că așa, că pe dincolo, c-ar fi bine să se facă niște farmece, că nu-i lucru curat de-i tot mor copi i, și tot la aceeași vârstă.

Dar Fefeleaga nu credea în dracu' și în puterile lui. Femeile își făceau cruce de necredința ei, dar Fefeleaga rămânea rece.

— Nu, soro, nu-i duc. Drac e omul cel rău și nedrept.

Ăla-i dracu! Și n-a umblat după farmece și descântece. N-a umblat. Și la patru ani, două luni și treisprezece zile de la cel din urmă mort, i-a adormit și fetița rămasă în viață. Cel din urmă copil. Și tot când să treacă peste al cincisprezecelea an. Și asta, ca și vreo trei ani mai înainte, n-a fost bolnavă. Făina ce-i cădea de pe obraji, până a fost mai mică, s-a dus. N-a zăcut decât vreo două săptămâni.

Și când i-a murit copila aceasta din urmă, Fefeleaga n-a spus o zi nimănui nimic. Cât ce-a închis ochii, a pus luminița în sfeșnic, să ardă mai departe, a ieșit în curte, a dezlegat pe Bator de la pociumb, l-a tras întins de căpăstru, l-a dus în șopronul plin de fân și l-a lăsat acolo slobod. Nu i-a zis nimic, ci, din întâmplare, și-a ridicat ochi spre capul bălanului. Pleoapele-i stăteau deschise, fără să clipească. Nicicând nu-i părură cele două răni alburi așa de grozave, așa de adânci, ca acum. Apoi a intrat în casă, s-a pus pe-o laviță de brad și a stat ziua-ntreagă așa cum stă lemnul. N-a plâns, nu s-a bocit, nu și-a sărutat copila, ci a stat așa, cu capul în palmele aspre. Și-i tot venea nodul acela amar, până-n gât, că adică pentru ce mai este omul în lume? Acum nu mai ridica din umeri, dar nici nu-și deslușea gândurile într-un răspuns. Ce vedea mai viu era viața pe care-o dusese, de căpăstru, întâi c-un cal negru, apoi cu Bator. Vedea Dealu-Băilor înalt, pieptiș, cu colți de stâncă ieșiți ca niște măsele de uriași, vedea poteca de-atâtea ori bătută, și pe potecă se vedea pe ea cu Bator de căpăstru. Număra așa ca-n vis de câte ori a urcat și-a scoborât dealul acela, socotea cam de câte poveri de piatră să fi adus în vreme de vreo patruzeci și cinci de ani. Apoi trecea cu gândul la duminicile de peste an; în câte a fost și în câte n-a fost la biserică. Și când n-a fost, de la care om câți bani a luat?

Cu care s-a sfădit pentru plată? Apoi auzea iar pe Bator cum pășește, pocnindu-și oasele, în urma ei, cum sună vreo potcoavă ce stă să cadă. Îl vedea cum se zmâncește, cu greutatea în spate, pe Dealu-Băilor la deal, cum se proptește pe picioarele de dinainte, pe Dealu-Băilor la vale. Îl vedea, și se-auzea acolo, departe, pe sine cum îl îmbuna: „Stai, mă Batore, sărace! Stai să mai hodinim, că doar nu dau tătari!” Apoi, încet-încet, cu mare greutate, socotea numărul anilor dintre morți săi, de la bărbat până la fetița aceasta din urmă. Lung șir de ani! Și ce de drumuri bătute, maica mea, Doamne, că dacă le-ar pune în șir drept, ar fi ajuns la marginea lumi!

Dar acum s-a isprăvit cu strapațul! Nu mai avea pentru ce să se zdrobească. Până i-au murit pe rând, unul câte unul, copi i, n-a știut pentru ce se zolește atâta. Acum, când Păunița sta cu luminița de ceară la căpătâi, simțea Fefeleaga că toată viața pentru copi i aceștia s-a chinuit. Cum s-a chinuit, numai ea știa! Ba nu, nu i-a căzut greu lucrul, a muncit din inimă! Pentru ei! Pentru cinci, apoi pentru patru, apoi pentru trei, și iarăși, pentru doi, și în urmă pentru unul. Și două lacrimi micuțe, cât gămălia, îi umeziră ochi uscați.

Seara s-a dus la clopotar, la preot, „să se mai ostenească o dată și pentru cel din urmă suflet din casa ei”. Dimineața următoare a intrat în șopron, l-a luat pe Bator de căpăstru și a pornit. Calul trăgea să meargă spre locul unde știa că stau cele două corfe legate, îndesăgite. Dar Fefeleaga l-a oprit.

— Stai, Batore, stai, calule sărace, că de-acum n-o să mai porți piatra în spinare!

Și-l trăgea de căpăstru spre portiță.

Calul, simțind că n-are coșărcile în spate, se priponi în prag.

— Ghi, măi Batore, ghi, măi dragă! Acum nu mergem la lucru. Nu! Acum te duce Fefeleaga la târg să te vândă, să cumpere mama cunună și julj alb-alb, ca laptele de alb.

Că acum a murit și Păunița, măi Batore!

Și ochi ei uscați se umeziră a doua oară. Și, trăgându-l de căpăstru și tot vorbindu-i, l-a dus la oraș și l-a vândut pe un preț ca vai de el. Calul simți mâna străină, ce-l prinse de căpăstru, mirosi pe noul stăpân, și, întorcându-și capul după Fefeleaga, necheză întâia oară, după o tăcere de o grămadă de ani. În ochii bătrânei se iviră a treia oară lacrimi, și, ca într-o fulgerare, înțelese păcatul ce-l face despărțindu-se de calul ce-a ajutat-o o viață întreagă. Dar zadarnic! Dânsa nu mai avea ce face cu Bator. De câte ori l-ar fi văzut, și-ar fi adus aminte de lungul șir de morți, – da, de morți, căci vede ea că pentru ei a lucrat, – și n-ar fi putut răbda. Simțea că prietenia aceea aproape omenească, ce a avut-o față de cal, a fost numai pentru ajutorul ce i l-a dat el pentru copi i săi. Că ea, în calul acela mare, alb, ciolănos, și-a iubit copilași. Și totuși, iată, chiar acum, cel din urmă ajutor tot de la Bator vine. Să nu fi fost el, Păunița n-ar avea nici sicriu vopsit, nici cunună ca de mireasă, nici giulgiuri albe. Când ieși de la târguit, calul era legat de-o proptea într-o uliță strâmtă. Merse la el și-l mângâie pe grumaji. Calul necheză iar.

— Batore, mă, nu fi tu supărat. Ție o să-ți meargă mai bine. Dar iaca, eu mă duc, mă grăbesc să împodobesc pe Păunița.

Și tropotindu-și pe trotuare cizmele grele, umbla, frântă de spate, să găsească vreun car de la ei, să-și ducă acasă podoabele cumpărate pe prețul lui Bator.

POPA VASILE.

În odaia îngustă, joasă, cu geamuri mici, roșcate de flăcăruia când săltătoare, când liniștită a bețigașului de său de pe masă, se plimbă cu pași largi, măsurați un bărbat adus puțin de spate. Barba bogat revărsată pe piept are mănunchiuri groase de fire arginti.

Mustățile-i răsucite par două coarne de berbec, ce se pierd în barbă, roșcate, cu puține fire albe. Din când în când, se oprește lângă masă, vrea să se așeze pe scaun, dar iar se îndreaptă și iarăși pășește larg și măsurat. Pe câteva clipite capul se ridică măreț, și sub sprâncenele dese, stufoase, ard în văpăi două diamante negre. Nasul de vultur palpită, pare că adulmecă în depărtări mari.

În casă e liniște grea. Din odaia vecină, pe ușa deschisă, se-aude respirația regulată a celor ce se odihnesc, scutiți de răsufletele reci ale vântului ce fluieră cu o mulțime de întorsături în streașina lungă a casei, afară, în toamna târzie. În vatra rece, în două colțuri, doi greieri numără cu scârțâiri uscate clipele ce trec. Din cadrele icoanelor vechi, sfinți, în haine lungi, șterse, ascultă, cu capetele plecate, furtuna de-afară. Par adânciți în gânduri, ca niște moșnegi ce-au adormit la un priveghi, cu coatele pe masă. Pe după icoane sunt vârâte tufe de busuioc și de izmă creață, cu miros de sărbătoare.

Întru târziu, bărbatul, după ce închide ușa odăi vecine, se oprește în mijlocul camerei.

Stă mult, ca împietrit, cu capul plecat, cu brațele încrucișate pe piept. Din când în când oftează, și barba mare i se zbate ca o descărcare nervoasă. Afară, vântul se vaietă prin frăgarii negri, se învăluie pe sub streașină, îmbulzindu-se prin geamurile mici, și se depărtează apoi, ca răpit, într-un întuneric de să-ți scoți ochi, lăsând răstimpuri mari de liniște în urmă. Din ochi negri, aprinși, se desprind repede doi stropi mari și se pierd în barba încâlcită. Pași se-ndreaptă iar, hotărâți acum, spre masă, și scaunul cu spetează scârțâie dureros.

O coală albă de hârtie așteaptă pe masă.

Pana înțepenește o vreme între degetele groase, apoi, încet, cu opintiri și ponturi, începe s-alunece scârțâind.

„Măria-ta!

De douăzeci și cinci de ani sunt aici, în satul unde m-ai trimis. Douăzeci și cinci de ani trec ca o palmă la ureche, dar pentru mine au fost douăzeci și

cinci de veacuri, măria-ta! Până am fost la învățătură, m-ai cunoscut bine pe mine, și pe Toader Vălean, și pe Petre Muntean. Noi țineam strana. Acuma, ei s-au dus de mult, măria-ta, și numai eu am mai rămas, eu, Vasile Todoran.”

Mâna lui Vasile începe să tremure ca de friguri, pe ochi i se pune o ceață deasă.

Șirurile ce se usucă pe hârtie i se par grozav de încâlcite. Literele joacă, se dezlănțuie, se împrăștie și dispar apoi cu totul. Vasile Todoran se freacă la ochi, dar ochii nu mai văd în afară. Se lasă greu pe speteaza scaunului și oftează din adânc. Sub para tremurătoare a feștilei de pe masă, sfinți vechi de pe perete par că se deșteaptă. Afară, vântul se izbește în ferestrele mici, și un ochi de hârtie plesnește. Vasile Todoran deschide ochi, tresărind. Flacăra săului de pe masă se-alungește și-i gata parcă să se desprindă de feștilă.

— Ce vreme, Doamne, ce vreme! șoptește popa Vasile, și cu o năframă neagră astupă ochiul. Apoi se așează iar pe scaun.

De când duce el amarul ăsta de viață!

Bătrânul badea Iacob, tată-său, să-i fi dat lui bună pace, să fi rămas aici în sat, în rând cu feciori. Cine-ar fi ca el acum? Dar nu!

Bătrânului îi ardea să-l facă domn, și încă ce domn, ia, nu așa, o zdreanță de scriitoraș!

Avea băiatul glas bun, – ce mai glas! – „got”, cum zice cantorul Mitru. Și dacă nu l-ar fi făcut popă, atinci pentru ce le mai dă Dumnezeu dar oamenilor?

Și Vasile Todoran, cum stă rezemat de speteaza înaltă a scaunului de stejar, vede, ca în vis, toată viața ce-a urmat pentru el din această hotărâre neînduplecată a bătrânului.

O casă mică, cu ferestrele murdare, cârpite cu hârtie, locuința unui pantofar uscat, vânăt la obraz, care toată ziua ședea pe un scăunaș, punând petece ori tălpi, fumând necontenit și golind tot la trei ceasuri o litră de rachiu. Un ucenic ghebos aducea și ducea marfă, punând întotdeauna în buzunar glaja stăpânului. Aci a-nceput să învețe lecția ce i se spunea la școală, în mirosul de tutun, de cleiuri, de vinars și de piele umedă, putredă pe jumătate. Când îi vin în minte anii petrecuți acolo, îl cuprind fiori reci.

Numai după ani a schimbat cvartirul și s-a mutat la cei doi prieteni, cu care mai târziu cânta în strană; numai atunci a mai prins și el vlagă. Ani de-nvățătură erau doi pentru cei ce se grăbeau.

Dar de acești doi ani Vasile Todoran își aducea totuși cu drag aminte. Mai ales de unele zile mari. Când se strecura cu cei doi prieteni la crâșma lui Tănase, puneau trei șurțe de-ale crâșmărești în cele trei ferestre și așezau lumina în mijlocul mesei, iar în jurul lumini – trei sticle cu vin. Feciorii se mai încălzeau la inimă, li se dezlegau limbile și le porneau lacrimile odată cu cântecele. Și ce cântece, Doamne, Doamne! Te-aprindeau mai ceva ca vinul! Și Vasile era cel mai meșter. În asta una nu se-nșelase bătrânul: feciorul lui avea un glas,

— Doamne, ce mai glas! – „got”, cum zicea diacul Mitru.

Vasile cânta, prieteni îl acompaniau, și ochi lor cuminți se umezeau. Și când se depărta și al doilea rând de sticle goale, să vină iar pline, prieteni se îmbrățișau, și apoi, liniștindu-se, făceau planuri mari pentru vi tor. Cei doi aveau acasă logodnice ce-i așteptau cu ochii plânși, blăstămând atâta foc de-nvățătură ce trăbă să ai ca să poți cădelnițá în biserică. Ei se-nduioșau mai în grabă decât Vasile, și pe buze le veneau cântece de dragoste. Dar Todoran schimba repede rostul și se pomeneau cântând: Cine trece Oltul mare? Ce viteaz răzbunător Umple astăzi de teroare Zbirii bietului popor?

Și nu se prea puteau dumeri ce va să zică „zbiri -bietului”, spus totdeauna într-un singur cuvânt. Dar Vasile punea capăt și nedumeririi, căci încheia cu:

Plângi, popor nenorocit! Plângi, că Tudor a murit!

Și cei doi prieteni plângeau cu lacrimi amare moartea bietului crai Tudor Olteanul, care trecuse Fără cruce, fără floare, Fără lacrimi pe mormânt.

Amintirea acestor zile mari era singura zare luminoasă în viața lui Vasile Todoran.

Dar cât de rare au fost acele zile! Câteodată i se părea că partea asta frumoasă a vieți lui a fost un vis numai. Mai ales după ce-i muriră prieteni.

El nu avusese logodnică, până la pricopseală, dar, venind acasă, zece ar fi mers după el.

Lui Vasile îi vine în minte toată viața lui de popă aci în sat. Și, din toate, înțelege numai atâta, că tată-său mai bine-l lăsa să crească în rândul celorlalți feciori. Ani răi l-au legat de gard. Cei buni i-a cheltuit cu școlile, pentru un băiat care, după cinci ani, murise de aprindere de plămâni, și pentru o fată care și ea fusese un an la oraș.

A muncit în rând cu ceilalți oameni din sat.

A muncit ca un bou, și nu s-a ales cu nimic.

Că dacă era an ploios, eclegia se îneca de bălțile ce le ținea lunca o jumătate de an; iar de era secetă, crăpa cleiul de sub firele rare de iarbă, și cucuruzul își învârtea frunzele ca fusele. Moșia lor cea bună, din moși, a pus-o tată-său cu învățătura lui. Era înrudit cu ju-mătate satul, – cât despre partea lui, cât despre partea muieri, – dar de la aceștia în zadar cerea. Erau săraci și n-aveau ce să le dea.

Și tot ar fi mers cumva, numai să fi fost ani buni. Mai ales anul acesta din urmă! Trei vitișoare în grajd, și nu avea un car de fân! Și toamna venise degrabă. Le-ar fi vândut, da' nu le cumpăra nimeni, numai cu preț de batjocură. Oameni mulți plecaseră la America. Își vânduseră tot, ca să-și poată face bani de drum. Și plecaseră cu gâturile uscate și cu ochii umezi. Și s-au dus mulți.

De când se porniseră oameni să meargă în lumea cea nouă, îi tot umbla și lui ceva prin cap, dar tăcea. Niciodată însă n-a fost așa de zdrobit ca în seara asta.

La o vreme, se ridică iar și începe să se plimbe prin odaie. Întru târziu, se oprește din nou, cu brațele încrucișate, și stă mult așa, ca împietrit.

Afară, în noaptea adâncă, vântul vuiește întruna. Două lacrimi mari se pierd în barba încâlcită, și popa Vasile pornește cu pași hotărâți înspre masă și se apucă din nou de scris.

„Măria-ta!

Eu, Vasile Todoran, de douăzeci și cinci de ani preoțesc tot acolo unde m-a pus măria-ta. Pasămite, așa e voia Celui-de-Sus. Acuma, eu am avut un fecior, pe care l-am purtat cinci ani la școală. Dar ăla a murit.

Dac-a murit, s-a hodini, măria-ta. Dumnezeu să-l ierte! Acuma, măria-ta, vei ști c-a fost mare secetă în anul acesta, și am trei vitișoare și nici un car de fân.

Să le vinzi, le dai pe nimica. De celelalte ar mai fi cumva, dar cu mălaiul stăm rău de tot. Poporenii n-au să-mi dea nici câte-un cop. Și am, măria-ta, nevastă, că trăiește încă, și doi băieți, peste zece ani amândoi, dar pe ăștia vezi bine că nu i-am mai putut duce la școală. Și așa, ei pot trăi și cu mălai. Dar mai am, măria-ta, o fată de douăzeci și patru de ani. Și nu s-a măritat încă. A fost un an și la școală, la oraș, dar domnișoară tot nu poate fi, că nu avem nici bani; apoi, feciorii din sat se vede că nu prea îndrăznesc, știi dumneata. Și așa, e trecută de ani și nu s-a măritat încă. Și să o vezi numai! Înaltă, mlădioasă, cu fața albă ca de crin, cu ochii negri, negri și umezi! Și stă așa, și nu se mărită. Măria-ta! Pe mine pentru fata asta mă doare. Și să

mă ierți, măria-ta, dar când mă uit la ea, blăstăm ziua în care m-a dat tata la școală.

Acuma, de-aceea vin eu să scriu mărieitale: vreau să adun ceva bani, să-i fac zestre, ori să mă duc de-acasă, că așa, gândesc, feciorii vor fi mai îndrăzneți, că preuteasa, Ruxandra, e țărancă și ea.

Eu singur îs domn în casă. Că, uite, de asta voiam să-ți spun mărieitale: eu vreau să mă duc din sat, oblu în America. S-au dus ei încă oameni de la noi, și au făcut uni bani. Acuma, eu numai de-atâta mă rog, să-mi dea măria-ta slobozenia asta și să-mi ție satul până voi veni. Nu ca popă vreau să mă duc, măria-ta, nu! Patrafirul îl las aici; ci acolo spun că sunt fabrici multe și plătesc mai bine. Nu pentru mine, nici pentru Ruxandra, ori pentru cei doi băieți te rog, ci numai pentru ea. De ea mi-e milă, că e trecută de douăzeci și patru de ani, și nu s-a măritat încă. Ș-apoi mai spun eu încă ceva, dar numai mărieitale: așa-i ea, nu poate mânca nicicum mălaiul gol. Și în America mai fac oameni bani, măria-ta. Și trăbă să mă duc!

Așteptând slobozenia, sărută dreapta mărieitale sluga plecată, Popa Vasile, zdrobit, împătură hârtia, o pune bine în buzunar, și așa, îmbrăcat, se răstoarnă pe lavița de lângă fereastra în care răscolește și-acuma vântul.

Dimineața închiripă de la judele un cal, cu șaua de lemn îmbrăcată în piele neagră, și spuse femeilor că trăbă să meargă până în oraș, la poștă.

Când să iasă pe poartă, un copilandru de vreo șaisprezece ani, oacheș, îmbrăcat în suman, se arată și el în prag, cu calul de căpăstru.

Domnule părinte, să faci bine să vi, că moare taica!

Cum moare, mă Ionică? N-a fost beteag!

— Numai de două zile a căzut la pat. Dar acum moare, domnule părinte! Fă bine, vină-n grabă!

Ai lui Ionică locuiau pe hotar, cale de-o poștă pân-acolo. Popa Vasile sări din șa, se-ntoarse furtună în casă, luă patrafirul și ceaslovul, se-avântă iar pe cal și plecară amândoi.

Colo, după amiază, o căruță se opri înaintea casei preoțești.

— Vină, Ruxandro, de ia patrafirul și ceaslovul! Trăbă să-l ducem la doctor. De nu, omul ăsta moare cu zile. E în aprindere de plămâni, așa cum a fost și Gheorghieș al nostru. În căruță nu se vedea decât lâna cojocului ce-acoperea pe bolnav. Seara, căruța se opri iar în fața casei. Popa se coborî.

— Auzi, Ionică, dacă-i ajunge acasă, să faci cumva să trimiți calul, că e al judelui, zise popa către băiat, și, întorcându-se către preoteasă: I-au dat doctori leacuri și-au zis că-i trece. Da' de nu mergeam, era gata!

Vezi, mor cu zile bieți oameni!

Când să se dezbrace, popa Vasile dă de scrisoarea la vlădica în buzunar. Își uitase toată ziulica de ea. O scoate, o-ntoarce, o privește lung pe toate părțile, apoi se-apropie de vatră, o pune în flăcări și oftează din adânc, cu privirile pierdute-n vâlvătaia roșie:

— Câte necazuri, Doamne, câte necazuri!

CULA MEREUȚ.

La stâna de la Comandă, Cula Mereuț e acum a cincea roată la car. Strungari, niște băiețandri de ieri, de-alaltăieri, îl iau peste picior, iar păcurarii roșcovani la față, cu cămășile smolite, râd pe sub mustăți de ponturile ce i le fac aceia. Dar când e să urnească o treabă cu temei, Cula Mereuț trăbă să vie cu sfaturile bătrânești, așezate, ca să iasă toate bine la cale. Cea dintâi urdă, primăvara, și cel dintâi caș Mereuț trăbă să le facă; el trăbă să potrivească laptele din fiert, să arate cât cheag trăbă pus ca brânza să iasă potrivită pe întreg anul. Ceilalți păcurari stau atunci pe de lături și privesc țintă la toate apucăturile bătrânului.

— Ia gustați, puilor, de vedeți, mai are moșul preț de-un ban rău?

Și Cula, cu ochi mici, strălucitori de bucurie, le împarte la toți caș dulce și urdă nouă.

— Plătești, moșule, un corn de țară încă!

Flăcările arămi de sub căldare rumenesc și mai mult fețele ciobanilor. Ochi le scânteie, negri ca tăciunele. Își scutură capetele frumoase, – să le tai în marmoră! – ca să se tocmească bine părul luciu, și privesc la urda și la cașul alb ca zăpada.

— Măi strungari, măi, mă Bucure, mă, haidați de duceți zărul, să știe și câini ăștia, săraci, că a mai sosit o dată sfânta primăvară!

Și Cula Mereuț le arată cât zăr să ducă.

Strungarii se codesc, se frământă, și unul își strâmbă gura, gata să plângă.

— Păi numai atâta să le ducem? Sunt șase zăvozi!

— Asta-i! Parcă ei ar fi sparți, ca voi! Și strungarii, oricât ar voi să-și hrănească bine câini, trăbă să se mulțumească cu atâta.

La troaca îngustă, dulăi mari, lânoși, pleoscăie cu limbile lungi, de-ai gândi că se îneacă, nu alta. Din când în când vreunul își arată colți, rânjind spre vecinul ce se îndeasă în el. Apoi, în răstimpuri, câte doi se mușcă de urechi, de gât, aleargă de la troacă unul după altul și, unde se ajung, cad grămadă, încolțindu-se, hârâindu-se.

— Nu-i lăsa, Petre, mergi și arde-l pe Bălan de mamafocului! De nu se-nfrică acum, de la-nceput, nu va mai fi pace între ei la nici o mâncare. Un flăcăuandru oacheș, larg în spate, se repede cu bâta.

— Așa! Dă-i, dă-i tâlharului, să ție minte! Bun!

Bun! Mai dă-i una. Brava! Acum știu că nu mai mușcă! Și Cula Mereuț râde foarte mulțumit, înmulțindu-și crețurile de pe obraz.

— Măi, aveam eu un câine, adaugă el, – voi nu l-ați apucat, – ăla, dacă nu stăteai cu bâta lângă el, se punea de-a lungul în troacă, de nu se mai putea apropia nici un dulău. Mușca în dreapta, se rânjea în stânga, se îndrepta înainte, sărea deodată înapoi, de gândeai că-l poartă zmei. Și dacă se sătura, rămânea așa, cu toate patru picioarele în zăr, ca încremenit.

Numai colți și-i arăta din când în când. Al dracului câine! Da' și lup să fi fost care, dacă intra odată în turmă, să se mai întoarcă în pădure! Era o prăsilă,ști, cum azi nu se mai află.

— De mult a murit, moșule?

— De mult! Și nici azi nu știu ce boală să fi avut. Că într-o dimineață mă trezesc numai că voinucul meu nu se mai scoală de lângă strungă. A zăcut patru săptămâni pe coaste și nu mânca nimic, ci privea numa așa, cu ochii învăluiți de ceață, ca un om care simte că se duce. Îl chemam pe nume și nu mă auzea, îl mângâiam pe gât și pe spate și nu mă cunoștea. Sara numa, când se lăsa așa o liniște de să auzi cum rumegă oile și când vrun păcurar punea fluierul la gură și-l făcea să plângă, atunci numa începea și Hectoru meu să urle, da' nu așa cum urlă câini, ci părea un glas de om, demi rupea inima.

Pasămite numai fluierul îl mai auzea. Și am plâns eu cu baba după el multă vreme, că era de la părinți ei, și când am adus mireasa acasă, nu s-a mai lăsat de car.

Cula Mereuț clipea acum des din gene și mișca din umeri, ca și când și-ar sălta cojocul pe spate, deși nu-l avea. Ochi i se înduioșau la amintirea vremilor apuse și clătina din cap fără să zică o vorbă.

Fusese vreme îndelungată baci la stâna asta, unde ca băiat a fost strungar, iar ca flăcău, păcurar harnic și isteț. Acum toate s-au dus! Oamenii cu care se putea înțelege bine, prieteni, viața, toate. A mai rămas cu câmpul și cu pădurea de pe culme.

De cum se băgau oile în lapte, Cula Mereuț umbla cu sterpele. Pornea dimineața, cu doi câini tărcați după el, cu traista în vârful bâtei, și nu mai dădea pe la stână câte două-trei zile.

Când apuca să doarmă la stână, nu mai încăpea de gura strungarilor, niște frunză-n buze, de nu plăteau două parale!

— Moșule, am numărat sterpele dumitale și se vede treaba că pe cinci le-a mâncat lupul!

Cula le da pace să vorbească, dacă nu-i venea somnul; sentorcea numai pe cealaltă parte.

— Ba să-ți spun eu una, fârtate Niculae, zece sterpe de-ale moșului, de alaltăieri, au niște miei ca aceia, să-i frângi în genunchi de grași.

— Asta nu știu cum va fi, da’ cea cu lupul stă.

Eu am fost azi-dimineață pe la Valea-Vaci și am văzut la marginea păduri, într-un tufiș, lână de oaie mâncată acum, proaspăt, de lupi. Pe-acolo numa turma moșului umblă.

— Mai duceți-vă și dracului, măi copi, că de gura voastră nu poate omul închide un ochi!

se răstea la ei, întru târziu, un păcurar ce era mai aproape.

Ceilalți tăceau molcom, cu ochi la cerul înflorit de stele. Cula Mereuț nu zicea nimic.

Se învârtea când pe-o latură, când pe alta.

Nu-l prindea somnul. Se ridica într-un cot, își scotea pipa și o îndesa cu tabac dintr-o beșică mare, smolită. Apoi se apuca să sloboadă la fumuri, tot câte-un ghem mic, din colțul guri.

În văzduh plutea o liniște de se auzea cum rumegă oile și cum șopotă, înfiorată de taină, pădurea de pe culme. Sus, stelele se îndeseau tot mai mult și trimiteau, tremurând, sulițe albe, fine, printre genele ce se lăsau grele pe ochi moșului. În răstimpuri mari se auzea câte un susur moale, îndelungat, ca și când ar trece, prin văzduh, o pasăre uriașă, nevăzută, cu aripile ușoare întinse. Cula Mereuț, cu ochii închiși, punea luleaua după șerpar și se lăsa domol pe spate. Dar când să-i fie somnul mai tihnit, strungarul Bucur, care nu avea deloc poftă să doarmă, se apropia încet de moșneag, își ducea fluierul la buze și începea să tragă la doine ca acelea, de tresăreau coamele stejarilor bătrâni în vis. Dacă se deștepta și alt păcurar, Bucur mânca o papară ca aceea, dar bătrânul nu-i zicea nimic, deși de adormit nu mai putea să adoarmă.

Cu draci ăștia de strungari numai o dată pe an era prieten Cula Mereuț: toamna, când se împreunau oile. Atunci îi muștruluia de mamafocului.

— Măi Bucure și Niculae, voi să-mi prindeți berbecele cel băl. Da’ până număr la trei!

Băieți alergau, speriau oile, îl prindeau și rămâneau să tragă berbecele după turmă.

Dar moșul îi ajungea și punea și el mâna.

— Așa, acum să vie săinul. Acesta era berbecele bătut de bălul. Săinul venea adus de Bucur, se oprea așa ca la douăzeci de pași, cu capul ridicat, mândru. Moșul și cu strungari țineau pă bălul, care, zărindu-și dușmanul înainte, își încorda gâtul. Bătrânul comanda:

— Ui -i-iup!

Săinul pornea furtună, de-i sălta lâna, și se izbea ca maiul în capul bălului.

— Așa, asta-i bună! Încă una, săinule!

Acesta se retrăgea, mergând îndărăt, la aceeași distanță, și o altă izbitură de mai, —ca și când ai da să crapi un butuc mare, – trăznea între coarnele bălului.

— Așa ți-a trebuit, hoțule! Asta-i învățătură! Și slobozea berbecele. Altfel, cu strungari nu-și făcea treabă. Numai când îi aduceau tabac, îi întreba cu ochi cercetători:

— Mai este, măi hoților? Că sunteți curat hoți.

De altfel nici nu rămânea multă vreme pe la stână. Vuța, baba lui, îl găsea tot pe marginea pădurii de pe culme, de câte ori venea la el, ori în pădure. Și venea regulat, de trei ori pe săptămână, să-i aducă un pachet de tabac de trei, toată patima ce o mai avea moșul în lumea asta. Când venea bătrâna, între ei, de ani de-a rândul, se petrecea aceeași scenă.

Vuța se abătea totdeauna mai întâi pe la stână și întreba cu glas moale, sălciu:

— Omul meu nu e pe-aici?

— Nu, bunico, de două zile n-a mai venit.

Poate l-or fi prins niște lupi.

— Ha? făcea bătrâna și pornea fără să mai întrebe ceva.

Când îl întâlnea pe Cula, la marginea pădurii, era bine, dar câteodată numai clopotele se auzeau, unde și unde, sub bolta de frunze. Atunci Vuța dădea târcoale pe marginea păduri și-și chema moșneagul, cu glas scârțâit:

— Uu, Culo, măăăă!

Și în pădure răsuna un „ă” prelung. Vuța se da pe unde era loc mai ridicat, își punea mâna zbârcită sub barbă, buzele i se despătureau din smerenia bătrâneților:

— Uu, Culo, măăă!

Și abia întru târziu răsunau clopotele de la oi, tot mai aproape, tot mai aproape, până se iveau în marginea pădurii cele mai sprintene.

Bătrâni se așezau, tăcuți, pe țelină.

— Ai venit iar, Vuțo?

Și moșneagul privea în pământ. Bătrâna îi răspundea întru târziu:

— Venit, Culo! Tăceau amândoi.

— Ș-ai mai făcut rând de un pachet?

— Mai, că încă am două găini care ouă.

Ști, ceea galbenă, cu creastă de cocoș, și cea pestriță, care ne-a stricat atunci, la Paști, o fereastră.

Vuța scotea din sân o năframă neagră, o despătura pendelete și-i dădea pachetul. Nu zicea nici unul nimic.

Cula desfăcea hârtia galbenă, punea tabacul în beșică, scotea pipa și o îndopa cu „proaspăt". Lăsa o dungă de catran pe cioareci și aprindea iarba-dracului. Slobozea nouri ușori, alburi, prin colțul guri.

Baba se uita la el.

— Doamne, Culo, mult pipi tu!

— Hm, mult! răspundea moșneagul, scurt, pe nas.

— Apoi, cu gura plină de fum, adăuga: Îmi mai aduc și strungari.

Strungarii?! De unde, Culo? Mereuț clipea viclean din ochi.

De la sasu.

De la care sas?

De la cel cu tabac.

— Și care-i ăsta?

— Iacă, soro, tu nu ști! Sasu și dracu! Acasă, în grădină, nu pune tabac, că i-i frică. La hotar, mai prin cucuruz, mai prin napi, pune. Dar au dat strungari noștri de el și-mi tot aduc.

Strungari, ce-i drept, i-au adus de câteva ori, dar numai câteva fire. Bătrânul nu i-a crezut când i-au spus că nu mai este, și de atunci, prăpădiți, îl țin pe bietul Mereuț cu tabac din frunze uscate de napi și de bostani.

După un timp baba se trezea ca din vis.

Uite, Culo, stejarul acela n-a fost ars.

Cine l-a ars?

L-a trăznit, Vuțo!

— L-a trăznit! Măi, măi! se minuna bătrâna. Ce putere mare s-a făcut și din pădurea asta! Știi, mai demult erau numai nuiele de-ngrădit.

E mult de-atunci, babo!

Tare mult, moșnege!

Și-și aminteau liniștiți, ca și când ar fi spus crâmpeie din viața altora, atâtea lucruri trecute de pe când erau ei în floare.

Târziu, Vuța se gătea de mers.
Acum te duci, Vuțo?
Da, mă duc!
Prin sat ce mai e nou?
Ce să fie, moșnege? Nimic.
Și Vuța, adunată de spate, cu cârja bătrâneților în mână, își trăgea cu greu cizmele mari, uscate, pe pajiște, iar Cula își aprindea din nou luleaua și rămânea, așa,-ntr-o dungă, cu ochi pierduți spre culmile pădurii, ce părea o boltire de smarald sub lumina soarelui tânăr.

MOȘ VIRON.

Cine-l cunoaște mai de-aproape îi zice „moș Viron”. Când vorbește mai mult cu el, îi spune simplu, cu glasul înduioșat: „Moșule”.

Cei albiți de ani însă, care-au apucat alte vremuri, nu i-ar zice pentru toată lumea asta decât „părintele Viron”.

Din sătuțul lui, răsfirat pe cursul unei văi ce-și strecura argintul în valurile frânte, părintele Viron nu mai prea ieșea în lumea asta largă. Că era destul pentru bătrânețele lui, – grele dar neînfrânte bătrânețe, – să slujească duminica sfânta liturghie, iar peste săptămână să mai împuținească din cele sărindare și canoane ce i le dau oameni mai cu tragere de inimă ca unui preot tânăr, căci, ce să zici, bătrânețele sunt totdeauna mai aproape de Dumnezeu. Când ieșea la sfânta liturghie, să cădească biserica, aceeași muzică duioasă, plină de pace, se desprindea din zurgălăi înnegriți de fumul de tămâie, pe care o cunoșteau poporenii de un șir lung de ani. Și creștini se alinau smeriți, cu capetele plecate, cu mâinile în lungul trupului, să-i mângâie mirosul fumului albastru, iute, ce rămânea în clăbuci rotunjori, ca și când ar fi scăpat din pumni, de câte ori părintele Viron zmuncea din cădelniță. Și ferit-a sfântul ca să cădească dumnealui ca alți preoți bătrâni: abia să-și miște pași și abia să adie din cădelniță! Pe când buzele îi bolboroseau „psalm cinzeci”, se purta grabnic și hotărât, ca și când ar fi fost mânios pe cineva.

Stângăcia nu o putea suferi părintele Viron.

Când vedea într-alt sat vreun preot că abia se-ncurcă prin biserică, nu se putea răbda să nu-i spună, după liturghie:

— Bine, nepoate, de ce ți-a dat Dumnezeu sănătate? Nu uita că slujba-i slujbă, ori la Dumnezeu, ori la împăratu! Tu așa te uiți de parcă n-ai mâncat de trei zile și ți-i tot frică să nu amețești!

Nici tineri, nici bătrâni nu scăpau ne-mproșcați de părintele Viron dacă i se-mpărea ceva.

Și în biserica lui trebuia să fie curățenie și rânduială odată. Că de se întâmpla să zărească căpețele de lemnușe pe lângă sfeșnice, ori alt semn trădător pentru crâsnicul ce n-a măturat sâmbătă seara biserica, se oprea cu cădelnița în loc, privea cu sprâncenele adunate la locul cu pricină și nu se putea răbda să nu arate și cu piciorul.

Iar când se întorcea în altar, crâsnicul lua, cu capul în pământ, cădelnița și mergea să aducă jar nou, deși nu era nici jumătate stins celălalt. Pe diacul

ce l-a avut dintâi, atâta l-a tot urmărit prin toate crâșmele, de nu-i lăsa omului răgaz să bea un pahar de vinars, încât bietul diac, cum era pătimaș de felul lui, a trebuit să se mulțumească de cinste și de slujbă. Și, colac peste pupăză, când a cântat diacul cel nou în biserică, părintele Viron a ținut o predică despre datorințele fețelor bisericești, cum mai ales aceștia trăbă să se ferească de crâșmă, căci în fiecare butoi stau zece draci și umblă să ducă în ispită o față bisericească. Și în timpul predici privea aspru, de câte ori se oprea să-și ia răsuflet, la diacul cel vechi. De altfel, părintele Viron nu-și prea lua răsuflet. Vorba întâi și a doua îi erau domoale, dar de-aici încolo, se aprindea văzând cu ochii și vorbea la inima omului, de n-ai fi crezut că-i a lui barba cea albă și părul argintat. Îi vedeai numai ochi negri, plini de foc și neastâmpărați.

Dar liturghie e duminica și în sărbători, când are preotul slujbe de la poporeni. Multe zile însă sunt goale, pusti, fără să ști ce să faci, mai ales dacă ești cu-atâtea ierni în spate, ca părintele Viron. Că dacă ești bătrân, te trezești odată cu găinile și, după ce te-mbraci, vezi că n-ai ce face. Ieși în curte, vezi că nu-i nici acolo nimic de făcut. Atâta doar, săți aprinzi pipa și să-ți deschizi portița, să-ți mai dea oameni bună dimineața. E bine și asta, când ai o fire să te rabde așa. Dar părintele Viron nu era dăruit de Dumnezeu cu astfel de fire. Nu poți dormi? Te scoli, te speli în grabă, zici trei rugăciuni care le ști și „psalm cinzeci”. N-ai ce face în curte? Ieși pe uliță și pornești cu cârja bătrâneților în mână. Ci nu mergi așa ca bătrâni, ci cum se merge în aerul tânăr de dimineața. Întâlnești un om harnic și-i dai un sfat bun pe ziua de azi, dai de o femeie și-o întrebi de i-s sănătoși copi i, zărești un prichinduț de băiat cum mână vaca, grăbit să nu scape ciurdarul, și-l lauzi în gura mare, că se va face un om „fală satului”, iei în nume de rău pe un moșneag ce și-a aprins luleaua, și mergi așa, înainte, pe ulițele satului, cu sprâncenele încruntate, gândindu-te poate departe, dar văzând, fără să vrei, tot ce-ți iese înainte. Și părintele Viron numai așa putea să trăiască.

Destul era pentru dânsul singurătatea nopți. Că-i era casa pustie și rece, și o liniște de-ți pătrundea în urechi. La cele două mâțe tărcate se uita chiorâș, și bătea cu piciorul în pământ de câte ori le zărea prin casă, de o tundeau la fugă ca arse cu biciul, și numai departe, în curte, se opreau, și mieunau trist, cerșind mila bătrânului. Zadarnic! Părintelui Viron nu i-au plăcut mâțele niciodată.

„Satano!” zicea el, de câte ori le vedea, și izbea cu piciorul în podele. Câinele Zoltan e alta. Câinele păzește casa și-și știe porția: în toată ziua un

bruș de mămăligă. Și era mare, un câine ciobănesc, de-a dragul să te uiți la el. De-ar fi fost vreun cățeluș, cum țin domni, popa nesmintit ar fi bătut în podele și-ar fi strigat „Satano!” la vederea lui.”Ce-i neputincios e neputincios, și unde nu-i trup, ci numai o sfârlează, nu poate să fie virtute”, zicea părintele Viron.

Și cât necaz a avut el până i-au fost copi i mici și trebuia să-i lase să mai prindă vreo mâță de coadă! Dar acum băieți lui s-au dus, ca și când n-ar fi fost niciodată în satul ăsta.

Domni pe la orașe. Mai trimit din când în când vreo scrisoare părintelui, cu slova măruntă și așa de încurcată, de să se tot mire bătrânul: ce au făcut atât amar de vreme copi i lui la școală de n-au învățat nici să scrie pe înțeles?! De multe ori se oprea la jumătatea scrisori și-o arunca pe masă: „Știu eu ce zice și așa”. Dar de mâniat nu se mânia niciodată pe ei.

Îi ziceau de multe ori cunoscuți, oameni care îndrăzneau orice cu părintele:

— Vezi, dumneata ai razim la bătrânețe, de ce nu te duci la vrunul. Dar popa le tăia repede vorba:

— Ce să mă duc?! Ce să mă razim?! Ei să trăiască, eu nu voi muri de foame! Auzi tu, parcă numa de-aceea s-ar trudi omul cu copilul, ca să aibă odată proaptă! Nu-i asta!

Să faci om din el, știi dumneata, să-l bagi în lume și în trai! Dacă-i odată om, celelalte vin toate. Apoi dumneata gândești că noi nu mai putem face nimic? Ba putem! Ori crezi că noi nu mai trăbă să lucrăm? Ba trăbă! Că dacă nu faci nimic, ești mort. Înțălegi-mă dumneata pe mine? Ești mort! Și aceia trebuiau să înțeleagă, căci popa Viron își înțepenea odată trupul, ca și când ar fi fost de lemn:

— Vezi, iac-așa! Nici nu avea lipsă de sprijinul copi lor, căci un om singur trăiește și din aer, dar încă dumnealui, care slujea încă!

„Gura ta ți-o astupi tu, gura femei o astupi cu palma, numa gura copi lor n-o poți astupa numa cu pâine” – o judecată această pe care o spunea părintele de multe ori. Dar acum copi i lui puteau să trăiască, și încă bine, preotesei de mult îi crește holbură și coada-șoricelului pe mormânt.

Cu moartea ei s-a împăcat în grabă popa Viron. Drept că venise târziu, după ce și-a făcut toate strapațele în lumea asta și după ce a vegheat, Dumnezeu știe câte nopți, când el era dus departe! Numai când își aduce aminte de timpul ace-la de singurătate, când el nu da cu lunile pe-acasă, iar preoteasa purta grija copi lor, pe niște vremi grele ca acelea, numai atunci

inima părintelui Viron se înduioșa, clătina mereu din cap și, ridicând din sprâncene, zicea: „Vrednică femeie!” Și în clipele acelea îi părea rău că a murit, că nu-i și ea aici lângă el, să-i spuie o vorbă de mândrie și una de mângâiere, și s-audă și ea cum zice el din inimă: „Vrednică femeie!”

Dar iac-așa, de moarte nu scapă nimeni!

Ce-i viața asta? Iacă, să dai în dreapta, să dai în stânga, să te frământi, să izbești, dacă poți, acolo unde e buba și răul, să izbești cu nădejde, și, când nu mai poți face toate astea, când începi să te zvârcolești numai, vine moartea și. gata! Și, gândind așa, părintelui Viron îi trece înduioșarea, ca și când i-ai fi luat-o cu mâna.

Ceva numai nu se potrivea cu bătrânețele dumnealui: când se apropia toamna, cu pâclele de neguri, cu nouri grei de plumb, cu vânturile tari și reci, care păreau țesute din vaiete și durere, cu ploile dese și subțiri-subțiri, atunci ieșea părintele Viron în pridvor și-și ațintea ochii neclintit în plumburiul cerului. Și, după ce stătea mult așa, clătina din cap și făcea „Hm!” Se trăgea încet-încet la portiță, ochii neclintiți urmăreau valurile de apă tulbure ce alergau pe vale cu cântece frânte, pline de durere, făcea iar, după ce stătea mult, privindu-le: „Hm, hm!” și iar mergea în casă.

Alta-i iarna! Atunci cel puțin ști de ce să te ți! Vine făuraru, și crapă stejari și ouăle de corb! Acolo-i putere odată, și ți-i drag să vezi cum scânteie zăpada sub stelele înghețate!

Dar toamna asta e slabă, și de-aceea ucide așa, pe încetul. Parcă anume face să tândălească, se-nmoaie, se înăsprește și iar se-nmoaie, parcă se bucură de putrezirea înceată a florilor și-a verdeți de pe câmp și din pădure!

Și dacă la întoarcerea în casă dădea de mâțe, tropotea părintele Viron cu amândouă cizmele pe podele și zicea aspru: „Satano!” I se păreau viclene și mai ales răutăcioase, ca și toamna.

Numai o singură bunătate aducea toamna pentru părintele Viron: culesul vi lor.

Nu la el în sat, ferit-a sfântul, că pe la ei dăduse filoxera (o goangă cumu-i mai rea), și oameni au scos de mult pari de prin vi. Dar erau mulți care ar fi dorit să-l aibă pe părintele Viron la cules, în jurul acela. Popa David însă, departe de patru ceasuri cu cai iuți, avea vinul cel mai bun, și la el se adunau mulți la cules. Părintele Viron în tot anul îi era oaspe.

— Vezi bine c-am mai venit și eu! Vouă, ăstora tineri, vi se pare cam nu știu cum să vi patru ceasuri cu căruța, pe un vânt vrăjmaș ca ăsta. Vezi că voi v-ați domnit a dracului, de v-ar plăcea să vă steie trenul înaintea porți.

Și nevestele parcă n-au alta de lucru, numa să se tot ție cu gura de voi: „Griji, dragă, să nu te răcești! Bagă samă să nu capeți un catar!” Așa, parcă strănutatul nu l-a lăsat Dumnezeu. Numaicât, să-mi credeți mie, prea multă grijă ticăloșește pe om! Dacă merge tot așa la trei rânduri de oameni, din urmași voștri cine știe ce nemți subțiri s-or alege?!

Cine să se supere pe părintele Viron?

Preoteasa, care-l îmbie cu struguri de să nu ști pe care să-l iei întâi? Popa David, care, de la o vreme, pune coșarca la o parte, căci pentru bărbat grăiește vinul? Ceilalți oaspeți, care privesc cu bucurie și cu sfială la acest om rămas din vremi atât de grele, și totuși atât de frumoase și de avântate?

Vinul grăiește el, nu-i vorbă, după cumu-i și vinul. Că un fel de vin îți dă durere de cap, altul te-nmoaie, de ești ca bătut, iar altul ți se suie deodată la cap, de te amețește. Dar vinul ce stă în întunericul pivnițelor și priveghează în buțile mari, așteptându-și ieșirea la lumină, nici nu îmbată, nici nu dă durere de cap, ci întinerește. Și vin de ăsta avea popa David.

Părintele Viron își moaie buzele și mustața și zâmbește, nu doar că-i place, ci pentru că-i simte tăria. Este în el ceva, poate din multa putere de viață ce-i în lumea asta, ce-ți umblă prin vine, prin toate vinele, așa, ca o sârmă de foc parcă. Căci vinele se întăresc, și focul sângelui întinerit bate deasupra tâmplelor, încălzește inima, te învie.

— Măi nepoților, iac-așa, un pahar de vin sănătos și tare plătește cât trei crâșme. Tot așa vine pilda și despre om: un om tare însuflețește o sută de oameni, iar doi oameni slăbănogi stau să scoată sufletul din zece oameni tari. Și, drept să vă spun, mie nu-mi place când aud pe om că se tânguie. Când simte unul trebuință să se tânguie, fără să-i fie rușine de oameni, e mai slab ca o muiere.

De pildă voi: unul că n-are eclegie destulă, altul că n-are bani de ajuns. Avocatul spune că-i merge rău, doctorul se plânge că nu-l cercetează nimeni, popa vine să se tânguie ca o ceteră cu două coarde: sărăcie și copi mulți! Bine, măi nepoților, astea pot fi adevărate, și sunt. Asta înseamnă însă a da de greutățile vieți. Ce credeți voi, că noi nu ne-am izbit de ele?! O, Doamne! Da’ încă izbit, nu numai așa! Dar am fost oameni tari, măi, și furtunile vieți ne-au înăsprit și mai mult. Pe voi lupta nu vă oțelește, ci vă înmoaie. Și aici e toată primejdia.

Cei de față cunoșteau bine pe părintele Viron, și știau că nu vorbește niciodată ca să le treacă vremea. Trebuia să le spună tot ce credea el despre lumea asta nouă.

— Ce gândiți voi? Dacă la patruzeci și opt am fi fost și noi cu o inimă ca a voastră, s-ar fi făcut ceva? Hm! Și doar noi n-am învățat atâta cât voi! Da' ști, pe-atunci era altceva!

Pentru noi zidurile școli erau sfinte. Ne trăgea ceva de la inimă către școală. Drept că și aveam dascăli de să nu te mai dezlipești de ei! Și eu vă spun cu mâna pe inimă că nu m-am gândit o singură dată, cât am fost la învățătură: ce câștig voi trage din strădania mea și cum am să trăiesc de bine și fără de griji. Hm! Azi, până nu gată cu gimnaziul, știe studentul: avocatura îmi aduce atâta, doctoratul atâta! Și abia apucă să treacă odată peste ani, să ajungă acolo unde vede de când i se deschide gândul. De aceea-i școala urâtă, pe când nouă ne era atât de dragă.

Vedeți, așa cumu-s, două locuri am și eu dragi în viața mea: grădina clericilor din Blaj și un loc în munte, undeva. Acolo, în grădina aceea, s-au aprins cele dintâi flăcări tainice în inima mea, acolo am legat prieteni le cele adevărate, care se fac numa-ntr-un chip: pe viață și moarte. Iar celălalt, știți voi toți pentru ce mi-i scump, la ce să mai spun? —

Aici ochi bătrânului priveau tot în lături, ca și când ar fi voit să ascundă ceva.

Cei de față vedeau, ca într-o depărtare mare, locul unei lupte oțelite din vremile trezite și scuturate de somn. Părintele vedea tot locul acela într-o lumină mare.

Și multă vreme rămâneau pe gânduri, cu ochi neclintiți. Cei mai tineri priveau în răstimpuri la fața nemișcată a bătrânului, și nu le venea să creadă că din așa depărtări a mai putut să rămână un om până în zilele lor.

Părintele Viron lăsa de altfel să fie bucurie deplină. Paharele se deșertau de multe ori și se făcea că nici nu băga de seamă la vorbele celorlalți, cum se înțelegeau între ei. Dar când se rupeau deodată vorbele toate și rămânea un răstimp de tăcere, vedeau că el nu trece nimic nebăgat în seamă.

— Ce ziceți? Că vremile mari își au oameni mari, că azi nu mai pot fi oameni de aceia?

Vezi bine că nu! Da', măi nepoți, atunci nu numai oameni mari și-au făcut datoria. Toți ne-am făcut-o. Că dacă s-ar porni zece la luptă, iar ceilalți ar sta cu mâinile în sân, să le cadă mană din cer, ce s-ar face, spuneți voi, ce s-ar face? Aceia s-au luptat până la capăt, umăr la umăr. Au căzut, căci dreptăți i se rup grumaji până odată. Da' numai până odată!

Asta-i, voi credeți că i s-au rupt pentru totdeauna. Și aici iar e primejdie. Că, de crezi așa, te ticăloșești, poți să te faci putred de bogat, da' n-ai inimă,

mă, că ți s-a făcut inima ghem, și dacă n-ai inimă, nu poți să dai nici urmașului tău! Când ne-am văzut noi cu morți noștri mulți, cu văduvele, cu orfanii, cu satele pusti te și, pe deasupra, iarăși îngenuncheați, atunci am gemut o dată înăbușit, câtorva li s-a rupt ceva în piept de geamătul acela, da' n-am deznădăjduit. Am privit o dată la cer, a doua oară la plaiurile pe unde era să învingă dreptatea, am privit cu aceiași ochi încruntați, reci poate, da' care nu voiau deloc să se închidă, ca și când toate s-ar fi sfârșit. Ne-am făcut o cruce largă apoi, de începutul unei munci noi, al unei noi lupte.

Da' voi vă închideți ochi fără de-a lupta și spuneți că azi nu se mai poate face nimic.

Aici părintele Viron își schimba deodată glasul și vorbea domol cu ei, cum vorbești cu niște copi nevârstnici. Și cei mai mulți se mirau de cunoștințele moșneagului ăstuia și, încetul cu încetul, își dădeau seama că pe vremea când a făcut gimnaziul și teologia, – căci părintele Viron le-a isprăvit pe amândouă, – se învăța cu temei, și oameni de-atunci nu părăseau cititul după ce terminau școala. Și vorbea înduioșat de nădejdile lui, de greutățile de acum, de creșterea ce trăbă dată tuturor băieților. Mai ales să se ferească, ca de foc, să nu se tânguie de greutățile vieți, ci să se împace cu asta și să răzbească. Un om harnic nu moare în lumea asta, oricât ar fi de rea. Și lumea poate fi și bună, numai s-o ști face.

La sfârșit vorbea aspru:

— Grijiți, măi nepoți, să nu vă treziți că urmași voștri, peste trei rânduri de oameni, nu vor mai semăna cu noi, ci să gândești că-s niște nemți subțiri, de să-i ducă vântul. Ce tot „Doamne, cum îmi va trăi copilul? Oare ca popă putea-va trăi? Ca avocat nu va fi mai bine?” Astea-s gânduri de om slab! Da, da, nu râdeți, gânduri de om slab! Îndreaptă copilul în viață după ce l-ai făcut om. Om să fie întâi!

Lasă-l să se izbească de greutățile vieți, el, cum m-am izbit și eu, cum v-ați izbit și voi.

Care n-are curajul să se izbească se prăpădește, orice ar fi fost în lumea asta. Da' voi faceți-l să aibă curaj, măi, să fie tare, măi nepoților, și atunci v-ați făcut datoria.

O zi, două de avea părintele Viron, cât ținea toamna, să se mai răzbune și el. Mulți îi știau mai dinainte mănâncărimea lui de limbă, dar le plăcea de el. Îl petreceau până departe între hotare, îi pofteau drum bun și la anul întâlnire veselă și se întorceau vorbind puțin și încet, pe când căruța cu doi

cai a părintelui David ducea prin negurile dese pe moșul albit la barbă și la păr. Nu mai zicea o vorbă legănată până acasă, ci se clătina în căruță pe drumul pietros și-i șuiera prin urechi vântul aspru de toamnă. Prin păduri era o jilăveală rece, de pe frunzele îngălbenite picura în răstimpuri, și vâjâitul surd al depărtărilor trecea ca prin peșteri mari pe sub bolta arămie a păduri. Părintele Viron se uita cu ciudă la frunzele pline de tina drumului, își trăgea apoi pălăria pe ochi și nu mai voia să privească. Și în gândul lui se încrunta când îi veneau în minte casa pustie și mâțele.

DOI BĂTRÂNI.

Căsuța mică, zgribulită de frig parcă sub acoperișul mare de paie, nu ar semăna să fie dintr-un sat cu cele două case de piatră ce-i stau una de-o parte, una de alta. Între cele două ziduri frumoase, aproape noi, căsuța pare și mai mică, și mai umilită. Curtea-i strâmtă, mai numai cât o grădinuță de flori, și în curte crește iarbă măruntă și tânără. O tot retează un purceluș și-o ciupără câteva ciocuri de găină. Sub streașină, la umbră, un podmol luciu, ca o umflătură învechită, razimă păretele, din care abia mijește o ferestuță cu vederi slabe, ca ochiul împăienjenit al unei bătrâne. Ușa e veche, cu brazde adânci, ca lustruite. Pe sub ușă, pe lângă pragul ros, poate intra găina în bună voie la ouat în tindă. Ba și cocoșul. Atâta numai că el se strâmtorește puțin. Dar când intră și cocoșul, dinlăuntru, din căsuța ce s-ar părea pustie, se aude numai:

Hâș, hâș, cocoș, mânca-ți-ar ciorile creasta! Hâș! Apoi un alt glas, mai gros, s-aude mai dinlăuntru:

Da’ ce-i, babo? Doar n-a fi venit iar cocoșu?!

Ba a venit, mânca-l-ar frigarea să-l mânce!

Apoi iar a venit pe sub ușă?

Vezi bine că iar a venit pe sub ușă.

Glasurile se opresc apoi amândouă, și cocoșul se zbate, se frământă sub ușă. Din mijlocul curți cucurigă tare, ca un învingător.

— Acuma-i vine să cânte, bată-l puterile de pintenat!

Glasul gros nu răspunde îndată. S-aude numai o tuse cu înecuri, ca la bătrâni, de astă dată în tindă, și, după un răstimp de tăcere, s-aude glasul gros:

— Acum poate cânta, că iar a mâncat din cucuruz. Ți-am tot spus, tu babo, să astupi c-o râză gaura ceea.

Bine, omule, dar atunci nu pot veni găinile la ouat!

Dacă nu pot, eu ce să le fac?

D-apoi eu ce să le fac?

Tu s-astupi gaura, și pace!

Bine, omule, d-apoi găinile?

Găini, negăini. Bine-i c-a mâncat iar din cucuruz?

Ba nu-i bine.

Dacă nu-i bine, astupă gaura și taci!

Se vede cum se vâră dinlăuntru un șorț negru sub ușă. Apoi iar s-aude tusa, mai înspre fundul căsuței. Apoi liniștea iar se așează asupra căsuței, ce pare părăsită.

Dar nu peste mult, din tindă, găina începe să cotcodăcească.

Acuma pe unde să iasă găina?

Treaba ta, că tu ai zis să astup gaura!

Am zis, dar acuma găina a ouat.

D-apoi!

— D-apoi trăbă să-i dai drumu, că, de nu, s-apucă și ea de cucuruz.

Ușa de la tindă se deschide, și amândoi bătrâni răsar în ușă.

Azi iar va fi năduf, tu babo!

Văd eu bine că iar.

Poate să-i roiască lui Ion vrun stup!

Vezi bine că poate.

Încet-încet, s-așează amândoi pe podmol.

În fața lor, din sus, stă casa lui Ion. Înaltă, cu tencuiala nouă, cu acoperiș de țiglă.

Bătrânul se uită mult, ca în vis, la casa ceea și zice apoi, mulțumit:

Ce-i frumos îi frumos, tu muiere!

Vezi bine că ce-i frumos îi frumos!

Cum stau ghemuiți pe podmol, par niște pitici cu căsuța lor cu tot. El, cu părul și mustățile de colie ninsă, cu sprâncenele înțepoșate la mijloc, cu ochi de un verde-șters, șters, ea, cu bărbuța ridicată, cu gura căzută înlăuntru, cu ochii mici, cufundați, – par îmbrăcați în haine de oameni mari, numai ca să nu-i cunoască lumea că-s niște copi îmbătrâniți înainte de vreme.

Aici, pe podmol, e bine, că-i răcoare, da-n curte soarele arde tot mai tare. Purcelul s-a vârât bine lângă gard, cu nasul în buruieni.

Găinile, cu aripile depărtate, își tot lasă pielița pe ochi și iar o ridică.

Vezi, tu babo, și eu era să fac o prostie! Era să nu-l las pe Ionu nost’ să-și zidească casă de cărămidă! Da’ vezi că eu mă temeam de gerul ierni. Când colo, iarna, la ei – mai cald ca la noi.

Ion a făcut cărămidă cumu-i legea.

A ars-o-n foc. Ști ce foc și ce jar? De parc-ar fi ars o casă.

Nu mai zic un răstimp nimica, ci privesc duși la casa dinaintea lor. O mândrie și o mângâiere mare ies pe fețele lor vecuite, când văd ce harnic a fost feciorul lor Ion, care și-a zidit o casă de piatră ca asta.

Portița de la curte se deschide grabnic, și o fetiță de vreo șase ani strigă de-acolo, tare, ca la cineva foarte îndepărtat:

— Buno-o! A zis mama să veniți și dumneavoastră să mâncați!

Haida, tu babo, să mergem dară!

Nu știu ce să fac, că mie nu mi-i foane! Da' ție?

Nici mie, da' tot mă duc.

Atunci, așa pot veni și eu. Și, încet-încet, se scoală amândoi și pornesc spre portiță.

Doamne, tu babo, da' puțin pot eu mânca acuma!

Las' c-ai mâncat tu odată destul!

Mâncat, da! Da' tu n-ai mâncat?!

spuse dârz moșul, și nu mai zice nimic. Afară, moșul dă să plece la vale, spre casa lui Petru.

— Nu acolo, bătrânule, hehei, nu acolo!

Acuș nu mai ști pe ce cărări să umbli! Și baba se oprește cu mâinile în șolduri, gata să râdă. Bătrânul zice necăjit:

Da' bine, n-a fost asta Mărie?

Ba Mărie a fost.

Mărie, copila lui Petrea nost'?

Ba Mărie, copila lui Ionu nost'.

Moșul clatină din cap că nu crede. Atunci, bunica îi zice scurt:

Nu face pozne! Unde-am mâncat ieri?

La Petrea nost'.

Bine, așadar, azi la cine mănâncăm?

El nu mai zice nimic, ci se întoarce spre casa lui Ion. Amândoi erau feciorii lor, și, cum bătrânii nu mai puteau să muncească acum, îi țineau ei. Azi unul, mâine celălalt. I-au rugat pe bătrâni, amândoi feciori, să locuiască la ei, dar moșnegi nu s-au învoit. Cum să le rămâie casa lor pustie?! Și mâța li s-ar sălbătici acolo.

Din curte, și de-o parte și de alta, au cuprins mult feciori, cu casele și acareturile lor, dar bătrânilor și așa nu le mai trebuia. Odată, curtea, – care-i acum numai cât o grădinuță de flori, – era mare, căci moșul a stat destul de bine: car, plug cu doi boi, și două vaci. Și bunica de-acum pe-atunci era o nevastă sprintenă ca o șopârlă.

Așa s-au învoit cu tineri, că ei să-i țină cu mâncare, dar să rămâie în casa lor până la moarte.

Când intră în curtea lui Ion, copi i mai mărunți sar grămadă în jurul lor.

Bunică, câte ouă aveți acum?

Zece!

— Și ieri ai zis că zece.

Acum avem zece și încă cu zece, s-amestecă în vorbă moșul.

— Și până la Paști nu le mâncați, așa-i, moșule?

— Nu, dragă, nu. Că noi acuma ne-necăm cu ouăle, da' vi le-nroșim vouă. Știți voi bine.

Blidul cu lapte, larg și afund, stă în mijlocul mesei, și vreo șapte linguri pescuiesc înlăuntru, să prindă și câte un glonț de mămăligă. Ochi copi lor privesc țintă la blid.

Ochi moșului și-ai bunici se uită mai mult la copi, și mâinile ce duc lingura la gură tremură, de parc-ar face lingurile tot așa: „na și ție, na și ție".

Pe bătrân îl îneacă de multe ori tuse cu horcăieli, acolo, la masă. Copi i cei mai mici rămân cu lingurile în mână și privesc speriați la moșul, ce stă să se înece. Cei mai mărișori râd înfundat pe sub masă.

O fetiță s-apropie de bunica și-i șoptește în taină:

— Bunico, de ce face moșu așa de urât?

— Are o mașină acolo înăuntru, și aceea cântă așa, tu fată. Pe bunica o umflă râsul, câtu-i de bătrână, când bagă de seamă că moșul a auzit vorbele ei.

— Am pe muma-zmeilor, zice el, și se duce de la masă, să tușească afară.

Bătrâna a fost femeie rea de gură, în vremea ei – ca toate muierile harnice. Îi plăcea ș-acuma să-l mai zgândăre pe moș. A și rămas mai în putere ca el. Copi mulți n-a avut, numai pe aceștia doi, și n-a avut poveri grele în viață. Moșul se trecuse mai tare.

Când da vreme de ploaie, auzea greu ca pământul. Sta atunci cu baba în casă și nu știau ce să mai facă.

— Auzi, moșnege, că trage clopotul, zicea baba întru târziu.

Moșul avea cinste mare de clopot, care împrăștie tunetele, trăsnetele și toate furtunile scormonite de șolomonari. Asculta cât putea mai atent. Dar nu auzea nimic.

Totuși, ca să nu s-arate babei că-i chiar așa de surd, zicea:

— Îmi pare și mie c-ar suna. Parcă cel mare încă!

— Vezi bine, cel mare. Spun c-a murit Gheorghe-a Melentei.

Nu mai spune, tu soro! Că n-am auzit să fi fost bolnav!

Ei, nu! Și, iaca, s-a stins.

— Sărac de el! Și încă avea o fată neașăzată. Noi, ce să zicem, tu babo, ne-am așăzat copi i, și cum încă! Bine! Tare bine! Pe noi ne poate lua Dumnezeu când vrea. În pace ne ducem, ca și când n-am mai fi fost în lume de cându-i veacul. Iacă, Ionu de pildă.

Are casă de piatră, are tot ce-i trăbă. Numai noroc să-i dea Dumnezeu de-aici-ncolo. Și Petrea tot așa. Au și ei copi, dar au și din ce să-i ție.

Când se întâmpla să se întâlnească apoi cu Gheorghe-a Melentei, ori cu altul de care-i spusese baba c-a murit, moșul se mânia foc, dar nu-i spunea babei de ce-i mânios. Destul că două-trei zile era înțepoșat la obraz și la privire, când trecea pe lângă babă, și nu i-ar fi spus o vorbă legănată, pentru toate bunătățile din lume.

În zile de-acestea moșul era între nepoți, când la Ion, când la Petrea, și-i plăcea atunci să le spună povești cu mumapăduri și cu vrăjitoarea. Și când da s-arate cum a fost mumapăduri, totdeauna zicea astfel: Cunoașteți voi pe bunica?

Cum să nu, moșule!

— Ei, apoi chiar așa a fost și muma-păduri, leit-poleit. Iară când se culca, horăcăia îndată, să-i pară bătrânei că doarme fără nici o grijă că-i în dușmănie cu ea.

Dar de se punea în cale vreo duminică, vreo sărbătoare, moșul își lăsa mânia deoparte și cerea de la bătrână haine curate pentru praznic.

Porneau apoi amândoi deodată la biserică, cu călăpăr și busuioc în mână.

— Ați plecat la sfânta biserică? ziceau drumeți. Dumnezeu să v-ajute!

— Ce să facem?! Plecăm devreme, s-ajungem, că-i departe.

— Vi-i lesne dumilor-voastre, c-aveți doi feciori harnici și de treabă.

— Avem, mulțam Doamne! Să dea Dumnezeu și la alți tot așa ca nouă! Și bătrâni pășeau tăcuți mai departe, cu ochi umezi de lacrimi, oftând din când în când. De multe ori, seara, nu adorm decât tare târziu.

Mai ales în zilele ploioase, când stau mai tot în casă și ațipesc. În clipele acelea de așteptare a somnului li se pare că umblă pe undeva, foarte departe, că se întâlnesc amândoi mult înapoi pe cărările bătute ale vieți lor, și în astfel de clipe numai își zic ei pe nume.

— Doamne, tu Marie, de mult suntem și noi pe lume! zice moșul, încet, din păcel.

— De mult, Tănase, zău că tare de mult!

răspunde bătrâna de pe laviță. Uite, eu de multe ori nici nu mai pot să-mi aduc bine aminte.

Așa și eu, tu Marie! Așa și eu! Apoi, dup-o altă colindare lungă cu gândurile, zice bunica:

Ce-ai face tu, Tănase, să mă găsești dimineața moartă?

Hm! Eu ce-aș face?

Tu, ce-ai face?

— D-apoi aș chema pe popa și te-aș îngropa, ce să fac alta?

De-aici-ncolo nu mai zice nici unul nimic.

Poate că dorm, ori poate că stau așa, pe gânduri, ca nălucile – ușoare, ușoare.

BUNICA IOVA.

Pentru dumneaei nu mai are nici un preț viața asta. De privește cu ochi mici, ca două capete galbene de viespe, în lume, vede lumea spălăcită, cum ar fi o măsăriță ce-a fost albastră odată, dar acum nu mai are nici o culoare. Se și uită dumneaei încruntată la oameni, cu un dispreț rece, ce-l arată câteodată și prin ridicarea buzelor. Trece, în casă, de la vatră pe laviță, apoi merge iar la vatră, fără s-o întrebe cineva ce are. Nici că are dumneaei ceva, numai i se urăște, că n-are nici o treabă. Pe-afară, într-un pui de ger de să-i facă nasul vânăt în două clipe, nu cutează să iasă. Mai strânge tăciunii de pe vatră, ia chiar în palmă jarul împrăștiat, fără s-o ardă, și-l aruncă în sobă. Apoi se uită la mâța ce-și ridică spinarea în semicerc și umblă s-o ajungă cu degetele noduroase, rășchirate.

— Cheeț!

Când, pe ușa deschisă, abia se deslușește, în frigul alb ce năvălește în casă, sluga voinică, bunica Iova clătină din cap, să vadă mai bine, și-i face apoi semn să se apropie.

Dar. ai gătat-o?

Nu chiar, bunico, nu chiar. Mai am de făcut trei găurele.

Apoi, dacă le gați, mi-o aduci mie.

Așa-i?

Aduc, doar amândoi am vorbit. Va fi tare frumoasă!

Noa, vezi! Cată să fie tare frumoasă.

Sluga își vede de lucru, iar bunica Iova se gândește la minunea ceea de fluieră, pe care i-a făgăduit-o unui nepoțel, cel mai mic și cel din urmă care mai ținea la bunica. Cei mai răsăriți ascultau și nu prea de dânsa, dar mai ales nu prea stăteau de vorbă cu ea. Cel mai mic s-a supărat chiar acum, și, într-un plâns cu sughițuri, i-a spus mamei că nu se mai culcă în patul bunici, că bunica-i suflă-n obraz.

Și-i bătrână, mânca-o-ar pământul s-o mănânce, de nu mai ști de multe ori ce s-alegi din vorbele ei. Mai aude și greu, pe lângă alt năcaz, și are doi obraji mâncați de strâmbuțele și pârăiașele bătrâneți, de să fi apucat pe drumurile acelea o furnică, ar fi rătăcit ca printr-un labirint. O bărbiță ascuțită și-o gură curat ca de pungă ce-o desfaci cât țin baierele.

Nepoți îi iau dintr-o alunecare a mânuței creițarul din pieptarul de lână, la care bunica ține foarte mult. Se gândește că cine știe ce cuceriri va face cu el. Când se pipăie, începând să spună ce le-a cumpăra bunica pe creițar,

nu mai e nici creițarul, nici nepotul. Și când răsar nepoți prin casă, întreabă de la vatră:

Mă, care-ați furat creițarul?

Eu nu l-am furat!

Nici eu!

Eu nici nu l-am văzut!

Nici eu!

Dacă grijește mai bine de bănuț și le cumpără gogoroane roși de zahăr, îi cheamă pe toți în jurul ei și desface tolcerașul de hârtie.

— Ție două, ție două, ție.

Dar n-apucă să spună cât le va da tuturor, și cel mai ștrengar i-l zmâncește din mână și fuge afară. Ceilalți – după el.

Bătrâna rămâne tare necăjită, ia lemnul să alunge mâța de pe vatră, dar izbește în gol.

Cheeț! Când vin nepoți, întristați, în casă, bunica își ridică ochi.

Ție datu-ți-a?

Nu mi-a dat.

Da’ ție?

Nici mie.

Nici ție?

Nici mie.

Toate le-a mâncat el?

Toate!

— Spartul, că parcă-i spart, de nu se mai satură! zice bunica Iova, și se jeluie la noră-sa.

De, maică, ce să le faci, îs ca draci.

Ha? face bunica, și nu mai zice nimica. Seara, când vine acasă feciorul, tatăl ștrengarilor, se întoarce cu jalba către dânsul.

— Și care zici că le-a mâncat pe toate?

Ioniță.

Ioniță? Hm!

— El, că parcă-i spart, de nu se mai satură! Și iară nu mai zice nimica. Vede dumneaei că Ioniță-i vinovatul, și alta ce i-ar mai fi trebuit?

La culcare-i de multe ori zarvă și-s plânsete aprinse. Cum sunt mulți, trăbă să se culce unul și cu bunica Iova. De dumneaei nu le place la nici unul, că adoarme îndată și horcăie de gândești că se-neacă. Soarta cade tot pe cel mic, că numai el poate fi convins.

Cine nu se culcă cu bunica nu crește mare!
Pe care n-ascultă, îl duce muma-păduri!
Cei mai mari se izbesc pe jos și n-ascultă.
Cel mai mic merge sfios lângă bunica.
Dacă se-ntâmplă și cu ăsta vreo neînțelegere, bunica se silește din răsputeri să dreagă ce-a stricat, să-l îmbune. Mai cu-o jucărie, mai cu zahăr, dar tot mai mult cu vreun bănuț.
Când se-apropie însă Crăciunul, mai are și bunica ceva rost la casă. Că ceilalți ai casei au de lucru. Cine să steie-n toate sările să-i învețe colinde pe copi? Bunica Iova, că și așa n-are cu ce-și omorî vremea.
Și mai era ceva. În întunericul din casă, —numai focul în cuptor, – nepoți nu o văd pe bunica, ci-i aud glasul tainic, ca și când ar veni de după cuptor.
Pe mine să mă-nveți o colindă frumoasă.
— Și pe mine, bunico.
Pe mine, ști, aia cu „doi boieri bogați”.
Pe mine aia cu „mielu grasu, mielu frumosu”. Numai cel mic se oprea la aceleași cuvinte:
Pe mine. pe mine.
Pe tine te-nvață bunica aia cu „doi oameni bătrâni”!
Bunica știe cuvintele, dar n-o mai ajută glasul să spună cumu-i legea și melodia. Că începe încet, pe nas, cu gura aproape închisă, de ți se pare că, într-adevăr, glasul vine nu numai de după cuptor, ci și dintr-altă lume, adus de un vânt încet și slab. După ce mârâie așa, pe nas, mâncând cuvintele, făcând să se-audă numai în răstimpuri vreo silabă mai clară, trece la alt colind, cu altă melodie, pe când nepoțelul a cărui cântare s-a gătat rămâne plin de ciudă, gata să plângă.
Cum ai zis, bunico, după „doi boieri”?
Vezi bine, așa trăbă, „doi boieri”!
Da’ după asta ce vine?
„Bogați”. „Doi boieri bogați, Domnului nostru”.
Și bunica trăbă, în urma urmelor, să spună numai cuvintele, fără cântec. Numai c-aici se-ncurcă dumneaei, că fără arie nu prea află cuvintele. Astfel, colindă de la-nceput până la cuvântul cu pricina, apoi îl spune tare. E migălos și merge încet, încât ceilalți își pierd răbdarea.
El știe destul, bunico. Acum, pe mine.
Pe tine te-nvață bunica.

Al celui mic e colindul cel mai scurt. Bunica i-l colindă dintr-o ruptoare: Doi oameni bătrâni, Hai de dați în câini, Că de ne-or mușca, Voi de dracu-ți da.

Cei mai mari râd de colindul ăsta, dar bunica le spune că-i tare frumos și-l îmbună pe cel mic.

Cu seara de cap, stau în jurul ei, la vatră, și, încetul cu încetul, învață colindele. Numai vorbele de mulțumită le mai trăbă. Aici, bunica Iova știe numai atât: Dă-mi colăcelu, Că mă strânge geru, Dă-mi un covrig, Că mor de frig.

Dar celor mai mari nu le place. Auziseră ei altfel de mulțumite de la colindători. Cel mai mic, însă, e îndestulat și cearcă să spuie cuvintele: Dă-mi lăcelu, Mă cinge gelu.

Dar când știu colindele, vine altă greutate.

Toți cinci nu pot merge laolaltă, ci doi cu doi.

Eu mă duc cu Ioniță.

— Și eu mă duc cu Ioniță.

Ba eu mă duc cu Ioniță.

Toți ar voi să meargă cu Ioniță, că el e cel mai viteaz – nu i-i frică de nici un câine. Apoi, el știe colindul de nu sempiedică niciodată.

Bunica-ncearcă să-i îmbune:

Că toți nu puteți merge cu Ioniță!

Că eu mă duc, bunico, cu el!

Ba eu!

Și câte doi încep să plângă deodată.

Ioniță, simțindu-și superioritatea, zice dârz:

— Cu plângoci nu mă duc la colindat!

Și câte doi încceată deodată, grăbind să-și șteargă lacrimile. Bunica-i împarte în două, ținând pe cel mai mic în poală.

— Voi mergeți laolaltă, și dă pe doi la o parte. Și voi laolaltă, și dă de altă parte pe ceilalți doi.

— Apoi întreabă: Bine va fi așa?

Tu ești cu Ioniță, pentru că Ioniță-i mai mare, și tu mai mic, și te apără de câini. Tu ești cu Niculae, pentru că tu ești fată, și el e fecior, și te apără de câini. Bine va fi așa?

Cei din pereche se uită unul la altul, măsurându-se, parcă nu s-ar mai fi văzut.

— Bine, bunică!

Dar în clipa asta începe să țipe cel din poală, care se vede deodată rămas singur, fără soț. Dar bunica Iova îl îmbună:

— Noi mergem amândoi, taci tu, puiule!

Ziua cea mai neliniștită pentru bunica Iova e însă ajunul Crăciunului.

Azi-i ajunul lui Crăciun, așa-i, bunico?

Așa-i!

Azi mergem la colindat, așa-i, bunico?

— Așa-i! Și sar cu toți de sub țolul cald, pe când în ochiul de fereastră abia se crapă de ziuă.

Bâtele li le taie sluga, din grămada de lemne din curte, dar trăbă să reteze bunica la ele, până sunt pe-o formă de lungi, ca să-i încete din plâns.

O trag pe bunica Iova de mânecă, în unghere, să facă repetiție, și, cât ce gată, zup, în curte și la portiță, să vadă: nu se mai face seară?

Mama copi lor are de lucru cu pâinea, cu covrigi și colăcei. Cine să grijească de haine mai groase pentru copilași ce-or porni la colindat?

Bunica aduce un clicin vechi, mare.

— Care-l vrea pe ăsta?

Și toți se-ndeasă, împingându-se, plângând. Dar cel îmbrăcat, când vede că nu-și poate mișca mâinile, începe el să plângă în locul celor ce-au rămas despoiați. Atunci bunica e numai gură și numai mâini. Îmbracă pe unul, îl dezbracă și pune haina pe altul, și tot așa, până nu mai poate, și iese mama, plină de făină, din cămară.

— Care nu se-mbracă nu merge la colindat!

Atunci tac toți, tăcerea peștelui, stau neclintiți, de-i poate grămădi cu hainele bunica după bunul ei plac. Groși, ca umpluți cu paie, cu traista după cap, cu bâtele în mână, stau lângă ușă.

Încă n-a înserat, bunico?

Nu încă.

Dar înseară, așa-i, bunico?

Așa.

Și vreunul, ca să vadă, iese afară. Al doilea, după el. Al treilea, tot așa. Al patrulea. Cel mai mic începe să plângă, că s-au dus la colindat. Bunica iese după ei, și, întrun ajun de Crăciun, îi aduce în casă de treizeci de ori, ca să tacă cel mic.

Când mama, colo, dup-amiază, nu mai poate auzi ușa izbindu-se, vine și-i spune:

— Să meargă acum! Niște copi ca ei, ce să mai aștepte? Pentru ei a sosit Crăciunul.

Și bunica Iova, de voie, de nevoie, trăbă să se înfășoare în cojocel, cu cel mai mic cu tot, și să lunece până în vecini, să colinde și neamul ăsta îndărătnic.

Atâta-i slujba bunici Iova: când se-apropie Crăciunul și până pleacă nepoți la colindat. Când se-ntorc, își spun viteji le părinților, nu bunici, care rămâne iarăși la vatră, gândindu-se poate departe, în urmă, la alte vremi, ori poate negândindu-se la nimic.

Dar, de la o vreme, cum băieți n-o mai bagă în seamă, ci colindă pa tata și pe mama, bunica își pune mâna în sân.

— Care colindă și pe bunica, îi dă bunica un creițar!

Și nepoți vin, și cei mai mari încep colindul lor cu „stratul de busuioc”, cu „cărarea prin mijloc”, cu „leagănul de mătase”.

Dar în leagăn cine șade? Șade buna fată dalbă, Tot șade și chindisește.

Părinți râd, și bunica le dă bănuțul, dar trebuie să mai scoată din fundul pământului încă doi, pentru ceilalți.

După asta, bunica Iova are pace până la Crăciunul celălalt, de-l va mai ajunge. N-are ce face, n-o întreabă nimeni de nimic, ci trece de la vatră la laviță, și de la laviță la vatră, privind la lumea asta ce-i pare așa de ștearsă, ca o măsăriță ce-a fost albastră odată, dar acum nu mai are nici o culoare.

LUMINIȚA.

Primăvara începuse cu secetă mare. Se roșiseră livezile, ca arse de brumă, iar dealurile erau pământ gol. Vitele zbierau pe câmp ziua, mugeau prin curți noaptea, iar oameni își plecaseră capetele adânc în piept.

Bucatele se scumpiseră foc, de nu te puteai apropia de ele, și-aci, în sat de munte, erau și mai pipărate.

De la Paști până la Rusali, o dată numai s-a îndurat cerul să se întunece și să azvârlă câțiva stropi mari, grei, rari. Dar de la Rusali, cerul se căptuși deodată cu nouri grei, plini de întuneric și de vijelie. Și pădurile de brad începură să vuiască adânc, ca o cădere puternică de ape mari. Un fulger s-aprinse în înălțime, din Pleșa până-n Măgura, zvâcni în toată lungimea lui, și întunericul începu să se coboare și mai tare. În noaptea aceea din marțea Rusali lor, mulți creștini vor fi privegheat, numărând trăsnetele ce se slobozeau când ici, când colo, cu detunături clocotitoare prin păduri și stâncări.

Dimineața ploua încă, și oamenii se adunau câte doi-trei la câte-o portiță acoperită și povesteau.

Pe drumul strâmt, plin de bolovani, care duce spre dealul cu citeră neagră, este o căsuță de bârne, puțină de s-o cuprindă șase oameni în brațe. Căsuța e răzlețită de sat, pe deal în sus, de nici popa nu merge, la Bobotează, cu crucea, până acolo. Cantori au scornit vestea că femeia zăvorăște ușa și stă închisă, câtă vreme umblă popa cu botezul prin partea aceea de sat. Vreodată cine știe cum va fi fost, dar acum baba Mâia zăcea de mult în pat, și nu mai vorbea nimeni de dânsa, ca și când n-ar mai fi fost pe lume.

Noroc avea cu fată-sa, cu Salvina. Salvina asta era fată bătrână, – trecuse de treizeci și cinci, – dar apucase să rămâie așa, nemăritată.

Ploaia de la Rusali aduse bucurie și-n casa lor. Ce-i drept, n-aveau fânațe, n-aveau semănături să se usuce, n-aveau vite să moară de foame. Dar avea Salvina două brațe tari, ș-acum știa că va căpăta de lucru pe la oameni. Că-n timpul cât ținuse seceta, babei Mâia i se uscase și gâtul, și pieptul, iar din adâncul măruntaielor i se stârnea ceva ce-i aducea amețeală la cap. Salvina n-avea unde să muncească, n-o chema nimeni, și, de cerșit, nu putea să cerșească. Și, dacă nu muncea fata, cine amarul să se-ngrijească de o femeie bătrână și bolnavă?

Când îi întindea mălaiul, Mâia de trei ori pe zi clătina din cap că nu-i trebuie, și numai a patra oară îmbuca ceva. Și ochi ei, înconjurați de pieliță zbârcită, vineție, priveau nemișcați, dulcegi, plini parcă de-o apă alburie.

Zicea de multe ori:

— Doamne, tu fată, că rău înghit.

Și dacă fata nu-i zicea nimic, după un răstimp întindea din gâtul plin de vine și de oase și mai zicea o vorbă:

— Oare nu s-a-nnourat afară?

Și câteodată fata trebuia să iasă să privească cerul. În răstimpul acela dintre Paști și Rusali, lumină nu s-a aprins în căsuță la cele două femei. În trei duminici a cumpărat Salvina sare de câte patru bani, o dată oțet de cinci, ș-atâta le-a fost tot târgașul.

Era în casă o luminiță, o luminiță de ceară, pusă împletită pe o cruciuliță afumată de lemn, pe care nu se mai cunoșteau sfinți. Dar luminița aceea n-o aprindeau. O păstrau pe când va fi să moară baba Mâia, să aibă și ea ce ține în mână, ca să-și vadă calea luminoasă, când va pleca pe drumul de veci.

Și nici nu aveau lipsă s-o aprindă. În căsuță n-aveau de ce se împiedica. Cele două lavițe înguste erau lângă păreți, o lădiță – într-un ungher, patul – era bătrâna pe el, iar masă n-aveau. Cele trei icoane cu sfinți deznădăjduiți, care se strâmbau ca-n muncile iadului, atârnau de pereți și nu le făceau val.

Baba Mâia nu s-a ridicat de pe oase de vreo doi ani. Câteodată avea junghiuri adânci, „se petrecea”, cum spunea fata, apoi iar se liniștea. Dar în vremea asta de secetă, hrănită rău, Mâia slăbise și mai tare din puteri. Durerile îi veneau mai des, și, de multe ori, în chinurile ei, întindea mâna, holbând din ochi, după luminiță.

Fata l-a adus pe popa s-o grijească, s-o împărtășească cu cele sfinte.

Dar numai îi venea așa, să moară, ci nu murea.

La Rusali, când se-ntunecă, bătrâna zise: Are să plouă, fată.

Da, are să plouă! zise Salvina.

Și când cei dintâi picuri izbiră pe acoperișul de șindrilă, ca un ropot dulce, ca un cântec sfânt, cele două femei tresăriră: Plouă, zise Mâia.

Plouă, zise Salvina. Și deschise ușa să intre în casă mireasma ploi. Bătrâna a stat un răstimp și-a ascultat. Apoi își măsură o cruce largă, neregulată. Când începură să se descarce trăsnetele unul după altul, ca dărâmări de stânci prăpăstioase, baba Mâia își măsură altă cruce și zise:

— Închide, tu fată, ușa. Are să vremuiască.

Și-a închis fata ușa, și s-au culcat amândouă în lumina fulgerelor.

Dar ploaia vreo patru zile n-a mai contenit. Câteodată scăpau de după dealuri vânturi mari, ce duceau spre Pleșa grămezi mari de nouri, ca niște turme de dihăni și de uriași, negri, vineți, mânioși, încleștați uni într-alți. Câte o ruptură de cer rămânea albastră, înaltă, dar îndată alergau alți nouri s-o astupe. Și vântul se oprea, și ploaia începea să cadă, măruntă, deasă.

Baba Mâia și cu fată-sa așteptau să se-nsenineze. Sempuțina mălaiul, trebuia făină, și Salvina văzu că totuși trebuie să dea creițari pe lapte. Mă-sa abia mai sufla, și bucată uscată în zadar i-ar mai fi dat.

Ochi bătrânei, în cele două zile din urmă se-ngălbeniseră pe la alb. Rotunji, mici, priveau țintă și semănau acum cu ochii de cucuvaie.

I-a adus lapte, ca astăzi, și, ca mâine, Salvina a căpătat de lucru. Era și vremea, căci fata se asprise tare. Vorbea răstit cu bătrâna, din firea ei, căci era scurtă și zmănâncită la vorbă, dar în zilele din urmă era tot mânioasă.

Dimineața i-a pus ulcica cu lapte lângă pat, a luat luminița de pe cruce și a așezat-o, cu câteva chibrituri, lângă ulcică.

— Iaca, aici, lapte. Aici ai și luminița, și chibrituri.

— Bine, maică, bine. Să-ți ajute Dumnezeu, zise bătrâna, când fata ieși pe ușă.

Abia se duse Salvina, și Mâia luă ulcica; dezlipindu-și buzele sorbi o dată, de două ori, de trei ori. Și băutura albă părea că trece, – în drumul său în jos, – peste podețe, părea că se adună în gropi și se varsă apoi mai departe, așa ghiolcănea.

Și Mâia deodată se simți mai bine. Se ușurase și i se muiaseră parcă toate oasele.

Afară ploaia încetase de cu noapte, dar vremea nu era senină. Nouri negri, mari, petece de nouri mai luminoși călătoreau mereu, de la apus la răsărit. Vântul numai, în răstimpuri depărtate, șuiera în vreun brad prin apropierea căsuței, apoi iar tăcea dintruna.

Din pat, pe ferestruță, baba Mâia vedea afară. De câte ori n-a privit ea prin ferestruța aceea! De când n-are ea alta de făcut decât să se gândească, să privească pe ferestruță și să-și aștepte moartea!

Și, de multe ori, gândul ei colinda departe, cu zeci de ani în urmă. Își amintea de tot ce-a văzut, de tot ce-a pățit în viață. Dar iată, acelea, ca și când n-ar fi fost. Ca nouri care trec pe cer, târându-și umbra pe pământ, și se duc să nu se mai întoarcă. Și iată c-a rămas numai cu fata! Dar și fata, ca și când n-ar fi. Ea se duce la lucru dimineața și vine seara, și câteodată nici seara.

Și, în necurmatele zile de boală, părăsită, baba Mâia privea cu dragoste, cu sfințenie la luminița de ceară. Iată, luminița asta e singurul sprijin care n-o părăsește niciodată.

Ea o păzește acum și va ajuta-o în ceasul din urmă. Și bătrâna suspină de multe ori:

— Sfântă luminiță, sfântă ceară, sfinte albine!

Ani întregi au trecut de când nu s-a mai putut duce la biserică. Dar tot mai știa din ce spunea popa, din ce spunea diacul.

Și, mai mult, în boala și singurătatea ei, baba Mâia la lucrurile astea se gândea. Își închipuia cum are să fie Iadul cu dracii, cum are să fie Raiul cu sfinți. Iadul? D-apoi întuneric beznă, de să nu-ți vezi mâna! Și, prin întuneric, cozi și gheare de draci, care prind pe creștin și-l duc la căldarea cu smoală, să-l opărească. Doamne ferește!

Iadul! O, Doamne, Doamne! D-apoi bivoli împungaci, ce-or lua în coarne femeile nelegiuite și pe ucigași de oameni!

— Doamne ferește, Doamne ferește!

suspina bătrâna.

Dar ea n-avea s-ajungă-n Iad. Pe ea va prinde-o sfântul Petru de mână, va sprijini-o să nu cadă și va întreba-o:

Tu ești baba Mâia? Și ea va zice:

Eu, sfinte Petre.

Cea de-a avut o fată, una Salvina? va zice sfântul.

Da, eu!

Cea de-a bolit vreme multă de tot?

Da, eu!

Și-atunci, sfântul Petru va zurui din chei și va găsi pe cea potrivită. Se va deschide poarta, și sfântul Petru îi va arăta locul de hodină, în iarbă înflorită, sub un măr cu mere auri.

Nu, ea nu va apuca în Iad! Ce-a făcut ca să meargă în Iad? Și are ea luminița aproape!

Când va simți că i se ridică nodul în gât, să-i oprească răsuflarea, aprinde luminița, sfânta luminiță de ceară. Și-atunci, chiar de-ar vrea s-o răpească, cornorați se vor împrăștia.

Și baba Mâia își făcea o mulțime de icoane. Și totuși, vremea îi trecea destul de greu.

Dar astăzi, după ce bău laptele până-ntr-un picur, nu-i veneau gânduri de-astea. Astăzi privea dornică prin fereastra căsuței, și-i veneau gânduri

copilărești. Uite, cum ar vrea să iasă puțin până afară! Numai aici, înaintea ușii; când a trece nourul de pe soare, să cadă lumina pe ea! Ba nu, ar vrea să meargă și mai departe. I-ar plăcea să se coboare în sat, să vadă cum mai stă satul.

Să-l vadă pe popa și să-l întrebe de sănătate.

Să se-ntâlnească cu două bătrâne din vremea ei, – Anuța și Zamfira, – să le-ntrebe: Da' voi ce mai faceți? Și ele să zică: D-apoi ce să mai facem? Iacă!

Și să meargă mai departe pe uliță, să vadă biserica. Mare și frumoasă biserică! Să se-ntâlnească cu oameni care i-au fost vecini până a stat și ea în sat. Și oameni să zică: Ce-i, vecină? Ai mai venit la vale? Și ea să zică:

Mai!

Tot așa, să umble pe uliță, pe unde n-a umblat de mult, și oameni să zică: Iată și baba Mâia! Iar copi i cei mai tineri să-ntrebe:

Mamă, cine-i bătrâna aceea? Și femeia să zică:

Baba Mâia, cin' să fie?!

Gânduri de-acestea îi veneau astăzi. Și nu erau gânduri goale, erau gânduri vi, erau icoane. Și nu icoane reci, ci icoane așa de călduțe, de baba Mâia le simțea căldura ca o mângâiere la inimă. Și cerca să se-nvârtă-n pat, să poată vedea mai bine pe ferestruță.

Nu, astăzi nu se gândea la Iad și la Rai!

Azi, după ploaia ce-nverzise câmpul, ar fi voit să mai fie o dată fată-mare, să pască vitele pe munte, să pășească pe frunzele uscate, umede acum, să se prindă cu mâna de-o creangă, și picuri rămași pe frunze să cadă stropind-o pe obraz, pe ie, apoi să iasă pe culme, la luminiș, să toarcă și să privească vitele cum pasc, și seara să vie acasă cu vitele sătule cumu-s dobele. Se mai cugeta cât ar fi de bine să mai umble ea pe vârful măguri, pe Frasin, după fragi de pădure. Ce fragi se fac mai ales pe Frasin! „Buricul deștului" de mari!

Ori să aibă ea acum niște pere de la dascălul cel bătrân din grădină. Ce pere! Cumu-i ceara! Numai dascălul are pere de-acelea în sat.

Și, cum se gândea așa, la câte toate, baba Mâia simțea că se face tot mai ușoară. De la o vreme i se păru că nici nu mai stă în pat. Și pipăi bine scândurile. Apoi, ușoară de tot, iată că sta așa și nu se mai putea gândi la nimic.

Dar era bine. Las' să fie, că nu-i rău! Au durut-o pe ea destul oasele, au tăiat-o destul junghiurile ca niște săbi ascuțite. Acum, așa, călduță, ușoară și

fără dureri, stă, și ochi parcă-i râd. Și-n casă e o liniște așa de bună!

Și soarele se uita chiar acum, deodată, pe cele trei ferestruțe. Uite, ce pulbere de lumină!

Deodată, însă, baba Mâia schimbă ochi și-i umplu de spaimă. Simțea cum vine ceva, ceva rece și greu, ca o povară strivitoare.

Întinse mâna, dar n-ajunse luminița de ceară.

Se oțărî cât putu, dar luminița căzu pe podele. Junghiul ce-l simțise o prinse, o-ncârligă, dar bătrâna se zvârcolea mereu, s-ajungă luminița de ceară. Așa, frământându-se, căzu pe podele și muri, cu mâna întinsă după luminiță.

Și prin cele trei ferestruțe pulberea de lumină albă cădea mereu în casă, apropiindu-se tot mai mult de pat. Și dintr-o dată învălui, ca un giulgiu, trupul țapăn al Mâiei, ulcica răsturnată, și luminița de ceară, de care n-avusese parte bătrâna.

VÂRVOARA.

Am întâlnit-o pe drum, c-o traistă lungă, smolită, de lână, umblând în sus și în jos. Se oprea la câte-o poartă, privea înlăuntru, uneori vorbea două-trei vorbe cu cineva din curte și pleca mai departe. Sapa veche, cu coada lungă, lucie, o tot muta de pe-un umăr pe altul.

N-ai de lucru, nu capeți de săpat, se vede, lele.

Nu prea, zise femeia și trecu mai departe.

Stai puțin, lele, am eu o grădină. Pân' desară o isprăvești. Ea se opri deodată și-ntoarse puțin capul:

— Cât îmi dai?

— Îți dau o coroană. De-ai fi venit de-dimineață, îți dam mai mult. Acum, uite, soarele-i sus.

— Ști ce? Să-mi dai și o bucată de mămăligă; n-am mâncat nimic de ieri.

Se-ntoarce ea, ne-nțelegem noi ș-o duc în curte. Poruncesc să-i ducă un blid de lapte și mămăligă. Și-i arăt grădina.

— Să vezi numai cum am să ți-o grijesc. Ai să mă pomenești câte zile-i avea! O las să soarbă laptele și intru în casă. Aveam ceva de isprăvit. Și din când în când aruncam ochii spre grădină. Femeia încă nu intrase în lucru.

Ieși mai târziu să văd ce face; nu mântuise încă de mâncat.

— Cum, Doamne sfinte, mă mirai eu, de-atunci puteai mânca de zece ori!

— Vezi, îmi răspunse ea, că eu am durere de gură. Și pieptul mă doare, și tușesc. Să vezi cum tușesc. de se sperie copi i. Aiai-i tusă!

Odată am mers eu la un doctor, ș-a zis că am hertică. Are dracu hertică! De-aveam, muream de mult. De altfel, ce zici și dumneata, dacă moare omul, nu-i mai bine?

Popa David de la noi așa zice, că, dacă moare omul, îi mai bine. „Unde nu este durere, nici întristare”. Și începu c-un glas gros, întrerupt, să spuie cuvinte dintr-o cântare de la prohodul morților. Imita, se vede, pe popa de la ei, pe David.

Crezui deodată că femeia-i smintită și priveam cu băgare de seamă la ea cum mânca încet, ca de silă, cu ochii țintă în blid.

De unde ești dumneata, lele?

Din Mămăligani.

Pe-acolo au gătit oameni de prășit?

— Au isprăvit care-au avut; care n-au nu gătesc niciodată.

— Pesemne dumneata n-ai pământ.

— Pe unde calc, pământu-i al meu, ca ș-al dumitale, și începu să râdă deodată, arătându-și dinți lați, gălbini. Dădu să se ridice, da', ca și când și-ar fi adus aminte de ceva, se lăsă iar, moale, jos, și pescui cu lingura de lemn o bucățică de mămăligă.

— Cred că ai putea să vi acum în grădină, zic eu. A trecut aproape un ceas de când tândălești. Se vede treaba că de-aceea nu te primesc oameni la lucru.

Pe mine?

Pe dumneata.

— Vezi că nu mă cunoști? Eu nu mă duc la oricine. Întâi întreb cine șade-n casă, și dacă-mi place, mă duc, de nu-mi place. plec mai departe.

— D-apoi la mine ai venit fără să fi întrebat de cineva.

Femeia nu zise nimic. Se sculă, puse cojile de mămăligă în traistă, se plecă apoi iar, ridică blidul și sorbi din el câțiva stropi de lapte, câți mai rămăseseră. Își puse traista după grumaji; și avu dintruna niște priviri ca de scăpare, ca și când ar cerceta pe unde să iasă afară, în uliță.

Nu i-am mai zis nimic. Am lăsat-o să se ducă. Dar ea coborî treptele și o luă spre grădină. Într-o mișcare nervoasă își desprinse traista și o atârnă într-un măr bătrân. Apoi, începând să sape, îmi zise: La dumneata am venit pentru că ești om bun.

De unde știi dumneata?

— De pe ochi. Eu cunosc oamenii de pe ochi. Când te-am văzut, am ghicit cum ești, ș-acum, dându-mi de mâncare, mi s-a adeverit gâcitura.

Sta frântă de șale și săpa așa de repede, așa de bine, de-am rămas uimit. Fir de buruiană nu lăsa, și-n jurul cucuruzului aduna mușuroaie mari cu sapa, le rotunjea apoi repede cu palmele, ca și când ar tocmi o pâine ca s-o bage în cuptor.

Cum te cheamă pe dumneata, lele?

Întreb întru târziu.

Vârvoara.

Vârvara poate.

— Ba Vârvoara; urât nume, nu-i așa? Da' dă-l în sfinți lui, că noi avem un popă. de tot nume pocite ne pune. Iacă, de pildă, la un copil de-al meu i-a pus numele David.

Femeia nu mai zise nimic. Parcă i-au venit deodată în cap alte gânduri. Am lăsat-o să sape, și eu am trecut la un strat de legume, să plivesc. Căzuse de cu noapte o ploicică, de revenise bine pământul. Buruiana se smulgea ușor, cu rădăcina întreagă, albă, plină de ațișoare. Mireasma pământului ud se ridica în văzduh, călduță parcă și oarecum amăruie.

Pliveam, și din când în când aruncam ochii spre femeie. Lucra frântă de șale, cu capul în piept. Era slabă, aproape ca o suveică. Și totuși vedeam că nu ostenește, că nu se oprește să mai plivească, ridicându-se, în stânga și-n dreapta, cum fac toți săpători. Mi se părea uneori că bombănește singură, da' ce, nu puteam înțelege. De la o vreme aud că mă-ntreabă:

— Nu știi dumneata un leac de tusă?

— D-apoi ce umbli după leacuri dumneata?

Eu nu te-am auzit tușind niciodată.

— Că peste zi nu tușesc. Numai noaptea; atunci tușesc, să mă rup, nu alta. Doctorul zice că-i hertică, da' nu-i hertică, ci se vede c-o fi aghiuș.

— Ce-i aghiușul acela?

— Păi, nădușală, ce să fie? Nădușală la piept și la răsufluș. Am fost de vreo câteva ori de mi-a citit popa nost', da' se vede că rugăciunea lui nu prinde.

— De ce să nu prindă?

— Pentru că-i mai mult pe partea dracului decât pe-a lui Dumnezeu. Ăla numai bun de popă nu s-a născut!

— Nu-i unul mic, cu bărbuța neagră, rară?

— Mic, popa David? Ti i! 'tă-l puterile, da' că-i mare cât un cal, ș-are o barbă lungă, țepoasă, roșcată. Gândești că-i o mătură de mesteacăn, cu care-ai măturat curtea, de s-a țândărit acum.

— Nu-l cunosc. Așa popă nu știu.

— De unde să-l cunoști?! Așa popă crezi să iasă între oameni? N-a mai fost la oraș de când l-a sfințit vlădica. Da' mai bine nu l-ar fi sfințit! Gândești că nu-i însurat? Ba-i însurat, și are-o muiere tare de treabă și tare frumoasă. Da' gândești că popa vrea să știe de ea? Umblă după toate femeile din sat.

Amarnic om, amarnic popă! Și biata preuteasă, dac-a văzut ș-a văzut că nu poate altfel, ș-a luat și ea un drăguț, un fecior din sat. Zdravăn fecior! Îl prinde câteodată pe popa David de mătură. și-l îmblâtește. Vezi că popa se-mbată, și dacă se-mbată, vine acasă și-și bate nevasta. Ți-am spus eu că nu-i popă. De altfel nici n-a învățat. Eu îl știu.

A fost tot acasă, la plug și la vite. Apoi, fecior mare, a mers la vlădicie vreo trei săptămâni.

Da’ nainte de-a se duce a vândut două părechi de boi. Și peste trei săptămâni a venit acasă – popă. Gata. Ce zici dumneata?

Ce să zic? A fost rău că l-a sfințit vlădica.

Ba a fost păcat, mare păcat! Că să vezi, lasă pe oameni să moară nespovediți și necuminecați. Lui să-i pui zlotu-n palmă, ș-apoi vine.

— Stătu puțin, apoi adause: De altfel, îi dau pace. Cu dumnealui n-am eu nimic. Atâta numai, c-a pus nume de batjocură copilului. Dar eu acasă nu-i zic David. Acasă-i zic Pătru.

Soarele se ridicase sus, și căldura cădea dogorâtoare. Am lăsat plivitul și m-am dus în casă, gândindu-mă la femeia aceasta din Mămăligani, care muncește cu atâta hărnicie și despre care nu puteam ști de-i tresărită, ori de-i așa felul ei de vorbă.

La amiază am chemat-o iar să mânce.

Dintâi n-a vrut să vie. Se temea, socotea că fac numai o glumă. Apoi se temea că-i trag din plată dacă-i dau ș-o sorbitură de mâncare. În urmă veni și se apucă, cu aceeași tândălire, să mânce, ca și dimineața.

— Vezi că mă doare gura. Se vede că este ceva stricat în mine. Mi se strică și dinți. Iaca!

și-și vârî două degete pline de tină în gură și le scoase, după puțină cercetare, strângând între ele un colț de măsea.

— Pentru ce ți se strică?

— Nu știu. Îmi vine așa, o amăreală, ca șpirtul de tare; se vede c-aceea mi-i roade. Nu știu de unde. Poate din fiere. C-odată mi s-a stricat rău fierea.

— Ai avut vro supărare, vrei să zici?

Femeia își ridică deodată ochi și privi la mine lung, întrebător, ca și când acum m-ar fi văzut întâi în viață. Da’ poate nici nu se uita la mine. Privea prin ochi mei încolo, mai departe. De vorbit n-a mai zis un singur cuvânt, până spre seară. O întunecime ca o umbră de durere veche îi îmbrăcă obraji și începu să tușească adânc, închis, ca și când ai da c-un sul într-o gaură afundă în pământ.

Nu înserase când isprăvi cu grădina. Își luă traista și ieși în curte. Da’ nu-ndrăznea să vie să-i dau banii.

— Cu zece cruceri îți plătesc mai mult, lele Vârvoaro. Iată șaizeci. Mi-ai lucrat tare frumos.

Femeia luă bani și se duse fără nici o vorbă.

Mai târziu, ies pe uliță și mă-ntâlnesc c-un vecin. Umblăm noi de la o crâșmă la alta, să mai vedem cine-i pe-acolo. Când ajungem la crâșma lui Stan, acolo o grămadă de oameni sembulzeau cu capetele unu-ntr-altul privind la ceva jos, în mijloc.

Ce să fie? ziceau unii.

O femeie.

Ce-i cu ea?

— A avut călcătură, dar acum s-a liniștit.

Vai de ea, ce chinuri!

Și oameni încep să se împrăștie.

Când m-apropii și eu, rămân înlemnit. Era biata Vârvoara! Cu gura plină de spume albe, băloase, cu fața vânătă, cu ochii închiși, nemișcată, cu degetele încleștate, zăcea între traistă și sapă.

Oameni începură vorbele. Unul zise:

— A venit în crâșmă ș-a băut doi deți de șpirt.

Și dacă i-a băut, a plătit ș-a dat să iasă. Da’ când să iasă, s-a împiedicat de prag și, împiedicându-se, a tot mers până unde-o vedeți acum. Acolo a căzut, ș-a fost vai de ea apoi, c-a apucat-o boala.

— De mult o duce așa, zise altul. Cel puțin de cincisprezece ani. Altul o cunoscuse pe Vârvoara și înainte de boală, și știa să spună din ce i-a venit.

— A rămas, spunea el, văduvă tânără, da’ nu s-a mai măritat. Avea o fată și doi feciori.

Fata, dacă a crescut, a dat-o slujnică, să lucre, să câștige ceva. A dat-o la boltașul din sat. Aci fata s-a răsărit îndată. Trai bun, muncă puțină, și s-a ales în doi ani din Anuța o fată ca de domn. Stăpânul său era nădrăgar, sta bine, da’ cu muierea sta rău. Se certau în toată ziua. De la o vreme jupânul s-a dat pe lângă Anuța. Și numai ce, într-o dimineață, fata s-a-ntors acasă. Nu peste mult timp muri în chinurile faceri.

Vârvoara de-atunci a rămas cu boala ceea de cap.

Am ascultat istoria asta și mi-a venit deodată în minte că mi-a spus ceva și dânsa, zicând c-odată i s-a stricat rău fierea; și înțelegeam de ce-a stat tăcută o după-amiază, fără o vorbă, când mai nainte fusese așa de vorbăreață.

Acum sta încă tot întinsă. Nici nu sufla, nici nu mai trăia parcă. Traista și sapa privegheau lângă dânsa, și fața ei părea că se-nnegrește.

Oameni începură să vorbească despre altele și-i dădură pace. Au mai văzut ei că după boala asta bolnavi rămân așa, nemișcați.

Dar deodată își întoarseră cu toți capetele. Vârvoara deschise ochii-nroșiți, umflați, ca două răni, răcni din adânc, se întinse o dată, pocnindu-i toate oasele, apoi se zgârci, înțepenind pentru vecie.

— Dumnezeu s-o ierte, c-a fost femeie harnică și cinstită, ziceau oamenii, făcându-și, cutremurați, sămnul cruci.

LA O NUNTĂ.

Mihail Codrea se hotărî, în cele din urmă, să-și mărite fata. Cum n-avusese decât un singur copil, pe Linuța, se obișnuise cu-o viață tihnită. Dar de când fata își pusese catrință, noroc bun! Hodină și pace-n casa lui nu s-a mai aflat! Când o păruială, când o bătaie strașnică între tineri satului – pentru Linuța. Și, de-aici, vorbe-ntre oameni, ceartă acasă cu femeia, năduf la inimă și tulburare în sufletul lui Mihail.

„Stăi, că pun eu capăt la toate!” își zise într-o bună-dimineață, și încă-n seara aceea se făcu încredințarea, și peste patru săptămâni fu hotărâtă cununia.

Feciorul era din neamuri, avea patru boi, dar, de când știa că Linuța are să-i fie nevastă, umbla pe ulițele satului ca și când ar fi avut doisprezece boi, nu patru.

Fata? Ei! Fata era o șopârlă de copilă, de să-ți scape printre mâini, ca un pește luciu.

Cu ochi ei căprui, a băgat draci în mulți feciori; din uni i-a mai scos ea cu vreo vorbă bună, în alți i-a lăsat acolo, să se înmulțească. Dar de vreun voinic anume nu s-a legat. Când a înțeles că se mărită, a clătinat din cap, ca și când ar fi zis „nu-mi pasă!”, și s-a apucat îndată să-și puie în rând veșmintele de zestre, la care începuse să coase de când era de doisprezece ani. Seara, în ziua nunți, cinară nuntași o mulțime de mănâncări, începură să beie vin cumu-i uleiul, căci Mihail Codrea avea în sat vi le cele mai mari și vinul cel mai vechi. Și veselia se dezlănțui deodată din piepturile tuturor, și casele lui Codrea vuiau de chiote, de cântece și de voie bună.

Dar mireasa, de când s-a pus la masă și-a început să cânte ceterașul, nu și-a mai luat ochi de la el. A gustat puțin din mănâncări, și-a muiat buzele, că-i ardeau, în vinul răcoritor, și, de-aci încolo, privea la muzicantul acela. Că ce i-a trăsnit lui Codrea prin cap? Iată, s-a hotărât ca la nunta fetei sale să n-aducă țigan ceteraș în casă, ci un românaș pe care-l știa el. Ș-a trimis căruța într-al treilea sat, și duminică dimineață străinul era în curtea lui Mihail, cu cetera subsuoară.

Și Linuța privea la ceterașul acela. Ar fi voit să știe cum îl cheamă, ar fi voit să știe de unde-i, ar fi voit să-l întrebe ceva. Și, pe când nuntași se veseleau, Linuța stătea înlemnită la masă și se frământa cu gândurile.

La început nu băgară nuntași de seamă că Linuța nici nu bea, nici nu mănâncă. Dar, după ce vinul revărsă căldură-n inimi și văpăi de foc, unii

începură să privească la mireasă.

Așa-i stă bine, ziceau unii, mireasa să fie supărată când se desparte de părinți.

Așa-i frumos, să nu se vadă c-a așteptat măritișul, spuneau alți.

Tinerii începură să frământe pământul.

Când o fată, când alta, când o nevastă tânără treceau, tocmindu-și năframa, printre scaune și mese, la mijloc, unde le-așteptau jucători.

Linuța a jucat puțin, i-a venit să amețească și s-a dus iar la locul ei; și ochi i se legară iar de muzicant. Aflase ceva. Aflase că-l cheamă Nicodim. Întâi s-a minunat de numele acesta străin, apoi, încet-încet, numele i se păru tot mai cunoscut, până ce, în urmă, i se păru că-l știe de un veac. Dar, după ce a știut atâta despre el, deodată o cuprinse o neliniște mare și nu mai avu astâmpăr. Se ridică de pe scaun și se apropie de străin.

— Măi bădiță Nicodime, din ce sat ești tu?

Tânărul își ridică ochi de pe ceteră și privi la Linuța ca la o minune. Se părea că până-acum nici n-o văzuse.

— Din satul cu florile, fetică, zise el, zâmbind sub mustățile negre.

— Ba nu glumi, ci spune-mi, tu de unde ești?

Flăcăul nu-i mai zise nimic. Își înclină capul pe vioară și începu să cânte un cântec nou, plin de înfiorări tainice. Linuța porni la locul ei, cu inima strânsă, gata să-i dea lacrimile.

Și, de-aici încolo, muzicantul nu mai cânta ce-i porunceau oaspeți beți. Ci toate cântecele pe care le avea el mai dragi începură să tremure, să adie, să plângă prin casă și în sufletul Linuței. Bărbatul cel nou băgă ceva de seamă, dădu târcoale în jurul Linuței, dar Linuța nu-l vedea, nu-l auzea. În ea se trezise ceva nespus de dulce și dureros, care creștea cu fiecare cântec al lui Nicodim.

Și iată numai că Linuța se ridică iar, merge la străin, își ia cununa de flori de pe cap și o pune pe capul lui Nicodim, apoi șade lângă el și începe să-l dezmierde. Lui Nicodim îi amuți vioara, i se înmuiară mâinile și privea undeva departedeparte.

Brava! strigară nuntași, asta-i bună glumă, asta-i adevărată păcăleală!

Ba mie mi se pare că-i curată batjocură, zise Mihail Codrea. Eu n-am adus țigan la casă, ci român. Dar Linuța asta tot așa-ntr-o dungă a fost, de când o știu.

Și porni odată dintre cumetri, să-i spună fetei să nu facă prosti.

Ginerele pufăia, ca și când ar fi vrut să se înece, și mai căpătă răsuflet numai când văzu pe socru-său venind.

Amândoi, însă, rămaseră zăpăciți când se apropiară și văzură pe Linuța. Că o mână-i sta pe genunchiul lui Nicodim și îl privea în ochi ca fermecată, ca dusă de pe lume.

Îți place cum cântă Nicodim, tu fată?

Place, tată!

Da-mi pare că-ți place și de ceteraș, adăugă ginerele.

De el îmi place și mai tare! Și vedeți amândoi că are de cine să-mi placă! Și fata învălui iar pe Nicodim în privirile ei calde.

— Ba să te duci tu dracului, să nu-mi faci casa de rușine, zise Mihail, întunecat deodată.

— Ce rușine? zise fata, sculându-se și mergând la locul ei.

De-aici încolo Nicodim începu iar să cânte de joc. Și unde nu i-a pus îndată și pe bătrâni să tropăie, de părea că se clatină pământul.

Și cum jucăuși erau tot mai mulți, și locul de jucat tot mai strâmt, Nicodim se sculă de pe scaun, schimbă o privire cu Linuța și începu a tot face câte un pas spre ușă, ferindu-se de învălmășeală.

Ținu un joc lung și frământat. Părea că anume vrea să-i frământe cu zicala, să-i obosească, așa trăgea pe coarde Nicodim.

Deodată, aria se rupse, și toți alergară să se răcorească cu un pahar de vin. Și, până să răsufle, până să închine, până să se așeze fiecare la locul lui, iată numai că intră un mort în casă, și mortul acela era bărbățelul Linuței.

Abia putu îngâna:

— Au pierit în noapte!

Între nuntași s-a făcut deodată o mare învălmășeală. Mulți năvăliră, îmbulzindu-se pe ușă, să vadă unde-s, să-i aducă, să mai râdă și de gluma asta. Dar ginerele și tatăl fetei se urcară pe cal și porniră în puterea nopți. Mihail Codrea știa, ginerele simțea că nu-i o glumă fuga asta. Fetele priveau mirate, femeile tinere se coteau, râzând, iar bărbați începură să beie și să spuie istorii de pe la nunți. Le veni în grabă pofta de joc, dar nu mai era ceteră. Un bătrân luă fluierul, și jocul se urmă până dimineața.

Pe Linuța n-au găsit-o nici ginerele, nici socrul. Poate se vor fi ascuns undeva pe aproape, că noaptea a fost întunecoasă tare.

Dar au trecut și săptămâni și n-au mai aflat-o, nici pe ea, nici pe ceteraș. Ginerele se bolnăvi de inimă rea și de rușine și n-a mai ieșit din casă să dea ochi cu lumea. Iar de cei doi fugiți n-a mai știut satul nimic, niciodată.

ANGHELUȘ.

În țigănimea afumată, plină de larmă, de la marginea satului, Angheluș e împărat.

Când trece el printre bordeiele pitite în pământ, cu câte un singur ochi de fereastră murdar și speriat, țigani i se feresc din drum, țigăncile tinere îl săgetează din ochi de păcură, aprinși, harancele clatină din cap cu admirație, iar danci înhoalbă ochi mari, rămânând cu gurile căscate.

Și Angheluș trece mândru printre toți, cu trupul drept, ca un militar, cu pălărie moale, fină, pe cap, cu straie de catifea verzie, cu ghetele elastice, scumpe. Pe jiletca lui face semicerc un pui de șarpe de aur, iar pe degetele-i scânteie inele grele, împodobite cu pietre scumpe.

Angheluș e de-aici din sat. Bătrâna lui trăiește și acum, și, câtu-i ziulica de lungă, stă pe podmol, sub streașina bordeiului, și colbăiește din luleaua de cărămidă roșie. Ea singură, în toată țigănimea, nu se miră de ce trăiește și azi în zdrențe și-n sărăcie.

Angheluș i-ar fi putut face o casă domnească, ar fi putut s-o îmbrace în mătase, ca pe-o baroniță, dar n-a vrut nici el și n-a vrut nici bătrâna. Angheluș avea de împărțit într-alte părți, iar când aducea ș-acasă bogăți, de prin șetre și prăvăli, haranca se cutremura, îl privea cu spaimă și zicea:

— Vai de mine, Angheluș, au să te prindă și au să-ți rupă oasele!

Și feciorul abia cuteza să descarce, pe-o noapte, la ei acasă, lucrurile furate, iar dimineața, când piereau scumpeturile, pierea și Angheluș.

S-a întâmplat însă că, mai nainte, vreo trei țigănci tinere, de-aici din țigănime, au dus-o numai în petrecani, și veșmintele lor, la fiecare trei săptămâni, erau nouă-nouțe.

Începuse să li se facă pielița fină, de un brunet trandafiriu, de traiul cel bun, iar țigani lor nici nu mai cutezau parcă să se apropie de ele, văzându-le curate ca niște doamne. Știau cu toți că aici lucrează mâna lui Angheluș, și cele trei favorite spuneau în gura mare că bărbat vrednic ca Angheluș nu mai este.

Dar binele n-a ținut mult. Angheluș le părăsi în grabă, ca să-și aleagă altele, într-alte sate, cine știe pe unde.

Și se vede că de la o vreme a dat peste una pe care n-o mai putea sătura cu furăturile sale, căci se pornise prin toate orășelele din jur o adevărată goană împotriva lui Angheluș.

Spuneau neguțătorii de stofe, spuneau aurarii că se prăpădesc din pricina hoțului aceluia de Angheluș. Nu trecea o zi de mărturie, în tot jurul, ca să nu se fure un lanț de aur, o pereche de cercei, inele scumpe, o stofă de mătase.

Și păgubași, să-i fi împușcat, nu puteau să pună mâna pe tâlhar. Nici nu băgau de seamă paguba, până seara, când să-și adune târgașul. Atunci: de la cutare lipsește ceea, de la cutare ceealaltă. Stăpâni se mâniau, se aprindea cearta cu calfele, cu ucenici, se cărau la pumni, răsunau plesnituri de palme.

Zadarnic, nimenea nu știa, nimenea nu văzuse pe hoț. Și când, pe urmă, după multe întrebări, după cercetări îndelungate, se da de urma tâlharului, ieșea la iveală că într-o prăvălie s-a strecurat un domn cu pardesiu sur, într-alta unul cu o barbă neagră, într-a treia unul cu o ceteră subsuoară. Și toți aceștia erau unul: blestematul de Angheluș.

Se puse deci lumea la pândă, cu-o sete mare să-l prindă, sau cel puțin să-i dea o sfântă de bătaie, soră cu moartea. Dar pe Angheluș, după furături mai mari, îl înghițea întunericul. Puteau să-l caute jurați satelor, puteau să scormonească acasă la bătrână, până și pe unde râma godacul. nimic nu puteau afla. Și cum de-o vreme încoace fura tot mai des, noaptea se ținea mereu ascuns.

Se simțea de multe ori obosit și își hotăra de multe ori, în gând, să nu-și mai puie așa des viața în primejdie. Dar când își aducea aminte de fata care-l trimitea în foc, Angheluș își iuțea pași, ca să ajungă cât mai curând acolo departe, la pădurea de sălci bătrâne, care ascundea apa liniștită a Mureșului.

Nu-i un an de când norocul l-a adus mai întâi în părțile acestea. Era primăvara, băteau vânturi călduțe, apa Mureșului venea mare, vuind, și glasuri adânci și aspre o străbăteau parcă. Și Angheluș ajunsese la țărmul negru al apelor în puterea nopți, după o pescuire bogată. Trebuia nesmintit să treacă pieptul acesta de apă întunecat, care fierbea umflânduse ca de patimi mari.

— Hei! podarule! Să vie degrabă podarul!

răcni Angheluș în fața acestui dușman care i se pusese curmeziș în drum.

Dar vântul venea tot mai aspru din toate părțile, trezea glasuri amare din sălci șul bogat de pe țărm. Angheluș săgetă cu ochi prin întuneric și porni într-o parte, unde se zărea bordeiul podarului. Bătu la fereastră, zgâlțâi la ușă, până ce un glas dinlăuntru răsună clar, ca un clopoțel de argint: Cine-i acolo?

Străin ce vrea să treacă, răspunse Angheluș, cutremu rat de glasul acela, nespus de dulce. Atunci cineva dinlăuntru zise gros, ca dintr-o bute:

— Pe furtuna asta nu se poate! Vin apele mari și-i primejdie!

— Ai de la mine un galben, bădicule, un galben împărătesc. Numa să nu întârzi.

Acum Anghelus deslusi miscări grabnice înlăuntru, și glasul cel gros zise:

— Iute, Ravecă! Trebuie să ajuți și tu. Altfel, ne mănâncă pești până mâine. Și îndată ușa bordeiului se dădu în lături. Un trup mare, ciolănos, ieși întâi, aplecat de spinare, și cercetă îndată după rude. Pe urma lui lunecă din bordei o fată înaltă, numai în ie, cu-o șurță neagră, legată pe la mijloc. Cei doi podari nici nu băgară de seamă pe străin; își luară uneltele și porniră la podul care gemea în verigile de fier ce-l țintuiau de țărm. Apele îl izbeau în coaste, se frângeau, alunecau, huind pe sub dânsul.

— Dar unde dracu-i omul nostru? întrebă bărbatul, gata de plecare.

— Iac-aici, bădicule, se auzi un glas în noapte, și pe pod se simți cum cineva sări înlăuntru.

— Dumneata să ți mijlocul, să nu te dai la margini, se auzi iarăși glasul cel gros. Apoi, în țigănește, Ravecăi: Ai grijă, fata tatii. Ruda te poate zvârli în apă.

Anghelus se lumină deodată. Acum nu-i mai era frică de păgubași care poate-s pe urma lui. Podarul acesta e din sângele lui și n-are să-l descopere.

Podul porni, trosnind din încheieturi, iar valurile, urlând de mânie, îi făceau loc, încet-încet. Anghelus nu simțea nimic.

Credea că-i tot la marginea râului, când, deodată, auzi glasul cel argințiu:

— Griji, tată, că acum dăm de matcă. O simt cum alunecă înaintea noastră.

Bărbatul nu răspunse, ci se simți o opintire mare în coasta podului. Acum lui Anghelus i se păru că se învârte locului, când, deodată, fata se așeză aproape de dânsul. Totuși mai bine putea s-o simtă decât s-o vadă. Și simțea cum i se frânge, cum i se încovoaie, vâslind, trupul vânjos, simțea căldura ce aburea din trupul fetei, care-și încorda acum toate puterile.

Anghelus făcu doi pași spre dânsa, dar fata îi zise poruncitor:

— La mijloc, dumneata, că te duci dracului de nu!

Dar pe Anghelus îl cuprinse o putere neînvinsă. Își uită că-i fugar, își uită că-i pe apă și se trezi în el omul cel vechi, iubitor de femei. Mai făcu un pas, o prinse pe Raveca în brațe și o sărută tare pe gură.

Fata îi arse o palmă și s-apucă din nou de vâslit, pe când bătrânul îi strigă să lase încet, că s-apropie de țărm. Podul era legat acum, dar Angheluș nu voia să se coboare. Spre marea mirare a podarului, Angheluș îi zise în țigănește:

— Tată, lasă-mă să dorm peste noapte la tine în bordei.

Podarul încremeni acum deodată. Să fie ăsta un ocnaș cu gânduri rele, ori să fie un nebun? Da. nebun trebuie să fie. L-a sculat pe-o groază de vreme ca asta, să-l treacă, ș-acum, hai, să-l culce la dânsul.

— Nu se poate, voinice, zise podarul.

Angheluș aprinse o lampă de buzunar, hoțească, scoase punga, se aplecă pe podeaua de scândură și vărsă tot aurul ce-l avea. Vor fi fost la douăzeci de galbeni.

— Ți-am dat un galben pentru trecere, dar ai tăi să fie toți de mă duci înapoi și mă lași să mă odihnesc la tine în bordei.

La lumina gazului, aurul ardea acolo pe podele. Bătrânul începu să se scarpine în barbă, iar Raveca începu să tremure.

— I-ai, tată, zise ea, și adă-l acasă.

Podarul se hotărî în grabă; împărți bani în două, pentru el și pentru Raveca, dezlegă podul, și înapoi ajunseră cu mult mai în grabă.

În bordei, bătrânul aprinse o lumină de său, și nu știa ce să zică, cum să înceapă. În urmă, pe când fata spiona, pe furiș, pe străin, și mirarea ei creștea din ce în ce, podarul îl întrebă:

Unde-ți era drumul tău, voinice?

În lume.

Cum în lume?

Trebuia să m-ascund. Furasem, uite, lucrurile astea,

— aici el scoase o traistă mică de piele și deșertă pe masă o mulțime de aurituri, – le furasem, și trebuia să nu mă prindă. Aici, la voi, cred că nu mă va afla nime.

Ochi fetei se aprinseră la vederea acelor minunăți de aur, pieptul ei plin, tânăr, tare, se ridica rar, și abia putu îngâna:

— Dă-mi și mie ceva.

Toate ți le dau, zise Angheluș, dacă nu mă spuneți nimănui.

Dar cum să te spunem, zise podarul, când nici nu știm cine ești?

Voi nu știți, da’ vor veni, poate la noapte, poate mâine, să vă-ntrebe: „Unde-i hoțul Angheluș, măi podar? N-a trecut pe-aici?” Ce vei răspunde atunci?

Dacă-i așa treaba, dacă chiar tu ești Angheluș, atunci o sută de ani n-or afla nimic din gura mea!

Și bătrânul ieși îndată să asculte, să cerceteze. Iar Raveca rămase ca de ceară în fața voinicului din neamul lor, de care auzise atâtea bravuri, și ochi ei nu mai căutau la auriturile de pe masă.

Ți-i frică de mine acum, fată, după ce mă ști cine-s? Fata tăcu, și Angheluș o întrebă din nou:

Ți-i frică, hai?

— Ba nu mi-i frică, răspunse ea, ridicând ochi plini de teamă spre dânsul. Nu mi-i frică, ci mi-i drag de tine.

Și când podarul deschise ușa, îi află îmbrățișați, sărutându-se.

— N-are să vie nimenea, zise el, făcându-se că n-a văzut nimic. Acum să adormim lumina și să ne culcăm. Dar nu putea dormi nici unul.

Podarul simțea cum se zvârcolește Angheluș, jos, lângă lavița pe care dormea el, și auzea cum oftează fata. El însuși se gândea ce are să facă. Și, de la o vreme, îl umplu o groază de moarte: au să vie acum, în noaptea asta, cercetători, au să-l afle pe Angheluș la el în bordei, și mâine seara vor zăcea toți trei în temniță.

— Eu și așa nu mai pot dormi acum. Ia să mai văd ce-i peafară, zise el în urmă, și se duse.

Din noaptea aceea Angheluș nici gând n-a mai avut de ducă. Uitase degrabă toate femeile pentru care furase până acum, și nu-și mai putea lua ochi de la Raveca.

Primăvara întreagă și o parte din vară.

Angheluș n-a mai ieșit nicăieri, n-a mai făcut nimic. Se schimbase la port de nimenea nu l-ar mai fi cunoscut; pleca cu Raveca prin pădurea de sălci de pe țărm, pescuia în apa limpede a râului, și, de două ori pe zi, Raveca își punea la gât, la mâini, în urechi podoabe de aur, pe care le purta veșnic cu sine.

În răstimpul acesta, într-o singură zi numai dispăru Angheluș, fără să spună o vorbă legănată nici podarului, nici fetei.

Și nu veni decât noaptea târziu. Scoase de la subsuoară un teasc de lemn negru, îl desfăcu, și când văzură podarul și fata vioara, bătură în palme de bucurie.

— Ști să cânți, Angheluș? De ști, cântă-ne, că te-ascultăm toată noaptea, zise podarul.

Și Angheluș cântă, înădușind corzile, cântă cu ochii închiși, ca pe altă lume. Iar bătrânul plânse noaptea aceea, și Raveca îl iubi și mai tare.

Lumea credea că Angheluș e mort, ori a trecut într-altă țară. Dar după jumătatea verii, începură iar să se vaiete târgoveți.

Angheluș fura acum cu patimă, cu o plăcere nespusă, tot ce credea că-i șade bine Ravecăi.

Și n-au trecut trei săptămâni, și țiganca avea o bogăție întreagă de veșminte, de podoabe. În bordei nu se îmbrăca niciodată cu ele. În bordei, înaintea lumi ce trecea râul era tot fata cea frumoasă a podarului. Dar cu cât se înmulțeau podoabele aduse de Angheluș, cu atâta creștea patima ei după podoabele astea. Și sta de multe ori ziua întreagă prin pădurea de sălci și se împodobea. Și tot lucrul scump ce i se lipea de trupul cald, vânjos, o ardea, îi aprindea sângele, și ochii ei erau numai unde de lumină și căldură. Ah, cât n-ar fi dat ea să poată ieși așa împodobită în lume, între oameni, să-i orbească.

Și, cu trecerea toamnei, dragostea ei pentru Angheluș se schimbă parcă în dragostea pentru podoabele aduse de el.

Îmbrățișările ei erau mai puține, sărutările mai scurte, vorbele mai zmănâncite. O apăsa greu că, în gerul ierni, nu mai putea, cum făcea vara, să iasă în sălci ș, să-și arunce zdrențele de pe ea și să moară de plăcerea atingerii mătăsi de trup și a tuturor podoabelor. Și dacă aceasta n-o mai putea face decât în zilele mai moi, creștea dorința ei după alte și alte podoabe. Așa că Angheluș puțin mai stătea acum pe-acasă, în bordeiul podarului.

Și-i zicea câteodată:

— Iată, Ravecă, tu ai podoabe destule, lasă să mă mai odihnesc și eu! Ea atunci își întorcea obrazul de la el și nu-i mai vorbea, nu se mai apropia de el până ce nu venea cu o nouă podoabă.

„Asta-i a dracului, își zicea Angheluș de la o vreme, asta are să mă mânce fript.” Dar judeca astfel numai până ce punea mâna pe târgaș. Când pornea cu el spre bordei, inima lui se muia ca ceara, de-o căldură bună ce-i inunda tot trupul.

Își pierduse însă mult, în timpul din urmă, din elasticitatea mișcărilor de pisică și fura tot mai greu, tot mai cu teamă. Și într-o noapte de Făurar venea spre casă tare abătut. Abia scăpase, abia își pierduse urma dinaintea celor ce-l urmăreau. Auzise șoptindu-se prin târg că i-ar fi aflat culcușul, c-ar ști mulți unde se ascunde, și mergea spre casă cu gândul hotărât că n-are

să mai fure multă vreme. Va putea să înduplece la asta și pe Raveca. Ea are podoabe destule, au și bani, și nu-l va împinge pe el la moarte.

Era o noapte destul de luminoasă, și Angheluș zărea bordeiul podarului. Putea să meargă cât de încet și cât de liniștit; cum e apa înghețată, trec oameni printr-alte părți râul și nu mai vin pe-aici pe la pod.

Deodată, însă, iată că dintr-un tufiș de salcie se desfac două mogâldețe negre.

Dintr-altul, alte două, și luna, ce dăduse într-un petec de senin, luci deodată din patru baionete. Țiganul ghici îndată ce-i, și, o clipă, îngheță de spaimă. În a doua, însă, sângele i se încălzi, începu să fiarbă, și o porni în goană nebună spre apă. Bordeiul era aproape, dar la bordei nici nu se gândi.

O detunătură, două, trei îl petrecură, dar nici un glonț nu-l ajunse, și Angheluș era gata să iasă la mal, când ceva pârâi sub picioarele lui, și-ntr-o clipă apa verde, rece, îl trase sub podul de gheață.

SĂNDUȚA.

Sănduța-i la noi în sat o femeie bătrână, care se teme grozav de dracu. De frica lui se roagă și postește, de frica lui merge la biserică și se-nchină. Pe Sănduța o doare de mult un picior, de numai și-l târâie, gros ca un butuc, înfășurat în zdrențe. Drumul de-acasă până la biserică îl face în trei ceasuri, da' totuși vine regulat în fiecare duminică și sărbătoare. Sănduța are „rosătură la inimă”, zice ea, arătând cu degetul undeva pe trup, și totuși postește și postul Sânpetrului numai cu apă, cu pâine și cu oțet. A învățat-o un călugăr să se puie pe ajun dacă vrea să scape de uneltirile celui din pietre. Și de-atunci bătrâna ajună și bate la mătăni.

Zadarnic! De urmărirea celui necurat nu poate scăpa. Îl vede pe masă, îl vede sub pat, îl zărește pe vatra focului, cum își întinde limba lungă, roșie, să soarbă pară. Îl vede pe drum, când în formă de câine, când ca o mâță mare, sură. I se arată în vis ca un sfredel, ca un țap, ca un cocoș negru. Și, – ucigă-l tămâia! – nu-și dă pace nici în sfânta biserică. Ș-acolo îl zărește Sănduța, ca un bivol greu, negru.

Și astfel, nu-i de mirare că Sănduța poartă veșnic la grumaz un șirag de mătănii cu boabele mari, afumate, că-i spânzură de mâna stângă alt șirag de mătănii, cu boabe mai micuțe, castani, iar de cea dreaptă, unele mai roșietice. Trei fețe sunt în Dumnezeu? Pentru toată fața un șirag de mătăni, în trei să crape Necuratul care s-ar apropia de Sănduța!

Mergând pe drum, bate la cruci ca și când ar merge tot depănând tort pe un rășchitor, și, tot la zece pași, se oprește să zic-un Tatăl Nostru, și, tot la douăzeci, o Născătoare.

Sănduța n-are copi, are numai un bătrân, care i-a fost bărbat și care-i mai cară ș-acum, sus pe deal, câte-o traistă de bucate. Că.

Sănduța nu poate lucra. De zece ani, mai ales, de când a lovit-o Necuratul făcându-i rană la picior, nu-și mai poate aduce nici apă, nu mai poate mătura nici în casă. Bietul bătrân numai cât nu moare de ciudă și de năduf, când o vede așa de amărâtă. Da' n-are ce-i face. Că Sănduța bate la mătăni și la cruci toată ziua, de n-are vreme nici s-audă mormăielile bătrânului. Ea aprinde tămâie, ia luminița de ceară și face cruci pe perete, după chipul celei făcute de popa la feștanie.

Maica mea! Feștania aceea se vede c-a fost de mult, căci bătrânul nu se poate uita la un petec de perete să nu vadă o cruce strâmbă, făcută de bătrâna.

Când au fost să facă feștania, erau aproape să se certe. Moșul sta tot gata numai să se plece și să ieie o uscătură, s-o rupă pe spatele Sănduți. Bătrâna i-a tocat la ureche pân' l-a asurzit. Ba că ea nu mai are pace noaptea, ba că să se mute din casa aceea.

Cu multe nopți înainte de feștanie, Sănduța îl deștepta pe bătrân din somn:

— Auzi, Culae? Ha? Auzi-l cum șuieră, cum miorlăie ca mâța, cum cucurigă cocoșește?

Se ridica din pat în capul oaselor, și i-l arăta moșneagului cu degetul:

— Iacătă-l, făcea îngrozită, s-a așezat la mine pe perină! Are gheare de uliu, cap de nevăstuică și limba împărțită, de șarpe.

Moșul se zvârcolea în pat, trezit de strigătele muierii, și-i era grozav de ciudă că nu mai poate adormi.

Cu chiu, cu vai, în urmă, hotărâră ziua de feștanie.

Grea treabă! Mâncare popi, țuică popi, bani popii! Da' părintele Petrișor a fost om de omenie. S-a îndestulat cu mâncarea și cu țuica, banii i-a lăsat pe masă. Abia s-a depărtat sfinția-sa, și Sănduța îi zice, nemaiputându-și lua ochi de pe bani:

— Ști tu, Culae, de ce n-a luat popa banii? Pentru că banu-i ochiul dracului și nu vrea să aibă legătură cu el.

Auzind-o, bătrânul își ieși din fire. Apucase cu cântece bisericești, cu vorbe sfinte în urechi, apucase o dată și puțin bine hrănit și se simțea și el mai altfel, când, deodată, Sănduțai și pomenește pe Necuratul.

— Tu, babă, dacă-ntr-atâta sfințenie tu tot la cel din pietre te gândești, nici nu mă mai mir că el se leagă de tine! Sănduța, în noaptea de după feștanie, dormi bine. Nu i se arătă nimic în vis.

— Vezi, Culae? Ai dat o mâncare popii și ne-a curățit de Necuratul. Dumnezeu să-ți dea bine, Culae!

Bătrânul se simți mângâiat în sufletul lui c-a făcut un bine Sănduței și se bucura că de-aici încolo va putea dormi și el în tihnă.

Dar bucuria nu i-a ținut mult.

În duminica următoare, dimineața, Sănduța pleacă la biserică. De unde de neunde, o mâță vine ca o săgeată și trece peste piciorul cel umflat al bătrânei. Sănduța vrea să meargă mai departe, se sprijină în băț, bate la cruci – zadarnic! Zice rugăciunile, câte le știa, de zece ori – nimic!

Părea că-i înlemnită. Pesemne puterea Necuratului se legase iarăși de dânsa! Au trebuit s-o ducă oamenii pe sus, pe când ea se ruga cuprinsă de

fiori morți.

De aici încolo cel din cânepă începu s-o neliniștească șintr-altă formă. I se arăta, în toată noaptea, ca un moș bătrân și-i zicea:

— Tu Sănduță, eu am să-ți arăt o comoară. Iată colo, drept deasupra mănâncături dintre culmi, este-un frasin.

Vezi tu frasinul?

Și Sănduța parcă răspundea în vis și zicea, deși ar fi voit să tacă:

— Văd. Și zicea cel rău, în formă de bătrân bun:

— Acolo, la poalele lui, să mergi, acolo să sapi. Și ce vei afla acolo, iată, eu îți arăt dinainte.

Și atunci, în odăița întunecată, răsărea deodată un soare strălucitor, bătut întreg cu galbeni. Și Sănduța nu se mai putea stăpâni, sărea din pat strigând:

— Iată, Culae, iată comoara!

Ziua, bătrâna privea de multe ori spre locul arătat de moșneag și, cu toată groaza ce-o stăpânea, ar fi voit să meargă acolo, să sape, nu atât să ieie comoara, cât numai să vadă de-i adevărată spusa bătrânului.

Spunea și la alți de visul său, de comoara de sub frasin, dar oamenii, mirându-se, îi dădeau pace să melițe. N-o mai lua nimeni în seamă.

Cu alți oameni nici nu are Sănduța atâta treabă cât are cu popa. Că tot mereu îi trăbă o cetanie, o dezlegare de blăstăm, o afurisanie asupra diavolului. Și, tot la trei săptămâni, merge să se spovedească.

Și, după câte-o cetanie, după câte-o spovadă, Sănduța visa lucruri sfinte: îngeri lui Dumnezeu, toți apostoli. Vedea pe Maica Preacurată, albă ca un crin, cum vine și-i spune o vorbă bună. Sta, ziua, trează, și auzea glasuri prin aer. Așa, odată, aude Sănduța:

— Zadarnic se mai trudesc băieși, că Dumnezeu treizeci de ani va ascunde aurul de la ochii lor! Au pus-o păcatele să spuie și altora minunea, și de-atunci băieși o iau în râs. Ce știu ei?!

În răstimpuri depărtate, la trei-patru luni o dată, Sănduța nu se mai roagă, nu mai bate mătăni, chiar de-i zi de duminică; pe vremea aceea, nu merge la biserică. Sănduța stă atunci tăcută și se gândește la ceva foarte-ndepărtat. Oftează adânc, ca orice om care are o povară pe inimă, își suge buzele bătrâne și, târziu, o cuprinde-un cutremur.

Și-n cutremurul acela își ia o hotărâre. Abia așteaptă să-i vie Culae acasă. Da' când vine, nu-i zice nimica, și, cum nu-i spune vorba ce avea să i-o spuie, teama de diavolul o cuprinde din nou, și iar începe cu mătăni le și închinăciunile.

Dar iată că-n postul acesta, al Sfintei Mari, Sănduța nu se mai duse la biserică. Se miră bătrânele, se miră popa, numai Culae nu se miră. El știe că Sănduța zace-n patul așternut cu zdrențe, se bocește, se roagă și plânge. Chiar l-a rugat pe Culae să-l cheme pe popa s-o grijească pentru cea din urmă dată. Culae îi spuse preotului și, într-o dimineață, acesta veni.

Da' seara, când ajunse Culae acasă, Sănduța era tot așa de neliniștită ca și înainte de împărtășirea cu cele sfinte. Simți și moșneagul că-i aproape sfârșitul bătrânei și începu să tușească prin casă.

— Mă Culae, zise Sănduța întru târziu. —

Tusa bătrânului încetă deodată.

— Mă Culae, eu am să-ți spun o vorbă. Iată, acum nu mă mai tem de Necuratul. De-acum am să merg înaintea judecăți lui Dumnezeu. De-aceea am să-ți spun o vorbă mare și grea. —Sănduța se ridică în capul oaselor.

— Eu am să-ți spun cum a intrat în mine frica de Necuratul.

Bătrânului nu-i plăcură cuvintele. Credea că muierea lui iar începe cu minunile ei. Da'

Sănduța era acum în toată firea.

— Știi tu, mă Culae, pe Ionașcu?

Pe care Ionașcu, tu babă?

Pe Ionașcu, care șădea în Dâmbul-Natului.

Aha! D-apoi c-acela va fi țărână de patruzeci de ani.

Țărână, da. Dar îți aduci aminte de el?

Cum să nu-mi aduc, tu muiere?!

— Atunci e bine. Atunci spun mai departe. Noi eram luați de doi ani, și Ionașcu cela era încă neînsurat. Tot umblase el după mine, până eram fată. Dar eu m-am măritat după tine.

Așa-i?

— Vezi bine că-i așa!

— Dar Ionașcu nu s-a așăzat nici după ce m-am măritat. Venea aici, la noi, colinda pe la ferești, zornăia pe la ușă. Dar eu deschisu-i-am vreodată? Ba feritu-m-a sfântul! Ce zici tu la asta?

— Ce să zic? Iacă, niște povești!

— Ba nu-s povești. Mai așteaptă puțin și vei vedea că nu-s povești. Acuma, odată tu te-ai dus cu doi boi la târg, să-i vinzi. Pasămite el a știricit tot, și, până a nu se însăra și până a nu încuia ușa, mă trezesc cu Ionașcu la mine-n casă. Crezi tu treaba asta?

— De ce să n-o cred, că draci sunt mulți în lume.

— Curat la ce voi ajunge și eu îndată. El aduse vin, aduse zahăr, și numa că să mânc, și numa ca să beau, că el n-are nimic cu mine, ci vrea numa să mă omenească. Ce să-ți spun? Fost-am eu vreodată beată de când mă ști?

— N-ai fost.

— Ei bine, în sara aceea m-am îmbătat cumu-i leuca. Și el a stat la noi până dimineața. Ce zici tu, Culae, la treaba asta?

Ce să zic, nu zic nimica.

Da' dacă-ți spuneam atunci, ce făceai? Bătrânul se mânie dintr-o dată.

— Ce-mi tot toci la ureche, tu muiere? Ce să mai știu eu acuma ce-aș fi făcut atunci?

— Asta-i, vezi, că eu m-am tot temut să-ți spun. Am spus popi, m-a canonit el, dar eu tot n-am mai avut de-atuncea pace. Am început de-atunci să visez și să mă tem de Necuratul, și nu-n zadar, că, vezi tu, el m-a dus la păcat. Acuma, ți-am spus și ție, că, și așa, tot trăbă să spun, dacă mă duc înaintea lui Dumnezeu.

Sănduța tăcu obosită, se lăsă încet pe salteaua de pe scândură, pe când bătrânul își aprinse pipa. Întru târziu Sănduța zise: Ce crezi tu, măi Culae, la toate astea?

Ce să cred? Că-i iar o prostie de-a ta.

Dac-ar fi cum zici tu, atunci toate femeile ar trebui să viseze urât și să se teamă de diavolul. Da' se vede că tu din țâță ai fost așa, fricoasă. Da' frica de-o parte-i bună, că te scutește de multe rele, numai de-o parte-i rea, că-l face pe om de nu-i mai bun de nimica.

Un geamăt adânc răsună în casă, un înec.

Moșneagul tăcu deodată, se apropie de păcel și supse tare din pipă. Ochiul de foc crescu și lumină fața Sănduței. Ea sta țapănă, da' c-un zâmbet de mulțumire pe față. Încă puțin, până pufăi pipa de tabac, și trupul Sănduței se răci. Moș Culae, făcându-și o cruce largă, îi aprinse o lumânărică și, tot picâind din lulea, i-o lipi de capătul patului și-i trase pleoapele peste luminile stinse ale ochilor. Șezu apoi pe laviță și privi la crucile de ceară desenate de bătrână, cum săltau ca și când s-ar fi aplecat cu pereți cu tot.

DUHUL BĂILOR.

Toată ziua plutiseră neguri lăptoase peste sat. În răstimpuri se ridicau ca niște uriașe pânze destrămate, și numai fâși subțiri, fumuri atârnau pe umerii dealurilor înalte, ca aburii din respirația domoală a unor monștri.

Apoi iar se coborau greoaie. Umezeala rece pătrundea nevăzută din văzduh, ajungea la os și-i făcea pe oameni să se strângă, să se ghemuiască în veșminte.

Înserarea veni ca o binecuvântare.

Când se aprinse lampa în birtul de peste drum și aruncă prin aerul umed o dâră slabă de lumină, mă strecurai încet spre crâșmă să beau un must, că chiar trecuse culesul, și crâșmărița adusese, în trei buți, must de la țară. În odaia în care am intrat era foc și bine.

Mustul dăduse puțin în fierbere, pierduse mult din dulceață. Stăteam și mă gândeam, în toropeala plăcută ce mi se strecură în trup, la vremea urâtă de-afară, la iarna ce-avea să vie. Și-mi spuneam: „Grea iarnă pentru bieți oameni! Bucatele – scumpe foc, munca – neplătită, aur în băi – nici un grăunte!”

Vro trei români deschiseră cu zgomot ușa și intrară tropotind din cizmele pline de tină.

— Bună sara, domnule Ispas, zise Petre a Rarului, suflând prin mustățile mari, umezite.

— Bună să-ți fie inima, Petre. Da’ ce mai vânturi?

— Vânturi rele, domnule. Ne-apucă iarna fără mălai la copi, zise el, izbindu-și pălăria mică pe-o laviță. Da’, cum văd, dumneata ai apucat calea cea adevărată. Numai must gol, domnule Ispas, asta-i băutură pentru femei!

Ci mestecă dumneata mustul cu vin vechi, ș-atunci ești bărbat în regulă. Și Petre cu cei doi se așezară la masa mea și-și porunciră must și vin vechi.

— Acuma, domnule Ispas, zise a Rarului după ce bău, eu am să-ți spun dumitale o vorbă.

Dar o vorbă ca o sută. Ai să ți cu mine la o baie nouă. N-ai să dai bani degeaba, de asta una stau eu bun.

— Și la ce baie anume, bade Petre? Am auzit c-ați lăsat baia de la Măgură și, pare-mi-se, acolo mai era nădejde. A Rarului mă privi batjocoritor.

— Adecă și dumneata crezi că eu sunt prost? Aș părăsi eu o baie dacă n-aș ști că toată truda ce-o pui acolo e în zadar?

— Asta una, la drept vorbind, n-o poate ști nime, bade Petre. În sânul pământului cine să poată pătrunde?!

— Ei, iaca, dumneata nu ești băieș! Dac-ai fi dumneata băieș și ai fi lucrat într-o baie, n-ai vorbi așa. Știe băieșul când să părăsească o baie! Numai, vezi bine, la asta trăbă să fie omul băieș cu credință.

— Da' de unde poate ști? zic eu. Nu vedem în fiecare zi cum se pune muncă peste muncă și nu se mai dă de aur? Petre-a Rarului bău păharul, privi la cei doi băieși de lângă el și clătină din cap.

— Dumneata ai să mă-nțelegi numai dacă vrei. Dacă nu vrei, îți pot toca la ureche un an de zile, și n-ai să mă crezi. Iată ce-ți spun eu dumitale: sunt semne pe care, dacă le ia în seamă băieșul, nu muncește în zadar. Așa că prin semne mă povățuiesc să merg unde-i aurul, și tot prin semne mă-ntorc înapoi de unde-i muncă zadarnică.

— Drept are Petre, zise Ion Vintilă, o namilă de român încruntat. Sunt semne. Numai cât nu le vede, nu le-aude fiștecine. Când a fost să fie aurul cel mult de la Fauri, ce crezi, că n-au fost semne? Băiam vro opt inși, afund, în sânul pământului. Opaițul abia ardea, că era un aer înăbușit și acru. Și-ntr-o după-amiază ne pomenim, cum izbeam cu ciocanele, că înaintea noastră, în stâncă, încep deodată să bată din ciocane o mulțime de băieși. Noi înlemnim și ascultăm. Da' să mai auzim ceva? Ferit-a sfântul! Începem iar, încep și ei. Stăm iar, se opresc și ei. Și făceau un vuiet ș-o larmă, și se auzeau bolovani prăbușindu-se, de gândeam că are să se surpe tot muntele. Atunci, îngroziți, asudați de frică, plecarăm în grabă, să ieșim. Și părea că acolo, în zidul de stâncă, au început să râdă deodată o mulțime de glasuri. Și, cum fugeam, auzirăm deodată un glas strigând aspru și răgușit: „Hocmane! Hocmane!" Când am ieșit, băieși de-afară ne priviră uimiți. Eu merg la hocman și-i spun: „Hocmane, noi în fruntea băi nu mai lucrăm!" Da' se nimerise chiar Nuțu Natului hocman, și-l știți cât era de aprig omul acela. Ne luă pe toți opt, care ieșisem, și, sub puterea jurământului, ne porunci să-l urmăm în baie. Mergea înainte, fără teamă, mergea mânios, și din când în când îi scăpa din gură câte-o-njurătură strașnică. „Muierilor, mă, voi băieși sunteți?

Voi sunteți niște sperie-vrăbi!" Nu știu de ce, dar mie îmi înghețase sufletul și-mi venea să merg să-l prind pe hocman și să-l duc cu puterea afară din baie. Ajunserăm ca la zece pași de fruntea băi unde lucraserăm. Da' de-aici noi n-am mai vrut să facem nici un pas, cu toată porunca hocmanului. Atunci, el luă ciocanul și sfredelul de la mine, se apropie de

stâncă și începu a bate. N-a dat, însă, a doua oară cu ciocanul: un întreg colț de stâncă se prăbuși și-l făcu pe bietul om chisăliță. Abia dup-o zi îl puturăm aduna de sub dărâmături. În ruptura din perete găsirăm aurul cumu-i mămăliga. Și de-aici încolo nu se mai auziră bătând în stâncă.

Își umplură paharele, băură și vedeam cum au rămas toți trei duși pe gânduri.

— Da' bine, oameni buni, zic eu, dumneavoastră chiar credeți în minunile astea? Nu știți că în pământ nu trăiește nici o fi nță omenească, că nu este Vâlvă, că nu-i Duh al băilor și că toate poveștile pe care le spuneți sunt numanchipuiri? Petre-a Rarului mă privea foarte serios.

— Domnule Ispas, îmi zise, eu n-aș vrea ca dumneata să pățești ceva rău. Doamne ferește! Dumneata ești om bun și de-aceea te rog să nu-ți bați joc de semne. Ne crezi dumneata pe noi beți, ori muieri fricoase, să spunem povești? Iată, eu sunt om trecut de-acum, dar în viața mea n-am știut ce-i frica. Ei bine, eu însumi am auzit și alte semne, eu chiar am văzut, cum te văd pe dumneata. A Rarului spuse cuvintele astea cu multă convingere, și, fără voie, simți un fior rece cum îmi trece ca un fulger prin trup.

— Nu-i bine, îmi zise el, să vorbești cu necredință de celea ce nu se văd. Căci duhurile sunt veșnic lângă noi, ne-aud, ne cunosc, și pe urmă își răzbună. Să vă spun acum ceea ce am văzut eu cu ochii. Băiam pe Vâlcoiu. Eram mulți ortaci. Și, cum e baia departe de sat, mergeam cu merinde pe câte-o săptămână. Munca nu contenea nici ziua, nici noaptea. Băiam pe rând: o dată șase, câte patru ceasuri, apoi aceia ieșeau, și mergeam alți șase, tot pe-atâta vreme. Lucram de trei ani acolo, cu mare nădejde. Aveam s-ajungem o vână pe care o nimeriseră dintr-alt punct bătrâni, o vână bogată de aur.

Odată, era seară și lună ca ziua, eu și cu alți cinci așteptam să intrăm în baie. Și numai iată că se zărește pe creasta muntelui ca un fum ușor, alb, care se tot apropia de noi. A dat într-o curmătură și nu l-am mai văzut. Da' când să ne sculăm să intrăm în baie, iată un bătrân înalt, cu barba mare,

— albă ca de argint, așa lumina în lună, – răsare înaintea noastră. Nu ne zice nimic. Se uită numai la noi cu doi ochi mari de gheață.

Se uită, clatină din cap și intră în baie, el înaintea noastră. Veșmintele pe el luminară încă puțin, cum dispăru în pământ, apoi n-am mai văzut nimic. Noi nu ne-am întrebat cine să fie, știam cu toți cine e, dar nici nu cutezarăm să mai intrăm în baie. Atunci iată că cei șase băieși ieșiră obosiți, își trântiră uneltele și se pregătiră să îmbuce ceva. „Voi nu v-ați întâlnit cu nime în

baie, măi feciori?” îi întrebarăm noi. „Cu cine să ne întâlnim?!” ne întrebară ei, mirați. „Nu v-ați întâlnit? Bun!

Atunci mergem!” zic eu. Și intrarăm. Ne gândeam și nu știam nici unul cum să ne tâlcuim arătarea aceea. Încă nime nu mai văzuse așa ceva. În fruntea băi, da, acolo se puteau înțelege toate semnele care veneau dinlăuntru. Dar o arătare, un semn la gura băi, nime nu știa ce are să însemneze.

Înaintam noi cu inimile strânse, da’ cu mare nădejde în Dumnezeu că nu ne va lăsa.

Pe la mijlocul băi rămaserăm deodată înghețați. Se făcu lumină mare, lumină orbitoare. Baia părea largă cât o biserică. Și-n mijlocul acelei biserici sta bătrânul pe care-l văzusem. Sta cu ochii închiși, cu brațul drept ridicat, și auzirăm ca un șuier de vânt, ș-apoi se auzi de trei ori, cu glasul cel mai curat omenesc: „Nu-i, și nu-i, și nu-i!” Opaițele noastre se stinseră în lumina ceea orbitoare, și îndată după cuvintele acelea, se făcu în jurul nostru un întuneric de mormânt. Abia ne-am aprins fitilele, și ne întoarserăm.

Ceilalți nu dormeau. I-am trezit și le-am spus tot ce-am văzut și auzit. Da’, vezi bine, nici ei n-au crezut, cum nu crezi dumneata, domnule Ispas. Noi, cei șase, n-am mai băit acolo nici un ceas: știam că aur nu-i. Ni s-a spus și am crezut. Ceilalți însă ne crezură nebuni și au muncit mai departe. Ști dumneata, domnule Ispas, cât au mai muncit? Patru ani în capăt! Și când gândeau că au ajuns la noroc, au spart deodată într-o mănâncătură mare: băiseră acolo bătrâni și nici un fir de aur nu le lăsaseră.

A Rarului îmi povesti toate acestea cu atâta siguranță, încât mă convinse. Și acum începu să mă învăluie o taină mare, o frică aproape copilărească. Cerui și eu un vin vechi și băui alături cu dânși. Tăceam cu toți. Și eu mă gândeam: „Oare să fie vrun sâmbure de adevăr în atâtea istori înșirate de oameni? Să fie duhuri în pământ, pe pământ, să fie stafi și câte minuni toate?”

A Rarului păru că mi-a ghicit gândurile.

Dumneavoastră, îmi zise el, care trăiți o viață scri nd la masă și plimbându-vă puțin seara, n-aveți de unde ști lucruri de-astea. Da’ de-aci nu urmează că ele nu sunt. Ia să te pui dumneata să muncești ca mine, să-ți lipești sufletul și trupul de pământ și de toată viața ce iese din pământ, ș-ai să vezi că altfel ai să judeci. Ia să te pui dumneata să umbli noaptea întreagă, când doarme și aerul parcă, să vezi atunci câte taine, câte înțălesuri

din viață îți pătrund în suflet. Ai înțelege atunci că trăiesc în aer, în pământ, în apă nenumărate puteri, care câteodată se-mbracă în forme văzute și se arată oamenilor.

Așa este, zise Manoilă, care până acum tăcuse. Și noaptea chiar are puterea ei.

Și-i zice la acest stăpân al întuneri cului Patronul Nopți. Eu l-am văzut odată pe Dealu-Băilor. Era iarnă, un pui de ger de te frigea pe față, pe mâini, da' nu viscolea.

Zăpada acoperea pământul rotunjindu-l, și eu veneam, scârțâind din cizme, pe Dealu-Băilor. Și iată, chiar pe creasta dealului, venea, în trapul calului sur, un ghinărar. Hainele pe el, frânele, scărițele, ardeau în aurul cel mai curat. Și nu s-auzea mersul calului, părea că nu s-atinge de pământ. După el, la doi pași, veneau doi aghiotanți, cu dreptele pe săbiile de argint.

Dintru-ntâi credeam eu că va fi pădurarul cel mare. Cine știe pe unde-a fost să inspecteze pădurile, și a-nnoptat pe drum. Dar îndată mi-am tras pe seamă. Ăsta nu-i cal, astea nu-s haine de pădurar! Dar n-am stat să judec mult. Am plecat repede acasă și abia m-am putut liniști. Dimineața, de-dimineață, am fost în Dealu-Băilor, să văd urmele cailor.

Nu ninsese, nu bătuse vântul, trebuiau să se cunoască. Dar acolo sus era așa cum bănuisem: nici o urmă. Neaua – neatinsă, numai cizma mea se cunoștea, altceva nimic.

Și spun și alți c-așa trece Patronul Nopți, ca un fulger, și-ntr-o noapte cutreieră întreg pământul.

De-aci încolo începură istorisirile cele mai ciudate. De-un țap, de-o scroafă, de-un bivol, care s-a luat noaptea după cutare și cutare din sat, de-o pară de foc ce izbucnește în toată noaptea pe Vâlcoiu, de oameni care se scoală din mormânt. Și, dus ca de-o apă mare, în seara aceea posomorâtă de toamnă, ascultam, credeam tot ce mi se povestea, vedeam chiar îngrozitoarele arătări. Eu, care nu credeam înainte și nu cred nici azi în toate minunile astea, atunci seara sorbeam cu patimă toate povestirile misterioase. Așa că, de la o vreme, îmi veni convingerea că nu-i nimic mort în lume. Până și o piatră, un râu, un arbore cine știe ce vor fi.

Când mi-am luat seara-bună și am plecat spre casă, am deschis ușa cu multă teamă.

Credeam că pot să-mi iese deodată în cale mi de vedeni. Și mai ales mă temeam grozav de scroafa cea neagră, de care spuneau c-a urmărit pe-un creștin, din sat până la el acasă, tot grohotind, tot gata să-l sfâșie.

Acasă la mine era întuneric. Am trezit slujnica, am pus-o să-mi aprindă lampa, și atunci zării uimit, pe masa mea de scris, un plic alb. Îmi fulgeră prin cap că, de bună seamă, vreo fi nță nevăzută începe să se-amestece în viața mea. Târziu, abia cutezai să deschid plicul. Citi în fugă: „Domnule Ispas! Te-am căutat de două ori în seara asta. Mâinedimineață vin iar. Să fii acasă."

Subscris: I. Walter, agent de vinuri. Și în seara aceea am binecuvântat pe Walter și pe toți agenți. Ca o mângâiere, ca o ploaie răcoritoare pe care-o aștepți, mi-au venit în minte afacerile mele; am deschis conturile, am început să calculez, și, de bucurie că am scăpat de nebunia, pe care o simțeam cum se apropie, mă credeam în stare să dezleg toate problemele matematici.

Și, vezi dumneata, îmi zise la urmă domnul Ispas, din seara aceea tot mi-a rămas ceva teamă în suflet. Și nu știi dumneata ce teamă! Nu de stafi ori de draci, nu, ci alta, cu mult mai mare.

El își duse mâna la frunte, o apăsă, și-o trecu apoi prin păr și-mi zise:

Ce-ar fi dacă într-adevăr ar exista și alte fi nțe raționale, nu numai noi, oameni?

Vezi, eu nu mă ocup cu gândurile astea, și totuși îmi pare că atunci ar trebui să se schimbe lumea și toată viața oamenilor.

Atunci, după gândirea mea, deodată cu mi de afaceri, cu mi de negoțuri, ar trebui să urmeze o bancrută universală în toată activitatea omenească. Nu-i așa?

Poate să ai dreptate, domnule Ispas.

Dar eu nu mă pricep la lucrurile astea, îi răspunsei.

Și domnul Ispas rămase pe gânduri, privind undeva departe, nedumerit.

LADA.

Satul întreg știa că bădicul Clement Mârza are bani mulți, are aur adunat de pe când erau băile bune. Dumnealui locuia într-o casă bună și largă. În răstimpul cât a stat văduv,

— și a stat un timp bun, – multe femei rămase de bărbați priveau cu lăcomie la locuința aceea singuratică. Și chiar câte-o fată mai trecută n-ar fi zis ba, dac-ar fi cerut-o bădicul Clement de nevastă. Erau vădane care dădeau târcoale bădicului oriunde-l întâlneau, ba se trezeau că trec chiar pe lângă casa lui, când mergeau în pădure după o sarcină de lemne.

Dar bădicul Clement se părea că nici gând nu mai are să se-nsoare a doua oară. Trăia liniștit, făcea în fiecare zi obișnuitul drum până la crâșmă, unde bea un strop de vin și stătea de povești cu oameni. Era trecut de cincizeci de ani și vorbea cumpătat, cu înțelepciune de bătrân.

În sat se porniseră adevărate povești pe socoteala averii bădicului Clement. Se spunea că ar avea lăzi grele de fier, încuiate cu lacăte mari cât un clopot, și lăzile acelea ar fi pline de aur și de galbeni împărătești. Că poate să plece fără nici o frică de-acasă: nime nu i-ar putea sparge lăzile, să-l fure. La urechile bătrânului încă străbătură veștile astea, și el nu se mai mira de ce-l privesc oameni așa de uimiți. N-avusese copi, și rudeni le, până într-a șaptea viță, se interesau mult de soarta bădicului Clement. Cât ce-și închisese muierea lui ochii, casa i se umpluse de rudenii de toată vârsta și de tot neamul: bărbați, femei, bătrâni și o grămadă de copi, veniseră cu toți să plângă. În anul cel dintâi de văduvie nu l-au prea cercetat: se temeau că se va-nsura Clement, și lor nu le va rămâne nimic. Dar de când ieșise zvonul, – chiar din gura lui mai întâi, – că n-are de gând să se mai însoare, rudeni le începuseră să se privească boldiș când se întâlneau în casa bădicului Clement. Uni -i tăiau lemne, alți -i duceau saci la moară, femeile-i frământau și-i coceau pâinea, fetițele-i măturau prin casă, așa că dumnealui n-avea alta ce face decât să mănânce, să doarmă și să se plimbe.

— Ăsta știu c-a dat de bine în lumea asta, ziceau bărbați, văzându-l cum își plimbă pe drum veșmintele veșnic curate.

— Și are suflet bun, se vede, adăugau alți. Nu face deosebire între rudeni. Și pe celea mai depărtate le lasă să-i treacă pragul.

Vezi, că are bani destui, să poată împărți la toți când va muri.

Când vreuna din rudeni se nimerea singură în casa bădicului Clement, începea, întâi cu gura pe jumătate, apoi tot mai dezghețat, tot mai înverșunat

să înnegrească pe celelalte rudeni, cum știa mai bine.

Bătrânul asculta, da din cap și, întru târziu, zicea:

— Bine, bine, ce-mi spui tu mie fleacuri de-astea? Apoi își lua bățul și pleca prin sat. Rudenia, rămasă în casă, singură, privea întâi pe furiș lada mare de fier cu lacăte grele, apoi, când simțea că bădicu-i departe, se apropia, o cerceta, bătea cu pumnul în ea, punea urechea să cerce de nu poate desluși cumva sunetul galbenilor, cerca s-o ridice. Încercare zadarnică: lada era așa de grea, încât bărbatul cel mai în vârtute nici n-ar fi putut-o clinti din loc, necum s-o ridice nici de-un deget măcar.

Fiecare dintre rudeni vâna prilejul de-a rămânea singură în casă. Și, între cele vreo douăzeci și cinci de rudeni, n-a fost una singură care să nu le vorbească de rău pe celelalte, când era numai cu bădicul Clement, și să cerce să pătrundă cât de cât în taina lăzi minunate.

Taina însă n-o puteau pătrunde. Nici iertata Susana, nevasta bădicului Clement, n-a știut vreodată ce taină ascunde lada aceea.

Cu cât treceau ani, cu atât faima bogăției lui Clement creștea mai tare. Neamurile lui începură să se socotească între fruntași satului și cam priveau peste umăr la muritorii de rând.

Împlinise bădicul Clement vreo zece ani de văduvie, când, într-o zi, se trezi popa cu el că-i vestește însurătoare nouă.

— La vârsta dumitale, bădicule?! făcu popa, mirat.

— Ei da, la vârsta mea! Am cincizeci și șase de ani, și mai am nădejde de treizeci, cel puțin. La drept vorbind, nu mi-ar fi trecut mie prin cap gândul ăsta, de nu venea la mine popa din Vâltori și nu-mi spunea că soră-sa, care-i văduvă, ar veni după mine. Acuma, dumneata ști că eu sunt un om sărman și singur și că femeia aceea are bani destui.

Popa nu putu să nu-și zică în gând: „Iată chipul bogătanului zgârcit! Nicicând nu se mai satură!”

În ziua cununiei, toate rudeniile bădicului Clement zăcură betege pe-acasă. Părea că a dat gălbenarea în ei, așa erau de mohorâți la față.

— Acuma, se cheamă c-a făcut o prostie Clement, ziceau oameni. Cea dintâi prostie în viața lui. Nevasta asta, soră c-un popă, veți vedea numai că l-a lăsa, în câteva zile, fără parale ș-apoi a s-o șteargă.

Femeia era cu vreo cincisprezece ani mai tânără decât bădicul Clement. Dacă am crede în spusele rudeni lor bătrânului, apoi era urâtă ca ciuma și bună de-nțărcat copi i, ca muma-păduri. Ceilalți români, însă, o aflau destul de potrivită pentru bădicul Clement.

Vorba e că îndată ce-a intrat femeia cea străină în casa cea singuratică, s-a schimbat traiul bădicului Clement. Pe când rudeniile, înainte vreme, îl încărcau cu toate bunătățile, acum nu i se mai arătau nici pe la poartă. Iar femeia lui strâmba din nas, înjura și mereu era cu gura plină de sfadă.

— Eu am gândit că mă mărit după un om gazdă, și, când colo, sărăcie lucie! zicea muierea privind prin casă.

— N-am ce-ți face! Acum târgul s-a făcut!

răspundea liniștit bădicul.

— Ce târg? striga nevasta. Crezi tu că pe-o soră de popă poți s-o batjocorești așa? La asta să nu te gândești, sărântocule! Mâine plec de la tine!

— N-ai decât să te duci! zicea, zâmbind, bădicul Clement, și pleca prin sat. Putea umbla și putea zâmbi liniștit dumnealui.

Muierea, din clipa în care văzuse lada cea de fier, din clipa în care cercase zadarnic s-o miște cât de cât din loc, era legată de casa lui cu lanțuri așa de tari, încât nici cu patru bivoli n-ar fi putut-o urni din loc. Tărăboiul pe care-l făcea era numai ca să-i deschidă bădicul Clement o dată, o singură dată, lada. Dar bărbatul era încăpățânat rău.

— Avem din ce trăi, tu muiere. Orice om cu minte strânge bani albi pentru zile negre. Și se poate să trăim mult, se poate să ne trebuiască odată lada de care tot vorbești tu.

Acum, deocamdată, mai am niște bănuți, mai ai și tu, și trăim cum ne-a rânduit Dumnezeu.

Dac-o fi să mor, atunci e alta, atunci nu mai am nimic de zis.

Și, într-adevăr, de unde, de neunde, bădicul Clement scotea în fiecare zi bani trebuincioși, când femeia nu vroia să dea dintr-ai săi. De unde-i lua? Oricât l-a supravegheat, n-a putut afla niciodată. Dar,

— se gândea femeia, – e limpede ca lumina soarelui că numai din lada cea mare îi putea lua! Ah! de-ar putea ea pune odată mâna pe chei! Dar cheile, necum să puie mâna pe ele, nici de văzut nu le-a putut vedea, oricât a-ncercat. N-a rămas o haină de-a bădicului Clement nebuzunărită, nepipăită, n-a rămas un colțișor în casă unde să nu fi scotocit; până și-n gunoiul de dinaintea grajdului. De multe ori noaptea, când Clement dormea tun, de-ai fi putut tăia butucul pe el, nevasta își vâra încet, tremurând, mâna sub perina lui, sub așternutul lui. Dacă dădea de ceva tare, de un cotor de pai, de-o tivitură groasă, la gândul că a nimerit cheia, simțea că o părăsesc puterile.

Ceva a înțeles repede dumneaei. Cum bărbatul era tăcut și morocănos, s-ar fi putut tare ușor să se mânie cumsecade, să facă un testament pentru rudenii, și ea să rămâie cu mâna goală. Înțelese că purtarea ei nu era deloc cu minte, și, într-o bună-dimineață, îi puse lui Clement în palmă câteva sutuțe

— toată zestrea ei.

— Ce să fac cu bani? întrebă Clement.

— Să trăim din ei, e zestrea mea. Când se va isprăvi, ne vom întoarce la lada ta.

— Dacă-i pentru asta, ține tu banii. Cumpără tu ce-i de lipsă în casă. Eu sunt sătul de bani, mi-i scârbă de bani.

Femeia luă banii, convinsă acum cu totul că lada aceea e plină cu aur. Dar bădicului Clement îi era scârbă de bani pentru că, iată, lada aceea a lui a făcut-o pe răposata nevastă să-l lingușească o viață întreagă, le-a făcut pe rudenii să-și dea și mâncarea de la gură, să i-o aducă lui, și acum scâlcie și mintea femei de-a doua.

De aci încolo nevasta gătea bucate alese, ținea curat în casă, vorbea cu însuflețire de bărbați cruțători, care pun gălbenaș lângă gălbenaș, nu bat birturile, nu joacă-n cărți. În răstimpuri, dânsa făcea câte-o aluzie subțire la ladă, la chei, dar îndată ce băga de seamă că lui Clement nu-i plac vorbele astea, începea să râdă și povestea vreo întâmplare din sat.

Săteni lăudau norocul bădicului Clement, iar rudeni le priveau pizmaș la nevasta de-a doua.

Într-o toamnă, bădicul răci și căzu la pat.

Femeia, cât ce-l văzu aprins la față și cu răsuflarea pripită, simți un sălbatic fior de bucurie. „În sfârșit!” își zise, și simți c-o apucă nebuni le.

Toată noaptea bădicul Clement a gemut și n-a putut închide un ochi din pricina junghiurilor care-l împungeau printre coaste, ținându-i răsuflarea oprită.

Toată noaptea femeia s-a desfătat în visurile si-n planurile cele mai frumoase, și simțea o bucurie păgână la fiecare geamăt nou al bărbatului. Din când în când, bolnavul cerea o ulcică de apă. Ardea în fierbințeli.

Femeia lăsa s-o cheme de două și de trei ori, și abia apoi se scula și-i dădea apă. Și-l privea cu lăcomie cum horpăie, ca și cum ea ar fi fost arsă de sete.

Dimineață, bădicul Clement nu se mai putu mișca din pat și începu să se teamă de moarte. O trimise după doctor. Femeia ieși, încuie ușa încet, cu

cheia, pe dinafară, scoase unealta blestemată, o puse în buzunar și plecă în sat. Până dupăamiază a tot stat de povești, când la o femeie, când la alta. Venise cu furca în brâu și avea mare chef de vorbă.

Era agitată, aprinsă și povestea, mestecându-le, o mulțime de istori.

După-amiază descuie încet ușa și intră.

Bolnavul o privi cu groază când o văzu că intră fără doctor.

— Nu-l aduci?

— Nu-i acasă. Am umblat în două sate după el și nu-l găsesc.

Bărbatul se ridică deodată într-un cot, o privi cu dușmănie și-i zise:

— Mințești, muiere! Tu nu l-ai căutat!

Cine-a spus că muierea și dracului îi dă de furcă, n-a greșit. Asta de-acum începu să plângă cu lacrimi adevărate, cu sughițuri, fără să se oprească. Plângea și-și blestema zilele. Bădicul Clement se căi puțin și-i ceru un pocal cu apă.

— Mi-a fost rău, zise el. Ardeam de sete și credeam că mor. Iar tu nu mai veneai. Acum mă simt mai bine, zise el, după ce bău.

Acest „mă simt mai bine” îi opri femei, ca prin farmec, plânsul cu sughițuri. Bietul bădic Clement! Crezuse pe-o clipă că i-e mai bine, dar, cât ce-a dat noaptea, începu o tusă păgână și scuipa cu sânge. Femeia dormi de astă dată tare bine, ca și când tusa lui ar fi fost un cântec dulce, adormitor.

Când se crăpă de ziuă, bădicul, ars la față și pierit ca de secetă, abia îngână:

— Iute după popa, muiere, să mi-l aduci îndată, că mi se pare c-am să plec din lumea asta!

Femeia sări din pat, începu iar să se bocească și ieși repede cu o cusătură în mână. Încuie iarăși ușa pe dinafară și plecă prin sat. Tândăli când la o femeie, când la alta; până seara n-a cusut un șir de altițe, dar gura i-a melițat, de s-au luat muierile de gând cu ea. De-o întreba cineva: „Ce mai face bădicul Clement?” „Bine, sănătos!” răspundea dânsa, și-și continua fleacurile ei.

Când se înseră de tot, porni spre casă.

Ajunse. Se opri la fereastră. Privi cu multă băgare de seamă înlăuntru. Bădicul Clement sta întins cu fața la pământ, jos, lângă pat.

„Aha, își zise femeia, a fi voit să fugă, cum le vine oamenilor când mor! A căzut și l-a apucat moartea acolo.” Un puternic fior de bucurie o cutremură. Deschise grabnic ușa, se apropie de mort, îl ridică, îl așeză frumos în pat, apoi începu să caute după cheie. Gura bădicului Clement

rămăsese rânjită – cum căzuse cu fața la pământ, ochii – pe jumătate deschiși. Și, cum sta pe spate, parcă-și râdea de femeie, care căuta înfrigurată după cheie. Răscoli patul tot, cotrobăi sub pat, răvăși până și părul mare, încâlcit, asudat încă al mortului. Zadarnic! Merse la ladă. Cercetă lacătul și văzu din nou că broasca nu era mai mare decât o gaură de cuișor. Așadar, cheia trebuie să fie de-abia cât un cuișor. Începu s-o caute cu deznădejde, înfricată de gândul că, din clipă în clipă, putea să bată la ușă vreun om, să-l vadă pe Clement, și atunci comoara era pierdută pentru ea. Aruncându-și privirile spre pat i se păru că mortul se mișcă. Se uită mai bine și-i păru că zărește ceva printre dinți rânjiți. Un gând îi fulgeră prin cap, nu ca o lumină, ci ca o sârmă fierbinte. De bună seamă, cheița o purta în gură! Cum de nu i-a venit mai degrabă în minte gândul ăsta?! Se apropie de Clement, îi descleștă cu mare greutate gura și scoase o bucățică de fier.

Dintr-o săritură ajunse la ladă, descuie lacătul, smulse capacul. Rămase încremenită.

Lada era plină cu bolovani de piatră sură. Pe fața femei străluci deodată o bucurie imensă.

Se aplecă, își încărcă brațele cu bolovani, îi sărută și ieși pe ușă ca o nălucă, fugind pe coastă la vale, spre sat, chiuind și strigând în gura mare:

— Iu-iu-iu! Haidați la aur! Iu-iu-iu! Haid’ la comoară!

MELENTEA.

Bădicul Melentea are o casă de bârne înnegrite de vreme și mâncate de cari, sus, la marginea păduri, pe-o coastă pietroasă.

Căsuța e scundă și afumată, mică și pitică, și toată ziua se înhoalbă din două ferestruțe cât palma. În căsuța aceea, și în curte, se izbesc, cât ține Dumnezeu lumea, o grămadă de copi despoiați, cu părul vâlvoi, cu obraji nespălați de săptămâni. Numai când simt că se apropie bădicul Melentea, sar ca iepurii și odată s-ascund grămăjoară prin unghețe.

— Ho! paralei tatii, nu sunteți acasă?

Întreabă totdeauna bădicul Melentea.

Gândeam că-s acasă, zice tot el, întorcân-du-și capul spre femeia ce cârpește niște zdrențe, după masă. Că ce le-am adus eu?

Turtă dulce din târg, gogoroane roși de la jupânul și niște hăinuțe nouă-nouțe!

Apoi își aruncă sub pat uneltele de lucru și se așează pe laviță obosit.

Gata-i supa, tu muiere? o întreabă, privind-o chiorâș.

Iar începi? țipă femeia. Zău, tu-ți faci de cap!

— Cum să-mi fac de cap?! N-am fost eu azi-dimineață la măcelar, și nu i-am zis: „Jupâne, două kilograme de carne! Da’ știi, cu măduvă și grasă!”? Și n-a dat el de două ori cu barda, și nu m-a întrebat chiar pe mine: „Unde poftești s-o trimit?”? „Unde? Acasă la mine! La Melentea acasă”! Se vede treaba că băiatul n-a nimerit aici.

— Și nici c-a nimeri vreodată! zicea femeia.

— Așa crezi tu? Apoi iacă, voi, muierile, odată vă pierdeți curajul. Da’ de bine să nu te temi niciodată! În urmă, femeia-i punea pe masă un bruș de mămăligă, o fiertură acră, și Melentea începea să înghită strașnic, lăudând bunătatea mănâncări. Erau numai cartofi fierți, zama era apă goală, subțire, mestecată cu oțet.

— Plutesc steluțele de grăsime! Doamne, tu muiere, mă tot gândesc eu de unde avem noi atâta unsoare și olei?! Iată ș-o bucată de carne! De la noi din casă carnea nu se mai gată, asta o știe tot satul. Să vezi tu cum mâncă alți! O ceapă, un bruș de pâine, un petecuț de slănină. Da’ supă la ei, carne la ei, fiertură bună, nu s-a pomenit! Și de-aceea li se lungesc lor grumaji și li se fac străvezi urechile. Și nu numai cei mari trăiesc așa de prost. Copii o duc și mai rău! Dacă au o fărâmătură de brânză, apoi li se pare că au toată

bogăția lumi. De-aceea vezi copi așa de amărâți peste tot locul. Ai noștri? Unde sunteți, paralei tatii? Ia ieșiți puțin la iveală!

— Da’ dă-le pace, măi păgânule, și vezi-ți de mâncare! îi zicea femeia, necăjită. Melentea însă nu le da pace. Copi i veneau înaintea lui, stăteau cu capetele plecate și așteptau.

— Iată-l pe Ionică-a tati, începea Melentea, întorcând cu fața spre muiere pe un băiat ca de șase anișori, slăbuț și pârjolit ca de secetă.

Aista-i cel mai închelmat. Leu-paraleu, puișorul tatii! Da’ ce-ai mâncat tu astăzi?

Tocană de berbece, așa-i? Ș-o felie de caș?

Cu-atât mai bine! D-apoi tu, Pătruț? întreba el, prinzând pe altul de mână și trăgându-l aproape. Tu, supă de găină? Aha, ștrengarule, de-aceea ești așa de aprins la față, ca creasta cocoșului!

Mai prindea pe unul, pe doi, apoi se sătura, îi lăsa să plece.

— Da’ să-mi spuneți voi, începea el deodată, unde-s boi, unde-s vacile? Aha, la umbră!

Așa-i, dacă dă căldura și umblă, zbârnâind musca, vitele se trag la adăpost. Da’ la porci se vede că n-ați dat de mâncare. Auziți-i cum guiță? Asta nu se cade, să lăsați dobitocul flămând! Iute să vă cărați – unu, doi, trei! – și să le dați de mâncare.

Copi i ieșeau, dând buzna pe ușă, îmbrâncindu-se, ghiontindu-se. Femeial asculta amețită.

— Doamne, măi bărbate, zicea ea, să ști că tu nu vei ajunge bine! Să-ți bați tu joc de copi i tăi?! Nu ți-i frică de mânia lui Dumnezeu?

— Nu, tu muiere, că Dumnezeu e bun și nu se mânie.

Melentea mânca mai departe, umflându-și când un obraz, când altul. În ochi lui, când îi vorbea femeia așa, se cobora pe câteva clipe o tristețe adâncă, privirile lui se îmbolnăveau parcă. Și atunci părea și mai palid, și încrețiturile obrajilor erau mai adânci și mai dese.

Dar nu rămânea mult așa. Se scula, lua donița cu apă, o ținea mult la gură, în vreme ce mărul lui Adam i se plimba majestuos, domol, pe grumaji deșirați.

— Doamne, tu muiere, făcea el oftând, punând donița pe laviță, da’ ce minune-i aici?

— Ce minune?

— În viața mea n-am băut așa vin! Se vede că iar a dat domnul Beniamin pe la tine și te-a cinstit cu vin!

Femeia când auzea de domnul Beniamin, se înciuda rău, zvârlea zdrențele și-și punea mâinile în șold.

— Iar îți vin nebuni le? și-l privea cu scârbă și cu dușmănie.

— Ce nebunii?! Dacă are omul nevastă frumoasă, înseamnă că vine norocul acasă.

Așa și cu mine. Domnul Beniamin îi bogat, și nu-i nici bătrân! Când vrea el să-și facă un chef, unde să tragă? La Melenteoaia cea frumoasă!

— Vai, bată-te sfinți, păgânule! zbiera femeia, ieșindu-și din sărite, și începea să-i izbească în cap o rochie ruptă, o cizmă stricată, ce-i cădea-n mână. Da' cum te rabdă inima, mișelule, să mă batjocorești așa, în toate zilele! Nu mi-i destul că muncesc ca un bou, că-mi pierd capul cu atâtea guri flămânde, ce mă behăiesc toată ziua? Mai vi și tu să-ți râzi de mine?!

— Dacă te-a făcut Dumnezeu frumoasă, eu n-am ce-ți face, zicea bărbatul, ținând brațul ridicat de apărare.

— Așa-i, nerușinatule?! Nu mai încapi de mine?! Dar io-s de vină că mi-am mâncat viața? Io-s de vină că am slăbit ca o cățea jigărită? Hai, spune! Nu tu, nu copi i, nu sărăcia din casă? Ș-acum, dacă-s urâtă, tu faci glume pe socoteala mea. Și spune, nu ți-i frică de bătaia lui Dumnezeu?

— Ci hai! Să ști că-mi place, tu muiere! Îmi pare c-aud gura unei cucoane mari care-și spală bărbatul. Într-adevăr, e pagubă că nu te-ai născut doamnă! Da' pentru-aceea îmi place. Știi, la alte case de om sărac vine bărbatul ostenit de la munca zilei, își zic două-trei vorbe cu femeia, și el, rupt de osteneală, se culcă. El crede că, dacă doarme, va vedea viața mai frumoasă și mai ușoară dacât cum este. Femeia tace șinghite necazul, și din când în când se uită cu mâhnire la omul care doarme pe-un suman, cu fața galbenă și suptă. Vezi, mie de oameni ăștia nu-mi place. De la o vreme parcă nici nu mai știu vorbi. Aia nu-i viață! Nu-i de-ajuns că te roade sărăcia destul, să te mai rozi și tu?

Tace puțin și privește la fața veștedă a muierii, care se mai liniștește.

— Îmi place, adaugă el, că tu-ți mai deschizi gura. Asta-mi place. Pentru vorbă, gura nu cere de mâncare. Da' știi, totuși, ce-mi vine în minte când te văd așa aprinsă? Pățania cu lada, cu lada ta de zestre. Ști că plecaserăți pe vreme bună de la voi, da' pe drum v-a apucat o ploaie cu rupere de nour. Și unde nu s-a umflat râul, unde nu s-au trezit valurile care dormeau în adâncuri, și-au început să arunce armăsari pe fața apei! Chiar atunci intra în râu carul cu patru boi, – Doamne, ce mai boi! – parcă-l văd ș-acuma carul cu zestrea ta de mireasă. Atunci tot așa erai de aprinsă ca acuma.

— Vezi, mă, tu ești dracu gol! striga femeia, necăjindu-se iarăși. Ai de gând să taci odată?

Ai de gând să-nceți cu batjocurile? Da' tu ce-ai avut, ce avere? Iacă, hârbul ăst' de casă. Ai fi așteptat, se vede, să-ți aduc car, și boi, și ladă încărcată?

— Aici iar îmi place cum ai adus-o, tu muiere.

La casă de om sărac, de zestre nu-i vorba niciodată. Da' casele bogaților tot din zestre s-aprind și se pustiesc. Mai au noroc cu nănași, că merg de-i mai împacă. Fără doar și poate, tu te-ai fi potrivit cu unul gazdă.

Valeo, mămulică, ce dungi ai avea astăzi pe spinare! Să ști tu, cei bogați se mânie mai iute. Noi de ce să ne mâniem?! Iacă, tu de pildă, de ce te mâni?

— Acuma, lasă-mă, Melenteo, vezi-ți de lucru, ori culcăte, da' lasă-mă, că mi-i destul pe ziua de azi, zicea femeia.

Bădicul Melentea, însă, cât sta peste zi, ori seara, acasă, tot melița din gură. El avea o credință: omul sărac, dacănchide ochi ori gura, începe să se gândească. A cercat el de câteva ori așa, dar nu i-a plăcut amăreala aceea, care izvora parcă din toate părțile și-i pătrundea fi nța.

— Gândurile, zicea bădicul Melentea, să le lăsăm pe sea-ma bogaților. Ei au la ce se gândi, ei se pot ajuta cu gândurile, dar omul sărac, oricum se gândește, tot rău nimerește, ca ăl ce tot încărca o povară, – când în căruță, când în teleguță,

— da' nicicum n-o putea duce-acasă, pentru că nici la teleguță, nici la căruță nu era înhămat vrun dobitoc.

Cu atât avea noroc muierea, că bădicul Melentea nu prea era pe-acasă. Muncea săptămâna încheiată, în râsetele oamenilor cu care lucra. Melentea era bun de leac când muncea în rând cu alți săteni. Că aceștia își uitau supărările de-acasă, uitau povara lucrului și, dacă foamea n-ar fi strigat cu glasul ei de broască, din deșerturi și-ar fi uitat și să mănânce.

Melentea va fi fost și el ostenit, dar la amiază nu se apuca să îmbuce până ce nu mergea în șir pe la toți muncitori, până ce nu se apleca asupra merindei și n-o cerceta.

— Săraci de voi, zicea Melentea, ce mănâncări, măi, ca la câini! Așa trăbă să se hrănească un muncitor? Ce ți-i bun dumitale călcâiul cela de pâine? Da' dumitale, loboda asta? Iarăși știr, și fasole, și ceapă, și peste tot sfânta mămăligă! Măncă, român prost, și te-ndoapă, că de-asta ești bun! D-apoi colea o supă, o friptură nu vă știe face femeia?

Trecea printre muncitori, clătinând cu tristețe și dezgust din cap. Se-ntâmpla ca vreun muncitor să fie nou-venit, să nu știe moarea bădicului Melentea. Acela privea întâi chiorâș la omul slab și deșirat, care se pleca asupra mănâncărilor lui. Și nu apuca bădicul Melentea să-i spuie două vorbe, când acela se și scula, răstindu-se:

— Ce-i, măi bade, ce-i, mă deșiratule? Tu să-mi batjocorești mâncarea? Nu vezi că acuș ți se desfac ciolanele, că nu le mai poate strânge pielița galbenă? Da' tu ce mănânci, lihodule, de ne batjocorești pe noi așa?

— Eu, zicea Melentea, surâzând, eu, carne și supă. Eu, mănâncări scumpe, măi! Vină și vezi.

Îl apuca de mânecă și nu-l mai lăsa până ce acela nu se apropia de traista bădicului Melentea.

— Iată carne, iată pește, iată și plăcinte, zicea bădicul, împingându-i sub nas un bruș de mămăligă, o felie de ceapă și sare.

După ce mânca, se lăsa gemând pe spate.

— Măi dragi mei, mi se pare c-ar trebui să-mi aduceți un doftor. Femeia-i de vină. Mi-a pregătit niște mănâncări unsuroase ca acelea, și, cum îs lacom, am mâncat de m-am umflat ca un baron. Și pufăia pe nări, în hohotul de râs al tovarășilor.

— Că nu vă hrăniți și voi așa de bine ca mine, să știți că nu numai sărăcia voastră-i de vină, ci și nevestele. Nu știu face bucate cu gust!

Dar a mea? Ptii! Bat-o focu de muiere! De multe ori îi zic: „Mai las-o cu fiertura, soro, mai las' cu domni le, c-om săraci și nu suntem dedați cu sărăcia".

De se-ntâmpla să muncească pe undeva departe de sat, venea la prânz vreun băiat să-i aducă veșnicul mălai și veșnica bucată de ceapă. Melentea, cât ce sosea copilul, lăsa unealta din mână, se apropia de el, căuta în corfă, mirosea, și ceilalți îl auzeau numai că se răstește la băiat:

— Ce-i asta? Iar zamă cu carne de porc? Și de ce-a pus maică-ta atâta smântână? Copilul zâmbea subțire, ști ndu-i felul.

— Acum să știți, oameni buni, zicea Melentea întorcânduse spre români, că de-oi muri odată și odată, muierea-i de vină. Cine-o pune să mă-ndoape cu toate bunătățile?

Astea-s pentru bogați care se-ntind sătui pe canapele, nu pentru un muncitor ca mine!

Unde are o muncă mai grea, tovarășii îl ajută cu drag. Că bădicului Melentea i s-au cam muiat puterile. De multe ori e ostenit și se clatină ca o

găină beată pe picioare.

— Ești ostenit, bădicule, îi zice vreun fecior, bucuros că-i poate ajuta.

— Ostenit, pustia! Ba nu-s ostenit. Dar, adaugă în taină, am băut o cupă de vin vechi la amiază, și poate asta să fie vina. Că la mine-n pivniță stau buțile în șir, de ți-i mai mare dragul să le vezi!

Seara, când venea la rând la plată, dacă se-ntâmpla atunci să fi lucrat mai întâi la stăpân nou, îi zicea:

Eu, domnule, scot pentru nouă.

Cum așa?

Bine. Pentru nouă suflete. Stăpânul privea întrebător la oameni:

A lăsat careva să-i ridice el plata?

Ba nu, s-aude din mulțime.

Atunci, ce vorbești dumneata?

— Vezi că, după dreptate, așa s-ar cuveni.

Eu am acasă patru fete și patru feciorași, dar ăia încă nu pot lucra. De mâncat măncă, – nici lupi. Acuma, ei îs opt și cu mine nouă.

Bogați satului nu prea stau de vorbă cu Melentea. Îi pișcă, și nu le place. De multe ori aduce vești pline de spaimă: ba c-a dat, colo, pe hotar, boala-n vite, – el cu ochi lui a văzut vreo douăzeci crăpate, – ba c-a auzit la oraș că au să se puie biruri noi pe cei bogați, ba că se face bătaie.

În biserică se pomenea de multe ori că vorbește cu glas tare. Creștini -l priveau nedumeriți, iar popa, câteodată, nu se mai putea răbda să nu-l întrebe:

— Ce tot ai acolo, bădio Melenteo?

— Eu, nimic. Da, sfântul Niculae, colea, din icoană, nu-mi mai dă pace. Mă tot întreabă câți copi am. I-am spus că opt, și sfântul tot nu crede și mă întreabă iar. Alteori popa îl înfruntă în ușa biserici, când îs adunați creștini mai mulți.

— Eu nu-s de vină, părinte, dacă mă mai scap și zic o vorbă tare. Sfinți -s de vină. Ce au ei să mă tot întrebe: „Ce mănci azi, Melenteo, ce nu te-mbraci mai bine, golanule?” Eu cat să le răspund, altfel ar striga tare, de n-ai mai putea ține slujba.

Mai multe glume făcea Melentea când murea vreun creștin în sat. Dacă mortul era bogat, numai ce-l auzeai spunând, când trăgeau clopotele toate:

— Gros-gros, Că-i om bănos!

Gros-gros, Că-i om bănos!

S-a isprăvit cu mierea! zicea, bucuros, bădicul Melentea. Acum a fi stând în fața cazanului cu smoală clocotită și s-a fi târguind cu dracul, cât să-i dea să nu-l moaie colo. Da’

Necuratul a să-i zică: „N-ai ce-mi mai da!

Pân-ai fost în viață, mi te-ai dat de bunăvoie mie, cu trup, cu suflet!”

Dacă murea vreun om sărac și trăgea numai un clopot, cel mijlociu, numai îl auzeai pe Melentea că spunea:

— Tingi-tingi-tingi-tang, C-a murit un om sărac!

Tingi-tingi-tingi-tang, C-a murit un om sărac!

S-a isprăvit și cu ăsta! zicea el bucuros.

Da’ numa mi se pare mie că n-a avea hodină nici pe lumea cealaltă. Cum e dedat cu sapa și lopata, l-a pune sfântul Petre să sape lângă pomi Raiului, să facă mere multe.

Așa-i bădicul Melentea. Când nu-i toacă muierii la ureche, îmbată de cap muncitori care sunt cu el, îi face să râdă și săși bată joc de necazurile vieți. Îi place să tot scadă din puteri, așa, pe nesimțite, ș-odată numai, când va fi să fie, să-l umbrească moartea pe neștiute. Și i-ar plăcea atunci să fie cineva să-i spuie în batjocură la ureche:

— Tingi-tingi-tingi-tang, C-a murit un om sărac!

GURA SATULUI.

Tușa Evuța era o femeie măruntică, sprintenă de să-ți lunece printre degete. De când i-a murit bărbatul și-a lăsat-o văduvă la patruzeci de ani, tușa Evuța nu mai dă pe-acasă decât seara. Las' că nici până trăia fiertatul nu păzea atâta casa, dar acum părea că-și face de cap.

— Asta atâta a așteptat: să scape de Pătruț! ziceau femeile, și-o priveau în batjocură.

Dar tușa Evuța nu le lua în seamă. O femeie săracă trebuie să trăiască din ceva.

Avere n-are, copi nu i-au rămas s-o ajute, mană din cer nu-i cade. Își ia dar sapa subsuoară ori secera pe umăr și pornește de dimineață de-acasă, să-și câștige bucățica de pâine.

Când e în brazdă cu bărbați și cu femei, toți o înconjură, toți se feresc de ea. Căci tușa Evuța, câtu-i ea de măruntică și de sprintenă, la lucru trage ca la moarte. De două-trei ori dă cu sapa, și se oprește privind departe, cine știe unde. Și dacă dă de stăpâni mai sfi cioși, care nu îndrăznesc s-o îndemne la lucru, începe deodată cu istori le ei nesfârșite.

— Știți unde-am fost ieri la sapă? La cuscra Ioana. Da' – Dumnezeu să ne ierte!

— la ei în grădină e pământul tare sărac. Se vede că-și uită să-l mai gunoiască. Eram patru femei, și săpam acolo, și pliveam. Și ce mi-au auzit urechile n-aș vrea să mai audă nimeni! V-ați gândit dumneavoastră că pe cuscra Ioana o bate bărbatul în toată sara?

Poftim! Am știut eu că nu v-a trecut așa ceva prin minte! Să ferească Dumnezeu de-așa trai! Cum? Nu crezi? Apoi, iaca, să-ți spun, am văzut cu ochii mei. Între mine a bătut-o.

Mai da o dată, de două ori cu sapa. apoi începea din nou:

— Și știți cu ce? Cu biciul cel de curea!

Dumnezeu să ferească și pe puiul de șarpe! Și pentru cine? Pentru mutălăul de Florea. Cică ar umbla ș-acum după cumătra Ioana. Guri rele sunt care să vorbească, iar bărbați, ce nu cred? O, ei cred toate prosti le, numa să le-audă!

Vreo femeie, în cursul munci, îi arunca vorbele:

— Mai las', Evuțo, n-or fi toate cu lapte câte le spui!

— Așa ești dumneata, cumătră, zicea cu necaz Evuța. Dumneata crezi că eu îmi bat gura degeaba. Ce am eu cu oameni? De ce le-aș strica casele?

Când e în rând cu mai mulți muncitori, bărbați și femei, la sapă, ori la secere, ori la strânsul fânului, tușa Evuța se frământă mult până să se poată cuibări bine în cuibul ei. Oameni, la început, n-o prea ascultă; câte unul o privește cu ciudă, văzând cum tot rămâne îndărăt și cum altul trebuie să-i ajute. Dar tușa Evuța nu se dă bătută cu una, cu două. Se face că nu pricepe nimic, ci torăie mereu din gură, ca o meliță neadormită. Oameni, de la o vreme, încep s-o asculte cu băgare de seamă.

— Am fost de curând, zicea ea, la lucru la un om bogat. La secere am fost. Acuma, bine, vineri era, așadar, zi de post. Bogați, de altfel, cam în zi de post bagă lucrători. Dar aici totuși a fost prea-prea. Nu ne putea face o zamă de fa-sole, înăcrită puțin, nu ne putea da niște pâine? Căci doar pâinea e bucătura postului. Da' când ne dăm noi, măi oameni buni ș-a lui Dumnezeu, colea, la niște sălci, hămesiți de foame, știți ce ne-a pus de mâncare? Lobodă și știr. Unul Dumnezeu, dacă mint! Acuma, spuneți dumneavoastră de-i cinstit lucru să-și bată joc așa, cineva, de omul sărac! Dacă ești sărac, încă nu urmează să te asemene cu dobitoacele!

— Las', Evuțo, bune-s și lobodele! zicea careva.

— Bune, dacă la pregătești bine. Da' ști cum au fost? Numai opărite. Curat numai opărite!

Nu putea să le dea lelița Marina la porci?

— Adică acolo ai fost la lucru! Tușa Evuța n-ar fi vrut pentru lumea asta toată să spună cu numele oameni despre care vorbea, dar la urmă se pomenea că-i zice, fără să-și dea seama.

— Nu știu dac-ați auzit, începea dânsa, schimbând vorba, că Onceaie iar a mai făcut o minune.

— Ce minune? întreba vreunul de mai aproape.

— Gândeam eu că nu știți! Numai ieri s-a-ntâmplat. Ieridimineață, când se crăpa de ziuă, iesă pe portiță Ionu Crețului, cu coasa în spate, să se ducă la coasă. Când colo, ce să vadă? La portiță îl aștepta un cal negru, rotund și îndesat, cu frâu în cap, cu șaua în spate. Știe el Ionu Crețului a' cui e calul și de ce-i legat la el la poartă? Nu știe! Și ce face? Își aruncă coasa în curte, încalecă murgul și-aleargă ca un vârtej peste opritul boilor, prin luncile sărate, și știți unde se oprește? La Onceaie în curte! Iese bătrâna din casă, caută muma-păduri la el, face-un semn din mâna zbârcită. Calul îngenunchie, și Ionu Crețului se coboară. „Ce cauți la mine, voinice?” îl întreabă hârca. Feciorul o privește buimăcit și nu știe ce să răspundă. „Ai venit pentru comoara de la voi din grădină”, adaugă Onceaie, înghețându-l

pe voinic cu ochii ei suri. „Eu nu știu de nici o comoară”, zice tânărul. Da’ bătrâna l-a mai privit o dată, apoi a făcut un semn calului. Murgul a îngenuncheat, Ionu Crețului a încălecat, fără să știe ce face, și a plecat iar în goană. Da’ când a ajuns la opritul boilor, Ionu Crețului își aduse deodată aminte de ceva, întoarse fugarul și se opri la baba în curte. „Ei, tinăre, ți-ai adus aminte?”, îl întrebă baba, răsărită ca din pământ. „Da, mi-am adus”. „Și ce vrei?” „Vreau să scot comoara”. S-a dus Onceaie în casă, și, când a plecat, sub sară, de-acolo, tânărul era ca sosit de pe ceea lume. Nu mai vorbește de-atunci cu nime, și la părinți li-i frică să nu-și piardă mintea.

Când aducea tușa Evuța vorba despre Onceaie vrăjitoarea, oameni o ascultau cu băgare de seamă. Rar se afla vreunul mai necrezător care să-i zică:

— Iaca, vorbe goale, tușă Evuțo. Dar tușa Evuța afla totdeauna sprijinitori. Toți știau câte o istorie minunată cu bătrâna aceea; și tușa era acum supărată că nu mai poate ajunge la vorbă. Adulmeca cându-i pe isprăvite povestea și schimba iarăși vorba.

— Da’ cu primarul știți care-i noutatea?

D-apoi asta, că se desparte de muiere! Au băgat cărți la protopopul, și acum așteaptă să fie chemați la judecată. Apoi să mai zici că nu-și vâră Necuratul coada în trebile oamenilor?! Cine-ar fi gândit că se va isca odată așa neînțălegere între ei? Avere au, cinste în sat au avut, de frumoși îs frumoși amândoi. Și iată că acum umblă să se despartă! Rele vremuri am ajuns noi, oameni buni! Ce vorbesc eu de primarul, da-n casa dascălului să vedeți ce-i!

Oameni lucrau, dar trăgeau cu urechea la vorbele Evuței. De fețele însemnate din sat le plăcea s-audă vești noi, și, poate, mai ales vești slabe.

— Și ce-i în casa învățătorului? întreba vreo codană de femeie.

— Acuma, ce spun, între noi să rămâie, începea tușa Evuța. Toți știți că, înainte cu patru ani, a venit dascălul la noi în sat. A stat un an neînsurat, a umblat el încoace și-ncolo pe la popi, da’ se vede că nu ș-a aflat o fată pe plac. Ori – ce mai ști? – poate că dascălul nu-i socotit în rând cu domnii!

Acuma, știți ce-a făcut? A luat pe Nastasia lui badea Ilie. Frumoasă fată, nici să n-o stropească picur de apă! A căpătat avere, ș-a făcut car și plug ș-a început și el să se rumenească la față. Ei, dar acum se vede că-i pare rău că nu ș-a luat o doamnă. Tot mereu cade cu gura pe biata femeie: ba că nu se știe îmbrăca, ba că nu știe face o mâncare mai aleasă, ba că-l dă de rușine când îi vin domni la masă. Și tot așa o fierbe și o zolește, de sărmana femeie

mai că nu-și dă sufletul. Acuma, știți ce-a făcut dăscălița? Ș-a luat copilul ș-a fugit acasă, la tată-său.

Bătrânul, cu vorba pe lângă ea: „Să te-ntorci, Nastasio, să nu mă faci de rușine, să nu-ți strici tu norocul!” Da’ fata, nu și nu.

„Spânzură-mă, tată, taie-mă, dar îndărăt nu mai mă duc.” Și, în vremea asta, dascălul știți ce face? Merge, ticălosul, la boltă, cu Maia.

Cică aia-i domnișoară și i se cade! Sări-i-ar ochi!

Cât ține ziua, tușa Evuța vântură toate istori le ce umblă prin sat. Când le isprăvește, iscodește ea altele, dacă mai este până-n seară. Nu-i place însă două zile dupăolaltă să fie cu aceiași oameni la lucru. De aceea, din cât poate, se mută de la un creștin la altul în fiecare zi. Nimeni n-o primește bucuros la muncă, văzând-o cum se ține mereu de povești. Dar, de la o vreme, muncitorii s-au dat cu ea, așa că unde e vreo clacă, ori muncitori mai mulți, stăpânul se simte dator s-o cheme și pe tușa Evuța.

Atunci e dânsa în apele ei. Știe că n-o urmărește nimeni cu privirea, de lucră ori ba, și atunci nu cruță cu istori le ei nici chiar pe popa din sat.

— Zice că-i dator, măi dragi mei, pe la bănci, de acuș vor ieși să-i bată la tobă averea. Da’ ce avere? Rochi le preutesei, că alta n-are. Așa-i trăbă dacă nu i-a pus nici un frâu preutesei! Cine-a mai văzut atâtea haine noi, atâtea părechi de papuci câte perindează femeia asta pe an?! Apoi, ce gândește ea, că popa, dacă-i popă, însamnă că face bani?

Face pe dracu, știm noi cum face! Scoate din bănci și se îngloadă în datori! Frumos de la un popă!

Tușa Evuța, când n-are de lucru pe câmp, când n-o ia nimeni, merge în povești la o vecină. Și, la ea, vecine sunt toate femeile din sat. Torăie din gură, poartă vești slabe, învrăjbește pe cei mai buni prieteni, iar când e trasă la răspundere jură în toată forma că ea n-a zis. Dar, cât scapă, ca argintul-viu, își face loc îndată și începe alte minciuni.

Dar așa cum e, trăiește ușor. Vorbește mult, lucră puțin și totuși are pâinea ei de toate zilele. Și mai are un dar. Să stai cu ea o zi întreagă pe hotar, când se pierde printre muncitori, până seara ai afla tot ce-ai vrea să știi despre satul acela.

DARUL LUI MOȘ MIRON.

Era în vara anului 1916. Războiul bântuia de-atât amar de vreme prin fundul Galiției, prin Polonia, în Italia. Din vreme-n vreme, își trimitea răniți și bolnavi până prin satele noastre. Aduceau cu ei uniformele spălăcite și murdare, iar pe fețele supte și înnegrite de vânturile lui Dumnezeu și de uraganele mașinilor iscodite de oameni, mirosul, aerul războiului depărtat.

Cât de schimbați erau oameni care se întorceau din fața morți!

Moș Miron, în satul lui de la poalele munților, intra greu în vorbă cu cei ce se-ntorceau de pe câmpul de luptă. Avea o sfială ciudată înaintea lor, deși i-ar fi putut fi, cei mai mulți, nepoți. I se părea lui că-s vrednici de-o cinste deosebită, că știu lucruri pe care nimeni altul în lume nu le poate ști.

Dar de vorbit cu ei, trebuia să vorbească numaidecât. De la o vreme era nelipsit de la gară, și cel dintâi sătean care-i dădea binețe soldatului ce se cobora era moș Miron.

Cei pe care-i întâmpina nu-l prea înțelegeau, nu prea știau ce vrea să afle moșul de la ei. Și, oricât ar fi voit să-și ascundă adevăratul gând, bătrânul tot era silit, în urmă, să mărturisească ce vrea și să vorbească deslușit.

— Uite ce-i, nepoate. Noi pe-aici nu mai știm ce să credem. Toți mințesc, numa sufletul din noi nu. Voi, peacolo, trăbă c-aflați mai iute veștile: Au intrat ai noștri în război, sau n-au intrat?

— Pân-acum nu, moșule. Da’ nădăjduim de la Dumnezeu.

Nădăjduia și bătrânul „de la Dumnezeu”, dar prea-i era lui greu să mai aștepte. Din felul cum i se lungea fața bătrână, din felul cum îi sclipeau ochi în cap, se vedea limpede că vorbele spuse de cei ce veneau acasă bolnavi ori în concediu nu-l mulțumeau.

De cum a dat gură de primăvară, moșul a-nceput s-o ducă greu de tot. Își isprăvise tot ce strânsese peste vară, și bucatele erau scumpe foc. În câteva săptămâni și-a dat și cel din urmă ban, pe care abia l-a pescuit dintr-un cotlon al șerparului.

A văzut el că oameni bătrâni, femei bătrâne se tot duc la primărie și se-ntorc cu bani acasă. Locuia departe, în capătul satului, spre munte; pe la primărie n-a dat de zece ori în viața lui; dar lipsa îi dete brânci și, într-o zi, iacătă-l în fața primarului.

— Văd că toată lumea duce bani de aici. Va fi, pesemne, vrun ajutor pentru oameni bătrâni și săraci ca mine, în vremea asta de scumpete

crâncenă. Pân-acum am mai avut câte ceva, de-acum! și el făcu un semn cu degetul lui gros și noduros că „s-a tăiat ața”.

— Dumneata nu poți căpăta, moș Miroane, îi răspunse primarul. N-ai pe nime în război.

Dar nici acasă!

Adevărat că vei duce-o greu. Da’ stai, mi se pare că tot mai ai dumneata ceva. Ai vândut otava?

Moșul își încruntă sprâncenele și privi în pământ.

— N-am vândut-o!

— Apoi vezi, rău faci că n-o vinzi. Se plătește foarte bine. Poate aștepți să mai crească prețurile.

— Nu aștept!

— Atunci, mi-o poți vinde chiar mie. Bătrânul îl privi cu dușmănie.

— N-ai dumneata bani să cumperi otava mea!

Și s-a ridicat de pe scaun, și-a oblit trupul îngârbovit și-a ieșit din primărie pășind apăsat. De-atunci n-a mai dat peacolo.

Dar lipsa – tot mai grea.

Avea doi frați mai tineri, avea și alte neamuri mai apropiate prin sat. Azi era la unul, mâine la altul, până când i s-a tăiat apa și de la moara asta.

Rudeniile aduseră și ele vorba despre otavă, că ar putea-o vinde și ar lua bani frumoși pe ea.

— N-o vând! răspunse moșul mânios.

— Doar nu-i vrea s-o rumegi dumneata! Noi știm că ai în pod și otava din anul trecut.

— O am!

— Să vede că aștepți s-o vinzi pe-un car de bani. Până când ai s-o tot aduni?

Când auzise așa, s-a dus ca din pușcă, și mai mult n-a călcat pragul neamurilor. Ce s-adune? Abia era o căruță de otavă, că n-avea alt loc de coasă decât pe sub prunii din grădinița lui.

Lipsa era acum și mai mare, dar moșul o mai putea strânge de grumaji: începuse prășitul cucuruzului, și de-aci încolo se țineau lanț prilejurile de câștig. Bătrân era, dar tot era căutat în lipsa mare a pălmașilor.

De la Sfânta-Maria-mare, de când intrase România în război, moșul nu s-a mai dus nicăieri la lucru. Nu și-a mai părăsit casa, curtea, mai ales grădina, din care trăgea cu urechea în depărtări, să prindă vuietul războiului. Veghea noapte după noapte și nu-i scăpa nici cel mai mic zgomot. Trecu o

săptămână, trecură două. În săptămâna a treia, noaptea, luni spre marți, moșul, cum stătea în grădină, prinse sunetul unei copite.

Într-o clipă fu în drum, dinaintea casei.

„De bună seamă e un roșior”, își zise el, adulmecând depărtările. În clipa aceea, în noaptea neagră se auzi un glas, aproape de tot:

Cine-i acolo?

Om bun, răspunse moșul.

— Dacă ești bun, vino aici! Moș Miron, sprinten ca un flăcăuandru, se înfundă în noapte.

Era o patrulă de cavalerie românească.

Bătrânul nu-și putu ascunde mirarea cum de-au venit atâția, așa, pe nesimțite. Știricură tot ce se putea afla de la bătrân și voiră să-și continue drumul.

— O mică rugăminte am, nepoților: să vă dau o mână de otavă la cai. Sergentul zâmbi și zise: Nu-i vreme pentru asta, moșule.

Da’ când vă-ntoarceți? Am niște otavă ca strămătura! Sergentul zâmbi din nou.

Atunci, nu zicem ba. Dacă ne întoarcem cu bine.

Și, peste două ceasuri, în puterea nopți, călăreți s-au întors cu bine. Moș Miron făcuse șapte legături de otavă și le scosese la poartă.

— Să vedeți numai ce otavă! Strămătură, nu alta! Călăreți luară-n șa sarcinile făcute de bătrân, îi mulțumiră și dispărură în noapte.

Peste trei zile coloanele armatei române treceau pe drumul de dinaintea casei lui moș Miron. Frontul fusese împins înainte. Era învălmășeală mare, și o căldură.

Carele – unele treceau, altele odihneau.

Și prin învălmășeala aceea de oameni și de vite se vedea un bătrânuț în straie albe, cu capul gol, cum tot iese pe portiță cu câte-o sarcină de otavă, și cum o împrăștie înaintea boilor sau a cailor. În spate aducea otava, în mână ținea o pâine albă, căpătată de la soldați. Pălăria îi căzuse prin pod, în otavă, dar nici prin gând nu-i trecea s-o mai caute.

Și, tot astfel, nu băga de seamă că pe pâinea albă, când mușca din ea, erau picuri mari —lacrimi ce izvorau în neștire din ochi lui bătrâni.

ZI DE VARĂ.

Moș Gavril, în capul gol, numai în cămașă lungă, strânsă la mijloc de-o brăcie de lână ieșită la soare, în ițari de pânză aspră, desculț, răstoarnă puțin capul, – cum face găina când simte uliul, – și cată-n înălțimile albastre.

— Mare zăpușeală va fi și azi, măi române!

Și, după ce mai face câțiva pași, se oprește, clatină din cap și adaugă:

— Mare! Da’ tot o să mai clocească trei-patru zile până va scoate pui. Parcă-i încuiat cerul, măi române, măi!

Ridică de lângă tăietor o mătură de nuiele și o duce de-o așează sub șopronul nou, coperit cu țiglă roșie. Din măturoi n-au rămas decât cotoarele. Poate cineva l-a aruncat acolo, ști nd că i-a sosit sorocul să fie aruncat în foc.

Moș Gavril umblă încet, adus de șale, și părul lung, alb, îi cade în șuvițe pe frunte, pe față. Se mai apără de el, da’ mai mult îl lasă în voie. E rumen la față și are ochi de un albastru ostenit, fumuriu. Când vorbește, îi place și acum să tragă cu cel stâng, dar nu mai izbutește să-și facă pontul ca în tinerețe.

Prin praful și nisipul curți, tălpile lui, ca de cizmă, lasă urme late.

Se apropie de podmolul de sub streașina casei, după ce s-a mai chiorât o dată către soare, scoate din sân pipa cărămizie și bășica de porc, umple „drăcia” și-i dă foc.

În curte, în grădină, peste sat – liniște.

Numai din când în când o taie cucurigat ostenit de cocoși, semn de năduf, de „clocealǎ”, cum zice moș Gavril.

Bătrânul pâcâie mulțumit. Și-a isprăvit lucrul dedimineață: și-a săturat viței și purcei. Adevărat că pentru purcei lăsase noră-sa ciubărul plin de lătură. La viței le adusese el mohor tânăr din grădină.

Moș Gavril se cuibărește mai bine pe podmol, se reazemă cu spatele de zidul ridicat de el, încă în vremea tinereți, și pare că abia acum se odihnește bine. S-ar zice chiar c-a ațipit, dacă din colțul guri nu s-ar desface, în răstimpuri rare, ațe de fum vinețiu.

S-a așezat pe podmol, sub fereastra mică, pătrată, ce ochește în curte. Așa cum mai nainte cercetase înălțimile cu ochiul, acum se scrintește, din când în când, cu urechea spre geam, și ascultă.

— Mi s-a părut, măi române, măi!

Aroma proaspătă a dimineți s-a mistuit toată. Sub streașină, la umbră, moș Gavril adulmecă valurile zilei de vară.

Se ridică încet și, punându-și palmele, ca două carapace, la tâmple, se necăjește să vadă prin geam.

— Nu s-au trezit nici acum harnici maică-si. Da’ tot va trăbui să-i scol. E târziu, măi române, măi!

După porunca noră-si, trebuia să-i trezească de mult. „Scoală-i, tată, când vei gândi că noi am ajuns la moșie. Să nu-i văd cu urdori la ochi de-atâta somn! Se fac leneși și-o să ne scoată sufletul când vor fi mari”.

„Haida-hai!”, făcuse moșul, în semn că poate pleca liniștită. „Să-i scoli și să-i pui la treabă”, adăugase și tatăl.

Bătrânul intră ușor în casă, lăsând ușile crăpate, să nu facă larmă. În odaia largă, în păcelul de lângă cuptor, cei doi copi nu simt nimic. Nu-i prea mare lumină, dar câteva muște trezite nu-și găsesc alt loc de odihnă decât gurile celor ce dorm întins.

— Ce spurcăciuni! zise moșul, cu ciudă, hâșâindu-le.

Muștele zboară, dar revin repede, și se așează în același loc.

— Ptii! afurisitelor, face moșul. Toată lighioana are un rost în lume. Da’ muștele ce rost vor avea, măi române, măi! Iată, să nu dea pace unor copilași!

Văzându-le obrăznicia și-auzindu-le bâzâitul tot mai mult deasupra capetelor copi lor, moș Gavril caută o năframă subțire și-acopere căpșoarele bălane.

— Poate că tot e prea devreme să-i trezesc.

Însă, la atingerea năfrămi, copila, Nicuța, gâdilată, își încurcă mânuțele în văl, trăgându-l și de pe obrazul lui Gavrilaș.

Moșul sare în ajutor, dar îi prea târziu: amândoi au deschis ochii somnoroși, Nicuța – albaștri ca cicorile, Gavrilaș

— negri înlăcrimați. Copila nu împlinise încă trei ani. Bunicul o ia ușurel în brațe și-i netezește părul cârlionțat și încâlcit.

— Hopa! face moșul, săltând-o puțin în sus, și lăsând-o, ca pe o pană, pe nisipul moale.

Gavrilaș nu se grăbește să se coboare din păcel. Un ochi i se îngreuiază iar a somn, e-aproape închis.

— Să nu faci așa, că rămâi chior, măi române, măi! zice bătrânul, și-l saltă repede din pat.

Uită-te la Nicuța, ce fată harnică-i! Nici nu-i pasă că s-a sculat.

Copila își oprește un căscat, și cicorile albastre încep să râdă.

— Moșule, mie nu mi-i somn defel.

— Ce somn! Copi lor harnici, pe vremea asta, li-i foame, nu somn. Ia să-ncepeți a vă spăla, că de-mbrăcat sunteți îmbrăcați. Au numai cămășuțele pe ei. Gavrilaș se repede, își umflă obraji cu apă rece, și, tot slobozind în pumni, dă pe ochi și pe obraz.

— Dar urechile, viteazule? Vrei să se-adune pământ să crească grâu? Copilul mai suge o dată bine țâțul verde al ulciorului, dar obraji nu i se mai umflă nici pe jumătate ca întâia oară. Nicuța se sfiește de apă rece. Pe ea o spală moșul, până se obișnuiește puțin. Apoi se repede, ia și ea apă în gură și începe să se spele. O pufnește de câteva ori râsul, stropește cu apă în toate părțile, și iar suge țâțul ulciorului.

— Doamne, tu copilă, că pe mare hărnicie ești pornită! Când începi cu lucru, nu-l mai isprăvești. Griji, că dai de negru! Vin-acum, să te șteargă moșul!

— Da' Gavrilaș s-a șters?

— Mi se pare că el a și ajuns la blidul cu lapte.

Haida repede, dacă vrai să-ți mai rămâie și ție.

Fetița nu suferă ștergarul aspru din pânză de cânepă curată. Nu numai că-i aspru, da-i pare ei că și miroase-a acru.

— Ai nasul prea gingaș. O să te facem o domnișoară, zice moșul, în vreme ce ține cu putere capul copilei, să nu-l scape.

— Da' Gaviaș mănâncă?

— Să ne grăbim, că poate să fi apucat fără ocinași. Știi tu ce păgân e dumnealui. Dar copilul nu mănâncă. Laptele nu e în blid, ci într-o oală de pământ, pe vatra focului, caldă încă.

Nicuța se ține bine la Tatăl nostru, mai slăbuț la Născătoare, iar când moșul cu Gavrilaș intră în Cred într-unul, copila nu mai bombăne, ci-ncepe să se uite mereu la blidul gol de pe măsuța joasă.

Moș Gavril descoperă sfertul de mămăligă aurie, taie cu ața o felie, o pune în blidul înflorat vânăt, toarnă lapte, dumică.

— Ei, vedeți-vă de-acum de treabă, șoldanilor! Da' frumos și cu rânduială! Nu vă grăbiți, nu înghițiți cu noduri, că lăcomia nu-i bună, numai la porcul din coteț.

Și moșul, pășind încet, iese din tindă, caută ceva prin curte, pe podmol. Pe urmă își aduce aminte că pipa e în sân, și intră iar.

Nu-i arsă decât pe jumătate. Scotocește-n cenușă, saltă în palmă un ochi de jar și-l nimerește în drăcia roșie.

Copii au mâncat cu poftă. Le mai toarnă lapte, mai pune mămăligă. Nicuța e supărată: ultima lingură, cu dumicatul din fundul blidului, i-o suflă Gavrilaș.

— Dumicatul ăsta e al Nicuți. Asta-i lege. Nu ți-am spus să nu fi lacom, măi romåne, măi?

A mai fost odată în lume un copil pe care-l trăgea lăcomia ca o vâltoare, și s-a înecat c-un bulz de brânză, pe care i-l smulsese soră-si. Și-a dat capul pe spate și-a rămas cu ochi holbați. Până să vie mumăsa să-i dea după cap, gata a fost. Și-au trăbuit să-l îngroape ca pe toți morți.

— Dacă i-a fulat cocoloșul. zice Nicuța, cu cicorile țintă la bătrân.

— Vezi bine! Da’ nu de mult și o copilă a pățit-o. Mumăsa o lăsase lângă vatră, să grijească să nu dea-n foc fiertura de găină. Și copilei tare-i mai plăceau labele de găină. Și, cu lingura, a-nceput să le caute în oala ce clocotea. A prins una cu mâna, i-a alunecat și-a voit s-o scoată. S-a opărit, ca vai de ea; palma i s-a-nroșit și s-a umflat, pe urmă a copt, și era să-i cadă degetele. Mi se pare că vreo două i-au și căzut, de-a rămas chilavă.

— Dac-a vlut să ieie din oală. zice, pe gânduri, Nicuța.

— Da. A ascultat pe ghiavolul lăcomiei. Că la toate lucrurile rele, numai ghiavolu-i îndeamnă pe copi. Acuma, eu am văzut odată pe ghiavolul lăcomiei. Nu-i cât un ied de mare. Da’ ce spun eu cât un ied! Nu-i mai mare ca un mâț.

— Io nu l-am văzut niciodată, moșule, zice Gavrilaș. Unde l-ai văzut? În podul casei?

— Da’ de unde în podul casei! Că noi avem cruce pe casă, și n-avem copi lăcomoși. Da’ l-am văzut ținându-se după pârlitul de Cuțuli, țiganul care-ngroapă vitele moarte și mai taie din ele pe furiș, să-și facă de mâncare. Ba și mâță moartă mănâncă.

— Bee! face Nicuța cu mirare și scârbă. Să mânce mâță moaltă!

— Și cal mort, izbucnește Gavrilaș, că zice nenea Niculiță:

Zi, țigane, să-ți dau carne, C-a murit un cal în vale, Și mă duc, să ți-l aduc, Și te fac ca pe-un butuc.

— Iaca, el știe povestea! zice moșul. Da’ cine nu se mulțumește cu cât i se dă, o pățește la fel. Copi i tac o clipă, pe gânduri.

— Da’ brânză nu ne dai, moșule? întreabă cu sfială Gavrilaș.

Bătrânul se uită cu grijă pe la picioarele copiilor, sub măsuță.

Da’ ce cauți moșule? întrebă copila.

Ia, mă uit după ghiavolu-acela în chip de mâță. Mi se pare că-i dă târcoale lui Gavrilaș. Copii se bagă amândoi sub masă. Până când se ridică, moșul presară câteva fărâme de brânză în blid.

— Ei, mâncați și isprăviți odată. Da’ știți voi din ce se face brânza?

Din lapte, se grăbește copilul.

Din lapte, vezi bine că din lapte! Da’ din ce fel de lapte, măi române, măi? Nicuța zâmbește a neîncredere, uitându-se la bătrân.

Din lapte de oaie, moșule, zice Gavrilaș.

Lapte tale! râde copila.

— Știu că nu din lapte de capră, că pe la noi nu sunt capre, măi române, măi! Da’ cum îl strânge de-l face tare?

— Mama zice că bagă cheag. Nicuța privește, nenorocită, înainte. Nu mai înțelege nimic.

— Cheag, da. Iar cheagul e ca aluatul ce-l bagi în pliță. Adică-l pui în făină muiată în apă și se face aluat și dospește, apoi îl bagi în cuptor și se face pâine.

— Da’ cheagul ce-i, moșule? întreabă copilul.

— Păi nu ți-am spus? Se face din rânză de miel, și-i ca aluatul. Copila râde, cu capul bălai dat pe spate. Acum înțelege că moșul glumește. Din curte și din grădina șuri două găini încep să cotcodăcească deodată, și cocoșul le ține isonul, gros cu falǎ.

Nicuța a șters-o din tindă și aleargă prin curte de-i sfârâie călcâiele. În grădina șurii, în căpița care a mai rămas din gireada de paie de astă-toamnă, știe ea un cuibar din care aduce în toată dimineața câte un ou. Soarele îi aprinde buclele auri, și-o scaldă-n lumină și-n căldură. Cămășuța-i albă pare mai albă.

Ea alunecă ușor prin aerul limpede al dimineți, parcă plutind pe sub frăgari din grădina șuri. De sub streașina gardului, din țărâna răcoroasă, câinele o vede alergând, și dă din coadă, cu botul întins pe labele de dinainte. Nicuța intră în caierul de lumină care-nvăluie căpița de paie, dispare și se ivește repede, cu ochi strălucind de bucurie, ținând în mână oul cald. Aleargă și strigă:

— Încă unul, moșule! Încă unul, moșule!

Moșul îi primește avântul în poala cămăși lungi.

— Ei, bată-te să te bată! Harnică fată!

Abia sculată și iat-o câștigată. Da’ cu ăsta câte ouă ai acum, Nicuțo, în oală?

— Ti șpece, zice repede copila.

— Cum, treisprezece?! Apoi de-o săptămână tot așa spui.

— Nouă! răspunde fata. Gavrilaș râde.

— Nouă, și ieri ai avut douăzeci!

Nicuța nu se supără. Moșul iar o învață să numere. Până la cinci, treaba merge fără greș. De aci în sus, – comédie întreagă! – chiar folosindu-se de degetele subțirele și trandafirii de la cele două mâini. Iar peste zece, nu i s-a fixat în cap, până acum, decât numărul treisprezece.

Gavrilaș își dă capul pe spate și începe:

— Unu, doi, tri.

Și nu se mai oprește. El știe număra până la sută, cu puține încurcături.

— Ho, sucală, ho! Ce te-ai repezit așa? Da’ tu crezi că Nicuța, când a fi ca tine de mare, n-a ști și pân’ la două sute? Copila se lipește, mângâiată, de bunicul.

— Tu, când ai fost ca ea, nu știai nici până la cinci. Să ști de la mine, măi române, măi, că feciorii sunt mai grei de cap ca fetele.

S-aude alt cotcodăcit, rar și-ndepărtat.

Cocoșul răspunde de undeva de prin grădină.

— Asta-i Bobośa, moșule! Iar a fi ouat în spini Chivei. Trag toți trei cu urechea.

Moșul nu aude decât cocoșul.

— Da’ parc-ai spus c-ai luat și cuibarul de-acolo, măi române, măi.

Copilul a și plecat. Nicuța cată-n urma lui cu părere de rău. N-a cutezat până-acum să treacă gardul și să se apropie de grămada de spini din grădina vecinului, deși a văzut și ea, adeseori, pe Boboșa venind dintr-acolo, tot cotcodăcind și oprindu-se într-un picior, să privească în urmă.

Gavrilaș aduce oul călduț și-l dă moșului.

— Măi băiete, ști tu de bună seamă că găina noastră ouă acolo?

Da, cum nu!

Ai văzut-o și-acum?

— Pân’ am ajuns eu, a-nceput s-o fugăre cocoșul nostru prin grădină. Că pe toate le fugăre, moșule, când se scoală de pe ou.

N-ai văzut-o cu ochii tăi venind de la vecinul?

Azi nu, d-am văzut-o de câteva ori!

Da’ dacă ouă acolo o găină a vecinei, și noi îi mănâncăm ouăle? Nicuța ia oul din mâna bătrânului și-l privește.

— E de la Boboșa, moșule, că eu îl cunosc.

— Nu mai spune! Așa copilă pricepută are moșul? Da’ de pe ce-l cunoști?

E mai ioșu la coajă.

Auzi tu, cumințenia pământului!

— Nicuța știe, c-a văzut și ea când vine găina din spini, zice copilul, mulțumit și recunoscător că soră-sa îi vine în ajutor.

— Prăpădită găină! Să nu-și găsească ea un cuib la noi! I-am tot spus mumă-ti s-o caute și s-o lase-nchisă dimineața, s-o slobod eu, după ce va fi ouat.

Da’ de unde! Ea n-are vreme să le-aleagă. Le dă drumul la toate deodată.

— Ar fi bine să le slobozi dumneata, moșule, zice copilul.

— Apoi da, că eu m-oi apuca să caut găinile de ou! Astai treabă muierească, măi române, măi! Da’ pentru ce ziceam s-o caute mumă-ta pe Boboșa, și, dacă e cu ou, s-o lase închisă? Pentru că, iară, ar putea să nu fie oul ei, acela din spini, și tu, din copil cinstit, să te schimbi în hoț. Iar noi să mănâncăm ouă de furat. Și din români să ne facem altă aia.

Acum să ne vedem de treabă, că sfântul soare a fi către amiază!

Clătește moșul blidul, cu apă rece, îl pune moșul în blidar și ies toți trei în curte.

Mai are de urcat împăratul cerului până la hodina amiezi! Moșul vede dintr-o ochire și-i pare bine. Tot i-a sculat dedimineață pe copii!

Știe el că are și noră-sa dreptate, că, dacă dorm copi i prea mult, se fac leneși și urduroși.

Fiecare-și știe treaba lui: moșul ia secera de sub o streașină, Gavrilaș – o coșarcă de nuiele, Nicuța – o traistă mare, toată înverzită.

Când trec pe lângă cotețul purceilor, aceia îi simt, grohăiesc rar, somnoroși, și un rât bălan se ivește în troacă.

— Îs sătui acum, și nu le pasă, zice moșul.

Copila ar vrea să pună degetul pe râtul fraged al purcelului, dar nu cutează.

Apropierea prea mare i-a trezit însă pe godaci. Se aude un măcinat des de picioare pe podeala de stejar, și în gura troacei se ivesc șase perechi de nări tinere, unele negre, altele bălțate. Și-ntr-o clipă toți încep să ceară, guițând.

— Porcu-i tot porc! zice moșul. Sătui de un ceas, să fie de două, și iar ar mânca. Dar purcei se liniștesc îndată ce moșul și copi i trec de coteț.

Ușa grajdului e deschisă. Copi i intră să scarpine bărbi le moi ale celor doi vițeluși, moșul – să vadă ce-au mâncat boturile lor fragede din ce le-a dat dedimineață.

Vițeluși zac pe paiele stropite cu fire verzi de mohor. În ieslea mică – nimic.

— Harnici dumnealor! zice moș Gavril, vesel.

Viței întind capetele printre lețele închisori și mugesc scurt, numai din grumaji.

Copii zâmbesc și-ncep să-i scarpine sub grumaji întinși.

— Moșule, al meu a mai crescut de ieri, zice copilul, vesel.

— Și-a' meu! adaugă Nicuța. A' meu e mai male!

— Mai, da' pân' la urmă vor crește pe-o formă de mari amândoi, să fie pereche bună.

Cine știe dacă n-om mărita-o pe Nicuța cu ei!

Și moșul își mângâie nepoata pe părul bălan.

— Vezi că ei nu zghează ca purcei, zice Gavrilaș.

— Vită curată, măi române, măi! Că și Domnu nostru Isus Hristos în iesle de vită curată s-a născut. Maica Precista n-a aflat hodină unde să se-aline și să nască, numa-n ieslea boilor. Porcul și calul ar mânca mereu, oaia behăie de teasurzește, da' boul și vaca rumegă de nici nu s-aude.

Viței rămân cu căpșoarele întinse după cei doi copi, care urmează pe moș în grădină.

E o zi de vară de pe la mijlocul lui august.

Grădina-i mare cât un hotar. Au aici de toate: porumb semănat, luncă mare pentru fân și otavă, și pomăt: meri, peri, dar mai cu seamă pruni, de vreo trei feluri. Doi nuci uriași își îmbie umbra deasă, plină de răcoare, și aroma tare. În soarele de vară, coroana lor, plină și bogată, luminează metalic. Meri —crăcănoși, bătrâni cei mai mulți; peri – drepți, înalți și zvelți – nu-și mai păstrează întreaga podoabă de frunze verzi. Unele s-au pătat, altele-au căzut, mai ales de la meri dulci, de la cei văratici și de la peri de Sântămărie. Mai stăpânul, mai stăpâna, de cele mai multe ori Gavrilaș, doborau cu leața lungă fructele pârguite.

Printre pomi, iarba cotoroasă și buruienoasă fusese cosită de mult, și acum se-nfiripă, rară, otava. Dar mai la vale, în luncă, crește deasă ca peria, verde și fragedă, și răspândește o mireasmă fragedă și răcoroasă. La umbra

gardului de nuiele, străjuit de sălci mari, roua nopți mai stăruie încă. Și unde ajunge raza soarelui, sclipesc picuri de diamante.

Porumbul nu fusese semănat des, anume, pentru a putea crește în voie mohorul pentru viței și vaci și buruienile pentru porci. Acum moș Gavril nu s-ar vedea nici călare din porumb. Copi lor le trece pe alocuri și mohorul peste cap, ca și știrul și loboda. Pe fiecare fir – câte doi-trei tulăi, uni aproape de fript, după cum arăta mătasea din vârf, ce începea să se usuce, să se înnegrească. Dar cei mai mulți au încă mătase fină, blondă, aproape albă, care miroase de-o vrăjește pe Nicuța. Ea mereu își lipește nasul, mic și subțire, de umezeala lor.

Ici și colo, prin porumbiște, luminează bostani aproape auri, cu puține fețe verzi încă. Și fire de cânepă de sămânță, drepte, puternice, grele de ciorchine, îi îmbată, cu miresme, pe bătrân și pe nepot. Nicuța zice că „miloase a ulzică”, și nu prea crede că nu-i buruiana care ustură când o atingi.

Au intrat toți trei în porumbiște ca în pădure. Cu nările dilatate, copi i miroase adânc. De când tot rup buruieni la purcei și adună mohorul secerat de bătrân, ei au ajuns să cunoască mireasma celor mai multe.

Simt și deosebesc și mireasma pământului

— când e după ploaie, când e secetă, dimineața, în miezul zilei, sau când se răspândește răcoarea înserării.

Vreme îndelungată nu mai vorbește nici unul din cei trei. Moș Gavril seceră vârtos mohorul, care-i stă în față ca un perete; copi i adună pâlcurile rămase în urma bătrânului și le duc la margine. Când l-au răzbit pe moșneag, râd în pumni și aleargă să rupă lobodă și știr, și frunze de napi, pentru porci.

Sunt aprinși la față și ochi le sclipesc veseli. Mânuțele li se înverzesc de sucul buruienilor. Muncesc cu inimă și cu o seriozitate gravă.

Deasupra, cerul se aprinde din clipă în clipă. Umbra porumbului nu mai dă răcoare.

Valuri nevăzute, pornite din ochiul de argint al soarelui, vin tot mai dese și pătrund în munca celor trei.

Bătrânul, din când în când, se oblește din șale și-și șterge obraji, asudați și plini de țepe, cu mâneca largă a cămășii. Nicuța își ridică poalele și își zvântă și ea obraji ca para focului. Mai tare se ține Gavrilaș, care duce brațe mari de mohor la margine.

Traista cea lungă e îndesată cu buruieni: coșarca e plină de mohor, și alte hâlmuri de verdeață stau împrejur.

O mierlă galbenă, rătăcită în prunište, fluieră ca-n pustiu. Nu știe că sunt lucrători în grădină. Copilul vrea să se apropie, s-o vadă de-aproape, dar pasărea de aur îl simte și zboară-n sălci le înalte.

Moș Gavril se oblește pentru ultima oară, se zbicește, după obicei, și zice:

— Destul pentru azi, măi române, măi!

Privește și vede cu mirare prefăcută că nu mai e nimic din tot ce-a secerat el.

Oi fi secerat eu vânt, ori ce? Copi i îl privesc cu ochi plini de voie bună.

Ori au dat tătari pe-aici!

Nepoți râd și se alătură de bătrân, care-i mângâie pe colia părului.

— Ei, mumă-ta și tată-tău cred că numai ei sunt harnici! Dar iată, nici noi nu stăm cu mâinile-n sân. Mari grămezi! Putem sătura desară și boi.

Duc nutrețul în șură, la umbră. De zece ori vine moșul cu Gavrilaș, și-ntre ei – coșarca; de zece ori Nicuța își îndeasă traista, încât merge strâmbă și mai mult o târăște după ea.

În șură, la umbră, răsuflă toți trei și sunt mulțumiți. În coperișul de paie fierbe ciripit de pui de vrabie. Cuiburile sunt stup de ciocuri mici gălbenatice.

Gavrilaș și Nicuța își scrântesc grumaji, de cât se tot uită în înălțimi, încântați. Cum ar vrea să aibă niște pui! Dar moșul nu se mai încumetă să se urce pe șura cea lungă, iar copilul încă nu cutează. Și ciripesc de te-asurzesc!

— Lasă-i să se bucure și ei, zice moșul. E plăcut să ți în mână un pui de pasăre, da' la urmă, ce faci cu el? Tot în gura mâței ajunge.

Lasă-i să crească, să zboare și ei în lumea lui Dumnezeu.

— Vrăbi le mâncă grâul, moșule? întreabă Gavrilaș.

— Mâncă și ele ce le dă Dumnezeu. Dar iarna unde-i grâul? Și tot nu mor de foame! Că tatăl din cer se-ngrijește de toată lumea. Și n-am văzut încă pe nimeni sărac din pricină că vrăbi le au tăbărât pe holda lui.

Nicuța întinde mâna și strigă din răsputeri:

— Uite! Uite! Se vede ciocul!

Nu unul, ci mai multe ciocuri cu zăbale galbene se arată la marginea unui cuib.

— Iacă, așteaptă și ei pe muica lor, să le dea de mâncare. Toată vietatea, până-i mică, are nevoie de ajutorul părinților. Și vițelul, și purcelul, și pasărea.

— Da’ goangele, bunicule? întreabă nepotul, prinzând o mămăruță ce se grăbea amarnic, cu picioroușele ei de ață.

— Și ele.

— D-apoi cum? Le dă să sugă? Că ele n-au țâțe.

Moș Gavril se gândi o vreme. Oare ce fac gângăni le cu pui lor, până sunt mici?

Deodată păru că se luminează.

— Nu le lăptează, ci le pun la căldură, unde bate soarele, de cresc la soare. Apoi le-nvață cum să se urce pe buruieni să le sugă mâzga ori să le mănce frunzele.

— Am văzut mămăruțe în nisipul de lângă gard, unele mai mari, altele mai mici, zice copilul.

— Și eu, și eu! se grăbește Nicuța.

Deodată liniștea e frântă de un cârâit prelung, înfricat, al cocoșului.

— Uliul! Repede, Gavrilaș!

Copilul se-aruncă spre portița care dă în curte, zbierând la uliu, pe care nici nu-l vede încă. Aleargă și Nicuța, strigând și ea. După ei – moșul, mai încet. Caută în zarea joasă, și nu vede nimic. Răstoarnă capul pe un umăr și, în înaltul cerului, vede plutind, în același loc, pe dușmanul găinilor.

În curte, copi i, cu mâna streașină, să nu-i orbească lumina, se chiorăsc și ei în înălțimi.

— Tâlharul! Nu se clintește din locul lui de pândă! zice bătrânul.

— Oare vede el de-acolo găina, moșule?

Întreabă nepotul.

— Dacă l-au putut vedea găinile! Are ochi de fulger, măi române, măi! Și iată-l, nu e mic, e hârău, bată-l Precista!

Găinile încep să iasă câte una, ca plouate, dintre buruienile de pe lângă gard, dintre vârfurile de lemne rămase din iarnă, negre acum și uscate scrum. Cocoșul se plimbă rar, le cheamă, zbârnâie din aripa întinsă, rotindu-se în jurul vreuneia, și, rar, își mai dă capul într-o dungă, să privească sus.

— Și pasărea, ca și omul: cât ce simte că unul mai tare i-a luat apărarea, nu-i mai pasă de primejdie.

Răpitoarea plutește mereu, cu aripile întinse, în înălțimi. Uneori seninul o îneacă, apoi iar se vede.

Moș Gavril se trage spre podmol, sub streașina casei, scoate pipa din sân și-și vede de treabă.

Copii s-au furișat iar în grădină. Vreme îndelungată se uită la un mușuroi de furnici, unde e forfotă mare. Duc saci mici, albi, în gură, sunt grăbite, și unele se bat, altele poartă, în cleștile nevăzute, tovarășe moarte.

Gavrilaș, c-un băț în mână, scormone, din când în când, un mușuroi. Nicuța îl oprește mereu.

— Nu le stâlca casa, mă!

— Da' că iar și-o fac ele la loc! Uite câtu-s de multe! Oare moșu le poate număra?

Poate, răspunde copila.

Da' cum să poată, că, uite, nu stau pe loc nici o clipită.

Ba moșul poate!

Și, înverșunați, pornesc spre curte să-l întrebe pe bătrân. Da' văd în iarbă alte gângăni, și se opresc. Pe unele le prind și le privesc mirându-se, de altele, cum e lăcusta săritoare, li-e frică.

Deodată, lui Gavrilaș îi vine ceva în minte.

Tu, Nicuțo!

Ce-i?

Hai să vedem, nu găsim porumb de fript?

Las', că ne dă moșu, dacă se face.

Da' dumnealui nu caută. Și Nicuța îl însoțește în porumbiște. Băiatul încearcă trei, patru. Boabele însă nu-s crescute, nu-s în lapte. Îi pare rău că a scobit cu unghia frunzele, și acum încearcă să acopere locul gol. Îi ajută și Nicuța. Sunt cam înfricați amândoi.

— Așa-i că nu se vede? zice copilul.

— Că, de se vede, ne dă el moșu! Bătrânul le spusese: „Cine scobește porumbul crud, îl dă pe ciocul gaițelor și al ciorilor".

Pornit odată pe răzvrătire, Gavrilaș o ia de mână pe copilă, o duce sub un măr cu mere dulci, scoate din buruieni o leață lungă și începe să izbească în pom.

Cad vreo două, și-s gustoase la mâncare.

Mai doboală, Gaviaș!

Las' pe mine! Da să nu mă spui!

— Nu te spun! Își adună vreo câteva și în sân, pun leața la loc și pleacă ronțăind.

Moș Gavril ațâță foc în vatră. Trebuie să fiarbă apă, să opărească buruieni purceilor, pentru amiază. Suflă în foc și tușește, că s-ațâță încet, iar fumul nu se ridică în aerul clocit, ci plutește în lături.

El strigă din ușa tinzi:

— Măi Gavrilaș, măi! Aduceți și tăiați buruienile, măi!

Copii, din grădină, aud; isprăvesc cu merele întâi, apoi aduc buruienile și le taie, c-o bardă mică, pe un scăunaș cu trei picioare.

Nicuța taie cu un cuțit. Ei i-i frică să ție cu o mână mănunchiul de buruieni, iar cu cealaltă să izbească cu barda. O cam umilește frica asta, dar moșul o îmbună:

— Fetele nu taie cu barda. Ele se învață cu cuțitul, să știe tăia tăieței. Acum e ușor, că taie lobodă și știr și mohor. Da-n cap de primăvară, când erau numai urzici, grase și pline de mâzgă! Adevărat că le ajuta și bătrânul, ba el făcea aproape întreaga treabă. Moș Gavril ținea însă mult la urzici.

Opărite bine, cu tărâțe, dădeau cel dintâi rând de slănină dulce, cel de lângă șoric, trandafiriu, moale și aromat.

— Cum să nu adunăm urzici, măi române, măi?! Că slănina vă place, și cea de lângă șoric și mai tare. Dar asta din urzici se pune, că-i întâia grăsime a porcului, după ce-a ieșit din iarnă slab ca un ogar. Copi i au isprăvit de tăiat buruienile. Mireasma tare, de verdeață, de must, i-a pătruns, și-o simt mereu în vârful nărilor și le place. Moșul alege firele ce-au scăpat netăiate și le dă lui Gavrilaș. Nicuța caută altele.

— Trăbă mărunțite bine. Ție ți-ar plăcea să dai în mămăligă peste fire de paie?

Adevărata aromă a buruienilor nu se simte însă, până ce moșul nu presară câțiva pumni de tărâțe și nu le opărește cu apă clocotită. Le amestecă și se face un cir.

Se pare că mirosul a ajuns până la coteț.

Purcei încep să guițe. Moșul toarnă acum apa rece și lungește cirul.

— N-a tras de-amiază, moșule, zice copilul.

— N-ai tu grijă. Până le vărsăm în troacă, s-a duce și sasul să-și tragă clopotul.

În sat mai sunt și niște sași – o mână de sași. Dar au biserică mare, veche, cu turn, și-n turn – trei clopote. Pe cel mijlociu îl trag dimineața, la amiază și seara, – nici sași nu mai știu de ce. E de bună seamă o datină, de pe când încă nu se făcuseră protestanți.

Sunetul clopotului se răspândește peste sat, când cei doi copi vin cu brațul încărcat de mohor pentru viței.

Ei zâmbesc veseli spre bătrân.

— Trage! zice Gavrilaș.

— D-apoi ce să facă, dacă-i soarele în crucea amiezi? Sasul cunoaște după ceas, românul după soare. Apoi ceasul se mai strică uneori, se mai oprește, da' sfântul soare nu s-a pomenit să greșească-n drumul lui, ori să se oprească.

După ce săturară și viței și-i adăpară, cei trei se duseră în tindă să mănânce de amiază.

Amiaza e mai săracă decât prânzul și cina.

N-au nici o fiertură. Mămăliga s-a răcit. Dar, cu brânză și cu ceapă, e bună. Moșul mai aduce și câte o crestătură de slănină, pe care o mănâncă cu pâine. În tindă e răcoare, în casa dinainte – și mai bine, în vreme ce în ogradă dogorește.

Totuși, Nicuța nu prea vrea să se culce.

Bătrânul și Gavrilaș șed pe laviță, Nicuța e în păcel, dar spune mereu că nu i-i somn.

— Și ce-om minți desească, când va întreba mumă-ta dacă ai dormit de-amiază?

D-apoi!

— Și ce ne-om face dacă-i rămânea pitică?

E!

Iată, Gavrilaș a crescut mărișor, că el, pân-a fost mic, a dormit de-amiază.

— Și eu am dolmit ieri.

Ieri a fost ieri. Gavrilaș se uită cu înțeles la bunicul, și zice:

Oare să mă culc și eu, bunicule?

Nu ți-a strica!

Copilul se lungește pe laviță, cu capul pe piciorul bătrânului. Nicuța se uită chiorâș din păcel. Îi vine să plângă. Știe că cei doi o înșeală.

— Ba eu! și se ridică într-un cot.

— Parcă cineva poate adormi cu sila!

Somnul vine de voie bună, când vine. Da' nu s-apropie de copilul supărat. Eu știu, că-s pățit, zice moșul. Da' nici nu vă spun să dormiți. Tot mai bine e să vă spun mai departe povestea de ieri. Mai cunoașteți și voi ce se petrece în lume și-n țară. Unde ne-am oprit, Gavrilaș?

Când a ajuns fata babei la cuptor.

Ba la fântână, zice Nicuța.

Bătrânul se gândește și înțelege că dreptatea-i de partea copilului. Semn că Nicuța adormise mai devreme.

— Ei, la fântână să fie! Și așa, ruptă de sete, cu tălpile fripte de drum, că ardea praful ca jarul, fata cea rea, a babei, vede în zări, departe, că se ridică la margine de drum o cumpănă de fântână, înaltă și subțire ca un cârlig. I se us-case cerul gurii, de sete, și obraji i se făcuseră pământi.

O rupse la fugă să ajungă mai în grabă la fântână, dar n-o ținură picioarele. Căzu în praful fierbinte, cu gura căscată, se ridică cu i a și catrința murdare, și merse mai departe, ostenită de moarte. Soarele, de sus, o prididea cu foc în creștetul capului. Uneori adia o boare aprinsă, care-i usca și mai tare gâtlejul. Limba începuse să i se umfle în gură.

Nu mai putea vorbi, ci numai bolborosea. Și își zicea în gândul ei rău: „De ce să fie mai bună decât mine soră-mea mașteră?

Era-nsătată, ca și mine, și a întâmpinat-o în drum fântâna răcoritoare. Dar iată că izvorul vieți mi se arată și mie. Nici nu mai e departe.

Ajung acuș, și o să beau, o să-mi sting focul ce mă prăpădește”. Ea nu voia să se gândească ce-a făcut soră-sa, și ce a făcut ea când a trecut pe lângă fântână. Că soră-sa, la chemarea fântâni, s-a oprit, a curățat-o de glod, dar ea n-a voit să se murdărească pe mâini și pe haine. Și așa, în pustietatea drumului, fata babei, cea rea și leneșă, se târa istovită. Ar fi plâns, dar nu mai avea lacrimi; ar fi strigat după ajutor, dar nu mai avea glas; ar fi fugit, dar nu mai avea puteri.

Iar fântâna cu cumpănă părea că se tot îndepărtează, în loc să se apropie. Colo târziu, după ojina cea bună, ea stătea îngenuncheată lângă fântână, ținându-se cu mâna de blana de margine și încercând să se ridice în picioare, să prindă vadra atârnată de cumpănă, să scoată viața din fântână.

Gemea cu glasul stins, gemea din fundul pieptului, și abia târziu putu apuca găleata.

Dar din fântână scoase numai cir negru și greu mirositor. Cu toată setea, îi fu scârbă să bea.

În șoapte scurte începu să blesteme fântâna.

„Nu mă blestema pe mine, fată-mare, că nu-s eu vinovată. La trecerea pe-aici te-am rugat să zăbovești puțin, să mă curăți de noroi. Da’ tu mi-ai răspuns că nu de-aceea te-ai îmbrăcat de sărbătoare și ți-ai spălat fața și mâinile, ca să te umpli de noroi. După fapta ta ești pedepsită.”

Rea la inimă și pestriță la mațe, fata babei căpătă puteri și blestemă tot mai tare, când din fântână începu să crească un balaur, cu șapte capete, sunând groaznic din solzi și șuierând din limbi.

Fata babei o rupse la fugă, cu sufletul la gură.

Moșul, povestind, trăgea cu ochiul spre păcel. Copila, după ce oftase de câteva ori, adormise. Gavrilaș mai ridica din când în când pleoapa, apoi se liniști și el și începu să respire adânc și regulat.

Nu peste mult parcă ațipise, ușurel de tot, și bătrânul. Da' n-a fost decât o părere de câteva clipe. El pune o perină sub capul copilului și iese tiptil în tindă, de acolo în curte și intră în grădină.

Pe o vreme ca asta se furișează prin grădini copi i mai mari; vin în sat cu vacile pe care le sug și de amiază viței cei cruzi. Se strecoară ca lăcustele prin garduri, și numai ce te trezești cu ei în vârful perilor, ori bătând de jos, cu leața. Nu prea au vreme să caute dacă-s coapte ori ba poamele, și fac destulă pagubă. Că și câinii, care au rămas paznici curților, dorm somn greu pe-o toropeală ca asta.

De când încep să cadă umbrele, cei doi nepoți, treziți de mult, au voie de la moșul să caute pe sub meri și peri poamele căzute.

Fiecare adună pentru bătrân, pentru mama și tata, pe cele mai coapte. Rar se lăcomesc să îmbuce ei câte una.

Copila se urzică uneori, Gavrilaș o alină, bate cu un băț urzica vinovată și caută mai departe.

Moșul morfolește în gingii vreo pară mai moale, la umbra deasă a nucului.

Când răcoarea începe să se strecoare în grădină, toți trei s-apucă de munca lor dedimineață. Moșul chibzuiește cât mohor mai trebuie să secere. Mohor mai puțin, dar buruieni mai multe, căci odată cu înserarea vor veni, alergând și grohotind, cele trei scroafe și mascurul, luați în turmă azi-dimineață. Le trebuie și lor lături cu buruieni opărite.

Totuși isprăvesc devreme, pe la ojina cea bună.

Acum ies toți trei la portiță, unde e umbră și răcoare. Copi i se joacă, iar bătrânul își aprinde pipa și colbăiește, cu ochii împăienjeniți, cu gândul risipit.

Dar ce se vede colo departe, pe drum, negru și mișcânduse ca o corabie în huzdoapele rămase din tina primăveri? De, cai se văd bine, dar ce trag oare după ei?

Moș Gavril mai pune palma streașină, strânge din ochi, și parcă s-ar dumiri: o căruță de la oraș, cu coviltirul ridicat.

Vezi bine că e căruță! O văd și copi i și o urmăresc cu mare băgare de seamă.

— Cine să fie? întreabă moșul. Copi i se lipesc de bătrân.

— Cine știe cine-o mai fi! Poate după dări să umble. Poate vro comisie de la solgăbirău.

Da’ bună vreme și-au ales, n-am ce zice! Nu vor afla pui de bărbat acasă.

În vremea asta căruța se tot apropie. Cel ce mână cai e zdrențos, dar îmbrăcat nemțește. Cai sunt slabi, abia mai trag după ei corabia aceea. Da’ nu se vede cine-i înăuntru.

Iat-o aproape, iat-o că se oprește drept la poarta în care șade moșul.

Din ea se coboară trei domni, se scutură, se deștepenesc și pornesc spre portița moșului.

Copi i sunt la spatele bunicului acum și se țin strâns cu mâinile de cămașa lui aspră de pânză. Apoi, când văd că cei trei străini nu glumesc, ci vin aici, fug în curte, izbind portița.

— Stați pe loc, măi române, măi! Nu vă mâncă nime, n-aveți grijă.

— Da’ de unde să-i mănâncăm, că și noi avem copi, zice unul.

— Să vi-i ție Dumnezeu, spune moșul, mișcându-se pe laviță și nești nd ce să facă: să mai șadă, sau să se ridice?

Bună-ziua, moșule! Șezi numa liniștit și te hodinește.

Mulțumim dumilor-voastre.

Sunt nepoți dumitale?

Da, nepoți.

Să-ți trăiască!

Să v-audă Dumnezeu!

Frumoși și sănătoși copi.

Cum dă Dumnezeu.

— Ba, c-am văzut noi și slabi și amărâți, dacă nu-i grijesc părinți.

Da’ sunteți doftori dumneavoastră?

Nu, da’ umblăm prin sate.

Cu jucuția?

— Nu suntem de la percepție, nici de la avocați. Iacă, umblăm și noi să cunoaștem satele și oameni.

— Apoi, nepotrivită vreme v-ați ales.

Că oamenii sunt toți la lucru, cu purcel, cu vițel – vorba ceea. Copii, auzind vorbă așezată, scot întâi capetele prin deschizătura portiței, apoi râd amândoi.

Nicuța privește la ei, cu un deget uitat în gură.

Unul dintre domni scoate o pungă cu bomboane și le dă din ea copi lor, care se lasă îmbiați.

Ia, Nicuța, că-s gogoroane de zahăr.

Și zi mulțam.

Mândri copi! zice altul din cei trei.

Da', moșule, începe unul care se vedea căpetenie, cum o mai duceți dumneavoastră pe-aici?

— Cum dă Dumnezeu, și mai bine și mai rău.

Da' nu ne putem plânge. Bucatele vor fi bune în anul ăsta. Și fân s-a făcut destul.

— Și în sat cum merg treburile?

— Cum să meargă? Cum au mers de cându-i lumea, și mai bine și mai rău.

— Da' cu primăria, cum, sunteți mulțumiți?

Moșul ridică din umeri.

— Asta or mai ști-o alți, că eu de-acuma nu mai am treabă pe-acolo. Da' cum să fie mulțumiți? Pe toată lumea nici Dumnezeu sfântul nu o poate mulțumi. Că unuia-i place popa, altuia preuteasa, – vorba ceea. Dacă-i omul harnic, oriunde-l pui e la locul lui și face ispravă. Dacă-i un terchea-berchea, degeaba mai face umbră pământului.

Cei trei se privesc cu înțeles, și cel care pare mai de frunte între ei întreabă: Da', moșule, în satul ăsta cam cu cine țin oamenii? Bătrânul îi privește nedumerit.

Cu cine să ție? Cu Dumnezeu drăguțu!

— Apoi da, cu Dumnezeu trăbă să ținem cu toți. Da' în lume nu trăim cu Dumnezeu, ci cu oameni.

— Asta-i adevărat! Vorba ceea: Până la Dumnezeu te mâncă sfinți. Cei trei râd și capătă curaj.

— Apoi, vezi, de sfinți ăștia am vrea noi să aflăm câte ceva. Că știi dumneata că unii sfinți aduc căldură, alți – îngheț.

Moș Gavril râcâie în bășica de porc, după tutun. Unul din cei trei se grăbește să-l îmbie cu o țigară.

Eu. cu pipa, mulțumesc! Trăbă să mai dea ceva. Unul scoate dintr-un buzunar un pachet cu tutun de pipă. Moșul se miră: —Și dumneata cu pipa?

Nu duhănesc, moșule, ci, iac-așa, mai port și eu câte un pachet, pentru câte un om de omenie. Noșul se gândește. Nu ia tutunul îmbiat.

— Poate vei găsi vreun sărântoc. Noi, mulțumim lui Dumnezeu, avem din ce trăi. Cei trei rămân opăriți.

— Da', moșule, noi ne grăbim. Uite, n-am aflat bărbat în sat. Am vrea să știm: cu cine ține satul?

— D-apoi v-am spus: cu Dumnezeu drăguțu și dacă mai pot zice o vorbă, cu cel ce vine îndată după Dumnezeu.

— Și cine vine după Dumnezeu?

E vreun om?

— Apoi om e, de bună seamă, da' mare om.

Cei trei se privesc cu înțeles, și veseli. Sunt siguri că o să spuie un nume care-i și pe limba lor, și despre care sunt încredințați că șoptește țara întreagă.

— Om mare! Și cine să fie? întreabă cel care pare căpetenia.

— Împăratu, cin' să fie! zice moș Gavril, după ce-și aprinde pipa. Împăratu e din veci unsul lui Dumnezeu. Așa spune la Cartea Sfântă. Și așa și trăbă să fie.

Străini își pleacă frunțile. Unul zice în ungurește:

— E tâmpit. N-o să căpătăm de la el nici o informație.

— Da', moșule, să vorbim românește, că vedem noi că te faci a nu pricepe.

Să vorbim, că doar români suntem.

Cu cine a votat pe urmă satul ăsta?

Cu care partid?

— Olio! Sunteți de ăia cu alegerile?

Mă miram eu cine sășì piardă vremea într-o zi de lucru ca asta! Apoi, dacă chiar țineți să știți, satul nostru n-a votat cu nime.

— Se poate?

— Iaca, s-a putut! Că niște domni ca dumneavoastră le-au făgăduit oamenilor să-i ducă cu motomobile de elea mari. Și unde nu a dat Dumnezeu o zăpadă și-o viforniță de n-au mai putut răzbate până în sat. Și așa, oamani au rămas la hodina și treaba lor.

Unul dintre străini, după ce schimbă o privire de zădărnicie cu cei trei, deschide o geantă și dă o mână de tipărituri bătrânului.

— Mulțumim. Nu știu citi, da’ știu feciorul și nora.

— Vezi să nu înveliți slănină în ele. E scris acolo lucru bun pentru plugar, spune unul care până acum abia de și-a deschis gura.

— Și la slănină vor fi bune mai târziu, că văd că nu-s scrise pe amândouă fețele.

Străini pleacă repede, și trăsura, cu cai hodiniți, pornește în fugă, și îndată iese din sat, că ulița lui moș Gavril e chiar la marginea satului.

Nepoți, în vremea asta, au supt toate gogoroanele de zahăr, și acum li se-ncleie degetele.

— Ptii! Iată că apune soarele și încă n-am ațâțat focul, măi române, măi! Iute după găteje! Copi i aduc în tindă vreascuri, moșul face focul, pune ceaunul cu apă și se apucă să taie el buruienile pentru porci.

Știe că nu se mai poate încrede în nepoți.

Tot mereu, – când unul, când celălalt, când amândoi deodată, – aleargă la portiță, să vadă: nu vin muma și tata de la hotar?

Bătrânul se supără.

— Parcă vă trăbă țâță, așa sunteți de nerăbdători! Las’, că vin ei, când trăbă să vină, măi române, măi. Seara, după cină, când moșul și nepoți dorm de mult, bărbatul, cu țigara între degete, la lumina slabă a lămpii, se trudește să silabisească cu glas tare una din foile lăsate de străini:

— Tică-ticăloși de la gu-uu-vern duc ț-a-țara de rup, de râp, de râpă. P-ar-parti-parti-dul n-os-nos-nostru pri-pri-priepriete-nul po-poporu-lui.

— Da’ lasă-i în sărăcie, Gheorghe, și vino și te culcă. Nu vezi c-a răsărit găinușa? Și mâine iar plecăm cu noaptea-n cap.

Gheorghe împăturește foaia și o pune la grindă, aruncă și calcă mucul de țigară, stinge lampa din tindă și iese în pridvor. El cu nevastă-sa dorm afară, din primăvară.

Pe cer ard, albe, puzderie de stele. Din când în când, câte una alunecă din tărie și se cufundă în hău. Răcoarea se strecoară din necuprins și mângâie vietățile. Vitele rumegă în curte și uneori suflă greu, la vreo mișcare.

Pace și liniște adâncă scoboară peste sat și peste curtea lui moș Gavril. Pe adierile rare ale boarei, vine, din grădină, mireasma de verdeață și de porumb în pârgă. Uneori, se deslușește un oftat. Și nu poți deslușî de oftează noaptea stăpână, sau pământul.

Din volumul „FILE DIN CARTEA NATURII”

CIOCÂRLIA

Zăpada, subțiată mereu către sfârșitul lui februarie, la începutul lui martie se topi de tot sub adierile vântului de la miazăzi. Pe costișele unde bătea soarele, iarba se grăbi să-și arate acele verzi și fragede. Fierarii satului nu mai răzbeau cu ascuțitul fiarelor de plug. Prin curți, prin grădini, pe lângă girezile de paie găinile cotcorozeau răsunător ca și când le-ar fi zburătărit cineva. Cocoși trâmbițau a falǎ de pe garduri. Purcei mici, ca niște șobolani, guițau prin curți, alergând după mamele lor, care nu i-au lăsat să sugă de ajuns, grăbinduse să râme în țelina dezghețată din grădini. Pe drumuri, după dezgheţ, tina se strânse, și se vedeau cărări bătucite.

O săptămână de primăvară învie lumea.

Dar iarna înveninată rău se hotărî să se întoarcă, părându-i că prea curând a plecat.

Și într-o seară dădu drumul vânturilor de la miazănoapte și dimineața era alb cât bătea ochiul. Nu mai ningea, dar văzduhul era sur și greu, coborât pe umeri dealurilor din jurul satului, și vântul, deși se mai potolise, tăia ca briciul.

Cotcorozitul găinilor încetă, purceluși cei vărgați cu dungi negre se grămădiră iarăși în paiele din cotețe, mămăruțele – vacile Domnului – care începuseră să se ivească în țărâna de sub streașina gardului, unde bătea soarele, se făcură nevăzute.

Numai oamenii nu se înspăimântară de toanele ierni. Ei începură să iasă cu plugurile pe cobile, cu sarcinile de fân legate deasupra.

Pământul nu înghețase, iar stratul de zăpadă era subțire de tot. Dacă nu mai ninge până la amiază se poate și topi, mai cu seamă în locurile de feție, cum erau cele ce trebuiau semănate anul acesta cu orz și cu ovăz.

La început mai puține, apoi, după ce se ascunse zăpada, tot mai multe pluguri brăzdau pământul în locurile de arătură.

Vremea mirosea încă mereu a iarnă, văzduhul părea îmbâcsit cu praf fin de cenușă. Oamenii purtau căciuli și clicine peste pieptare, pogănici – băieți care mânau vitele pe brazdă – aveau buzele crăpate și mâinile îngroșate, roși ca racul, dar tot aveau inimă să pocnească din bici și să strige vitelor pe nume.

Vântul părea că nu mai bate, nu mai mișca nici o buruiană uscată, dar era încă viu și ardea obraji tineri, ca o flacără nevăzut de subțire.

Câteva zile soarele nu se arătă din bolta sură și neclintită. În lumea aceea mohorâtă, nu-i venea nici unui fecior de la coarnele plugului să cânte; întinderile – lanurile, luncile, dealurile – păreau, nu știu cum, ca de fier. Parcă toate răsuflau încă a iarnă.

Seara, când se întorceau plugari în sat, vorbeau pe drum:

Blestemată vreme!

O mai fi asta primăvară!

— Ne-a zăpăcit săptămâna cea caldă. Poate am ieșit și noi prea devreme cu plugul.

Da' de unde! Ca în toți anii, nu mai în grabă.

N-am apucat să ar de primăveri fără să aud ciocârlia.

— Vom auzi-o, n-avea grijă! Să se ivească numai soarele. Ea ce așteaptă?

Pogănici, când intră în căldura din casă, cu degetele cârlig, cu buzele crăpate, cu obraji arși de foc, au lacrimi în gene, de care ei nu știu nimic, ci încep să spună cu glas tare, aproape zbierând, cât de mult au arat azi.

O vreme a stat încordată lupta între iarnă și primăvară – câteva zile. Poate deasupra văzduhului de cenușă s-au tăiat în săbii, pentru că într-o bună dimineață sabia primăveri a despicat plumbul de sus, și vânt cald de la miazăzi, cu mireasmă de verdeață a umplut lumea, fugărind norii cei încremeniți parcă într-unul singur.

Soarele s-a ivit strălucitor de prospețime, de tinerețe și se înălța biruitor în seninătatea cerului.

Un băiețaș, care se grăbi să iasă cu oile la păscut, ciuli deodată urechile, se rezemă în bâtă, își răsturnă pe spate capul înfundat în căciulă, desluși mai întâi cântecul mărunt ciripitor, apoi văzu și rotirea ce se înălța în văzduh, drept în sus, și care părea că ea cântă, și un zâmbet larg îi inundă întreaga față.

— Ciocârlia! strigă el nemaiputând de bucurie.

— Ciocârlia! Ia' ascultați și uitați-vă în soare! Cântă ciocârlia!

Privi împrejur; nu era nimeni în apropiere care să-l audă. Cunoștea zborul și cântecul ciocârliei încă din primăvara trecută.

Când înțelese că nu-i nimeni în apropiere să-i spună vestea cea mare, lăsă oile în luncă și alergă la cel mai apropiat plug: Bădiță, auzita-i ciocârlia? Eu am auzit-o și am văzut-o! Omul cunoștea băiețașul.

Unde, măi Ionaș?

Acolo unde-s oile mele.

Nu mai spune! Plugarul ara cu boi, fără pogănici. Opri boi.

— N-am văzut-o când s-a ridicat în aer, ci am auzit numai cum ciripește ceva mărunt deasupra mea.

— Tu cunoști cântecul ciocârliei?

— Cum să nu-l cunosc! Și m-am uitat la cercurile pe care se înălța spre soare, până s-a pierdut în cer.

— Dacă-i așa, a sosit de-acum și primăvara, măi băiete. Era chiar vremea. Până să-și răsucească omul o țigară, din împrejurimi se mai înălțară câteva ciocârli în văzduh.

— Auzi? Auzitu-le-ai? Uite-o pe una! Uite încă una! Ba-s trei! Ba-s patru! Vezi-le, bădiță?

Ionaș nu mai știa după care să privească. Își întorcea capul mereu de la una la alta.

— Ține-te numai după una, băiete, dacă vrei să o vezi până o înghite văzduhul. Altfel le pierzi pe toate și rămâi numai cu cântecul.

Se mai opriră și alți plugari, și capete răsturnate pe spate, de oameni mari și de pogănici, scrutau înălțimile. Câțiva băiețași de pe lângă pluguri își smulseră căciulile și le zvârliră în văzduh.

A venit ciocârlia!

Cântă ciocârlia!

De acum primăvara rămâne!

Liniștea a stăpânit și până acum peste hotar, dar după ce au început să cânte ciocârli le, părea și mai adâncă. Din înălțimi pătrundea clar și mărunt ciripitul, tot mai imaterial, cu cât se înălțau în cer păsăruicile cele sure.

De la o vreme cele fulgerate de lumină și de înălțimi cădeau ca gloanțe unde și unde, pe pajiștea rar înverzită sau pe arături.

Plugurile începură să umble iar.

Ionaș se întoarse la oile lui, care aveau miei mărișori, pe care soarele totuși încă nu răzbea să-i încălzească, și umblau strâmb și zgribuliți după mamele lor, încercând să sugă.

Își adună turmulița și o mână într-o parte a lunci, unde mai erau și alți copi cu oile cu miei. Uni erau copi de școală, mai mari ca Ionaș.

Ați auzit? Ați văzut?

Ciocârli le?

D-apoi ce!

— Și acum sunt vreo cinci în văzduh. Nu se mai aud și nu se mai văd. Poate să le mai vedem când pică.

De unde să pice?

Din cer, vezi bine!

Zboară până-n cer?

Tu nu ai văzut?

Uite, una a căzut!

Unde?

Colo! Da' nu se vede!

Cum să se vadă, că-i o pasăre mică!

— Nu-i așa de mică, zise Ionaș. Eu le-am văzut de-aproape astă-iarnă la noi în șură, în jurul girezi de paie. Și ciocârlie și ciocârlan!

Cel cu moț! Un băiat din clasa a III-a, vecin cu Ionaș, zise:

— Le-am văzut și eu astă-iarnă. Dar nu acelea-s ciocârli le care cântă.

— Cum nu? Nu-s ciocârli?

— Așa le zicem și lor, dar ele nu cântă în aer.

Acestea care se înalță în văzduh și cântă sunt mai mici și-s păsări călătoare. Nu rămân iarna la noi, ci se duc în țările calde. Nici Ionaș, nici alți copi de seama lui nu voiau să creadă.

Ciocârlia e munai una: cea care vine iarna prin ogrăzi și pe drumuri, și cea care cântă primăvara.

— Nu, sunt două feluri de ciocârli, întări școlarul. Așa ne-a învățat domnul învățător, așa e scris și în carte. Ba ne-a arătat și chipurile lor pe niște tabele. Cântărețele sunt mai mici și nu-s moțate. Sunt păsări călătoare și numai primăvara se întorc iar la noi.

Ciobănașii rămaseră nedumeriți. Nici unul nu știuse că sunt două feluri de ciocârli. În vremea cât ei vorbeau se mai înălțară încă multe ciocârli, oprindu-le vorbele și poruncindu-le să le urmărească și să le asculte.

Pe nesimțite se amestecă între ei și un fecioraș de vreo paisprezece ani care păzea oile primarului. Era un fel de sluguliță la primar, și-l chema Vasilică. Îl cunoșteau toți copi i care erau aici cu oile.

Vasilică era orfan și nu umblase la școală, nu știa carte, îl crescură niște rudeni îndepărtate până la vârsta de șapte ani, apoi îl dădură la stăpân. Erau în sat încă mulți copi săraci, care gustară din vreme pâinea amară a străinului și care nu putură învăța carte.

După ce-i ascultă ciorovăindu-se asupra celor două soiuri de ciocârli, Vasilică zise:

— Nu știu dacă-s mai multe feluri de ciocârli, dar asta nici nu are însemnătate.

Cântă una ori cântă alta, e tot atât. Dar care știe dintre voi pentru ce ciocârlia e singura pasăre cântătoare care nu se așează pe o ramură să cânte, sau de pe pământ, din grâne ca pitpalaca, ci cântă numai în văzduh, înălțându-se spre soare? Asta v-a spus-o dascălu' la școală? Așa-i că nu v-a spus? Să vă spun eu, văd că nici unul nu știe.

Erau de toți vreo opt copi, trei care umblau la școală, ceilalți nu ajunseseră încă la vârsta cerută.

Vasilică știa multe povești și le mai spuse și altă dată. După ce își aruncară ochii după oițele lor, se adunară în jurul lui Vasilică, iar el, dregându-și glasul și săltându-si gluga în spate, începu: „A fost odată un împărat și o împărăteasă, puternici și bogați, și aveau un palat de aur pe care-l aprindea în fiecare zi senină soarele, încât de departe părea că a mai răsărit un soare și pe pământ. Nu aveau la sufletul lor decât o fată, dar ce mai fată, ruptă din soare, nu alta!

Pe vremea aceea erau zmei pe pământ care vrăjeau fetele frumoase de împărați și le duceau pe cai lor înaripați prin văzduh, pe tărâmul celălalt.

După ce crescu fata, împăratul o încuie în rândul de sus al palatului, unde erau uși de fier, și la fiecare ușă paznici cu arma la picior.

Tot rândul de sus era al ei, unde trăia și se juca cu prietene și servitoare și avea toate bunătățile la masă. Avea și jucări frumoase.

Nu-i fu urât în ani cei dintâi ai zăvorâri ei.

Spre răsărit și miazăzi, palatul, la rândul de sus, avea un singur geam de aur subțire, prin care se vedea soarele de dimineață până seara, dar nu te orbea cu lumina lui, așa că fata de împărat putea să-l privească mereu.

Dar la început Lia – căci Lia o chema pe fata împăratului

— nu-i prea avea grija soarelui, ci se juca cu prietenele sale.

După trecerea anilor însă fata se juca tot mai puțin și rămânea adeseori pe gânduri.

Era acum fată mare.

Nu-ți mai place jocul? o întrebară prietenele.

Ba-mi place.

Nu-ți mai place de noi?

— Și de voi îmi place.

Să iscodim jocuri noi, poate ți s-a urât de cele vechi.

Nu mi s-a urât!

— Păi, dacă-i așa, cum poți tăcea cu ceasurile și nu te uiți la noi?

Nu tac!

Dar ce faci?

Vorbesc!

Nu auzim nimic!

Vorbesc fără cuvinte.

Cu cine?

— Știu eu? Poate cu inima mea. Când auzi doica fetei – căci și ea era cu Lia – vorba din urmă, ață la împărăteasa s-a dus.

A venit vremea, stăpână!

De bună seamă?

A venit. Domnița nu se mai joacă și-i mereu tăcută și gânditoare.

Îi voi spune împăratului să dea sfoară-n țară și să vină pețitori.

Împăratul se bucură lucru mare; de când aștepta el vestea asta. Cobora spre bătrânețe și-i trebuia un ginere care să-l ajute la împărăție. Apoi, dacă se mărita fata, scăpa și el de grija și teama lui de zi și noapte: zmei nu mai aveau putere să i-o răpească!

Se porniră crainici să strige vestea cea mare și în țară și în împărăți le vecine.

În vremea asta, prietenele Liei auziră că fata începe să cânte, ea singură, abia șoptit, un cântec care le făcea să tremure și inimile lor, și se mirau că fata de împărat nu se mai depărtează de geamul prin care soarele privea în palat.

Se uita la soare și cânta. Uneori glasul i se ridica și prietenele simțeau o dulceață nemaigustată, care le îmbolnăvea și le făcea visătoare.

Trecură săptămâni și luni, pețitori din lumea întreagă începură să curgă la palat: fi de împărați, în scumpeturi îmbrăcați, pe cai negri încălecați, de război înarmați; crai voinici și tinerei, toți înalți și subțirei, se lipesc ochi de ei, și mulți feciori de plugari și de gazde păcurari, parcă-s niște ghinerari de cei mai mari. Toți prin curte cai -și poartă și-n vârtej se-nvârt în roată, strălucește curtea toată de lucirea armelor, de sclipirea hainelor, mirarea boierilor, topirea cu-coanelor.

Toți boieri mari și mici se adunară la palat să vadă pe cine-și va alege fata împăratului; ei de soț și lor de crai.

Împăratul hotărâse ca Lia să se uite din fereastră în curte, cu un măr de aur în mână, și de care-i va plăcea, să-l lovească cu mărul.

Dar fata privea cu ochi împăienjeniți în curte, nu izbi pe nici unul cu mărul, ci fugi în grabă la rândul de sus și rămase stană înaintea geamului de aur subțire, prin care privea soarele. Nu peste mult timp se auzi iar cântecul

ei abia înfiripat, dar așa de dulce și de duios, încât prietenele ei începură să suspine, iar doica ei a plânge.

Împăratul mai făcu proba zile în șir.

Veniseră atâția pețitori, încât curtea se umplu de zece ori, tot voinici care mai de care.

Dar fata nu alese pe nici unul de soț și se grăbea mereu la geamul de aur prin care privea soarele.

Împăratul și împărăteasa se îmbolnăviră de întristare. Ce să fie cu fata lor? A pătruns cineva în locuința ei?

Paznici răspunseră:

— Unde ne stau picioarele să ne stea capetele, dacă om pământean va fi intrat în iatacurile ei. Prietenele și servitoarele se jurară:

— Să-mpletim cosițe albe, dacă a pătruns aici și numai umbră de om! Doica plângea cutremurându-se toată:

— Nimeni n-a intrat aici decât soarele prin geamul cel de aur subțire.

Chemară un vraci bătrân, care, ridicându-și sprâncenele cu cârja și privind-o pe Lia, oftă și zise:

— Aș bănui că s-a îndrăgostit de soare.

— De soare! suspinară împăratul și împărăteasa. Ai îmbătrânit și dumneata degeaba, moșule!

Vraciul își trase cârja, sprâncenele-i căzură iar pe ochi și porni la drumul pe care venise. Când veni din peștera lui de munte tot mai văzu puțină lumină și pipăind cu cârja ținu drumul singur. Acum însă se împiedica la tot pasul, se izbea de lucrurile din palat și nu mai știa încotro să apuce.

Dați-mi o călăuză să mă ducă acasă, zise el împăratului.

Încoace ai venit singur.

— Da, mai vedeam ceva. Acum nu mai văd nimic. M-a orbit fata voastră.

— Spui prăpăsti!

— Nu, spun adevărul. Fata voastră e acum ca ruptă din soare. Voi n-ați văzut?

— Totdeauna a fost frumoasă!

— Frumoasă ca acum? Să ia vederile omului?

Să orbească de tot pe un moșneag?

Împăratul înălță din umeri, ca și când ar zice că nu-și prinde mintea cu un bătrân, și-i dădu călăuza cerută.

Trecu primăvara și vara, și începu toamna. Începu, dar ziua în loc să scadă, creștea mereu, și căldura verii se întețea.

Soarele răsărea la vremea lui, dar apunea tot mai târziu.

După o vreme lumea rămase încremenită.

Ce să fie asta? Cum s-a schimbat rânduiala firi? Nu mai vine toamna? Nu va mai fi iarnă?

Și căldura care creștea mereu, odată cu ziua!

Muncitori lucrau să se spetească; nu puteau lăsa lucrul până nu apunea soarele! Dar soarele apunea tot mai târziu.

Oamenilor le venea nebunia, se usca tot ce mai era verde pe hotar. Muncitori cădeau de osteneală prea multă, iar stăpânii nu-i scoteau din brazdă până nu apunea soarele.

Nici pe ei, nici vitele de jug. Ajunseseră numai oasele și pielea. Vai de zilele lor!

Popii se apucaseră de slujbe, clopotele nu mai încetau. Cu ziua de cap, cititori în stele nu se mai mișcau din palatele împăraților, să cerceteze și să spună ce minune va mai fi și asta.

Numai fata împăratului, Lia, se făcea din zi în zi mai frumoasă și cânta mai minunat privind, prin geamul subțire de aur, soarele.

Zarva din lume crescu mereu și ajunse până la palatul soarelui, unde muma lui de mult se minuna și-l întreba în toată seara de ce întârzie să vină la culcare, din zi în zi mai mult.

Dar soarele nu-i răspunse nimic, și bătrâna vedea că el adoarme mai greu, cu fiecare seară.

Când văzu că de la el nu poate afla nimic, iar zbuciumul muritorilor se înălță până la ea, se hotărî să pornească pe urmele lui să vadă ce-i cu minunea asta.

Îmbrăcată în neguri dese, într-o dimineață porni tiptil în urma soarelui, merse tot după el și nu descoperi nici o piedică în drumul lui până ce ajunse la palatul de aur al împăratului. Acolo soarele se opri privind prin geamul cel subțire de aur. Se opri și bătrâna și văzu prin geam pe fata împăratului, pe Lia, cum se schimbă la față, cum se luminează, și o auzi cum începe să cânte.

Când o văzu și o auzi, muma soarelui tresări și se cutremură, ca și când ar fi intrat în ea toată tinerețea și frumusețea fetei de împărat. Așa frumoasă numai ea, muma soarelui, mai fusese la vremea ei: nu-i mirare că se oprise fiul ei să vadă minunea! Dar soarele nu se grăbi să plece mai departe, părea

că-și uitase de drumul lui. Își uită și bătrâna o vreme pentru ce era aici, tot privind la Lia și sorbindu-i cântecul.

Când își veni în fire, soarele era tot nemișcat, dar zarva și plângerea lumi se înălța până la ea și-și aduse aminte de ce pornise pe urmele soarelui.

— Adică asta este! suspină bătrâna. Aici întârzie! Dacă n-ar fi lumea și gemetele ei, n-aș zice nimic! Frumoasă fată, ca ruptă din soare. Sărmana fată! N-am ce-ți face, rânduiala firi nu se poate surpa, că se prăpădește lumea!

Și, ciuruindu-i lacrimile din ochi, muma soarelui șopti o vrajă și schimbă pe fata împăratului în păsăruica asta ce-i zice ciocârlie, și o meni să se înalțe în văzduh în toată primăvara, drept spre soare, jucând în cercuri tot mai mici și cântându-și cântecul, dar să nu poată ajunge niciodată până la el, să strice crugul lumi și să se răstoarne rânduiala firi.

Un colț din geamul subțire de aur se topi și prin deschiză tură țâșni păsăruica cenușie, iar soarele porni grăbit pe drumul lui către asfințit. Și pe dată se puse pe lume toamnă târzie cu ploi dese și vânturi reci, și lumea scăpă de prăpăd.”

Vasilică trebui să-și curme mai de multe ori firul povestiri, ciobănași dădeau buzna să-și adune oile care se răzlețiseră și se întorceau cu sufletul la gură să audă mai departe.

După ce isprăvi, Vasilică întrebă pe școlari:

Povestea asta v-a spus-o dascălul?

Copii clătinară cu tristețe din cap că nu.

Dacă-i așa, nu v-a spus nici cântecul ciocârliei.

Nu ni l-a spus.

— Să vi-l spun tot eu, și dacă puteți să-l învățați și voi. Vi-l spun de mai multe ori. Vine așa:

Lie, Lie, Ciocârlie, Primăverii Ești solie, Cerurilor bucurie, Plugarilor veselie, Lumi -ntregi.

Minunăție! Tot rotind, Mărunt cântând, De pe lunci, De pe ogoare, Urci în soare;

Amețești de înălțare, De lumina Cea prea tare, Fulgerată, Săgetată, Cazi prin vânt Vâjâind, Iar pe pământ:

Bulgăraș Cât pumnul meu Aldui-te-ar Dumnezeu!

— Nu-i greu cântecul ciocârliei, nu-i așa, măi copi? Vi l-oi spune eu de mai multe ori să-l învățați și voi, și când veți vedea ciocârli înălțându-se în senin să li-l spuneți lor, că le place!

Vasilică tăcu, își săltă gluga între umeri și porni îngrijorat după oile pe care le păștea și care ajunseră departe, risipite. Doamne ferește să nu se piardă vreuna! N-ar mai putea să dea ochii cu stăpânul cel rău! Ar trebui să ia lumea în cap!

Se apropia amiaza și ciocârli le se înălțau acum mai rar în văzduh. Era un senin înalt și soarele încălzea binișor.

Miei mai mari se înviorară și căutau margini la pâraie, începând să joace. Dar cei mai mici erau tot zgribuliți și se purtau strâmb printre ei, încercând mereu să sugă.

Miei mărișori își scuturau în joc clopoțeii de acioaie, iar oile behăiau din când în când după ei.

Ciobănași îmbucară câte ceva din trăistuțele lor vărgate cu roșu. Abia într-un târziu începură să prindă limbă și să încerce a spune cântecul ciocârliei. Până îl vor învăța bine, mai trebuia.

Unul dintre școlari zise:

Mâine îmi aduc caiet și creion și-l rog pe Vasilică să mi-l spună rar, să-l pot scrie. Pe urmă îl învățăm cu toți mai ușor.

Da’ dacă-l învățăm și-l vom spune, oare ne va auzi ciocârlia? întreabă cel mai mic dintre ei, abia cât genunchele.

Vezi bine că ne-aude, răspunse altul mai mărișor. N-ai auzit ce-a zis Vasilică? Apoi el toate le știe!

LA COASĂ.

Dis-de-dimineață pe ulița care duce către luncile satului trec bărbați, feciori și, mai rar, copilandri, cu coasele în spate. În traista de pânză de pe umăr își duc merinde pe-o zi, teocul, cutea, nicovala, ciocanul, uneltele de lipsă pentru a bate coasele, când li se îngroașe limba și cutea nu mai ascute. Cosași le bat de trei ori pe zi, dimineața, la amiază și la ojină, dar când cosesc în iarba cotoroasă ori prea bătrână, tăișul coaselor se tocește mai repede și trăbă să le bată mai de multe ori.

Au plecat aproape cu noaptea-n cap pentru a avea vreme să bată acolo în lunci și coasele, și să se apuce de lucru pe răcoare, până-i iarba încă plină de rouă.

Roua cade din belșug; până înainte cu vreo trei zile a fost vreme ploioasă, acum s-a înseninat, peste zi sunt călduri mari, dar nopțile sunt răcoroase.

Merg cosași singuratici, ori câte doi, câte patru, sau în pâlcuri, și ulița răsună de vorbele lor pline de sănătate, limpezi și tari, care trec ușor prin aerul proaspăt. Uneori dintrun pâlc izvorăsc râsete, și câte unul se izbește cu palma peste ițarii de pânză albă.

Cei care merg în grupuri au să cosească împreună și fac, de pe drum, prinsori de întrecere, glumind asupra hărniciei unuia sau altuia, sau lăudându-se cât e de meșter cutare la coasă.

— La coasă nu-i destul să fi în putere, e nevoie și de meșteșug. Să ști cum să aduci toporiștea din brațele amândouă, să nu iei brazda prea lată, nici să te pleci prea tare, nici să rămâi aproape în picioare. Și, mai cu seamă, să nu te grăbești, ci să ți același pas, – vorbește un țăran știrb deun dinte din față, lat în spate, vânjos în picioare și în brațe.

— Îi spui popii căzanie, zise altul, toate le știm și noi ca și tine, Știrbule. Dar lucrul de căpetenie l-ai uitat.

Ce-am uitat? Să ascuți coasa?

Asta nu mai trăbă spus.

S-o bați?

— Nici asta. Da’ ai uitat legea de temelie a cosașului: o gură bună de rachiu dimineața, la amiază, la ojină și seara. Da’ să fie rachiu, nu apă chioară, cum am băut la Istrate!

— La mine, mă prăpăditule? Păi rachiu ca la mine nu s-a pomenit! Mai mulți din grup începură să râdă.

— Ți-a ieșit un sfânt din gură, zice cel numit Știrbul. Tot satul îi spunea așa, deși îl chema Nicula Ivan, și nu-i lipsea decât un dinte, de sus, dinainte. Dar acesta îi lipsea încă dintre dinți de lapte și niciodată nu i-a crescut acolo unul. Era o strungăreață mare, și încă de copil toată lumea îi zicea Știrbul.

— Da, adause el, drept ai vorbit! Rachiu ca la tine, la nime! Îl ți în butea cu varză.

Toți știam cum lungește omul spirtul cu apă.

Înaintând pe calea pieloasă spre lunci așa, și-ntr-alte chipuri, se ciorovăiau cei din grupuri. Se cunoșteau cu toți, și nu de azi! De câte ori au mai cosit ei împreună!

Drumul începu să urce ușor după ce ieșiră din sat. Încă nu răsărise soarele și văzduhul senin era curat ca lacrima. Rar era fulgerat la zborul rândunicilor.

De pe culmea domoală pe care au ajuns se vedeau luncile. Unele delnițe erau cosite și le vărgau brazde verzi, groase. Dar cele mai multe erau grele de iarbă mare și deasă.

Adia dinspre ele o boare subțire și aducea mireasmă de verdeață crudă ca un aer răcoritor.

Cosași se împrăștiară fiecare pe la delnițele lor, și nu peste mult deasupra luncilor începu o ploaie măruntă de sunete, care se ridica din iarbă, nu cădea din văzduh.

Zeci de ciocănele băteau pe nicovale limbile de oțel ale coaselor. Din bătăile ritmice se înfiripa un cântec rece, răsunător, care pătrundea până departe.

Uni cosași isprăviră și, ridicându-se din iarbă, își umplură teocurile cu apă, le încinseră cu sfoară în jurul mijlocului și, luând cutea udată în teoc, începură să ascută coasele.

În clipa asta se ivi și soarele de după măgura de la răsărit și străluci în toate limbile de oțel pe care le ascuțeau cosași. Ca săbi și sulițe de lumină fulgerau în toate părțile deasupra luncilor, și cântecul nou al ascuțitului cu cutea copleșea pe cel ce se înfiripa din bătutul ciocănelelor pe nicovale.

În lumina soarelui se aprinseră deodată roiul picurilor de rouă din iarbă și culorile florilor sălbatice care împestrițau luncile.

Ochiul boului – romanița mare – cu nasturele de aur în mijloc, cu petalele albe împrejur; garoafa sălbatică, cu tulpina înaltă, cu floarea roșie puțin învoaltă; sânziene galbene și albe cu ciorchinele lor de floricele

gingașe; iarbă înspicată, mirositoare, toate își arătară podoaba în lumina cea tânără.

Cât bătea ochiul se întindea marea de verdeață a luncilor. Mireasma tare, sălbatică a zecilor de ierburi și flori felurite, amețea ușor, ca o băutură nevăzută, pe cosași care se înșiruiră în lunci, și începură să se legene, aplecați, în urma coaselor. Ele fâșiau și șuierau în peretele înalt de iarbă, clădind la stânga brazde groase de verdeață. Iarba se culca împăcată cu soarta, ști nd că i-a venit vremea să lase locul otăvi.

În urma cosașilor, prin tunsătura până aproape de pământ, se cunoșteau urmele dese, una după alta, ca niște cărărui, lăsate de opincile oamenilor. Pământul, după ploile multe, era încă reavăn, numai bun să odrăslească otava.

Cosași erau numai în cămășile albe și lungi, încinși cu sfoara teocurilor, în ițari strâmți de pânză, unii cu capul gol, alții cu mici pălări ca niște cuiburi de ciori.

Din brazdele de iarbă, din miriștea verde rămasă în urmă, pătrundea în văzduh, se împânzea deasupra luncilor un aer nou amărâu, cu un miros abia nuanțat de sânge.

Tot mai multe brazde la distanțe egale se înlineau de-a lungul delnițelor, și cosași, intrați cu temei în muncă, când se întorceau din capătul brazdei, cu coasele în spate, la capătul celălalt, să înceapă o brazdă nouă, intrau mai mulți în aceeași luncă.

În lunca unde cosea și Știrbu își aduseră aminte de unu' Precupaș, care era șchiop rău și se fărâma tot în urma coasei. Vreo doitrei se opriră și începură să arate cum cosea Precupaș.

— Noroc că-și alegea totdeauna câte-o șiringă și cosea singur. Altfel ori ne-ar fi tăiat el, ori l-am fi tăiat noi.

— Da' v-aduceți aminte cum cosea a Morăresi? Să-l fi tăiat și nu putea cosi decât în graba cea mai mare, așa că la jumătatea brazdei scotea limba.

Parcă Ionuț al nostru nu-i seamănă?

Eu, mă?

— D-apoi cine. Nu vezi că te pui mereu în fruntea șirului, ca să poți alerga?

— Eu, mă?

— D-apoi știu că nu eu! De câte ori te oprești tu până ajungem noi? Nu poți cosi și tu ca oamenii?

— Să cosesc ca tine? Să-i fie tot frică celui ce vine după tine că-ți atinge călcâiele?

În delnițele în care lucrau mai mulți, cum se înșirau la întâia brazdă, așa rămâneau până seara. Se obișnuiau unul cu felul de-a cosi al celuilalt, și avântau coasa fără frică.

Totuși vorbă și poveste era puțină până la odihna de amiezi și de ojină.

Cu cât se înălța soarele și creștea căldura, sudorile curgeau tot mai din belșug pe fețele oamenilor. Și nu numai pe fețe: cămășile se pătau în spate. Munca era grea. Iarba mare și grea nu se lăsa ușor culcată în brazde. Cosași se opreau tot mai des să-și ascută oțelul ucigaș, și pentru că tăișul se tocea mai repede, și pentru osteneala muncitorilor.

Peste lunci ploua tot mai des, din toate părțile, cântecul prelung răsunător al ascuțitului.

În mai multe delnițe lucrau și feciorași care au ieșit întâia oară la coasă. De cele mai multe ori nu erau singuri, ci cu tatăl lor, ori cu alt bărbat. Singuri au făcut destule încercări prin grădina lor, și se credeau destoinici să intre în rândul cosașilor. Dar greutatea cea mare a cositului abia acum o simțeau, când trebuiau să țină rând cu alți. Ei se osteneau mai în grabă, ei nu mai răzbeau să-și șteargă sudoarea cu mânecile largi ale cămăși, ei se opreau mai des să-și ascută coasele. De aceea, când lucra cu oameni mari, începătorul era așezat mereu la sfârșitul șirului, și adeseori răsturna numai o brazdă până ce ceilalți coseau două. Cosași bătrâni îl îmbărbătau mereu:

— Numai încet și cu socoteală! Nu te grăbi.

Nu-ți fie rușine că nu ți în rând cu noi. Și noi am pățit așa la vremea noastră. Tot începutul e greu.

Vezi, tu, că la coasă nu-i vorba numai de putere, ci și de măiestrie. Și orice măiestrie se învață pe rând.

Adeseori vreun cosaș lua coasa din mâna feciorașului și începea să-i arate cum s-o țină, cum să se plece, cum să croiască brazda, ce lărgime să-i dea.

Și în vreme ce coasele șuierau prin iarbă, altele răsunau și cântau sub ascuțitul cuților, umplând de străluciri luncile, iar altele, din oțel mai slab, trebuiau să fie bătute încă înainte de amiază, așa că ploua în văzduh și țiuitul ciocănelelor pe nicovale.

Mulți însă nu îndrăzneau să-și bată coasele decât odată cu ceilalți – deși ar fi avut lipsă – de groaza gurilor rele ale tovarășilor.

— Uite-l, mă, că și hodinește de prânz.

Lasă-l, săracul, că-i bolnav. Îl doare pântecile. Tot pe el s-a rezemat.

Da, îi „beteag de-o pită-ntreagă și mai vrea încă o dărabă”.

Leneș, frate, nu-l știu eu? Cine intră bucuros pe gura oamenilor? Dar uni tot erau nevoiți să-și bată mai des coasele.

Cu cât se suia mai sus soarele, căldura creștea tot mai tare și aerul deasupra luncilor se îngroșa de mireasma verdeți crude, răsturnată în brazde. De buze se lipea un fel de gust sărat, ca de buruieni sălbatice.

Din brazdele cosite ieri sau alaltăieri, din unele delnițe, se ridica, în căldura ce sporea, aroma ierbi călite, ori, și mai îmbătătoare, a celei uscate pe jumătate, mai cu seamă după ce cositurile mai vechi erau întoarse cu furcile de lemn, pe partea cealaltă, de femei și fete iuți și zvelte, răsărite parcă din pământ în iile lor albe cu catrințe și șorțuri negre.

Căldura, în valuri subțiri, începea să joace deasupra brazdelor, deasupra pieptului nesfârșit de iarbă, iar cosași tot aruncau un ochi spre cer, când se opreau să-și ascută coasele.

Nu peste mult se puse liniștea peste lunci.

Ceasornicul viu din cer le făcu semn tuturor că-i vremea amiezi. Numai un cosaș harnic și sănătos poate să spună ce gustoasă e mâncarea la amiază și somnul ce-i urmează ca la poruncă, după o străveche lege a acestei munci grele.

Peste un ceas încep să răsune ciocanele pe nicovală, și îndată oameni se înșiruie iar la treabă, fără nici o poruncă de nicăieri.

Se mai opresc puțin, la ojină, să tragă un gât de rachiu tare, să îmbuce o crestătură de slănină cu pâine, și încep din nou.

Cu cât se apropie seara, sunt tot mai veseli: răcoarea crește, de la o vreme începe să cadă și rouă, iar pe răcoare munca nu-i nici jumătate așa de grea ca pe căldură.

Până mai șuieră încă prin iarbă limbile de oțel, în răstimpuri când se ascut coasele, începe să se audă cristeiul, nu se știe niciodată de unde. Uneori pare că-i în gura coasei, dar nu-i, căci omul se oprește și caută, și acum îl aude într-alt loc. Dar nici nu-l vede nimeni, nici nu poate spune cineva de unde cântă, să-l poți zburătări cu o piatră.

E o pasăre a înșelăciunii, ca atâtea visuri de demult ale omului: când credea că a pus mâna pe unul – ia-l de unde nu-i!

Acum se înserează mai tare. Cosași își adună în traistă uneltele, iau coasele în spate și, plini de vorbe spuse în gura mare, pornesc spre sat.

În urma lor rămân luncile rănite cu delnițe pline de brazde lungi, paralele, cu ierburi necosite și cu întâile căpițe mărunțele de iarbă, nici pe jumătate uscată, care vor fi împrăștiate mâine iar.

Mireasma ierbi călite se ține de cosași până departe. Ai zice că le-a pătruns în straie, în păr, cum aroma vieți din sânul naturi le-a pătruns sufletele.

BUNICA SAFTA.

Se împrăștiase de mult, topindu-se în văzduhul limpede, fără nici o urmă, fumul ce se înălțase dis-de-dimineață peste sat, când femeile pregătiseră mâncarea pentru prânz, înainte de a pleca la lucru pe câmp. Se mistui și mirosul fierturilor înăcrite cu oțet, ce pătrunsese din tinzi, din întruchipările de scânduri înnegrite, unde erau improvizate bucătăriile de vară prin curți și pe ulițe.

Aerul era iarăși pur, răcoros și subțire, așa cum rămăsese peste noapte. Soarele încă nu răsărise.

Oameni își isprăviră treburile de dimineață din gospodări: își dădură în stavă cai, scoaseră sub biciul lung al ciurdarilor vitele, fugăriră porci flămânzi în uliță când răsună cornul porcarului. Dar caprele? Cine avea, și nu prea mulţi aveau, trebuiau să se scoale cu noaptea în cap: căprarul tutuia mai întâi din corn, scurt și subțire, numai în falseturi, cât se trezeau câinii din somn și lătrau ca la alte alea.

Femeile se grăbiră să pună masa pentru prânz, să prindă oameni o mâncare caldă, căci, la hotar, la lucru, nu putea fiecare gospodină să se îngrijească de fierturi. Și care putea nu lăsa dimineața să plece oameni nemâncați. Era lege: dimineața, la prânz, mămăligă caldă cu o ciorbă, cu o zeamă.

Acum începură să iasă pe portițe, în uliță, bărbați, femei, fete, copilandri, veseli toți și lărmuitori, cu uneltele în spate, unii purtând și traiste pline sau desagi.

Se grămădiseră multe munci, care ținură până în a doua jumătate a lunii iunie: sapa a doua la porumb, la vi; cositul fânețelor, seceratul orzului și al alacului.

Ulița principală din partea asta a satului, care ducea și la porumbiști, și la fânațe, și la holde vărsa mereu lume peste lume, grăbită nevoie mare.

Cu toată graba însă, vorbele zburau de la om la om, de la un grup la altul; răsunau râsete limpezi de femei și fete, și uneori luau cuvântul și sugaci aduși în brațe, orăcăind repede ca broaștele.

A patra casă din capul uliți era clădită în fundul unei ogrăzi largi. Era o clădire mare și grea din piatră și cărămidă, care părea intrată puțin în pământ, cu acoperișul din țiglă, înnegrit de vechime și bătucit cu negi mari de mușchi suri. Către uliță avea trei ferestre, către curte două, cu ramele nevopsite de brad, bătute de ploi și căldură, cu geamuri mici și somnoroase,

ca și când s-ar fi ostenit să privească de atât amar de ani aceeași uliță și aceeași ogradă.

Ușa de lemn vechi, cu zăvor lustruit și mâncat de atâta slujbă, se deschidea în tindă, unde coborai un pas. În tindă era cuptorul de pâine, cu o vatră mare, unde se făcea mâncarea iarna-vara, de unde fumul era sorbit de un horn larg la poale și subțiat mai sus, luminat tot de un lustru negru.

Departe, la spatele casei, era grajdul și șura, sub același acoperiș vechi de paie, cârpit pe alocuri. Era o clădire largă, cu streașina până jos, cât se putea ajunge cu mâna. Între casă și grajd mai era un șopron pentru car și plug și alte unelte de-ale gospodăriei și o grămadă de lemne, vârfuri rămase din iarnă.

La spatele șurii era grădina, cu mulți pomi bătrâni și tineri, cu delnițe întregi de legume, de porumb, de cartofi, de sfeclă pentru vite, de lucernă și trifoi. Se părea că strămoșul care a împlântat mai întâi aici parul, a putut să îngrădească pământ după plac.

Din gospodăria asta mare plecaseră de mult bărbatul și nevasta, cu un cumnat și o cumnată, cu sapele în spate; mai aveau mult porumb nesăpat a doua oară și trebuiau să înceapă peste câteva zile și la secerișul orzului.

Trei copi – doi băieți de șapte și de cinci ani și o fetiță de trei – rămăseseră încă dormind, în grija bunici Safta, mama bărbatului.

Bunica Safta era văduvă de zece ani și împlinea în vara asta, la Sfântă-Maria-mare, șaptezeci și cinci. Toată viața ei a fost o femeie înaltă, uscățivă, iute în mișcări, neodihnită la lucru, pornită spre mânie repede, învolburată, dar îi trecea degrabă, se liniștea și izbucnea în râs.

Se mira toată lumea cum a putut rămâne așa de subțire și frumoasă, și acum, la bătrânețe, aducând în lume cinci copi: patru băieți și o fată. Altele, cu atâta prăsilă, se îngrașe, se lăbărțează, se urâțesc, se încrețesc la obraji, de nu le mai cunoști, când le-ai știut de fete.

Ei, iată, Safta a rămas tot mlădioasă și subțire, atâta doar că nu mai este așa de înaltă ca odinioară.

Dar dacă la arătare era tot Safta de mai demult, scobâlțise totuși și ea în puteri, în cele care nu se văd pe dinafară. Începea să fie mai uitucă, greșea adeseori la numărat când trecea de zece, amesteca numele nepoților, îi lua pe unul drept altul, uita căruia i-a dat de mâncare și căruia nu.

Dar poate și alta mai tânără în locul ei nu s-ar fi descurcat mai ușor între atâta puzderie de copii!

Pentru că bunica Safta nu avea în grija ei în zilele de vară, când oamenilor le crăpa măseaua de graba muncilor de pe câmp, numai pe cei trei copi din casă, ai feciorului său cel mai tânăr, ci și pe nepoți după ceilalți trei feciori și după fată, când copi i nu erau nici sugaci, nici destul de mari să iasă și ei la câmp, dacă nu să sape, cel puțin să ajute la fân, ori să aducă apă. Se nimerise ca ceilalți feciori și fete să nu aibă nici un bătrân la casă în grija căruia să lase copi i.

Și cum bunica Safta rămăsese la casa ei, cu feciorul cel mic, cu Ion, și cum gospodăria lor era aici aproape de capul uliți, le venea la îndemână celorlalți să-i lase ei copi i când mergeau la lucru și să-i ia când se întorceau seara.

Așa că în vremea cât se scurgea lumea pe uliță în sus, se deschidea mereu portița, și când unul când altul dintre copi i bătrânei își lăsau odraslele în curtea cea largă, strigând-o:

I-am adus și eu, mamă!

Văd că i-ai adus! Da’ le-ai pus în traistă?

Pus, cum să nu!

— Să le fi pus destul, că pe ăștia cu greu îi saturi. O să-mi mănânce și urechile.

Omul pleca grăbit, iar bunica Safta scotea traista de după grumazul copilului și cerceta ce merinde le-au pus părinți. Apoi lega iar trăistuța, o ducea în casă, în camera largă care dădea spre uliță, și o punea pe masă.

În vreme de-o jumătate de ceas cinci trăistuțe se înșirau pe masă. Bătrâna le punea în rând, una după alta, cum veneau copi i, să știe care a cui este, pentru că trăistuțele tare semănau una cu alta.

În unele erau merinde mai multe, în altele mai puține, după numărul nepoților.

Dar câți erau?

Aici era greutatea cea mare a bătrânei, și să-i cunoască al cui era fiecare și cum îl cheamă. Cu cei din casă erau de toți optsprezece copi și copile, dar bunica Safta, de câte ori îi număra, afla tot alt număr, când zece, când treisprezece, când cincisprezece.

Poate nu-i slăbise numai mintea, ci nici nepoți nu rămâneau într-un loc până-i număra, ci se amestecau și se învălmășeau mereu. Din camera dinainte unde-i aduna, să le arate la fiecare unde le-au pus trăistuțele, până să apuce să-i numere, unii fugeau în tindă, alți în curte. Cum să-i mai numeri? Iar dacă încerca să facă adunarea în cap, ști nd câți nepoți i-a

lepădat în curte fiecare fecior și fată, se încurca și mai rău: socoteala în cap nu mai mergea deloc.

Numărătoarea se mai îngreuia și altfel. De pe ulița asta, din vecini, mai erau trei-patru femei necăjite care nu aveau cu cine-și lăsa copi i acasă și, la rugămintea lor, bunica Safta îi lua sub ocrotirea ei și pe aceștia. După ce îi dădeau de câteva ori copi i în seamă, alte dăți, când erau grăbiți, își băgau copii în curte și își vedeau de drum, așa că bătrâna se mai trezea cu un rând de copii în ogradă. Nu mai știa dacă sunt dintre nepoți ei ori sunt copi i vecinilor, și se dumerea numai când le vedea și le lua trăistuțele cu merinde de după grumaz și le punea într-alt rând pe masa cea mare din camera dinainte.

De la vecine mai veneau cinci-șase copi, așa că acum erau în ograda cea largă vreo douăzeci și trei. Era o grădiniță de copii cum ar fi în zilele de azi și bunica Safta se învârtea între ei ca o cloșcă între pui. Striga la ei, îi certa, avea și o nuielușă în mână și pe cei mai neastâmpărați, gata de ceartă și de tăvăleală, îi plesnea din când în când.

Cel mai mare necaz al mătuși era că le tot greșea numele.

Mă Ionuț, ce tot sari într-un picior?

Nu-i Ionuț, bunică!

Ha?

Nu-i Ionuț, e Vasilică.

Bătrâna nici nu mai auzea bine, mai ales când se schimba vremea.

Măi Ilie, nu te mai scobi în nas că o să-l spargi.

Nu-i Ilie, bunico!

Da’ cine-i?

E Pătruțu lui Dumitru.

Dacă-i el, să-și scoată degetul din nas, că-l plesnesc.

Era și Pătruț al lui Năstase și unul a Măriuței, iar Ionei erau vreo șapte. Prin sat rămâneau însă mulți copi de capul lor, în grija vreunui bătrân, care ațipea toată ziua.

Își înfulecau bucatele la o mâncare și-apoi flămânzeau toată ziua.

Bunica cunoștea după obraz pe fiecare nepot al cărui fecior era, sau al fetei, ce folos însă, că rar le nimerea numele.

De la o vreme, fi ndu-i lehamite să tot fie corectată, nu-i mai striga pe nume, ci zicea „Tu, ăla de colo!” și întindea jordița către el.

Copii săreau cu gura:

— Mă Toma, nu auzi că te strigă bunica?

— Tu, aia de colo, nu mai sta cu gura căscată, că intră muștele.

— Auzi, Sâio, închide gura, strigau copi i veselindu-se.

— Să nu vă butrușiți, să nu văd că vă dați pumni, că mă pun pe voi cu nuiaua.

Bătrâna ieșea dintre ei, și copii, alegându-se în grupulețe după mărime, începeau să se joace în ograda cea largă, care se umplea în grabă de gălăgie, cât gândeai că arde. Bunica mai intra în tindă, mai punea câte-un lucru la loc, dar nu avea multă vreme pace: în câte trei-patru locuri deodată se aprindea cearta și bătăi și izbucneau strigăte și plânset.

Bătrâna trecea sprintenă de la un foc la altul și-l stingea îndată cu nuiaua, plesnind în dreapta și în stânga, fără să mai cerceteze care-s vinovați.

— Ha! ofta mătușa ostenită după ce-i potolea. Voi nu vă puteți juca frumos și în liniște, uite, ca Măriuța și Sora, cărora nici gura nu le-o auzi.

— Că nu-s Măriuța și Sora, bunico, se repezea vrun nepot.

— Cine-or fi, sunt copile bune. Din ele vor crește fete frumoase și cuminți.

Peste tot cu fetițele nu avea atâta de lucru. Erau mai sfioase, mai fricoase – simțeau că tot nu erau acasă, oricât de bine era aici. Băieți erau mai îndrăzneți și chiar obraznici când vedeau că bunica Safta nu le știe numele, sau că nu aude ce-i strigă ei.

Ha? Ți-e foame, măi ăla? Ceri mămăligă cu brânză?

Nu mi-e foame încă!

Ce strigi dar?

Nu strig eu, bunico!

Copii vecinilor se simțeau mai străini între atâția nepoți și nepoate, dar numai până intrau în jocul celorlalți. Unul dintre ei era mai mărișor și mai tare ca toți, și adeseori mai culca la pământ în trântă repede, pe câte unul, fie și dintre nepoți.

Cei biruiți trâmbițau cu gura strâmbă, și bunica alerga din tindă.

Ce-i aici? Ce blestemăție?

L-a trântit Ionuț a Anicăi.

Cine? Nepotul zbiera și mai tare același nume.

Iar el? Iar ticala de Ionuț? Stai tu numai să pun mâna pe tine! Dar copilul era în fundul curți, după grămada de lemne.

Bunica se lăuda în fața copi lor că n-o să-l mai primească în gazdă pe bătăuș, îi spunea seara și Anicăi, mama lui:

— Pe Ionuț să nu-l mai aduci, că-i rău și arțăgos și bate toți copi i. Dar în dimineața următoare Anica îi dădea drumul în curte, cu trăistuța după grumaz.

Dacă se întâmpla să fie în curte, pe aproape, mătușa Safta, femeia se tânguia, gata să miorlăie:

— Ce să-i fac, bunică, nu am cu cine și unde-l lăsa! Dar dumneata bate-l, nu-l cruța pe tâlhar. Bătrâna se muia:

— Lasă-l acum odată, dacă l-ai adus.

Când nu vedea că i-l slobozea în curte, ci se trezea așa cu el, se făcea că nu-l vede, până se aprindea cearta și bătaia într-un punct.

După ce-l flișcăia cu nuiaua, până nu vedea copilul, zicea:

— N-o să mai pui tu picior în curtea mea!

Nu-l mai punea până în ziua următoare.

Ograda largă era plină de soare și de căpșoare goale, cele mai multe cu păr auriu, puține, câteva copilițe, cu cosițe negre. Una avea păr stufos, roșu, neîmpletit în cosițe. Pe unde trecea printre copi își purta prin soare flacăra din cap cu primejdie să se aprindă.

Curtea răsuna de nechezul cailor, de mugetul vacilor și al vițeilor, de boncănitul täurencilor, de cotcodăcitul găinilor, de cântatul cocoșilor. Uni alergau în hamuri de sfoară, dădeau nărăvași din picioare, se opreau și nu mai voiau să meargă. Cei care îi mânau, în mână cu o biciușcă sau o nuia, strigau, smânceau din hățuri, asudau, până ce cai o rupeau din nou la fugă, stând să calce totul în picioare, cât se fereau toți din calea lor.

Noroc că ograda era largă, și, în aceeași vreme, într-altă parte, o vacă ieșea mugind din poiata mărginită de o scândură, o vițelușă rămânea înăuntru și mugea ușor, scurt și fraged.

Un copil făcea pe taurul împungaciu, îngrămădind pe vreo câțiva în gard, boncăluind furios, iar o copiliță cotcodăcea în grămada de lemne, între vârfurile căreia se ascunsese, până când un băiat cucuriga, urcat pe grămada de gunoi uscat dinaintea grajdului.

Dar iată că de la o vreme se face liniște.

Copii și copile se adună în grup, se prind de mână și fac un singur șir, afară de doi mai mari. Aceștia se prind numai ei, ridică brațele astfel prinse în sus, ca pe o poartă, prin care trăbă să treacă șirul întreg și să prindă pe cel din urmă din șir, băiat sau fetiță, cum se va nimeri. În vremea asta cei care fac poarta spun:

— Floare – mirioare, Mie mi se pare Că-s mai mulți la voi, Mai puțini la noi.

Și răspunde șirul întreg:

— Dacă vi se-mpare, Nu-i cu supărare; Haideți și culegeți, Din coadă alegeți, Voinicul bărbat Cel mai închelmat; Zâna cea aleasă, Că-i cu geana trasă Ca o preoteasă!

Alegeți ce-o fi, Cum s-o nimeri!

Șirul înflorit de obraji rumeni, de ochi aprinși, negri și albaștri, de cămeșuțe și i albe, cu chindișitură rară pe mâneci – câte-un pui roșu – trece liniștit pe sub poartă. Numai când se apropie coada, cel din fruntea șirului, și după el toți cei până la poartă, se reped într-un iureș, să nu poată prinde portarii pe cei din coadă. Uneori reușesc, când e avântul mare și portari mai slabi, alteori nu, și cel din coadă, băiat sau fetiță, rămâne câștigat de portari.

În cadența versurilor, jocul se repetă mereu, șirul se tot scurtează și crește cel legat de mâna unui portar, până când nu mai rămân decât doi. Acum ei se fac portari, iar cei care și-au făcut slujba conduc șirul pe sub poarta cea nouă.

Uneori iureșul pentru a scăpa pe cel din coadă e așa de aspru, încât șirul se rupe, sau unii se împiedică și cad. Jocul nu se socotește atunci, și rândul trece din nou pe sub poartă.

Jocul ăsta i-a învățat și-i învață în toată vara bunica Safta. Ea-l supraveghează de fiecare dată. Până învață versurile trece o vreme, și până la vara vi toare mai uită pe unele.

Mai are mătușa și alte griji: cei care se joacă de-a caii se înverșunează uneori și izbucnesc pe portiță în uliță și până prinde ea de seamă abia-i mai vede, învăluiți în nori de praf.

Strigă tare după ei, nu știe care sunt, nu cunoaște nume. Căluți nu aud, zburdă și nechează, dar de la o vreme se ostenesc și se întorc. Vin în pas, pe o aruncătură de băț, apoi iar încep goana, și trec vijelios prin portița deschisă.

— Arză-vă focul! zice bunica speriată.

Cum sta înaintea porți în uliță, erau gata să o răstoarne.

*

Până la amiază copi i mănâncă de două-trei ori. Uni mai ales sunt veșnic flămânzi. E lucrul cel mai greu pentru mătușa, căci ea trăbă să dezlege fiecare trăistuță și să le împartă copi lor a căror e merindea. Și de multe ori nu mai cunoaște a cui e, și trăbă să-i vină în ajutor înșiși copi i. E nevoie să

le împartă cu bună măsură, să le rămână destulă mâncare pentru amiază, și pentru două-trei gustări după amiază, că ziua de vară e lungă, și părinți se întorc odată cu înnoptatul.

Cu cei trei nepoți din casă n-are nici o grijă. De câte ori li-e foame se duc în cămară, unde le-a pus bunica mâncarea. Și dacă o isprăvesc mai devreme, nu-i nici o supărare, le dă alta.

Dar cu ceilalți are griji și supărări destule până îi mulțumește pe toți.

Mai are supărare cu vreo șase mai mărunței, patru copile și doi băieți, care trăbă să doarmă de amiază. Îi culcă pe toți de-a curmezișul în patul cel din camera dinainte.

Nici nu mai știe care a cui sunt, poate sunt dintr-ai vecinilor. Ea nu alege. Pe care-l vede moțăind, îl duce la culcare, și-i mai și flișcăne pe care nu vor să adoarmă, ci după ce se văd în pat au poftă de joacă.

În vremea cât vede de cei somnoroși se teme să nu-i scape pe uliță cei din ogradă. Ei au umbră sub doi meri din curte, și ar putea să se astâmpere până-i bunica prin casă.

Vorbă să fie! Câte unul mai adoarme la umbră după ce a mâncat de amiază, dar celor mai mulți le arde mereu de joacă.

Apoi, când soarele începe a scăpăta și umbra casei bătrâne umple întreaga ogradă, când unul, când altul iese la portiță și se uită pe uliță în sus, să vadă: nu vine mamă-sa?

Acum bunica Safta nu-i mai oprește să iasă la portiță: știe că de-acolo nu-i nici o primejdie să se mai miște până sosesc părinți să-i ducă acasă.

Le împarte trăistuțele goale, cu ajutorul copi lor care le cunoșteau și dintr-o sută, fiecare pe a lui, și nu le mai are grijă.

Se isprăvea și pentru ea o zi de muncă.

ROITUL STUPILOR.

De-o săptămână, mătușa Stana intră de mai multe ori – într-o înainte de amiază, pe portița grădinii cu flori, unde e așezată stupina. Portița e îngustă, scundă, și bătrâna se apleacă tare, și totuși abia se strecoară din curte.

Stupina a ieșit din iarnă în primăvara asta cu cincisprezece stupi, câți au lăsat din toamnă. Au avut hrană destulă, că anul trecut a fost bogat în flori și nici iarna nu a fost prea grea.

Era către sfârșitul lui mai, cu senin înalt și liniștit, întramiezi cu dogoare mare.

Azi-mâine trebuia să înceapă roitul.

Mătușa Stana venea la stupină și, în fiecare seară după ce se întorceau albinele de pe hotar, se uita cu băgare de seamă la urdinișul căror coșnițe rămâneau grămezi mai mari de albine. Din ele trebuiau să pornească cele dintâi roiuri.

De câte ori intra la stupină într-o înainte de amiază vedea că din ele ies grăbite și înfrigurate cele mai multe albine, țâșnind în aer ca niște alice, zburând într-o țesătură deasă și încurcată în fața stupinei, într-un zumzet necurmat, până își luau drumul în depărtări.

Mătușa Stana se trezise cu stupi la casă, și cunoștea și după neliniștea zborului, și după melodia deasă ce se desprindea din zborul lor că mai ales doi stupi vor roi cât de curând.

Pregătise de mult coșnițele pentru roiuri, le frecase bine pe dinăuntru cu mătăcină – buruiană a cărei mireasmă le plăcea albinelor

— avea pusă la îndemână și o scară pe care să se suie, să așeze coșnița în pomul în jurul și deasupra căruia va vedea că s-a oprit roiul.

Dar semnele o înșelau mereu și iată, era gata să treacă o săptămână tot pândind zadarnic, până ce trecea bine de amiază. Apoi nu mai intra la stupină până seara; știa că dupăamiază nu mai roiește nici stupul cel mai încărcat de albine.

De câte ori ieșea din grădinița cu stupina, un nepot și o nepoțică, ce pândeau mereu la ușa cea mică până era bătrâna înăuntru, întrebau la repezeală:

Roiește azi vreunul, bunică?

Doi sunt gata să roiască.

Păi, și ieri ai spus așa.

— Am spus ce văd cu ochii, dar gândul și hotărârea lor cine o cunoaște? Poate nici ele nu știu încă, de bună seamă, când vor roi. De unde să știu eu?

— Dacă le fluieri, nu roiesc mai degrabă?

— Fluieratul nu ajută decât numai după ce a ieșit roiul. Da' voi să stați pe-aici, pe lângă portiță, și când veți auzi zumzet greu și veți vedea că se ridică multe de tot în aer, înaintea stupinei, să mă strigați.

Copii rămâneau bucuroși lângă portiță, la umbra cireșului. Bătrâna la început îi punea să păzească chiar în grădinița unde era stupina, dar ei o zbugheau îndată în curte; prea se învălmășeau albinele înaintea stupinei, prea fierbeau în văzduh și treceau multe ca niște alice rătăcite pe la urechile lor.

Alta era până nu dăduseră căldurile.

Atunci intrau de voie bună la stupină, ședeau lângă un strat de calapăr și priveau pierduți cum ieșea mereu câte una din urdinișuri și își lua zborul, de-acuma, în linie dreaptă, către hotar. Nu era nici o primejdie să se izbească de ei.

Se uitau minunați, pătrunși de cântecul zborului lor, și își uitau și de foame.

Asemenea și serile când se întorceau la coșnițe, cu piciorușele lor de ață încărcate de ceară – credeau ei – nu le era frică să se apropie de stupi, ba pe la spate, își lipeau și urechea de coșnițe să audă freamătul înăbușit, cântecul cald dinlăuntru.

Dar peste zi, cât ce se ridica soarele și începea căldura mare, le era frică să rămână aproape de stupină în grădiniță. Nu se știe, lumina mare ori căldura vărsa în muștele de aur un fel de nebunie, și ele zburau orbește.

Și dacă te mușca vreuna, când erau așa de înverșunate, durea tare și îndată se umfla locul înțepat.

Nu! Acum nici bunica nu-i mai pune să păzească roitul în grădină. A văzut ea că nepoți ei sunt fricoși încă. Aici, la umbra cireșului, la spatele stupinei, nu se rătăcea nici o albină, se auzea numai, ca o cădere continuă de apă, cântecul lor.

Doamne! Cum le mai plăcea lor zumzetul ăsta, și cât era de liniștitor și adormitor.

Deasupra curți, soarele se înălța mereu și ei își mai schimbau locul sub cireș, unde venea umbra mai deasă. Cerul era senin mereu și prin nuci grădini fluiera, din când în când, mierla galbenă. Uneori o țarcă, o coțofană se lăsa în vârful unui par din gard și, înclinându-se și bătând rar din coada

lungă și neagră, sporovăia repede, întrebând pe cei doi copi unde este un cuib cu ouă? Ori le spunea că a aflat ea cuibul și vrea să li-l arate și lor?

Ba nu, că țarca-i hoață și, dacă află un cuib, nu mai spune nimănui, ci lasă numai coaja oului mărturie că a trecut și ea pe acolo.

Poate o să le vină neamuri dintr-alt sat?

Bunica le-a spus că țarca-i știe și le vestește sosirea.

Oricum, până troscote și se închină țarca în vârful parului, copi i nu-și mai iau ochi de la ea. Frumoasă pasăre, cine o fi îmbrăcat-o așa de minunat? Surioara lor mai mare, nici când își pune catrința nu-i așa de împodobită!

Căldura crește și copi lor parcă le-ar veni somnul. Se uită mereu prin cireș, dar nu văd nici o cireașă baremi roșie. Sunt abia alburi.

Las' că se coc ele nu peste mult!

Nu se știe: a crescut zumzetul înaintea stupinii, ori au ațipit copi i și când se trezesc le pare zumzetul mai tare că, mai de multe ori într-o înainte de amiază, se trezesc strigând:

— Roiește, bunico!

— Haide că roiește! Bătrâna, dacă le-a cunoscut felul, nu se prea grăbește. Iar li s-a părut, de bună seamă.

Dar tot vine și intră în grădiniță și cercetează cu grijă zborul albinelor și zumzetul din fața stupinei.

— Încă nu roiește, măi copi!

Și buna intră iar în casă. Are treburi destule și își mai și uită de stupi.

Roiește, bunico!

Haide repede că roiește! De câte ori a venit bunica în zadar! Dar odată trebuia s-o nimerească și copi i.

Bătrâna nici nu mai are vreme să-și tocmească năframa ce-i căzuse pe-o ureche și intră ca o furtună în grădiniță, și numaidecât copi i o aud cum fluieră și bate din palme.

Băiatul, mai curajos, crapă încet portița și o vede pe bunica într-un nor de albine. Abia îi mai vede capul din roi.

Închide repede portița și ascultă iar cum fluieră și bate din palme. Copila nu cutează să se uite prin crăpătura portiței. Dar frate-său nu rabdă mult și iar o crapă încă și mai tare.

Bunica a înălțat acum într-o mână coșnița pregătită, tot fluieră și se retrage încet de la stupină, învăluită de roiul ce fierbea în jurul ei, deasupra capului, în jurul coșniței, și până sus, în văzduh.

Tot retrăgându-se odată cu sumedenia albinelor înverșunate care se țes dese, încât nu mai vezi cerul printre ele, bătrâna se oprește sub un prun în care se așezau cele mai multe roiuri.

Nu e înalt și, rezemând scara, urcând, bunica reazemă coșnița între ramurile dese, înțepenind-o bine.

Apoi coboară, își umple poala cu țărână și trece dincolo de prun, fluierând mereu.

Se va așeza aici roiul, ori nu se va așeza?

Albinele bătucesc coșnița pe dinafară, se pun pe ramuri, iar se ridică și zboară printre crengi, cu zumzet mare.

Oare a intrat matca în coșniță? Încă nu va fi intrat, căci, iată, unele se ridică încă drept în sus, iar altele au ajuns până la mărul din apropiere.

Bătrâna începe să zburătăcească în văzduh cu țărână din poală, să întoarcă pe cele ce vor să se depărteze de prun.

— Haideți și voi, măi copi! Aruncați și voi cu țărână în calea celor ce vor să ia tălpășița!

Copi i nu îndrăznesc îndată. Numai când bunica le strigă a treia oară, a patra oară, cu glas mânios, se strecoară cu frică pe portiță.

Luați țărână și aruncați. Veniți lângă mine.

Dar nu ne mușcă, bunică? zise copila.

— Acum au ele altă treabă mai mare, nu să vă muște pe voi. Nici nu ne văd. Haideți aici! Copi i ascultă, se apropie și văd că albinele zboară destul de sus, și-s tare grăbite.

Încep să arunce și ei cu țărână în calea celor ce parcă ar vrea să se depărteze de la prun. Și când mai prind inimă, încep să fluiere și ei ca și bunica și să bată din palme când nu aruncă cu țărână.

Norul de albine e tot mai gros în jurul prunului, coșnița nu se mai vede, e bătucită pe dinafară de ele și bătrânei i se pare, de la o vreme, cum se uită la coșniță mai de-aproape, că o șuviță întunecoasă, mișcătoare, se scurge de pe pereți coșniței înăuntrul ei.

Când se încredințează că a văzut bine, nu mai aruncă cu țărână, nu mai fluieră, și le face semn copi lor să-i urmeze pilda.

— S-a așezat matca în coșniță, copi!

De-acum nu mai fuge roiul. Vor veni ele și cele care se mai învârt prin alți pomi.

Copi i nu cutează să vină prea aproape; bunica le arată pârâiașul acela mișcător ce se scurge în coșniță.

— E mare roiul, bunică?

— E roi bun. Când vor intra toate în coșniță, vom vedea și cât e de mare.

— Le-a mirosit bine coșnița! zice copila de departe.

— Păi dacă a frecat-o bunica cu mătăcină!

Asta-i buruiana albinelor, așa-i, bunico?

— Am rupt și eu mătăcină și am frecat-o, așa-i, bunică?

— Așa-i, mi-ai ajutat și tu! Încă nu e amiază, dar nu-i mai trăbă mult. Cei doi copi aproape nu mai au umbră.

Înaintea stupinei albinele țes mereu aceeași pânză piezișă ce se înalță către grădină. Stupi care n-au roit se cunosc: pe urdinișul lor albinele ies și intră buluc.

Urdinișul celui din care a plecat roiul nu e bătucit de albine; aproape că le poți număra pe cele care ies și care intră.

Copii au rămas în apropierea prunului în care s-a pus roiul. Aici zboară tot mai puține albine și-s toate sus, nu-i primejdie să-i muște.

De la o vreme bătrâna își tocmește năframa care i-a căzut pe ceafă, își face o cruce și zice:

— Haideți să mâncați de-amiază. Copii se urnesc cu greu din loc.

— Nu fuge roiul, bunico? întreabă fetița, tocmindu-și și ea năframa cu puncte albe, care-i lunecase tare pe-o ureche.

— De-acum nu mai fuge!

— Cum să mai fugă dacă a intrat în coșniță? o înfruntă fratele său. Bunico! E mare roiul?

Bătrâna chiar cobora scara. Se uitase să vadă cât e de plină coșnița.

— Mare! Ăsta poate roi la anul de două ori.

Pe departe de stupină, unde albinele se țeseau fulgerător – oleacă înnebunite parcă de lumină și căldură, ori de neastâmpărul roitului apropiat – copi i se strecoară pe portiță în curte. Bunica vine în urmă, după ce s-a mai uitat o dată cercetător la stupi.

— Mâine poate mai roiește unul sau doi.

Le-a fost greu până s-au pornit! Intră și ea, după copi, în tindă. Acum e liniște grea peste sat, peste grădini. Soarele parcă nu vrea să înceapă a coborî, ci-și joacă încă multă vreme undele pâlpâitoare, de argint, în mijlocul tăriei.

Copii dorm de amiază, bunica își vede de o sută de treburi mărunte și în răstimpuri intră în grădiniță să vadă ce mai face roiul.

Bine face! Puține albine se mai învârt în jurul coșniței. Iar când îl cercetează în asfințitul soarelui, numai două nu se așezaseră încă pe ciorchinele greu de albine, care umplea mai mult de jumătate coșnița mare.

De-acum să vină fată-sa și ginerele de la câmp, să ridice primul roi din anul acesta și să-l pună în stupină, în rând cu stupi, în locurile unde au stat cei pe care i-au tăiat în toamna trecută.

Pe înserate, odată cu părinți, intră și cei doi copi în grădină să vadă cum vor coborî coșnița cu roiul.

Acum nu mai zboară nici o albină, nici în jurul roiului, nici înaintea stupinei. Nu se aude decât un vâjâit surd, înfundat, care pătrunde în stupină, și un miros aromat de ceară.

Înaintea a trei coșnițe albinele stau ciucuri, nu se mai vede urdinișul.

— Astea poate roiesc mâine! zise copilul, privind cu aer de cunoscător la mamă-sa.

— Poate! Li-e și vremea, răspunse femeia cu gândul aiurea.

Când ieșiră tuspatru din stupină în curte, din înălțimi îi privi o stea, singura care și răsărise, scăpărând de bucurie.

LA SECERIȘ.

Văzduhul înalt – fumuriu la poalele boltituri – a încremenit deasupra lumi albastru, inundat de lumină tare, ce izvorăște de pretutindeni din înălțimi, nu numai din argintul jucăuș al soarelui. Pleoapele coboară instinctiv și ochiul mijește, ca de somn, privind parcă ostenit prin tăietura îngustă.

Se apropie miezul zilei și căldura crește mereu. Din marginea lanurilor de grâu, satul se vede în vale ca într-o ceață rară, subțire, cu casele ascunse în pomet, ca pete de var unde și unde. Numai clopotnița, cu acoperișul de tinichea albă, arde în valuri tremurătoare de lumină, care se desprind mereu ca dintrun izvor nesecat și se pierd în aer.

E în toiul secerii și din lanurile de grâu, din crucile și clăile de snopi, s-a împânzit în aer mireasma boabelor coapte, a spicelor pline și grele, ca o aromă a vieți celei nouă, cu o adiere de pâine proaspătă. Hotarul satului e împărțit afară de pășune, în trei table pentru grâu, porumb și ogoare, așa cum a rămas din vechime. Acum tot satul era în lanul nesfârșit de grâu, cu bărbați, cu femei, cu copilandri, și în multe părți cu sugaci care dormeau înfășați la umbra clăilor de snopi, gângureau ori scânceau, iar cei mai treji strigau flămânzi, repede și tare, ca niște broaște ciudate la marginea bălți.

Cu secera albă la zimți, fulgerând în lumina soarelui, pe umbră, femei tinere se grăbeau, și de ici și de colo, către orăcăitul cu care văzduhul nu era obișnuit. Dintr-o mișcare își tocmeau năframa pe cap și se grăbeau, cu umbletul mlădios, alintat parcă.

Unele erau tinere de tot, ca niște mlădițe.

Obraji le ardeau, răcoriți totuși după ce se ridicaseră din șirul secerătorilor, unde căldura dogorea, și din holda înaltă.

Secerătorii erau împrăștiați fiecare pe tabla lor de grâu. Prin lanul nesfârșit erau delnițe secerate, cu snopi clădiți în cruci, cu alți ridicați numai în picioare, în urma secerătorilor, cele mai multe cu secerători înșiruiți în fața peretelui de holdă.

Se făcuse grâu bun, cu paiul înalt, cu spicul greu, încârligat spre pământ.

Dogoreala văzduhului grăbise coacerea și oamenii, mulți, secerau nu numai ziua, ci și noaptea, după ce se arăta luna plină, enormă, sângerie la început, când se ivea de după Măgura mare, apoi tot mai albă și mai subțire, să poți vedea prin discul ei.

Se apropia amiaza și tot mai multe femei răsăreau prin lanuri cu desagi sau traiste în spate, cu coșuri în mână, acoperite cu merindețe albe. La umbra unor snopi —umbră săracă – așterneau masa și chemau pe secerători.

Fierturi acrișoare, de salată, de fasole verde, cu mămăligă caldă încă, îi răcoreau pe muncitori, care, după ce le sorbeau tăcuți din blide, căpătau glas și, cu larmă destulă, veseli, se înfruptau mai departe cu mămăligă cu brânză sau pâine cu slănină.

Dar până ținea încă prânzul, copilandri și copi mai răsăriți porneau cu ulcioarele după apă la fântânile din pășunele vecine, unde se adăpau vitele.

Erau fântâni adânci, cu apă bună și rece, cu cumpănă. Pe drum ei îmbucau încă din bulzul cu brânză.

În curând se împânzea pășunea de ei, unii mergeau, alți veneau cu vasele pline – căni, ulcioare sau „fedeleșe” – vase cilindrice de lemn de brad – care păstrau mai multă vreme apa rece.

*

Într-o tablă mare, de vreo zece hectare, secerau trei famili de țigani. Întovărășite, ele au luat cu „ruptul” secerișul holdei unui țăran mai înstărit și care nu avea copi. Plata nu era în bani, ci în clăi de grâu, pe care omul trebuia să le ducă și la îmblătit cu carul lui.

Cele trei famili erau înrudite, bărbați și femei abia trecuți de treizeci de ani și care ieșiseră la secere cu toată casa. Erau vreo șapte-opt băieți și fetițe, tuciuri, cu capul gol, numai în cămășuțe, cu ochi negri, arzători și neastâmpărați, uni mai mărișori, alți se târau încă de-a bușilea.

Una dintre femei, la apropierea amiezi, ațâță focul, atârnă de parul cu cârlig ceaunul și puse apă de mămăligă. Din pari, câteva scânduri și țoale rupte înjghebaseră un fel de colibă, în care dormeau noaptea copi i și stăteau la umbră peste zi când îi potopea arșița soarelui.

Stăpânul delniței de grâu nu venise decât la început când făcuse târgul cu secerători, după multă ciorovăială și într-o larmă mare, și nu mai veni decât la isprăvitul secerișului, să numere clăile de grâu și să socotească împreună plata lor în clăi. Lucrul era dat cu „ruptul”, nu avea să se teamă că oameni se vor lenevi la secerat, să se pârjolească grâul și să se scuture: secerătorii se vor grăbi și singuri să isprăvească, și știa cât sunt de harnici.

Uscăturile pentru foc le aduceau în toată dimineața bărbați dintrun crâng de salcii, ce creștea în apropiere, în pășunea vecină, unde a fost o baltă, din care, pe seceta și dogoreala asta, nu mai rămăsese nici un strop de apă.

Cât ce începu să se ridice fumul, copi i făcură roată în jurul focului – cei mai mici pe vine – și priveau încântați la fum și la flăcări.

Secerători ceilalți erau departe de colibă, dar văzură și ei fumul și se bucurară.

Uite, mă, că iese fum!

Harnică femeie Saveta!

Păi dacă-i femeia mea!

— Și ce-i dacă-i a ta? A mea nu e tot atât de harnică?

Harnice sunt toate trei, ce vă sfădiți?

Secerile începură să vâjâie și mai repede prin peretele holdei, să câștige cât va pierde cu amiaza. Erau lihozi de foame, dar despre asta nu pomenea nici unul nimic. Erau oameni mândri și nu se tânguiau, ba se întreceau care să secere mănunchiuri mai mari.

Femeia care se învârtea în jurul focului trimise în grabă pe copi i mai mărișori după apă. Porniră vro patru cu ulcioarele de lut în mână. Doi dintre ei erau încinși peste cămășuțe cu o sfoară și ei mergeau în frunte.

În urma celor patru mai venea al cincilea cu mâinile goale. Abia se ținea de ceilalți, dar nu voia să rămână la colibă.

În curând ajunseră în pășunea comunală și luară drumul către cele trei cumpene ce-și înălțau grumaji uriași în văzduh.

Încă erau rari copilandri și copi i care mergeau cu ulcioarele după apă. Era încă devreme.

Dacă nu era nimeni la fântână, țigănuși scoteau cu greu apa: și să coboare cumpăna și să o ridice cu găleata plină. Câte doi sau câte trei se încleștau cu mânuțele cănite de ruda cumpenei. Dar aproape totdeauna se afla sau venea îndată la fântână un fecior sau un copilandru și le scotea găleata cu apă. Pe căldura înăbușitoare setea ardea, usca gâtlejul – mai ales femeilor și copi lor – și nu era altă apă în apropiere.

Uneori câte-un fecior, înainte de a scoate vadra plină, ridica în brațe pe câte-un puradel și se făcea că-l aruncă în fântână. Nu numai cel înșfăcat, dar toți strigau ca din gură de șarpe, deși după o întâmplare ca asta știau toți că feciorașul glumește. Se înspăimântau, dar ochi le râdeau.

De data asta fu ridicat deasupra fântâni copilașul care se ținea cu greu în urma celor patru, dar el nu zbieră, nici nu-și deschise gura, deși ceilalți țipau din răsputeri.

Strângea tare din dinți și se zvârcolea în brațele copilandrului, dar era mut ca muți.

— Cum îl cheamă pe ăsta, măi? întrebă tânărul, punând copilul pe pajiște.

Dinu-l cheamă, răsuflară ușurați ceilalți.

Dinu să-l cheme, dar să știți că ăsta e un pui de zmeu, nu-i fricos ca voi! Așa-i, Dinule? Copilul lumină vesel din ochi, dar nu deschise gura.

— Ce taci, mă? îl întrebă un puradel mai mare.

— Vorbește, că doară nu ești mut, îi spuse altul. Dar Dinu parcă nu-i aude. Se părea că-și plimbă limba prin gură, cu dinți strânși.

Își umplură ulcioarele din găleată și porniră spre locul în care secerau părinți lor și de unde se ridica un sul de fum alburiu în văzduh – călăuza lor.

Cât ce ajunseră copi i, puseră vasele cu apă în coliba improvizată și ei se adunară în jurul focului. Muma unuia dintre ei înăcrise zeama de salată și în jur se răspândea mireasma de oțet, care deștepta și mai tare pofta de mâncare a copi lor, ca și aroma caldă a mămăligi ce fierbea în ceaun.

Numai Dinu – băiețașul ca de vreo patru ani, cel ce nu-și deschise gura ca un mut – zăbovea în colibă, tot cotrobăind prin cele trei șerpare de piele, vechi și roase – se vedea bine că-s moștenire de la bătrâni care se călătoriseră de mult pe tărâmul celălalt.

Își ținea gura tot strânsă și din când în când părea că limba îi umflă un obraz.

După o căutare zadarnică prin cele trei șerpare ieși la foc și el și se trânti mai la o parte.

Nu peste mult mâncarea fu gata, femeia dădu un chiot și îndată porniră încoace, cu secerile pe umăr, trei bărbați și două femei, cu capetele goale, numai în cămașe bărbați, iar femeile încinse cu câte o șurță pestriță, zdrențuită.

Toți cinci intrară întâi în colibă să bea apă

— și părea că nu se mai satură, așa de îndelungat țineau ulciorul la gură.

Apoi se cuibăriră roată în jurul mănâncări și muncitori și copi i.

Numai tatăl lui Dinu, un om voinic, zvelt, tuns până la piele, cu niște sprâncene negre, arcuite, groase, nu mai ieșea din coliba improvizată.

— Haide, mă, că-i târziu și ne grăbim, îi strigă nevastă-sa. Dar omul cotrobăia mereu prin șerparul lui, prin colibă, scutura haine, țoale, și era tot mai cătrenit, cu cât nu găsea, se vede, ce căuta.

Văzură și ceilalți că-i tot mai furios.

— Haide, mă; ce dracu' cauți? Hai, că se răcește zeama, îi strigă nevasta.

— Mi-a furat cineva băncuța din șerpar, strigă omul mânios.

— Ce băncuță, mă?

— Am avut o băncuță de argint, de douăzeci de bani, și mi-a furat-o cineva.

— Ți-o fi furat-o diavolul! cine să ți-o fure?

Când auziră de ce-i vorba, toți își uitară de mâncare, și copi i. Dinu, încalte, nici nu luase încă lingura în mână.

— Măi, oameni buni, care mi-ați furat-o dați-mi-o. Nu mai am nici un ban altul, și nu mai am pe ce-mi cumpăra tabac!

— Vezi c-o fi căzut pe jos, zise un țigan. Va fi căzut din șerpar.

— Cum să cadă? Poate știi tu? Ai văzut-o tu?

— De unde s-o văd? Da' mă gândesc că copi i ăștia se tot joacă prin colibă și vor fi întors șerparul cu gura în jos.

Copi i! Nu copi i ăștia știu ce-i banul, ci oameni mari.

Haidem, mă! Vei crede că ți-am furat eu băncuța?

— Tu ori Pătru, ori vreuna din muierile astea! Dracul n-a venit să mi-o ieie.

La vorbele astea toți se învolburară, săriră în picioare, începură să strige și să gesticuleze, se părea că toți sunt gata să sară la păgubaș, făcând în jurul lui un cerc, din care se aruncau mereu brațe furioase.

De multă larmă, cei doi bărbați se rupseră din cerc, intrară în colibă, își luară șerparele și, venind, ținându-le cu deschizătura în jos, le băteau cu palma și le scuturau.

Eu am furat băncuța, mă?

Eu am furat-o?

Și amândoi își scuturau șerparele în fața păgubașului.

Cele trei femei năvăliră și ele în colibă, își înfășurară zdrențele și le scuturară și ele în fața omului.

Eu am furat băncuța?

Ori eu?

— Sau eu că ți-s nevastă? Cum te-ai putut prosti așa? Ai pierdut băncuța cine știe pe unde și acum ți s-a răscolit veninul. Haideți să mănâncăm, că se răcește zeama!

Dar, înverșunați cum erau cu toți și de învinuirea mincinoasă și de foamea care le chiorăia în măruntaie, nici unul nu se puse să mănânce, ci strigau și lărmuiau, și începu fiecare din cei trei bărbați să-și pălmuiască băieți mai mărișori, să-i întrebe unde au ascuns băncuța. Copi i urlau și se jurau urât că n-au văzut nici o băncuță.

Acum intrară în colibă și bărbați și femeile și începură să scuture și să caute peste tot.

Mai căutară o dată și femeile prin cele trei șerpare. Nu era nici o băncuță, nici un ban de aramă, nici un fel de ban, ci numai rămășițe de tutun de pipă.

Cu încetul larma începu a se potoli, și oameni, tăcuți și încruntați, se așezară la mâncare. Copii se grăbiră mai întâi cu lingurile – cei mai mărișori, cei mici scânceau până ajungeau femeile să le dea și lor de mâncare.

Numai Dinu ședea cu lingura în mână și nu mânca. De la o vreme mamă-sa băgă de seamă.

Mănâncă, Dinule, ce mai aștepți? îl îndemnă ea.

Mănâncă, mă, îi strigă și tatăl său, păgubașul.

Dar copilul rămânea cu gura strânsă, cu lingura goală în mână.

— Mănâncă, mă, nu vezi că se isprăvește din blid? îi spuse cu ciudă mamă-sa, după ce blidul fu umplut din nou cu ciorbă acrișoară de salată, și-i dădu și un pumn în spate. Dar Dinu nu se mișcă.

— Se vede că nu-i place zeama, tu, vecină, nu-l mai și bate, zise una dintre femei.

— Ba-i place, arză-l focul, dar azi nu știu ce are, zise mama lui Dinu furioasă.

Și, fără să mai zică o vorbă, își umplu lingura de lemn cu ciorbă și i-o turnă cu putere în gura lui Dinu, abia descleștându-i dinți.

Copilul începu să tușească tare, să se înece și, deodată cu tusea, îi sări din gură băncuța de argint și căzu drept în blidul cu zeamă.

Uite băncuța! strigară vreo trei glasuri.

Unde-i? întrebară alți.

A căzut în blid!

Toți se plecară asupra blidului plin de ciorbă și femeile începură să caute cu lingura.

O simțeau, dar nu o puteau prinde și scoate.

Goliră ciorba în oală și pe fundul blidului văzură cu toți banul alb de argint subțire, lustruit de mult umblat prin mâinile și pungile oamenilor.

— Iote, mă, băncuța! strigă vesel păgubașul.

Dinu însă plângea cu gura strâmbă, cu ochi țintă la băncuță, în vreme ce fețele tuturor înfloriră de zâmbete.

Văzut-ai hoțul? Iată cine ți-a furat băncuța și ne-ai făcut să ne jurăm pe cele sfinte! zise un bărbat.

Acum apucă-te și-l bate, să nu fure mai mult! zise zâmbind celălalt. Păgubașul își luă banul de argint și se uită la el pe toate fețele.

În curând secerătorii se trântiră pe-o lature și se culcară de amiază, iar copi i intrară în umbra colibei, unde ațipiră și ei pe rând. Dinu în urma tuturor. Și în somn îl mai cutremurau suspine la răstimpuri depărtate.

*

După odihna amiezi secerători intrară iar în toate lanurile și secerile vâjâiau în peretele des de holdă. Pe la mijlocul după-amiezi, când începu să se răcorească, în unele lanuri muncitori se opriră câteva minute să îmbuce de ojină, apoi pretutindenea bărbați și flăcăuandri începură să lege snopii, să-i adune și să-i clădească în cruci.

Tot mai multe șire drepte se înălțau în miriștile proaspete, dând o înfățișare nouă lanurilor, ca niște paznici înlănțuiți, ridicați din pământ. Și copi i cărau, târau după ei snopi, la șirurile ce se înălțau.

Cu cât creștea răcoarea, se porneau cântecele fetelor din tot mai multe lanuri.

Femei cu desagi ori traista pe umăr, cu coșurile pline cu oale goale în mână, porneau acum spre sat, să pregătească cina. Bine de cele care aveau vro bătrână acasă și puteau secera și ele pe răcoare până se însera, când se întorceau cu ceilalți la cina gata.

Din când în când se înălța din lanuri cântecul cununii, a celor ce au isprăvit de secerat și ieșeau în drum cu cununa de spice în trei brațe, grăbinduse veseli și plini de glume spre sat.

Văzduhul, după apusul soarelui, se cobora mereu, iar deasupra lui începeau să licărească stele mici, ca niște ținte de argint.

Deasupra satului se înălțau tot mai des suluri de fum și de pe ulițe se simțea aroma fierturilor de pe vetrele din tindă. Satul răsuna de cântecele cununii și țipete speriate și vesele se ridicau în văzduh când cei care purtau cununa erau întâmpinați cu vedre de apă din care erau botezați.

Cei rămași în lanuri să secere și noaptea se culcau după cină până răsărea luna. Unii adormeau îndată frânți de osteneală. Dar fetele și feciori stăteau de poveste și se țineau de hârjoane, până se trezeau cântând.

Cum sorbea văzduhul cântecele tinere! Și cum scăpărau în înălțimi stelele – o puzderie până se arăta luna. Atunci cele din jurul ei, și până departe, nu se mai vedeau.

Mireasma grâului copt, a grăuntelui și a paiului, creștea tot mai pătrunzătoare, mai grea, mai plină ca peste zi în zăpușeala soarelui.

Ca un nou roi de stele nevăzute se înălța în văzduh de pretutindeni cântecul greierilor.

Din fânețe pătrundea uneori până aici glasul aspru al cristeilor.

*

Cele trei famili de țigani care secerau cu „ruptul” își făcură și cina în miriște, și acum, după ce nu mai rămăsese în pipele de lut ars, roșu, ale bărbaților, decât numai scrumul, se culcară și ei. În coliba improvizată se culcară, ca de obicei, numai copi i. Dormea acum și hoțul, fără să mai suspine. Bărbați și femeile, rupți de oboseală, dormeau cu gura căscată, sforăind cu înecăciuni.

Noaptea e călduță. Nici o boare nu adie din vro parte, ci răcoarea coboară mângâietoare din văzduh, din înălțime.

În curând începe a se înălța la răsărit și nu peste mult se ivește luna curioasă să vadă ce mai face lumea asta.

Dar curiozitatea îi trece repede: vremea cât a privit încețoșată. Acum plutește rece și nepăsătoare și se tot înalță pe bolta cerului, tot mai străvezie. Muncitori se deșteptau cu greu, căscând, să se vadă fălcile, trosnindu-și brațele înțepenite. Cum ar mai fi dormit!

Lanurile în care se seceră și noaptea au început apoi să răsune. Acum se auzea vâjâitul fiecărei seceri. Oameni lucrau tăcuți, plini încă de somn și oboseală. În locul lor vorbea șuierul secerilor. Secerau și noaptea oameni cei mai necăjiți și nu holdele lor de grâu, căci nu aveau, ci lucrau cu „ruptul” de la cei mai avuți, și voiau să isprăvească repede, să mai poată lua și de la alți, pentru ca la sfârșitul secerișului să poată îmblăti și ei câțiva snopi, să aibă pâine pentru sărbători.

MOȘ IONIȚĂ.

Satul se prelungește cu ulița lungă până la poalele dealurilor împădurite, în fundul cărora se ridică în cer culmile munților. Ulița lungă urcă ușor pe marginea râulețului de munte ce-și frământă necurmat, în bolovani luci de pe fund, apa rece, cristalină, tare.

Când se frânge în bolovanii ascuțiți se sfarmă, ca de sticlă.

De pe Cetățuie – un deal înalt, rotund, îmbrăcat în tufișuri de mesteacăn, cu urme de ziduri dărâmate – ulița asta se vede pornind din vatra satului, ca un braț prea lung din trup, nepotrivit cu celelalte uliți și hudițe.

E o stradă întărită, pietruită cu bolovănași din râu, cu case tot de piatră, acoperite cu țiglă; de pe Cetățuie poți număra fiecare clădire, așa e de înalt dealul acela, întărit odată, deasupra unei strâmtori ușor de apărat.

Șuvița de apă, ce coboară din izvoarele din munți, nu seacă niciodată și, îndată ce scapă primăvara de învelișul de gheață, nu mai știe alta decât să cânte ziua-noaptea.

N-are nici un nume decât „Râul” și nu e decât un braț mai slab al unei ape mai mari, care apucă din munți pe alt povârniș și duce trunchi de brazi în spate.

Râul de pe ulița lungă, cât e de mic, nu seacă niciodată și din el se adapă viețuitoarele satului și mulți dintre locuitori, deși în sat sunt și fântâni.

În albia râului sunt pietre mari și chiar pietroaie. Când coboară în vatra satului, de unde începe ulița lungă, este un teren larg, semănat cu pietre mari, unele rotunde, altele ca niște bucăți de stânci, prinse, înțepenite în pietriș și nisip, unele de mult au prins mușchiul pe ele – altele mai de curând.

Când ajunge râul aici, apele se pierd, sunt supte în turiștea asta de pietriș și nu mai iese la iveală până departe, când se adună iarăși în albia râului.

Ce apă mică! Cum a putut să care așa pietroaie?

Mic de obicei, dar când se topesc zăpezile din munți la repezeală, sau când se descarcă vara ploi mari, îndelungate, ori când se rupe cerul, râul vine cu ape mari, învolburate, aleargă ca un balaur cu valuri tari, cu creastă de spumă aspră în spinare, iar întunericul lui clocote și bubuie, de pare că fierb cazanele iadului. Atunci aduce pietroaiele cele mari, pe care le poartă și le izbește ca pe niște jucări, fierbe și sare peste piedici și împroașcă cu stropi până departe.

Pe terenul plin de pietriș și de pietroaie, de unde începe ulița lungă, crește troscoțel gras și e plin de gâște albe ca neaua și de paznici lor, copi între cinci și șapte ani. Gâștele rup lacome cu ciocurile aspre firele de troscoțel, tot smâcind din capul mic, cu ochi de mărgea, și se împrăștie până unde se înfiripă iarăși râul, sau în sus, până nu s-a pierdut încă în pietriș. Beau mai mult din trecere de vreme, înălțându-și grumaji lungi, încordați, intră în apă, se ciupăie de douătrei ori, dându-și grumaji pe spate, ies apoi și pasc din nou, după ce au vorbit puțin una cu alta, tot lungindu-și gâturile, gâgâind potolit.

Când pornesc pe râu în sus, copi i nu le au grija, dar când se duc la râu unde se ivește din nou din pietriș, pleacă doitrei să le întoarcă, să nu se piardă prin sat.

Peste drum de terenul cu bolovani, la începutul uliței lungi, este o casă veche de piatră, cu doi vișini mari în curte și cu doi bolovani mari rotunzi la portiță, care țin loc de laviță.

Pe portița aceea, cât ce dau căldurile verii, iese în fiecare zi un moșuleț adus puțin de spate, cu părul alb, lung până pe umeri, cu o pălărie veche, fără culoare anumită, cu boruri largi, pleoștite, încins peste cămașa aspră de pânză cu un șerpar lat, încălțat cu opinci, bine strânse cu nojițe pe picior, cu fluierele înfășurate cu curele negre, de două palme, în mână cu o biciușcă.

El iese din curte, ține deschisă portița și începe a chema:

— Țuguli-țuguli; țugu-țugu!

Și îndată năvălesc din curte vreo opt purceluși – să tot fie de două luni, li se cunoaște încă pe păr învârstatul de la naștere – și aleargă, adulmecând din năsucurile fragede la troscoțel și încep să rupă pe întrecute.

Bătrânul închide portița și, cu o cârje lucie în mână, merge agale la pietroiul cel mai mare și șade. Piatra e fierbinte, dar omului îi place, și privește împrejur cu ochii lui albaștri împăienjeniți.

Obraji lui sunt roși, fără zbârcituri, și mustața albăcolie e lăsată pe oală. El cască strașnic și nu mai are ce arăta în gură: e pustiu.

După o vreme își scoate pipa mică, afumată, din șerpar, ca și bășica cu tutun, o umple, scapără din amnar și cremene, aprinde iasca și-i dă foc tutunului. Apoi își pune pe-ndelete toate sculele iar în șerpar și, rezemat de cârja lucie, începe să colbăiască.

Nourași, pâlcuri mici de fum vinețiu, i se înalță deasupra capului, să se mistuie grabnic în văzduh. Nu s-a așezat bine pe pietroiul lui și copi i încep să-i sară înainte.

Moș Ioniță!

Ai venit și dumneata, moș Ioniță?

Da' ți-s flămânzi purcei, moș Ioniță, uite-i cum înfulecă.

— Flămânzi, vezi bine! Gâștele voastre nu-s flămânde dimineața?

— Da' acum nu-i mai dimineață, moș Ioniță!

— Nu va fi! Pentru că-i soarele sus? Vara răsare soarele devreme.

— Ai scos azi târziu purcei, moș Ioniță!

— Bine că v-ați scos voi gâștele devreme.

Vom vedea care se vor sătura mai curând!

Păi gâștele rup numai câte-un fir.

Da' nici gușa nu li-e mare.

Purcei n-au gușe, moș Ioniță?

— Măi, că prost te-a mai făcut maică-ta! Cum să aibă, că doar nu-s păsări!

— Bunica zicea că nu-i pasăre ca porcu' și buruiană ca curechiul.

— Asta-i zicală să arate cât îs de bune verzele cu carne de porc.

Copi i mai sgăură ce sgăură în jurul moșneagului, apoi își văd de gâște și de jocurile lor. Caută pietricele mici, albe, rotunde, și se joacă „de-a bencile”. Iau în palmă douăsprezece pietricele, le aruncă sus, le prind pe care pot pe dosul mâini, pe acestea le saltă din nou cu dosul și le prind în palmă. Care reușește să prindă mai repede toate pietricelele, câștigă jocul și nu mai are grijă de gâște: trăbă să le grijească cel care a pierdut.

Moș Ioniță rămâne singur și când nu mai vede purceluși în apropiere începe să-i cheme:

— Țuguli-țuguli! țugu-țugu!

Șobolani îi cunosc glasul și vin repede în jurul lui. Bătrânul le aruncă bucățele de mămăligă, pe care le poartă în sânul cămăși de pânză aspră, și purcei se reped și macină repede din fălcile crude. Când nu le mai aruncă și se încredințează că nu le mai dă, încep iar să reteze troscoțelul.

Dar și dacă n-ar avea ce să le dea și nu i-ar chema când se împrăștie, n-ar fi nici un rău; copi i sunt cu ochii în patru și după purcei, nu numai după gâștele lor. Moș Ioniță știe și, după ce-și isprăvește bucățelele de mămăligă rece, nici nu-i mai cheamă.

Stă pe pietroiul rotund, prăjindu-se la soare, rezemat cu amândouă mâinile în cârja lui de corn, și prin minte îi trec multe. Icoane, frânturi, amintiri spălăcite din viața lui.

Iată, cum privește la pietrele din jurul lui, își aduce aminte că pe când era el de vreo zece ani a venit într-o vară râul așa de mare și de furios, bătând din valuri și din bolovani, încât a luat o poiată din vecini, cu un vițel, a descheiat-o într-o clipă, împrăști ndu-i și alungându-i bârnele, iar vițelușul abia a apucat să zbiere o dată și a fost înghițit de valuri. Atunci a intrat potopul și la ei în curte și le-a dus gardul, poarta și portița, cât au rămas ca în câmp. Ce se mai tânguia mamă-sa, dar tată-său i-a dat o palmă: „Ce te mai bocești, tu? Nu-i moarte de om! Vom face alt gard și altă poartă”.

Așa era tată-său: om tare! Nu-i păsa de oameni, nu-i păsa de lume și nu îngenunchea în fața nenorocirilor. Copil, fecioraș-fecior și om mare apoi se uita la el ca la un sfânt. Chiar când el, Ioniță – luându-se după datina satului – după ce se eliberase din armată, furase o fată și o adusese în casa asta de zid.

Ce bătaie i-a mai tras tată-său, soră cu moartea, rușinând fata și trimițând-o la părinți ei. Își aduce și acum aminte de înfruntarea tatălui său, după ce i-a trecut mânia: „Măi, Ioniță, să ți minte că între oameni de omenie nu sentâmplă furturi nici de dobitoace, dar încă de fete! Dacă-ți place fata, i-om trimite pețitori după lege!”

Și așa a făcut și a ieșit lucru bun. Câți ani să fie de când a murit? El, Ioniță, era de patruzeci. Vor fi vro treizeci! Cum mai trec ani ăștia, Doamne sfinte!

Bună femeie a fost și maică-sa, săraca!

Parcă o vede și acum în postul Crăciunului și al Paștilor cum le dădea copiilor pe ascuns, să nu vadă bunica, o crestătură de slănină sau un bruș de brânză și cum îi învăluia în poalele ei când răcnea uneori tatăl lor la dânși, poruncindu-le să nu mai facă larmă.

Da, da! Milostivă femeie, nu ca bunica, aspră și neîndurată, care ar fi voit să postească și să ajuneze toată viața.

Hei! Bună a fost și nevasta lui, fata pe care o furase.

Din ea, din fi nța ei, se strecurase și în el o dulceață care, iată, nu l-a mai părăsit nici acum la bătrânețe. E de-ajuns săși aducă aminte de ea, pentru a simți picurul acela de miere! Drept e și aceea că pe Ana lui nu o vedea cu amintirea ca pe o umbră, ca pe tatăl său, pe mamă-sa sau pe bunica, ci vie și caldă, numai cât nu-i vorbea.

Și totdeauna după dulceața amintiri, urma o strângere de inimă și un oftat ușor scăpa din pieptul lui moș Ioniță.

Luat de amintiri i se stingea și pipa, i se împrăștiau și purcei și, uneori, potopit de căldură, nici nu mai știa pe ce lume se află.

Moș Ioniță, io ți-am întors purcei!

Ha!

Io i-am întors că au fugit prin sat la vale.

— Și io i-am ajutat, sărea cu gura alt copil.

El numai când veneam cu ei pe uliță în sus, stăruia cel dintâi. Bătrânul se dumerea târziu de ce este vorba.

Brav copil! Da’ v-ați scăldat voi azi?

Scăldat de două ori, moș Ioniță. —

Și-i caldă apa?

Nu, e cam rece. Nu poți sta mult.

Așa-i apa de munte, proaspătă mereu.

Da’ a Boarului m-a corlit, moș Ioniță.

Să-l fi corlit și tu!

Da’ el e mai mare și mai tare.

— Când vei crește să te răzbuni, să-l ți sub apă până zvâcnește ca peștele strâns în mână. A Boarului e un copil prăpădit, știu eu.

Pe râu în sus, nu departe de prundișul în care se pierdeau și pe care pășteau gâștele și purcei, era o bulboană adâncă până la genunchi și destul de largă să încapă trei-patru copii deodată. Cum era la umbra unei sălci, apa nu se încălzea niciodată prea tare și copi i ieșeau în grabă vineți și zgribuliți din ea.

Se apropia amiaza și căldura era tot mai mare.

Dumitale nu ți-i cald, moș Ioniță?

Ba mi-i cald.

De ce nu te scalzi și dumneata? Îți grijim noi purcei.

Nu mă scald, că-s prea bătrân și mi-e frică să nu înti neresc. Copii îl privesc mirați.

— M-am scăldat și eu la vremea mea, măi copi. Când eram ca voi. Bulboana asta era și atunci. Ehei! Era, cum să nu fie!

Da, își aduce aminte multe întâmplări cu bulboana. Pe Florica o vede ca-ntr-o negură, pe nevasta lui ca într-o oglindă. Oare unde va fi ea acum și ce va face? Poate va întâlni-o în curând.

Moș Ioniță, mai rămâi cu purcei, că io plec cu gâștele.

Da’ ți-s sătule?

Sătule, că nu mai mănâncă și se tot duc pe rând la vale.

Toți mergeți?

Mergem că-i amiază și ni-e foame.

Moșneagul răstoarnă capul și se uită la soare.

Încă nu-i chiar amiază, mai puteți sta.

— Am mai rămâne să-ți grijim purcei, numai să ne spui și azi o poveste, zice altul. Copi i s-au adunat cu toți în jurul lui. Moș Ioniță se uită în jur și vede că purcei ronțăie încă veseli la troscoțel.

— Ce pustie de poveste să vă mai spun?

Parcă eu le știu pe toate?

— Mai ști dumneata destule, se amestecă al treilea în vorbă.

— Haida să vă spun, dar asta nu-i poveste.

Știți voi Cetățuia?

— Cum să nu o știm, moș Ioniță, sar toți cu gura, că doar în toată ziua o vedem. Și de-aici se vede.

Voi vedeți dealul rotund și împădurit.

Dar Cetățuia? Copi i se uită unul la altul.

N-ați văzut-o? Copi i clatină muți din cap.

— Nici nu se vede, numai dacă te urci în vârful dealului. Și nici atunci nu mai vezi decât niște ziduri dărâmate și pietroaie rostogolite. Cetățuia acum nu mai este, dar a fost pe vremuri, și măguri aceleia i-a rămas numele de Cetățuia. Dar știți voi ce e o cetate? Copi i se uită iar uni la alți și câțiva clatină din cap că nu.

— Cetățuia îi zice la o cetate mai mică. Iar cetate este un loc pe înălțimi, întărit jur-împrejur cu ziduri groase și înalte. Acolo se adunau locuitori unui sat când veneau să-i robească păgâni și se apărau până-i biruiau pe sălbatici, rostogolind peste ei pietre mari din cetățuie. Ei, care-mi întoarce o dată purcei? Moșul văzuse că i se răzlețiseră godinile. Alergară cu toți și se întoarseră în grabă.

— Da’, măi copi, cetățuia de la noi nu a fost făcută de oameni, ci de uriași care au trăit odată pe lume. Ați auzit voi de uriași?

Unii auziseră, alți nu.

— Cetățuia de la noi, spun bătrâni, cum au auzit și ei, a fost zidită de o pereche de uriași care aveau o singură fată. Într-o zi a ieșit la plimbare fata, pe-aici pe la poalele Cetățuiei, pe unde e satul nostru acum. A aflat un plugar care ara cu patru boi, cu un pogănici alăturea. Fata s-a minunat, s-a tot uitat la ei, apoi a luat în poală plugul, boi, pe plugar și pe pogănici, s-a dus cu ei în cetățuie și i-a vărsat din șorț înaintea tatălui său.

— Uite, tată, ce furnici am găsit eu!

Uriașul a clătit din cap.

— Nu-s furnici, fată, ci sunt oameni. Ia-i în poală și du-i de unde i-ai adus. Cât îi vezi de mici vor trăi mai mult decât noi și vor stăpâni pământul.

Fata i-a ridicat în poală și i-a dus la arătură. Și numaidecât omul a pus plugul în brazda de unde a lăsat-o, iar pogăniciul a început să mâie boi: „Hăis, Rujan! Cea, Păun!”

— Și nu le-a fost frică, moș Ioniță?

— Nu, că românii nu erau fricoși, nici copi i!

În vreme ce copi i se întoarseră cu capul spre Cetățuie, moș Ioniță se ridică în silă de pe piatra lui și începu să cheme:

— Țuguli-țuguli! țâgă, țâgă!

Purceluși se adunară și porniră după bătrân. Știau că le dă acum lătură.

— Puteți merge acum și voi cu gâștele. E crucea amiezi, zise el.

LA FÂN.

Într-o săptămână iarba din toate luncile a fost răsturnată în brazde groase. Oameni se grăbiseră să usuce fânul pe secetă, să-i rămână întreaga mireasmă și să-l clădească în căpițe fără să-l picure decât roua nopților,

— chiar dacă nu-l vor putea căra acasă să-l clădească în clăi mari, până ținea seninul.

Să-i rămână nu numai aroma îmbătătoare, ci și culoarea de-un verde palid, care se trecea cu totul, se spăla, când brazdele erau bătute zile întregi de ploi, sau când căpițele trebuiau mereu împrăștiate și uscate din nou. Atunci când fânul căpăta o culoare roșcată, și de multul întins și scuturat, florile se scuturau și rămâneau mai mult cotoare, ogrinji, decât fân, și vitele îl mâncau în silă.

Iar anul ăsta era nădejde să usuce și să adune fânul pe vreme bună. Nu-i vorbă că și oameni se hărniciseră foc și satul întreg ieșise în lunci. Numai babele și moșnegi hodorogiți rău, care nu mai prea știau cum îi cheamă, rămaseră să păzească acasă, să dea buruieni purceilor și vițeilor și flămânzilor de copi mai mărunței care se tăvăleau în jocuri până începea să le cânte broaștele în pântece.

Sugaci erau toți în lunci. O furcă de fân într-o țepușe le ținea destul umbră. Uni erau înfășați până la grumaji, numai capul rotund, în căiță, li se vedea, cu pleoapele închise, cu obraji albi, fragezi, să-i tai cu un fir de păr.

Alți aveau crinișori mânuțelor slobode, și tot umblau cu ele să prindă parcă fire nevăzute din aer.

De la o vreme se pornea, când ici când colo, orăcăitul repezit al celor ce se deșteptau flămânzi, sau care flămânzeau ori se osteneau tot prinzând cu pălmuțele aerul.

Femei tinere aruncau greblele și se grăbeau să-i împace pe cei răzvrătiți.

Lucrul la fân, pe întinsul luncilor, era de multe feluri. Într-o delniță întorceau brazdele groase pe partea cealaltă, punând în bătaia soarelui iarba încă verde, care mirosea a suc sălbatic. Furcile ușoare de lemn lunecau cu îndemânare pe sub brazde și uni copilandri și copi se opinteau uneori, unde erau brazdele mai groase. Bărbați, chiar femeile, numai se jucau cu întorsul lor.

Într-altă delniță răscoleau cu furcile sau cu greblele brazdele întoarse înainte cu o zi, și fânul se scămoșa, să-l poată pătrunde cât mai tare căldura,

și rămânea așa răscolit până după-amiază când se aduna și se clădea în căpițe.

În alte părți răscoleau fânul împrăștiat din căpițele mici, făcute de cu seară, să nu-l atingă nici roua. Încă nu era de tot uscat.

În alte delnițe începură să clădească căpițe mari, încă înainte de amiază fi nd fânul deplin uscat.

Nu era copil, ieșit cu satul în luncă, să poată ținea o furcă în mână și să nu-și arate hărnicia. Părinți s-au îngrijit să aibă fiecare câte o furcă de lemn pe măsura lor: nouă și ușoară. Lucrau cu toată hotărârea, cu ochi mereu la cei mari, să vadă dacă le iau în seamă râvna, și unde nu puteau răsturna brazda, o lăsau și înaintau în rând cu ceilalți lucrători, iar vrunul care venea după ei răsturna fânul sau îl răscolea, să dreagă greșul, icul rămas nelucrat, părând că nu bagă de seamă nimic.

În vreme ce oameni mari, femeile și chiar feciorași treceau cu furcile prin fân cu nepăsare, copi i suflau și asudau, dar nu ieșeau din rând.

Ți-e cald, mă Ionică?

Cald.

Vezi și ieși din rând și mai hodinește.

Mi-e cald, dar nu-s ostenit!

N-ai flămânzit?

Nu! Da’ ce? E amiază?

— La fân nu este amiază, ci când i foame omului și când se isprăvește un rând de lucru.

Acum, după ce isprăvim cu răscolitul, vom aștepta să se usuce bine. Poți mânca dacă ți-e foame.

— Nu mi-e foame! Las’ să isprăvim întâi cu răscolitul.

Vro câțiva mai mici, care n-au furci ca furcile, ci niște lăstărașe cu două brațe, ușoare ca pentru ei, se tot amestecă printre lucrători și se silesc și ei să răscolească unde lucrează alți.

Ce mai furcă frumoasă ai, măi Pătruț!

Mi-a făcut-o tata dintr-o salcie.

Bună furcă! Și coarnele i-s ascuțite.

Copilul se uită la furcă, parcă acum o vede întâia oară.

— Ascuțită, da, și uite cum intră în fân, răspunde copilul și se repede cu mica lui unealtă neputincioasă. Unele au coarnele prea subțiri, se mai rupe câte unul, și atunci voinicul strâmbă gura și începe să trâmbițeze.

Dar prin mijlocul luncilor curge un pârâu care nu seacă decât în secetă mare și, repede, unul dintre muncitori îi taie o nouă furcă din sălciile ce cresc de-a lungul pârâului, și-l împacă pe cel deznădăjduit, care se avântă din nou la treabă, și mai înverșunat.

Prin delnițele unde încep să se clădească căpițele încă înainte de amiază, fânul îl cară numai bărbați, iar femeile greblează.

Greblează și copi i, cu unelte mai mici, cele mai multe nouă, și se bucură cât de ușor lunecă colți de lemn prin tunsura regulată, rasă până la pământ, semn că s-a cosit bine anul acesta și au fost meșteri buni cosași.

Alți se reped uneori la furcă, aruncând grebla și duc și ei fân în căpiță. Prind în coarne câte o pală de fân, o ridică deasupra capului și le pare că duc o căpiță întreagă.

După-amiază munca asta se înfiripă de-a rândul prin lunci. În multe delnițe e fânul uscat de tot și oameni croiesc căpițele, tot cărând în furci de lemn cu coarne lungi mătăhale mari de fân, pe care uneori abia le ridică de la pământ deasupra capului, și din care radiază valuri de căldură, înfierbântate cum au fost de văpaia soarelui.

Nu se desprinde numai căldura din fânul purtat în furci, ci și mireasma florilor uscate, și muncitori când ajung la căpițe se simt oleacă amețiți și li se pare că au intrat cu capul în răcoare, după ce au aruncat uriașa căciulă pe căpiță.

Femeile greblează cu repeziciune și tot adună noi valuri de fân, ca niște troiene, în care își implântă furcile cărători la căpițe.

Ele-s în straie curate ca de sărbătoare, vorbesc tare, strigă una de la alta, și de la o vreme, când începe a se răcori, câte una pornește un cântec, și uneori i se alătură și altele.

Bărbați, feciori, copilandri parcă lucrează și mai crâncen în aroma cântecelor și multora li s-a umezit cămașa în spate, pe care s-au lipit flori de fân.

— Asta-i Anica Surdului, zice vrun bărbat de la cine știe a câta delniță de la cântăreață.

Are un glas să te scoale din morți. —

Și e și frimoasă și harnică.

Mama Anicăi a fost și ea o cântăreață vestită.

— Cântă ea și Anica Surdului, dar s-o auziți, când va începe, pe Sora Dinului!

— E la fân și ea?

— Ei au isprăvit ieri, dar azi ajută mătușă-si. Poate fi a șasea delniță de la noi.

— Păi da, Sora n-are pereche în nouă sate. În vara trecută au trecut prin sat vro trei domni, care umblau după povești și cântece, și abia a scăpat fata de ei, nici una nici două s-o ducă cu ei la oraș, s-o audă și domni cei mari.

— Am auzit și eu. Dar ce domni vor mai fi și ăia care umblă vara prin sate după povești?

— Păi vor fi oameni care n-au nici o treabă, niște îmbuibați care nu mai știu cum să-și treacă vremea.

— Ba ăștia mâncau din traistă pită cu slănină și cu ceapă, ca orice drumeț.

Oamenii vorbeau ducând mereu în furci mari încărcături de fân, de sub care nu li se mai vedeau decât picioarele. Vorbeau după ce aruncau fânul pe căpițe.

Pe multe căpițe se vedea câte un copil care se urca aici să „îndese" fânul, dar mai cu seamă pentru plăcerea lui de a se vedea sus și de a se urca tot mai sus o dată cu creșterea căpiței. Pe căpițele din luncile mai depărtate, copi lor cufundați în fân nu li se vedeau decât pălăriuțele rotunde, negre ca niște ciori.

Când muncitori începeau să facă vârful căpiței, îi coborau întinzându-le furca de lemn de care să se prindă. Jos, li se părea celor care au făcut mai întâi slujba asta că s-au coborât din cer și o vreme rămâneau amețiți.

Erau în lunci, veniți cu satul, și copii prea curajoși, care vroiau să-i suie și pe ei pe căpițe, deși erau prea mici pentru treaba asta.

Câte unul cât ce ajungea sus și se cufunda în fân, începea să urle, cât trebuia coborât în grabă; alți însă, deși amețeau la așa înălțimi, strângeau încruntați din dinți și nu se făceau de rușine.

Hei! ce mai umbră aruncau căpițele gata greblate și netezite ca de sărbătoare, ca fetele când merg la joc – colo, după ojină, când soarele începea să coboare spre asfințit!

Acum era lumea sugacilor, care, sătui, dormeau buștean în umbra plină de mireasma fânului nou!

Erau unii țărani meșteri mari în clăditul căpițelor. Le croiau cu temei, le așezau cu grijă palele de fân și le băteau bine cu furcile, le înălțau pe-o fărmă în toată circumferința, le subțiau cu meșteșug, nemailăsând pe alți să pună fân, ci numai ei. De sub mâna lor vârfurile ieșeau îndulcite cu măsură,

tot mai subțiri, până nu mai încăpea deasupra decât fân cât să-și facă cioara cuibul.

Tot atât de zveltă era și umbra lor pe cositura țepoasă.

Altele erau croite rău, groase, prea pieptoase, cu vârful pus prea repede, unde se nimereau mâini mai neîndemânatice sau cu mai puțină experiență. Peste cele clădite cu meșteșug putea să plouă cât de bine, nu răzbătea apa, fugea pe fire în jos; în cele făcute rău sau de mântuială, apa intra și fânul trebuia uscat din nou. Dar cele mai multe erau bine clădite.

Umbrele lor creșteau mereu cu cât cobora soarele.

Lucrătorii se grăbeau să strângă fânul până nu se umezea de roua ce cădea din belșug, îndată ce începea să se răcorească.

Pe cel ce nu era uscat de tot îl grămădeau la repezeală în căpițe mici, abia înfiripate, și aici se îmbulzeau copi i care – dacă li se rupeau furcile firave – duceau fânul cu brațele, înverșunați de-o hărnicie mare.

Glumele zburau de la o delniță la alta.

— Uite, mă, căpiță făcută de Nicodim! Ce borțoasă și negreblată.

— Borțoasă, că e gata să nască una! Nu vezi cum s-a lăsat într-o parte?

— Caută niște proptele, Nicodime, și o reazemă!

— Da’ căpițele făcute de Ionu’

Mărgineanului? Îs mai strâmbe ca el.

— Te poți ascunde în gropile ce le-au rămas în coaste.

— Bine că-s mai frumoase ale tale! Ia te uită că una ți s-a și răsturnat!

Bărbați lucrează până târziu. Femeile au plecat de mult acasă. Nu numai cele cu copi sugaci, ci toate, să pregătească cina pe când vor sosi muncitori. Copi i s-au luat și ei după mame. Îi dor picioarele și abia apucă să ajungă acasă.

Acum pleacă și bărbați cu furcile în spate, veseli și ușori, ca după o muncă ce a fost pentru ei numai floare la ureche.

În lunci rămân căpițele tăcute, tainice, care nu mai au umbră. Căci înserarea întinde vălul ei ușor, uniform, peste lunci și peste lumea întreagă.

Numai mireasma fânului mai stăruie în aer deasupra luncilor și, dusă de boare, până departe peste câmp. În liniștea ce crește mereu nu se mai aude nici o larmă, nici un strigăt, nici un răget de vită; toate au coborât către sat. Deasupra luncilor se împânzește numai cri-criul necurmat al greierilor și aroma fânului nou.

TÂLHARUL.

E pe la mijlocul lui iunie. De-o săptămână s-a întemeiat seninătate adâncă și cerul s-a înălțat sus de tot, și-a ridicat parcă marginile și de pe umeri dealurilor mari dimprejurul satului, pe care se reazemă de obicei.

Văzduhul e limpede ca lacrima. În înălțimi amețitoare plutesc, în cercuri mari, trei cruciulițe negre. Uneori abia se mai zăresc.

Se alungă? Se joacă? Sorbite de seninătate, ca de-o apă subțire, nu pot coborî mai jos?

În sat, în curtea lui Ilie Rău, cloncăne trei cloști cu pui de deosebite mărimi. Cei mai tineri sunt nimai niște boțuri de pufușor auriu și fug mărunțel pe niște bețișoare de chibrit.

Rândul al doilea de pui e în creșterea penelor, cum sunt mai urâței, cu aripioarele și cozile pline de cotoare. Cei mai mari pot zbura la un pas, când îi cheamă cloșca pe negândite și cu grabă mare.

Cei îmbrăcați numai în pufușor piuie mereu și cloșca pășește cu grijă să nu-i calce.

Sunt tot în preajma ei și când îi cheamă ridică mirați capul și se uită în ciocul ei. Dar cei care au fost mai aproape i-au și luat din cioc bunătatea.

Rândul al doilea, cărora le cresc acum penele, nu au astâmpăr nici o clipă și cloșca e silită să alerge după ei, să nu-i lase să se împrăștie prea departe.

Cei în pene nu mai prea iau în seamă ce face cloșca, din zi în zi sunt tot mai neatârnători și parcă abia așteaptă să scape din robia părintească. Uneori în apropierea cloștei rămâne numai unul, alteori e singură și cloncăne rar, rămânând plictisită oarecum.

Dar e destul să cârâie cloștele odată cu cocoșul, și toți puii se adună în fugă fiecare la matca lui. Când s-a auzit cârâitul au și izbucnit din tindă în curte un băiețaș și o fetiță și, curând după ei, un moșneag.

Cocoșul își răstoarnă mereu capul într-o parte, se uită în cer și cârâie; cloștile cu pui s-au ascuns prin grămada de vârfuri uscate din fundul curți.

— Uite-i, tâlhari! Sunt trei, bată-i Precista! zice moșul răsturnându-și capul pe spate și punându-și pălăria streașină ochilor.

Unde-s, bunicule?

Colo sus! Nu vedeți?

Nu!

Nu se vede nimic, întări și copila.

Ba se vede, numai nu vă știți voi uita.

Cocoșul încetă să mai cârâie. Cloștile cu pui ieșiră din ascunzișuri. Bătrânul și cei doi copi se uitau mereu în cer, cu mâinile streașină la ochi.

Uite-i! Uite-i! strigă deodată fetița.

Sunt trei, bunicule.

Trei dară!

Copilul nu-i descoperi până târziu. Făceau și acum cercuri unul după altul, cu aripile întinse.

Nu-s nici cât niște porumbi, zise el, oarecum dezamăgit.

Nu se văd câtu-s de mari, că sunt încă prea sus.

În curte era acum liniște, găinile, cloștile, pui își vedeau de treaba lor.

— De ce nu mai cârâie cocoșul și cloștile, moșule? întrebă fetița.

Nu mai li-e frică dacă suntem noi aici.

Văd ele că-s prea sus!

— Ba au văzut altceva: că sunt trei, și găinile știu că uliul nu coboară, numai când e unul singur.

— Păi, de ce au venit trei? Dar, până ce vorbiră ei, găinile se neliniștiră iar, și cocoșul dădu alarma.

Când priviră în cer bunicul și nepoți, nu mai plutea în văzduh decât unul singur, cu mult mai jos.

— Ăsta-i uliu de cel mare, bunicule, se minună fetița.

— Da! e hârău, e tâlharul! Uite-l cum face cercuri tot mai mici!

Uliul se rotea și cobora tot mai jos. Uneori cădea ca o săgeată, apoi iar făcea cercuri cu aripile întinse. Crucea neagră era tot mai mare pe cer.

De la o vreme, găinile iar se liniștiră.

Când priviră în sus, moșul și nepoți nu mai văzură pasărea de pradă. O descoperiră mai târziu, plutind deasupra altei gospodării, pe uliță la vale.

— A văzut că la noi azi nu are ce face. Mai încearcă întralte părți. Tâlharul! N-am o pușcă să-l prăbușesc din cer.

— Da’ ajunge glonțul până la el, bunicule?

— Cum să ajungă, tu, proasto? Nu! Până la înălțimea deacum nu bate nici un glonț. Aș aștepta eu până mai coboară. M-aș ascunde în ușa tinzi și l-aș lăsa până s-ar coborî deasupra curți, și atunci, deodată, baff! Cum l-aș mai trăsni!

— Și de ce nu ai pușcă, bunicule? întrebă fetița.

— Nu ne lasă stăpânirea. Numai jandarmi și pădurarii au arme.

Tot vorbind se retraseră la umbră pe podmol, și nu peste mult timp moșul intră în tindă, după ce mai cercetă o dată prin văzduh.

Uliul pierise.

Căldura creștea mereu și albăstrimea de dimineață a cerului trecu într-un fel de ceață subțire, alburie.

Copii dădură de mâncare cloștilor făină de porumb muiată și frământată în apă.

Grijiră să le dea în trei părți ale curți, să nu se bată cloștile ca orbețele, să calce în labe puișorii cei tineri. Le puseseră și niște blidișele cu apă. Se uitară cum ciugulesc puișori cei mici cu ciocuri ca acele, cum înfulecă de repede cei mari, până li se oprește mâncarea în grumaz, câtu-s de lacome cloștile care nu se mai gândesc la pui, până nu se satură ele mai întâi. Cloșca cu pui mici mai sfărâmă în cioc câte-un bruș de făină, chemând puișorii, dar repede îi lăsă și își vede de foamea ei.

Pe cloșca cu pui cei mai mari n-o puteau suferi copi i: după ce se sătura, începea să râcâie cu labele în mâncare, împrăști nd-o până departe.

Îi ciudă că pui n-o mai ascultă! zise fetița.

Ar trebui să-i lase, că de-acum sunt mari.

Da, însă cine îi mai dă ei mâncare de asta?

Copii rămaseră lângă cloșcă, până isprăviră, și pui începură să se împrăștie.

Priviră apoi cerul: nimic! Gol!

De acum nu mai vine!

Nu!

Se va fi dus în pădure, la umbră.

Tâlharul! Ști când a prins puicuța?

Da’ când a prins puiul de rață?

— Măi, Nicule! S-a învățat la noi și nu ști niciodată când vine!

Hai să măncăm de-amiază. Azi nu mai vine.

Da’ nu-i încă amiază.

Mie mi-e foame. Să-l întrebăm pe bunicul.

Hai! Se luară de mână și se strecurară în tindă.

Așa-i că-i amiaza, bunicule?

Încă nu-i! Ți-e foame?

Ni-e foame la amândoi.

— Dar dacă vine tâlharul până mâncați? Haida să vă dau pe rând cum v-am mai dat. Unul să păzească afară. Care-i mai flămând?

Fetița arătă cu degetul la băiat.

— El! Și ea ieși în curte să vegheze. În cer nu era nimic nici acum, nici deasupra casei lor, nici cât putea vedea deasupra satului.

Cloștile cu pui mai mici se puseră la umbra gardului și începură să se scalde în țărână. A treia umbla singură prin curte, cloncănind din când în când. Pui ei se împrăștiaseră. Uni trecuseră, prin gard, în grădină.

După ce-i dădu copilului de mâncare, bunicul ieși în curte, cercetă și el cerul.

— Vino de mănâncă și tu, se vede că s-a dus tâlharul.

Dar abia începu să mănânce și fetița, și în curte izbucniră cârâiturile cocoșului și ale cloștilor. Ba trecură grabnic din cârâit în cotcodăcit, încât se părea că arde, atâta larmă și atâta învălmășeală și fugă de găini.

Când ieșiră grabnic în curte bunicul și nepoți, din grădină se ridică tâlharul cu un pui din cei mărișori în cioc.

Alergară, strigară, hâșâiră, aruncară cu bucăți de lemne și bătrânul și copi i, pătrunzând în grădină, dar uliul cel mare, hârăul, tâlhar de ziua mare, bătea regulat din aripile largi și se ducea în drumul lui.

Fetița începu să plângă. Băiatul aflase niște pietre și arunca și acum în văzduh după tâlhar.

— Ce mai arunci cu pietre? Acuma nici glonțul n-ar mai avea ce-i face! De când s-a ridicat din grădină, cu o pușcă bună îl puteam trăsni.

Copi i voiră să afle numaidecât pe care pui l-a dus hârăul. Începură să-i cheme. Fetița aduse un pumn de grâu, dar fu așa învălmășeală de pui și de găini, încât nu putură afla nimic.

Până azi din puișori cei mai mari mai rămăseseră zece. De acum vor mai fi numai nouă.

— Mi se pare că lipsește cocoșelul cel pestriț, zise băiatul.

— Nu! Pe cocoșel l-am văzut. Dar n-am văzut puicuța cea neagră. Asta trecea mereu în grădină.

— Ce să facem, zise necăjit bunicul. Dacă n-am grijit nici azi, apoi n-am mai grijit niciodată! Bată-l Precista de tâlhar! Se vede că a stat ascuns prin vreun pom din grădină!

Acum chiar puteți mânca de-amiază liniștiți!

Azi nu mai vine a doua oară! Copi i se mai împăcară cu soarta și începură să mănânce.

Amieza și bunicul.

— Oare să fi fost tot uliul care a luat și pui ceilalți? întrebă fetița.

— D-apoi cum? Tot el! Tot tâlharul! Că așa-i legea lui: unde se înfruptă o dată, vine mereu.

Trăbă pușcă, bunicule! se viteji copilul.

Trăbă, dar de unde?

Să ceri una de la jandarmi.

Zadarnic aș cere, că nu dau.

Spuneai că au și pădurarii.

Au, dar nici ei nu le împrumută. Un răstimp copilul se gândi.

Să meargă tata și să le ia una!

Păi cum! Să se bată cu pădurarii?

— Să vină unul cu pușca lui aici, să-l împuște pe tâlhar, zise fetița.

— Vezi, tu ai spus un lucru cuminte.

Numai cât oameni n-au vreme să păzească cu ceasurile după o pasăre. Se făcu o vreme liniște.

Acum iar ne ceartă mama, zise într-un târziu copila. Da' noi nu suntem de vină; nu-i așa, bunicule?

Nu sunteți și o să vă apăr eu, nu aveți nici o teamă. Păi, ce să-i faci! Orice viețuitoare trăbă să se hrănească cu ceva pentru a trăi. I-ar fi și uliului mai ușor să mănânce iarbă, ori frunză din codru, nu să sgăure cu ceasurile în înălțimi, pentru a se arunca asupra unei păsări. Da' ce să-i faci!

Fiecare viețuitoare cu legea ei! Noi trăbă să ne apărăm avutul, nu-i vorbă! Cine-și dă oaia lupului de bună voie? Da' uneori, iată, nu putem! Las' că vorbesc eu cu mamă-ta!

TURTURELELE.

Pășunea comunală se întinde, cât vezi cu ochii, urcând ușor către măgurile de la răsărit, cinci la număr, care se înalță, toate rotunde, într-un singur șir, la marginea orizontului. Par ridicate anume, nu prea departe una de alta. Sunt pline de tufe de spini, care se mai rătăcesc și prin pășunea comunală, de unde le-au stârpit de mult țărani. Pe măguri le-au lăsat pentru capre, că lor le place să roadă mereu. Ele pasc mai mult pe cele cinci măguri. Nu-s prea multe, vreo treizeci. Înainte vreme erau peste sută. Dar de când săteni au ajuns la mai multe oi și vaci, caprele s-au mai împuținat.

Dacă ele n-ar trece până la măguri, prin toată pășunea, s-ar prăsi și aici mai multe tufe de spini, din rădăcinile celor răzlețe. Dar caprele, în trecerea lor grăbită, au totuși vreme să reteze și să ronțăie orice lujer.

Spre miazănoapte pășunea e tivită de păduri mari, bătrâne, iar spre apus și miazăzi de lanurile și ogoarele satului.

Întreg hotarul ce suie la o înălțime destul de mare e cam sărac și așteaptă multă gunoire, așa că o parte din pământ îl lasă la fiecare an de ogor, pe care pasc oile și se pun stânile.

Mai ridicată și mai săracă este însă pășunea comunală. Săteni, care au copi numai buni pentru pășunatul vitelor, nu le dau în ciurdă, ci, dis-de-dimineață, cu trăistuța cu merinde după grumazi, cu bâta în mână, duc vitele la mâncare mai bună; pe marginea lanurilor și a luncilor, dar tot mai mult prin pâraiele mari, pline de rupturi cu iarbă grasă, care trec din pășune în păduri.

Cirezile sunt prea mari pentru a paște aici, ciurdarilor li-e frică să nu se rătăcească vreo vită prin păduri, așa că pășunea cea bună rămâne pentru vitele copi lor.

Pâraiele sunt largi, pline de surpături, și prin adâncul celui mai mare se prelinge și un firicel de apă, oprit de copii în bulboane din care se pot adăpa vitele.

Nu sunt mulți de care părinți se pot lipsi pentru a-i trimite cu vitele la pășune.

Trei-patru grupuri de ortaci de aceeași vârstă, între doisprezece-paisprezece ani, care se înfierbântă la jocuri cu mingea și cu „poarca” – un joc cu o bilă de lemn, de obicei o trupină mică și rotundă ca măciuca unei bâte pe care unul o oprește să intre într-o gaură făcută anume, iar ceilalți se silesc să o ducă acolo, lucrând toți numai cu bâtele.

În pâraiele acelea e și mai răcoare ca în pășunea comunală, unde, afară de cele patru cumpene de la fântânile din care se adapă cirezile, nu mai face nimic umbră pământului.

În pâraie sunt câțiva stejari bătrâni cu coroanele largi, la umbra cărora se adună vitele când e căldura prea mare. În crengile lor vin adeseori din pădure turturele și guruie întristate, așezate uneori pe câte-o ramură uscată, așa că băieți cu vitele le pot vedea bine.

Dacă nu le-ar auzi tânguirea așa de pătrunzătoare, deși se repetă mereu aceleași patru-cinci note, mulți le-ar lua drept porumbi sălbatici, dar după cântec le cunosc cu toți:

— Gru-gru-gru! Gru-gru-gru! Gru-gru-gru!

De câte ori încep să guruie în stejari din pârău – uneori și trei-patru deodată – copi i tac și ascultă.

În cântecul turturelelor este tristețe adâncă, grăitoare, aproape omenească, ori numai oamenilor li se pare așa și ele, spunându-și cântecul, se veselesc ca oricare pasăre. Copi i rămân mișcați la guruitul lor, care-i învăluie ca o negură de melancolie.

O întristare le umple sufletul. E ceva și discret și foarte fin în cântecul turturelelor.

Copi lor le place cu toată monotonia lui.

Guruitul lor e mai cald și mai adânc decât al celorlalți porumbi sălbatici.

În pădurile ce se ridică vecine cu pâraiele sunt tare multe turturele. Când încep să cânte și în stejarii apropiați din pădure, să te răstorni pe spate și să tot asculți.

Ele se întrec în cântec în luna mai, ca toate păsările păduri, de dimineață până nu dau călduri prea mari și după-amiază când începe a se răcori. Cântă de dragul cuiburilor, ouălor, al puișorilor din ele. Cântă de dragul primăverii și vieți celei nouă, oricât ar părea de supărate, nu numai după glas, ci și după îmbrăcămintea lor sură.

Copi i cu vitele au trecut prin școala satului patru ani, unii mai regulat, alți cu lipsuri mai mari, care cum au putut și cum i-au lăsat necazurile. Câțiva știu din școală versuri despre turturică și le tot trec prin gând, în vreme ce ascultă cântecul, până când vreunul se trezește că le spune tare: Amărâtă turturică, Of, sărmana, vai de ea —

Când rămâne singurică Zboară tristă prin pustie Mai mult moartă decât vie.

Unde vede-o apă rece Ea o tulbură și trece, Și când stă câteodată, Stă pe-o ramură uscată. Unde vede vânătorul Acolo o duce dorul.

Versurile le plac la toți și se silesc să le învețe și cei care nu le știu, sau care le-au uitat. Și le învață ușor. Nu peste mult se aud repetate și de unul și de altul. Copi lor li se pare mai trist cântecul turturelelor în zilele ploioase, cu cerul sur, cu pădurile întunecate, cu pâlcuri de neguri prin văgăuni. Nu se mai aude nici un cântec de pasăre, numai al supăratelor porumbițe cenuși.

— Gru-gru-gu! Gru-gru-gu! Gru-gru! Un duh de melancolie îi pătrunde, dar le place să asculte cât de mult. Tot trăbă să fie ceva omenesc în cântecul lor!

Când soarele începe a dogorî și turturelele tac, ei își văd de jocuri până târziu dup-amiază, când încep iar, pe răcoarea înserări.

*

După câteva zile de vreme rea se înstăpâni iar bolta senină deasupra lumi.

Copi i cu vitele se împărțiră: unii care să le păzească, alți să culeagă bureți din pădure, schimbânduse. După ploi își ridicară din frunzișul umed încă pălărioarele albe, galbene, potop de bureți, uitându-se mirați în jurul lor, parcă nești nd cum s-au trezit acolo.

Erau potop, încât copi i își umplură în grabă traistele.

După ce le puseră la umbra stejarilor începură jocurile, când deodată se treziră înaintea lor cu moș Mitruț, ciurdarul.

Merge „poarca”, merge, măi feciori?

Bâtele nu se mai loviră o clipă. Ciurdarul era c-o traistă mare după grumaz.

Sunt bureți, măi băieți, nu știți voi?

Sunt potop, moș Mitruț.

Păi așa gândeam și eu, după atâtea ploi au trebuit să iasă din frunzișul uscat. Voi ați cules? Copi i arătară traistele din umbra stejarilor.

Ați intrat departe în pădure?

Nu, moș Mitruț, cât ce intri îți umpli traista.

Ei, dacă ar fi traista mea mică cum e a voastră! Da’ uitați-vă aici! Eu am un sac!

Chiar un sac să ai, și-l umpli în grabă.

Că nu poți păși de ei!

— Voi vedea eu îndată, măi copi! Și ciurdarul se afundă în pădure. Copi i își continuară jocul și nici nu-și mai dădură seama cum trece timpul când

se propti în fața lor, pe picioarele-i scurte și groase, ciurdarul cu străițoiul umplut de bureți. Abia acum văzură copi i bine cât de mare era traista ciurdarului: era ca a cerșetorilor străini care trec uneori prin sat.

Moș Mitruț își puse traista pe pajiște și șezu lângă ea. Își scoase pălăria, o puse lângă traistă. Capul lui, cu plete sure, aburea.

— Bureți sunt mulți, măi copi, dar sunt și locuri grele. Cei mai frumoși pe-acolo au răsărit. Da' voi cunoașteți bureți buni?

Cunoaștem, cum să nu!

Ia aduceți traistele să vedem! Copii le aduseră în grabă, și ciurdarul răscoli prin toate.

Numai bureți albi și urechiuși! Bine, măi copi.

Păi, îi cunoaștem și noi, moș Mitruț.

E bine să se priceapă omul la toate în lumea asta.

Până vorbiră, o pereche de turturele zburară din pădure într-un stejar din pârâu, și în curând mai veni o pereche.

— Drăguțele de ele, tot pereche le place să zboare, zise ciurdarul.

În curând se auzi dulcele lor guruit.

O vreme se făcu liniște. Toți ascultau. Apoi un băiat mai îndrăzneț întrebă:

— Oare de ce-s așa de supărate turturelele, moș Mitruț? Omul nu răspunse în grabă. Asculta întins.

— Cum n-or fi, măi băiete, când își aduc aminte de suferințele lor de altădată. Trăbă să ști că odată au fost și ele oameni. Nu le știți povestea?

— Nu le-o știm, se repeziră cu gura toți copi i.

Omul își puse mâna streașină și se uită după soare.

— Mai este vreme! zise el, gândindu-se la ciurda de vaci unde lăsase paznici pe doi nepoți mai mari. Dacă mai este vreme, haida să v-o spun eu.

Copii se adunară grabnic roată în jurul lui.

Și moș Mitruț începu povestea: „A fost odată, în vremile cele bătrâne, doi oameni săraci, dar săraci lipiți pământului. În loc de casă aveau un bordei în pământ; în loc de mămăligă coceau câteva boabe de porumb, că n-aveau niciodată destul să ducă la moară, să facă făină.

De muncit munceau din crăpatul zorilor până nu se mai vedea. Dar pe vremea aceea era iobăgie amară, iar stăpâni lor se nimeriseră mai pestriți la mațe ca alți.

Munceau fără nici un folos pentru ei. Erau robi în toată legea. Și nu era nici un judecător drept la care să se plângă cei doi oameni năpăstuiți.

Erau tineri amândoi și frumoși lucru mare, iar dacă-l durea pe unul ceva, numaidecât îl durea și pe celălalt, așa se aveau de dragi.

Numai din dragoste trăiau și din ea se săturau, că de pe partea mănâncări – sănătate bună!

Stăpâni îi pismuiau chiar pentru că erau frumoși amândoi și se iubeau, și-i puneau la lucrurile cele mai grele, doar se vor prăpădi de la fața lor. Dar perechea cea tânără nu se prăpădea, ci tot creștea în frumusețe, fi ndcă iubirea lor tot sporea.

Lucrau, răbdau, plângeau, dar la urmă iar se bucurau că trăiesc. Nu le păsa că-s flămânzi. La o clipă de odihnă se uita unul în ochi altuia și se giugiuleau, se dezmierdau ca niște odrasle de împărați.

Stăpâni crăpau de necaz: ei aveau toate bunătățile pământului și totuși se certau și se băteau în fiecare zi, spre rușinea slugilor. Nu se înțelegeau în nici un lucru și îmbătrâneau văzând cu ochii de atâta răutate ce se încuibase în ei.

Nu peste mult timp veninul din ei îi îmbolnăvi greu și se temeau de moarte.

Atunci se înțeleseră pentru întâia oară în viața lor. Stăpânul zise:

— Noi ne prăpădim, și cei doi mișei rămân să se iubească mai departe.

— Nu pot muri până-i știu în viață, răspunse femeia. Dacă ești stăpân pe averea ta, pune slugile să-i bage în temnița cea mai adâncă.

Bărbatu-său o ascultă îndată.

— Nici pâine, nici apă! porunci el slugilor.

Perechea de tineri fu aruncată în întunericul cel mai adânc fără pâine, fără apă.

Dar ei cântau ziua-noaptea, gângureau mai mult, mângâindu-se unul pe altul.

Trecură zile în chinurile foamei, dar ei parcă nu le simțiră.

Stăpâni așteptau în toată ziua vestea că au murit. Dar nimeni nu le aduse vestea. În schimb, ei intraseră cu un picior în groapă.

Poruncește-le să nu mai cânte așa tare, că se aude până la noi și nu putem dormi de răul lor.

Abia suspină, stăpâne, nu mai au putere să cânte cu glas, răspundea temnicerul.

Dar stăpâni auzeau mereu gânguritul lor.

Când începură amândoi să horcăie de moarte, stăpânul mai avu putere să poruncească gâdelui să-i scoată din temniță și să le taie capul.

Porunca s-a ținut, dar când a ridicat gâdele paloșul, n-a mai avut în cine da: două păsărele sure se înălțau în văzduh. Așa s-au născut în lume turturelele, măi copi!”

Ciurdarul, întristat și el de poveste, își luă traista și grăbi la turma de vaci. În curând trebuia să o pornească spre sat. Soarele se apropia de asfințit.

În pădure guruiau pe întrecute turturelele.

Copii rămaseră o vreme pe gânduri, apoi, adunându-și vitele, porniră cu ele spre sat.

LA PĂDURE.

N-a mai putut răzbi cu el: de două zile se ținea după tatăl său prin curte, prin grădină, la tăietorul de lemne, pe la șira de paie din grădina șuri.

— Mă iei cu dumneata, tată? Zău, ia-mă și pe mine!

Auzise vorbindu-se în casă că omul va trebui să meargă la pădure, să aducă un car de vârfuri, din cele rămase din iarnă în delnița ieșită lui la sorți. Fănică văzuse că în curte nu mai erau decât câteva brațe de crengi uscate în locul unde fusese o grămadă mare și pricepu că tatăl său va trebui să aducă altele.

Tatăl său nu-i prea răspundea, se făcea că nu-l aude și nu-l vede. Dar Fănică se ținea scai de el și nu ostenea să se roage.

Nu mai ieșise din sat până acum. Nici în car n-a fost, decât din curte până-n drum. Și, Doamne, ce bine era în car! Să nu te mai cobori! Dar când ajungea carul lor în calea ce ducea la câmp, tatăl său, fără să mai oprească boi, îl lua pe sus și-l punea în drum.

De multe ori Fănică se zvârcolea și răcnea în brațele românului, până atingea pământul cu picioarele.

— Aha! De ăștia îmi ești? Bine că știu! Altă dată nu te mai aduc nici până aici!

Când îl auzea pe tatăl său vorbind așa și părând mânios, Fănică tăcea îndată și numai lacrimile de pe obraz arătau că a plâns.

Ani cât a fost mic atâta era drumul său în car. Dar acum nu mai era mic și tatăl său l-ar putea duce cu carul până la pădure, unde-o fi pădurea aia, dar de bună seamă era drum lung până acolo, că din sat nu se vedea nici o pădure. Și să meargă în car atâta vreme! I se lumina fața la gândul ăsta. Apoi, îndată ce-i veni în minte că poate tatăl său nu-l va lua cu el, buzele i se încrețeau spre plâns, și uneori se miorlăia:

Mă duci și pe mine, tată?

De! Voi duce un plângoce ca tine!

Atunci îndată i se descrețeau buzele.

Da’ nu plâng! Mă iei cu dumneata?

În ziua când începu să gătească pentru pădure carul și Fănică era tot în picioarele lui și tot cu lacrimi în ochii măriți de așteptare, tatăl său zise:

Vom vedea ce va zice și mamă-ta.

Mama mă lasă, se învioră copilul.

— Te lasă că vrea să mai scape de tine. Dar bunică-ta ce zice?

— Mă lasă și ea. Numai zice să am grijă să nu cad din car când vom veni cu lemnele.

— Apăi vezi! Este o primejdie!

— Nu mă voi sui în vârful carului pe lemne, ci voi veni pe jos cu dumneata!

Măi, măi! Ți s-a și urât cu carul?

Nu mi s-a urât, dar dacă zice bunica să nu cad.

— Numai copi i mici cad și dacă ți-e frică nu te mai duc nicăieri.

Fănică puse buza și începu să trâmbițeze în toată legea. La vorbele de mai înainte ale tatălui său și din glasul lui domol înțelesese că nu se mai împotrivește și-i păruse că a prins pe Dumnezeu de picior. Și acum, deodată, i-a turnat o cofă de apă rece în cap.

Ieși și mamă-sa și bunica din casă să vadă pentru ce plânge așa de tare.

Ce-i cu el? Ce are? întreabă mamă-sa. Nu mai plânge, măi Fănică!

Ce să aibă? E prea mic și fricos să-l duc în pădure. Se teme să vină îndărăt în carul încărcat cu lemne, zice că va veni pe jos. Dar cum să vină pe jos atâta drum un copil ca el? Ar trebui să-l aduc în brațe.

Mai taci și tu și ia copilul cu tine, zise bunica. Încă n-a ieșit din sat și-i trecut de cinci anișori.

Dacă zici dumneata, îl duc. Dar dacă va vedea un lup în pădure?

Nu va mai vedea nici un lup, și mai ține-ți și tu gura odată. Îl fierbi pe bietul copil în toate apele, zise mama.

Dacă l-ai făcut fricos, eu ce să-i fac?

Acu, de-o probă, îl iau la pădure, să nu vi se pară că-l necăjesc anume.

Fănică tăcuse de mult din plâns. Își ștersese și lacrimile cu mâneca largă a cămășuței. Ascultase cu încordare toate vorbele și acum era încredințat că-l duce la pădure.

Începu să zburde prin curte, să se învârtă în jurul carului, să alerge în poiată să vadă boi, să fugă în casă și să iasă iar.

Cum i-ar fi plăcut acum lui să fie fecior mare, să dezlege boi de la iesle, să-i prindă el la jug, să fie mai repede gata de drum! Ori el să înjuge numai pe Bodor, iar pe Joian să-l lase pe mâna tatălui său, că era cam împungaciu!

Erau acum toate gata la car, funia cea lungă și groasă era strânsă și pusă cu belciugul în capătul loitrei, securea era la locul ei în inelul de fier, boi erau înjugați, numai traista cu merinde mai trebuia.

Când veni bunica cu ea, omul o luă în mână, o cântări, se uită la ea și zise: Mi se pare că v-ați uitat că suntem două guri.

Am pus mâncare destulă, n-avea grijă.

— Până la pădure va flămânzi copilul. Apoi în pădure și la întoarcere? Va trebui să fie tot cu traista după el!

— Nu mi-e foame, tată!

— Numai asta ar mai trebui să-ți fie foame până ce nici n-am ieșit din curte. Sui în car!

Fănică se cuibări repede într-un ungher, înainte, pe scândura tare.

Ieșiră în drum și nu peste mult timp ajunseră deasupra satului. Calea era încă plină de bruși și carul hurduca tare. Până la un loc drumul urca mereu și Fănică vedea acum mai întâi satul întreg. Îl luă cu amețeală; atâtea case! Câte vor fi? Și toate sunt în satul lor. Mare sat! Și uite ce multe grădini, toate pline de pomi! La spatele caselor și a șurilor era o mare de verdeață.

Poate așa va fi și pădurea!

Și boi înaintau încet, rumegând, și tatăl său îi mai îndemna cu câte-o vorbă.

— Cea, Bodor! Häis, Joian!

Of! Doamne! Ce n-ar da el să șadă pe ceaglău, cu biciul pe spate, în locul tatălui său, și să mâne boi! El ar pocni din când în când și din bici.

Ajunseră deasupra urcușului și acum se deschidea, jurâmprejur, zarea până departe.

Uneori carul hurduca așa de tare prin bruși, încât Fănică se prindea cu mâna de loitre; începură să-l doară toate mădularele și să-i amorțească piciorul care era sub el. Se mai răsucea luându-și altă poziție, dar de la o vreme, oricum se așeza în car, îl dureau toate cele. Și pădurea încă nu se vedea nicăieri.

Parcă ai înțepenit, măi Fănică!

Ba nu, dar mi-a amorțit oleacă un picior.

Mai întinde-ți-l și tu!

Mai este mult?

Ce să fie?

Până la pădure.

Ce? Te-ai săturat de car?

Nu, dar nu văd pădurea.

— Vei vedea-o în curând. Acuși începem să coborâm, și în groapă se întinde pădurea. Dar nu ți-e foame?

— Nu!

— Spune dacă ți-e foame, că hurducatul ăsta flămânzește pe om. Copilul simțea parcă deșertul din el. Era lihod pe dinăuntru. Dar îi era rușine să spună că-i foame.

Treceau printre holdele de toamnă, mărișoare pentru luna mai, și mireasma verdeți umplea văzduhul și amețea puțin pe copil, ca o băutură.

Când se ostenea de privit în depărtări, se uita prin leasa carului cum fuge pământul dedesubt. Era și asta o mare minune ca și nemărginirea în care parcă plutea cu boi, cu car cu tot.

Ehei! Dar acum chiar îl dor toate mădularele! De când tot vin, tot vin și nu mai ajung la pădure. Începură a coborî și numaidecât în vale, înaintea lor, se văzu pădurea tălăzuindu-se până-ntr-ale zări.

— Dac-ai înțepenit, poți veni și pe jos la vale, e ușor, nu te ostenești, zise omul când opri boi să mai răsufle.

Dar Fănică rămase în car. De-acolo vedea mai bine pădurea.

Asta era pădurea!

Nu! Nu era asta! Fănică nu văzu decât tot orizontul depărtat. O întunecime neclintită.

Copilul nu simți pădurea decât când intrară cu carul în ea pe-o cale îngustă, mai mult pajiște decât cale, peste care se bolteau coroanele puternice ale stejarilor și fagilor.

Îl săgetă deodată prin inimă și pofti să se coboare din car. Simți că a intrat într-o altă împărăție, în care era și străin și tare acasă.

Parcă-l îmbrățișa o fi nță de neguri, ceva cald și bun și ocrotitor și nu-i mai trebui car.

— Acum oprim puțin, Fănică, și îmbucăm ceva, că mi s-a făcut și mie foame. După ce-om mânca, te poți coborî dacă vrei.

— Vreau!

Dar ce bucate mai erau cele din traistă?

Era numai pită cu slănină și mămăligă rece cu brânză și cu ceapă, dar parcă erau dintr-altă lume. Așa gustoase n-a mai mâncat el! Și așa flămând încă n-a mai fost!

Aici este și un izvor. Nu ți-e sete, măi Fănică?

Ba mi-e tare sete!

Băură și porniră cu carul mai departe. În curând ajunseră la delnița lor, în tăietură, și omul dejugă boi și-i lăsă la păscut.

În tăietură era pășune mare și grasă și boi nu se prea mișcau dintrun loc. Omul începu să încarce carul, iar Fănică intră în tufărișul tăieturii, până la

piept. Nu înotă multă vreme în desimea aceea mirositoare de lujeri tineri, de iarbă, de flori sălbatice cu mireasmă tare, nu cuteză să se depărteze prea tare de boi.

Ei erau lumea lui de-acasă, iar aici era altă lume: îmbătătoare, amețitoare, străină și sălbatică.

Și totuși, ce mângâiere îi pătrundea întreaga fi nță cum se lăsase jos în iarba înaltă, din care nu i se mai vedea decât pălăriuța.

Deosebea aroma unei ierbi pe care o aducea uneori tatăl său acasă și o punea la grindă, iar mamă-sa în lada cu haine. Așadar aici creștea paranginea, își zise el. Și o altă mireasmă ațâțătoare venea până la el uneori.

Vezi bine, o cunoaște el și pe asta. E a dumbravnicului, pe care îl aduceau copi i mari, care păşteau vitele pe lângă pădure.

Să meargă și el să caute? Dar dacă va rătăci și se va pierde prin tufele astea? De la o vreme nu se mai putu împotrivi; va căuta doar numai până de unde se văd boi!

Când să se ridice din iarba parfumatăâ văzu plutind în cer, deasupra tăieturii, o pasăre mare. Zbura în cercuri, cu aripile întinse, fără să fâlfâie vreodată, și se învârtea în același loc. Nu era nici uliul cel mare, hârăul, care se învârtea uneori și deasupra curți lor – era cu mult mai mare. Și din când în când pătrundea de-acolo, din înălțimi, un strigăt scurt, ascuțit. Un fel de cheunat.

Oare pasărea trimitea țipătul acela? Dar altul cine?

Privi multă vreme rotirea de sus, ce desena un cerc negru pe cer, apoi, durându-l grumaji, își plecă capul. Printre lujerii tineri și fragezi din fața lui se făcea ca o cărare prin care putea vedea mai departe. Își uită de iarba mirositoare pe care voia să o culeagă și privirile îi fură atrase de-o pată sură, drept pe cărare înainte, care se tot mișca.

Ce putea fi?

Se uită peste umăr și văzu boi aproape păscând liniștiți iarba grasă.

— Ce să fie? se miră el.

De mișcat se mișca, de bună seamă, parcă era cu cap și păștea la iarbă. Va fi vreo oaie, vreun miel? Dar de unde să fi venit în tăietură așa departe?

Deodată Fănică scoase un țipăt: pasărea din văzduh, lăsându-se în cap, căzu ca fulgerul drept deasupra vietăți care se mișca în cărăruia aceea. Dar în aceeași clipă se învăluiră tufișurile din apropiere și copilul nu mai văzu în cărare nimic. Și îndată pasărea își luă zborul, fâlfâind din aripile grozav de mari.

Așa aripi Fănică n-a mai văzut.

— Bine că a scăpat! auzi din spate, din dreptul boilor, pe tatăl său. Copilul îl privi neînțelegând nimic.

N-ai văzut?

Am văzut!

— Și nu ști ce s-a întâmplat? Fănică clătină din cap că nu.

— A fost un fel de vultur, un uliu mare de tot, care a vrut să prindă un pui de iepure. Dar se vede că iepurașul a fost un șoldan și s-a ascuns în tufă. Acolo tâlharul n-are ce-i face, se încurcă cu aripile și nu mai poate zbura.

Bine că a scăpat săracul! Fănică nu înțelese în grabă ce-i spunea tatăl său. Era încă înfricoșat de săgetarea păsării negre prin văzduh.

— Bine că a scăpat iepurele, zise el într-un târziu, scârbit parcă de toată întâmplarea.

— Uneori scapă, alteori nu; asta merge după istețime și iuțime. Copilul simți o amărăciune în suflet, care îi risipi pe-o vreme bucuria ce-l copleșise aici, în tăietură. Să vrea să omoare un iepuraș? Ce pasăre blestemată?

— Am isprăvit de încărcat, Fănică. Haida să mănâncăm, că-i ojina, și să plecăm, să nu ne apuce noaptea pe drum. Către casă nu-i fu frică copilului în carul încărcat cu lemne. Era și tatăl său în car, lângă el.

Fănică tăcea mereu. Omul începu să fredoneze o doină. Copilul asculta, dar nu-l auzea. Gândul lui se înfunda mereu în lucruri neînțelese parcă, în aerul acela străin din pădure, într-o lume nouă.

CULESUL PORUMBULUI.

Primăvara fusese secetoasă până după Sângeorgiu, arăturile grele, cu bruși mari și tari, așa că plugari nici nu cutezară să arunce grăunțele de porumb sub brazdă. De ce ar fi semănat? Să hrănească norii de ciori care se lăsau când ici, când colo, peste arături? De unde se vor fi adunat atâtea ciori de cele mari, cu aripile sure, tivite cu negru?

Încercaseră o vreme cu grăpile de fier să spargă bruși, dar colți săreau de pe un bruș pe altul și nu-i puteau zdrobi.

Plugari erau tăcuți, încruntați: își schilăviseră vitele cu aratul în cremene și cu zadarnice încercări de grăpat. Priveau zadarnic cerul senin și se scârbiră de vânturile mari și reci care băteau necurmat de la miazănoapte de vreo trei săptămâni. Multe locuri rămăseseră nearate.

Anul ăsta am pus-o de mămăligă!

ofta câte unul.

De! Au mai fost primăveri secetoase.

Ca asta n-am mai apucat, și-s om bătrân.

De-acum pentru porumb e târziu. La Sângeorgiu trebiue să se afle sămânța în pământ, și nu într-unul uscat cum sunt arăturile noastre de azi. Eu mă gândesc ce să seamăn în locul porumbului.

Ce să semeni? Eu tot porumb voi semăna, altfel ce mănâncăm la iarnă?

Tot nu vei mânca la iarnă mămăligă, chiar dacă ar ploua mâine!

Să fie numai ploaie destulă, să-i umble vreme potrivită și să fie o toamnă lungă! Să vezi ce cucuruze se vor face. Când se vor muia de ploaie arăturile din i e s t a n și se vor fărâmița bruși de atâtea vânturi, să vezi ce țărână se va face! De-a dragul să sameni!

Așa și întralte chipuri vorbeau plugari din sat și chiar cei cărora le pierise nădejdea să mai samene porumb așteptau ca pe ace să plouă. Ce ar putea face un an fără mămăligă?

La Sângeorgiu se împliniseră cu strășnicie toate riturile străvechi pentru ploaie: nu rămăsese fată mare, dar nici fetișcană, pe care feciorii să nu toarne găleți de apă din fântânile satului și nu rămaseră copile și băieți neurzicați, ei între ei. Toți aveau mâinile pline de bășici.

Totuși nu plouă până la trei săptămâni după Sângeorgiu. Atunci, într-o noapte, se descuie cerul. O săptămână a plouat mereu: când a mâzguit, când a ciuruit, când s-a descărcat în picuri mari și tari ca grindina.

Oameni umblau cu capul gol: las’ să-i plouă, să le fie și lor și arăturilor și pășunilor!

Căci și pășunile abia de-acum se vor înfiripa, să pască vitele mari. Se muiară și se risipiră bruși de colți greblelor de fier peste grăunțele semănate acum. După ploaie urmară călduri de mai, și iarăși ploi, a umblat tot vreme potrivită, așa că în secere oameni se treziră că isprăviseră cu prășitul de-al doilea ca și într-alți ani. Porumbul era înalt până la piept, cu fire puternice, cu frunze negre și grase.

Iată, ne arată să nu mai cârtim, ziceau cei care deznădăjduiseră în primăvară.

V-ați făcut păcate degeaba, răspundeau cei care rămăseseră tari în credință. Niciodată omul nu știe ce-l așteaptă.

De-acum numai de-ar fi o toamnă lungă! Oricât de frumos, porumbul e în întârziere cu patru-cinci săptămâni. Să aibă vreme să se coacă!

La mijlocul lui septembrie a brumat ușor, iar pe munți s-a pus un strat subțire de zăpadă. Dar atâta a fost toată primejdia.

După o săptămână, vremea s-a încălzit și s-a pus o toamnă cu seninătăți statornice, care a ținut până la sfârșitul lui octombrie, ba a mai trecut cu un picior și în noiembrie, până pe la jumătatea luni.

Ce porumb s-a făcut? Pădure! Câte doi și trei tulei pe-un fir, cât le râdea oamenilor inima.

În aceeași zi a intrat satul întreg la cules, la începutul lui noiembrie. Diminețile erau răcoroase, dar îndată ce se ridica soarele, o căldură bună începea să joace în valuri fine deasupra lanurilor de porumb. Frunzele uscate foșneau încet la adierea boarei și o mireasmă îmbătătoare se risipea în aer. Era coaptă și cânepa de sământă, semănată printre porumb, iar pe miezuini crescuse deasă și înaltă, cât nu-i ajungeai cu mâna la măciuli le grele, pline de sământă. Mireasma ei tăia pe a porumbului, o aromă tare și amețitoare.

Plugari își lungeau carele cu inima cea lungă și le înălțau laturile cu scânduri, să încapă cât mai mult porumb.

Se culegea cu foi cu tot și îl dezghiocau numai acasă, în șuri, să nu piardă bunătatea de nutreț.

În toate lanurile se auzea cum rup tulei și-i aruncă în grămezi. Se ridica în văzduh larma vorbelor, a glasurilor, părând o neîntreruptă fierbere. Din când în când se ițea în larma asta câte-un chicotit de fată pe care câte-un fecior o atingea, ca din nebăgare de seamă, cu un știulete.

Cântece nu se auzeau, ci numai foșnetul mereu al frunzelor uscate printre care treceau culegători.

Carele cu vitele desjugate erau la marginea delnițelor și vitele mestecau, cu grumaji vineți, întinși, jipi de pe care se culeseseră tulei, tot mișcându-și coarnele albe. Uneori aflau și câte-un știulete, uitat ca din întâmplare pe fire, și rumegătoarele îl mâncau cu plăcere, căzându-le, din când în când, câte-un bob din marginea gurilor late.

*

Nu era car care să nu fi adus copi și copilițe din sat. Cei mai mărișori ajutau o vreme la cules, dar tulei se rupeau greu și curând îi dureau mâinile. Cei mai mici își încercau în zadar puterile. Așa că cei mai mulți se pierdeau prin delnițele lor, tot scobind frunzele de mătase ale știuleților, să afle vreunul roșu sau pestriț. Și când aflau, chiuiau de bucurie și se adunau doitrei să-l rupă cu puteri unite și-apoi îl dezghiocau cu înfrigurare, mirându-se mereu de frumusețea lui.

Alți căutau bețe uscate de cânepă de sămânță și le rupeau, adunându-le în mănunchi, apoi alergau cu ele la un luminiș să desfacă cânepa, să-și împletească biciul.

După culesul cânepii de vară, acum era cel din urmă prilej din an să-și facă biciul, căci pe cele făcute atunci le prăpădise de mult. Bețe de codârște își luaseră de acasă, încrustate gata la capătul unde să prindă biciul.

Cei cuprinși cu munca asta își uitau în grabă de culesul porumbului. Împleteau cu hărnicie; mergea unul de la altul să vadă cum împletește, cum își face biciul, să nu rămână unul în urma celuilalt, cu biciul mai scurt, mai subțire, sau cu mai puține sfori.

Și nu peste mult începeau să pocnească răsunător, și de ici și de colo, mândri de ceea ce au făcut.

Uni mai mărișori trebuiau să facă bice și pentru frați mai mici. Copilele erau mulțumite dacă puteau strânge în brațe un știulete roș sau pestriț.

Uneori copi i mai mari se făceau nevăzuți prin porumbiști și se întorceau târziu de tot cu câțiva știuleți cu frunze verzi în brațe. Ei se jurau că-s încă în lapte, dar unghia abia le intra în boabe.

Puteau căuta porumb de fiert nu numai în delnițele lor, ci și la străini, nu se supăra nimeni. Într-alți ani aflau încă mulți știuleți, în lapte, dar anul ăsta erau tare greu de aflat, așa că era mare biruință pentru cei ce găseau.

Friptul, acum îndată, era tot așa de greu, căci nu era urmă de lemn sau de găteje, și focul îl făceau numai cu jipi care nu țin jarul, iar porumbul mai

mult se afuma decât se frigea.
Dar ce bun și aromat era, Doamne!
Trebuiau să le dea numaidecât și celor mici, care izvorau din toate părțile de prin delnițe, chemați de aromă, și făceau roată în jurul tuturor focurilor unde se frigea porumb. Puțin era, dar cum să nu le dea, când cei mici nu-și mai luau ochi de la știuleți din foc, tot mutându-se de pe un picior pe altul?

*

Carele se încărcau mereu după cât de mulți și harnici erau culegători. Unele porneau spre sat, scârțâind de povară, altele veneau goale din sat. Nu lăsau porumb cules în delniță peste noapte. Jitari mai păzeau încă, dar oameni știau că acum paza cea mai bună era la ei în șură.
În toate carele se încărcau deasupra pănuși de cânepă de sământă, și cuibărit între ele era câte un copil căruia i se vedea numai fruntea și pălărioara. Până acasă, mireasma tare a cânepi îl amețea, dar copi lor le plăcea mirosul ăsta sălbatic, care aducea cu cel al urzicilor. Sămânța măciuli lor nu o foloseau numai la semănatul de primăvară a cânepi de lucru, ci și pentru ulei, iar cu cotoarele înalte și groase ardeau cuptoarele de pâine.

*

E bine când se fac bucate din belșug și când este sănătate. Dar dacă nu-i sănătate, toată lumea asta nu mai plătește o ceapă degerată.
Așa se gândea Dumitru Marcului care culegea în delnița lui alăturea de nevastă și de doi copilandri. Culegea tăcut și cu un fel de scârbă. Îl tăia mereu prin măruntaie și uneori se oprea din lucru, se făcea cârlig și abia mai răsufla. Când se apuca iar de cules, fruntea-i era îmbrobonată de sudoare.
De câte ori se-ncârliga, și nevasta și băieți se opreau pe-o clipă din lucru, cu răsuflarea oprită. Cunoșteau după semne când îi venea rău de tot și când scăpa mai ușor. Acum, la cules, nu stătea mult ghemuit la pământ, dar îi venea prea des.
— Te-am rugat să rămâi acasă, Dumitre, și eu și copi i. Rău ai făcut că nu ne-ai ascultat, îi zise într-un rând nevasta.
— Singuri nu ați fi isprăvit delnița asta, răspunse el în silă, simțindu-și gura amară ca fierea.
— Dacă nu isprăveam azi, am fi isprăvit mâine. Ce-i întrasta? Nu-i nici o grabă așa de mare. Vremea e bună.
— Dar poate să se strice, și mai avem de cules în două delnițe. Ar fi păcat să ducem acasă, udat de ploi, un porumb frumos cum e în iest an.

— Nu se mai strică ea vremea în săptămâna asta. Să ști că mâine nu te mai lăsăm cu nici un preț să vi. Vei rămâne în pat să ți se așeze durerea. Dumitru făcu o mișcare cu mâna, ca și când ar fi zis: „Cât despre asta, pace bună!”

Lucrau tuspatru în tăcere grea. Crâșnea fiecare știulete rupt de pe fir, și larma asta lui Dumitru îi făcea rău. Era bolnav de mulți ani, din an în an tot mai greu. Azi îi venea neputința neobișnuit de des.

— Nu mai culege, Dumitre. Uite, ți-am adus țundra. Întinde-te pe ea și las’ că isprăvim noi.

— De întins mă voi întinde eu pentru totdeauna, nu peste mult, n-avea frică.

— Nu mai culege, tată, ziseră băieți cu inima rece. Isprăvim noi și fără dumneata.

— Măi copi, vedeți-vă de lucru și dați-mi mie pace. Las’să mai culeg și eu încă o dată, pe urmă tot voi veți culege.

Dup-o vreme se încârligă iar și se lăsă la pământ. Nu-l ținu mult nici acum, dar până pe la ojină îi veni răul încă de vreo cinci ori. Și iar se apucă de cules, transpirat acum nu numai pe frunte, ci pe întreg trupul.

Când se zgârci și se lăsă a șasea oară la pământ, nu mai stătu ghem, ci se întinse căzând pe spate, izbi de câteva ori din picioare, din brațe, apoi se cutremură scurt și se liniști, până nu apucă nevasta și copi i să ajungă lângă el.

Safta, nevasta, se lăsă în genunchi, îi ascultă răsuflarea, cum făcuse adeseori în anii din urmă, dar acum nu mai simți nimic.

— Doamne sfinte și n-avem o lumânare!

Petre, Ioane, dați fuga în vecini, poate are cineva o lumânare! Băieți, buimaci de spaimă, începură să alerge prin porumbiști, unul la dreapta, altul la stânga. Dar cine să vină cu lumânarea la culesul porumbului?

N-avea nici un culegător de gând să înnopteze aici.

Ci nici nu mai era nevoie de lumânare!

trupul lui Dumitru începuse să se răcească și să se înțepenească. Safta-și aduse aminte că dacă nu-i închizi din vreme pleoapele mortului, rămâne cu ochii deschiși.

I le închise, apoi își puse frânte mâinile în poală și rămase mută. Se aștepta ea de mult la moartea bărbatului, dar nu așa, nu într-un lan de porumb și fără lumânare.

Durerea și nenorocirea ei că nu-l aflase moartea în pat, era mai mare ca pierderea lui.

Dacă n-a vrut s-o asculte, să fi rămas acasă!

Ea ce să facă? Ce-ar mai putea face?

Și deodată izbucni într-un plâns cu hohote, care se topi într-un bocet amar, ce se înălța în văzduh ca o alarmă a nenorociri.

Cei doi băieți nu aflară lumânare în vecini și alergară și mai departe, dar când se întoarseră cu mâna goală, erau însoțiți de vreo zece bărbați și femei.

Bărbați cu capul gol își dădură iertăciunile, privind țintă la mort, femeile se alăturară la bocetul Saftei, iar cei doi băieți erau încă tot buimaci de spaimă.

Dup-o vreme un om zise:

— Mai aveți de cules?

— Puțin de tot, poate o jumătat’ de ceas, răspunse un băiat.

— Pentru mort e mult și atât. Veniți cu toți să isprăvim repede culesul și să încărcăm carul.

Unde vi-s vacile?

Acol’ lângă car.

Prinde-le la jug și adu carul aici.

Și bărbați și femeile care au venit s-au apucat de cules, în vreme ce Safta se bocea nemaiauzind nimic, iar unul din băieți stătea lângă mort cu capul gol, cu mâinile fără putere de-a lungul trupului.

Până isprăviră de cules și încărcară carul, înțepeni bine și trupul lui Dumitru și-l urcară deasupra porumbului, între pănușile de cânepă mirositoare.

Se urcă lângă mort și unul din băieți, iar celălalt cu mamăsa mergea alăturea de vaci cu capul în piept.

Safta se mai boci până ieșiră din delniță în drum, apoi amuți de tot.

Între culegători vestea se lăți repede, de la vecin la vecin, așa că până seara toți știau că a murit, în mălăiștea lui, Dumitru Marcului, culegând la porumb.

Oameni nu se prea mirară, îl știau bolnav greu de tot, dar peste bucuria și lumina culesului li se așternu tuturor un nor pe suflet.

Și larma omenească încetă să se mai ridice deasupra lanurilor, numai fâșâitul frunzelor uscate creștea mereu, cu cât se apropia înserarea.

Și din când în când se mai auzeau pocnete din bici. Copi i le încercau să nu-i dea de rușine deseară, din carele încărcate cu porumb, în drum spre

casă.

Și numai semnalele acestea scurte și seci păreau că mai răspândesc viață și veselie deasupra lanurilor de porumb, prin care fâșâia vântul în frunzele uscate.

PRESURA.

Pădurea stăpânește cât vezi cu ochi pe coastele de către răsărit. Se revarsă până jos în lunci; când bat vânturi mari se tălăzuiește ca o mare cu valuri sure, până în zări departe, până în pădurile satelor vecine. Și de vânturi are parte cum a crescut pe înălțimi mari și nici o măgură, nici un piept înalt de deal nu se ridică să-i țină de adăpost din nici o parte.

Așa că pădurea rareori e liniștită pe toată întinderea ei. Când e așa, are de departe o culoare întunecată, metalică, ca de fier, rar se află în ea alt copac afară de stejari bătrâni, cu frunza pieloasă și aspră. În apropierea ei te amețește o mireasmă tare, ca o respirare rece de verdeață.

Îl amețește pe cine nu-i obișnuit, dar Petrică nici n-o mai simte. Din primăvară e tot cu nasul în respirarea aceea de verdeață, de suc, de mâzgă, de sevă tânără, pentru că e tot la marginea păduri pe o costișă plină de spini, cu oițele lui: patru sterpe, zece noateni și un berbec. Aici e pășunea până la toamnă.

Costișa cu spini e mare, pășunea e mereu bună. Când se mai pune secetă, spini tot au lujeri; totuși mai grasă e iarba chiar pe marginea păduri, pe unde pasc mai rar, numai spre seară, când vrea Petrică să le sature bine.

Printre spini crește iarbă măruntă și deasă ca peria, retezată mereu de boturile lunguiețe ale oițelor care nu ostenesc în veac. Numai când se pune căldură mare turmulițe se adună grămadă, oile cu capetele vârâte una într-alta suflă des și nu și-ar ridica capul din înghesuiala în care și l-au plecat, nici să dea lupul între ele. Când vrea să le urnească din loc, Petrică le împinge proptindu-se de lâna lor, dă cu bâta și de obicei nu reușește să fugă decât una după alta, puțin mai înainte, și iar se fac ghem.

Dar acum încă n-au coborât din cer căldurile. E numai luna lui mai și Petrică trebuia să aibă grijă. Noateni sunt neastâmpărați și mereu ar vrea să scape în pădure la lujeri tineri. Copilul e mereu cu ochi în patru să nu treacă vreunul în pădure, de când l-a speriat odată rău de tot pădurarul.

L-a aflat trântit pe spate la marginea păduri, cu ochii în albastrul cerului și turma întreagă în tufișuri.

A vrut să ia berbecele să-l ducă în sat, să-l închidă în curtea primăriei, până vor plăti părinți gloaba pentru paguba din pădure. A și prins berbecele și cu o sfoară ce avea la el l-a legat de coarne. Dar berbecele nu voia să meargă nici înaintea lui, nici după el, ci se trăgea mereu înapoi. Se smuci până rupse sfoara aceea și fugi între oi.

Petrică încremeni când văzu ce vrea să facă pădurarul. Nu putu plânge, numai când îl văzu pe berbece slobod.

— Haida, măi Petrică, și ajută-mi să-l mai prind o dată, îi porunci pădurarul apropiindu-se.

Dar copilul nu se mișca din loc și începu să plângă și mai tare.

— Nu vrei să-mi ajuți? Nici o vorbă, nici un semn.

— Nu-i nimic! Vi tu deseară cu oile acasă, și ți-l iau eu din curte. Trăbă să plătiți gloaba.

În ziua aceea Petrică n-a mai fost bun de nimica, iar seara îl pătrunse o spaimă rece, care în răstimpuri făcea să-i dârdâie dinți.

Dar nu a venit nici un pădurar după berbece. Nici seara, nici dimineața, nici seara următoare. Abia după o săptămână se liniști, încredințat că n-o să-i mai ducă berbecele.

Bine că n-a spus acasă nimic.

Încă în ziua nenorocirii dezlegă sfoara din coarnele berbecelui; la câteva zile găsi prin spini și capătul celalt. Acum se încredințase: nu era o sfoară nici groasă, nici tare, și pădurarul de bună seamă a glumit numai, n-a voit să-i ia zălog berbecele. O ață ca asta, cum să nu o rupă berbecele lor, care trăgea și pe un om mare după el! Și apoi i l-ar fi putut lua mai ușor din curte, dacă chiar ar fi voit.

Dar ce mai știi? Poate a uitat. Mai bine să grijească să nu-i mai intre oile în pădure. Că badea Nicodim, pădurarul pe care-l cunoștea din sat, se ivea la marginea păduri când nici nu visai.

Oile lui aveau ce paște pe costișă, nu aveau nici o lipsă de pădure; acum primăvara și spini erau plini de lujeri fragezi, parcă mai cruzi ca cei din pădure, și oițele lui puteau paște ce le plăcea: când iarbă, când lujeri.

Paza o făcea tot de către pădure, nu numai să oprească oile să intre, ci și pentru o presură care-și avea cuibul peaici.

Nu-i vorbă, cântau ele multe presuri în spini costișei, dar cea care avea cuibul aici, într-un spin mărișor și des, le întrecea pe toate.

Și nu era nici sperioasă ca altele: la câțiva pași de el cânta să se prăpădească. Petrică se lăsa încet pe iarbă între spini și o asculta. Nu se putea mira destul cum poate cânta așa de frumos, așa de mărunt, cum poate fi un ciripit așa de curgător și melodios, proaspăt și tânăr mereu. Uneori îi părea că undeva în văzduh picură un izvoraș, nu stropi mici de apă, ci mărgeluțe mărunte de tot, abia să le poți vedea.

De jos, de pe țelina dintre spini, vedea uneori păsărica întreagă deasupra cuibului, alteori nu-i zărea decât capul și ciocul. Cum risipea în aer mărgeluțele cântecului ei?

Părea încremenită acolo pe spine, mică, pestriță, cu un cioc numai cât o jucărie.

Mai ales după-amiezile, când începea să se răcorească și să crească umbrele spinilor, presura lui cânta cu foc. Cântau și alte presuri în spinii costișei, dar ca asta nici una.

De la o vreme găsi în cuib un oușor pestriț, cât un bob, apoi altul și altul până la patru. Nu le atingea, nu se apropia prea tare de cuib și niciodată când presura era prin apropiere.

Se mulțumea să le vadă și să se însuflețească. I se aprindeau obrăjori de plăcere.

Ce minunăți gingașe mai sunt în lumea asta! Oare presura știe cât îi sunt de frumoase ouăle? De bună seamă știe, că-i tot în preajma lor și le păzește.

Într-o zi, apropiindu-se de cuib, văzu în el patru pui, urâți foc, în piele roșie ca opărită, cu capetele prea mari, cu ciocurile tivite cu zăbale galbene.

Se depărtă repede, scârbit. Din ouă așa de frumoase să iasă așa urâțeni! Păi pui de găină ies din găoace îmbrăcați gata în pufușorul lor auriu. Pentru ce nu-s așa și pui presurii?

Valeu! Și cum se îmbulzesc toți cu ciocurile urâte deschise pe marginea cuibului, de câte ori vine presura aducând în cioc ceva de mâncare!

Pace bună! Nu-i mai trăbă să-i vadă până nu se vor îmbrăca cu pene, până când nu vor crește mărișori. Mici sunt prea urâți și Petrică, să-l tai, și nu poate suferi ce-i urât.

Apoi nici presura nu mai cântă acum decât rareori. Cântă altele, va asculta pe la alți spini.

Nu se poate stăpâni să nu treacă, totuși, în fiecare zi pe la cuibul presurii, să arunce o privire în cuib, când nu e pasărea acasă.

Uite-uite că încep să li se arate pe vârful capului și pe pielea care nu mai este acum așa de roșie niște tulee, urâte, nu-i vorbă, dar Petrică știe că astea sunt cotoarele penelor.

Se depărtează repede de cuib, sunt urâți și acum. Doamne, cât sunt de urâți!

Într-o zi auzi larmă mare de țarcă, de coțofană, dinspre cuib, și se grăbi într-acolo.

Știa că țărcile pustiesc pe pui cei neajutorați de pasăre, dacă pot pătrunde la cuibul lor.

Văzu două coțofene zburând jos de tot, în jurul cuibului. Le străluceau în soare cozile negre-verzui și aripile tivite cu negru. Făceau tărăboi mare, se tot coborau peste spine și iar se ridicau. Nu puteau pătrunde printre crengile spinoase și dese până la cuib. Puii nu se mai vedeau, se trăseseră zguliți în fundul cuibului.

Obraznicele nu fugiră nici când se apropie Petrică de spine. Poate nici nu-l văzură, așa erau de aprinse de încercarea lor și strigau în gura mare. Nu le păsă nici că pasărea sosi și începu să zboare pe deasupra spinului.

Copilul căută un bruș și, după ce zvârli în ele, sări și cu bâta și abia le alungă.

Presura coborî numaidecât pe marginea cuibului și cele patru ciocuri se iviră, încă tot tivite cu galben. Nu mai erau așa de golași.

Totuși erau urâți. Petrică se grăbi de la cuib.

Părea că i-i ciudă de ce nu a lăsat să-i mănânce țărcile, căci până la urmă tot ar fi pătruns ele până la cuib, altfel nu s-ar fi învârtit așa de mult în jurul spinului.

Dar nu se grăbi la oile care pășteau liniștite pe costișe, ci către pădure, unde se puseseră țărcile într-un stejar și se certau încă. Se vede, își zicea copilul, că una pune vina pe cealaltă, pentru că n-au putut ajunge până la cuib. Se uită întins la ele, cum tot dădeau din cozile lungi și făceau larmă mare, cârâind în cascade repezi și răsunătoare.

Frumoase păsări și ele, își zise în sinea lui Petrică, dar pentru ce mănâncă pui păsărilor, ori le sparg și le sorb ouăle? N-au ce mânca?

În vreme ce căzu pe gânduri pentru ce sunt și păsări răpitoare în lume, când e prea destul cu lupi și cu vulpile, răsări ca din pământ lângă el pădurarul.

— Iar nu ești lângă oi, măi Petrică?

Copilul tresări, privi repede împrejur, văzu turmulița lui la loc bun și se liniști.

— Oile-s acolo! și el arătă cu mâna. Da’ vezi dumneata, bădiță Nicodime, țărcile astea?

— Cum să nu le văd? Se și aud că se sfădesc urât.

— Erau gata să mănânce niște pui de presură.

— Și nu i-au mâncat?

— Nu, că le-am alungat eu cu bâta.

— Dacă-i așa, cu tine se sfădesc, nu între ele.

Cine știe ce blestemăți spun. Și nu vor să plece de aici până nu te vor spăla bine. Adică de ce te amesteci tu în treaba lor? zic ele.

— Puii sunt încă în cuib și-s golași, vai de capul lor. Le era ușor să-i mănânce până am sosit eu, dacă ar fi putut pătrunde la cuib. Dar cuibul e bine apărat de crengi spinoase.

— Apoi, da, fiecare vietate știe câte ceva să se apere. Păsările acestea mărunțele își știu așeza la adăpost cuiburile. Unele se grăbesc, e adevărat, și nu-l pun la loc bine apărat, da' presurile sunt păsări înțelepte. Da' ascultă aici, băiete: de câte ori ți-au mai intrat oile în pădure?

De-atunci niciodată, bădiță Nicodime.

Minciuna încă-i vorbă!

Nu mințesc. Mi-a fost frică atunci că-mi iei berbecele.

Dacă a rupt sfoara!

Că n-a fost sfoară, numai o ață.

— Apoi vezi, așa pățești dacă n-ai la tine tot ce-ți trebuiește. Țărcile zburară din stejar prin pădure, aruncând mereu vorbe de ocară.

— Acum cred că mă sfădesc pe mine, zise pădurarul. Mi-au mirosit pușca.

Da ce nu le-ai împușcat, bădiță Nicodime?

Nu-mi stric eu alicele pe-o pasăre.

Vrei să împuști iepure?

Păi cum!

— Da' eu n-am văzut nici unul de când sunt cu oile pe costișă.

— Unde să vezi? Doar n-or veni iepurii să pască printre oile tale, să-i împungă berbecele? Iepurii sunt acum la holdele cele mărișoare și în pădure, prin tăieturi.

— Mi-a spus un copil că mamă-sa a prins unul când a fost la plevilă.

— Apoi vezi! Pe-acolo se țin; da' încă-i oprit vânatul, până colo, la toamnă.

— Dacă-i oprit, de ce umbli cu pușca?

— Păi nu mai sunt alte gadine prin pădure? Da' lupul? Da' vulpea?

— Nici lup, nici vulpe n-am văzut!

— Păi astea nu-s gadine să iasă la luminiș. Mai ales aici pe costișă, unde ești tu cu o bâtă zdravănă de corn și unde e berbecele cel împungaciu. Așa-i că împunge?

— Pe mine nu!

— Ba pe mine când l-am legat de coarne m-a izbit de câteva ori cu capul. Da' acum vezi că ți-ai și uitat de oi. Eu nu le mai văd. Nu le vedea nici Petrică.

— Vezi cum le grijești tu? Vor fi intrat în holda Bologoaei! Așa le scapi și prin pădure. Dar de te mai prind o dată, te-ai curățat de berbece, să ști!

Cuvintele din urmă le auzi Petrică alergând. Acolo trebuiau să fie oile, de bună seamă, unde a zis pădurarul. Le-a mai scos el de câteva ori din holda Bologoaei.

Până s-a înapoiat cu ele pe costișă, pădurarul se mistuise în întunericul de sub boltiturile stejarilor celor bătrâni.

Înspre seară, pe răcoare, presura cânta de mama focului în vârful spinului, deasupra cuibului. Lui Petrică i se păru că niciodată n-au tremurat mai armonios și mai repede mărgelușele glasului ei.

Copilul se lăsă într-o rână, cu capul rezemat în palmă, cu bâta lângă el, și ascultă.

Era, îi părea lui, o căldură nouă, un avânt, un fel de îndrăzneală mai mare în piuitul ei.

Se bucura de bună seamă că i-au scăpat toți puii, care acum nu-și mai iveau ciocurile tivite cu galben pe marginea cuibului, căscându-le, ci dormeau claie peste grămadă în cuibul lor, unde era cald și bine. Și în curând păsărica-i va acoperi și cu aripile ei, să nu le fie frig peste noapte.

Presura, cântând, îl vedea pe copil, dar nu se speria de el. Pentru ce s-ar speria? El nu i-a făcut nici un rău, nu a zburătorit-o niciodată.

Și la gândul că azi i-a fost de folos presurii, simți o undă trecătoare de căldură la inimă și se lumină la față.

Numai de-ar crește mai în grabă penele puișorilor, să nu mai fie așa de urâți! Nici nu vrea să-i mai vadă până atunci!

Dar când, după o săptămână, trecu iar pe la cuib, cuibul era gol. Zburaseră pui cu presura. Și spre seară, când presurile începură să cânte, trei chiar, de pe spinul cu cuibul, nu mai cunoscu care-s pui și care-i presura.

STRĂJERUL.

De vreo trei nopți Niculiță doarme tare neliniștit, adică mai mult nu doarme. Se învârte de pe o parte pe alta, stă o vreme întins pe spate, dă țolica la o parte că-i prea cald, apoi iar se întoarce și se acoperă: parcă îl ia cu fiori de frig. Febra nici nu-i crește, nici nu-i scade, nu-l doare nimic și el nici nu se crede bolnav.

Vede că într-un colț, sub o icoană, pâlpâie un sâmbure de lumină și știe că e candela lor, pe care mamă-sa o lasă aprinsă și peste noapte, de când el nu prea poate dormi. Știe că mamăsa se scoală de multe ori și vine lângă patul lui, se pleacă peste perină și aproape totdeauna îi spune, punându-și mâna rece pe fruntea lui:

— Iar nu dormi, Niculiță? Închide ochii, cu ei deschiși cum să adormi? Simte că mamă-sa, și când e în patul ei, e tot cu gândul la el.

Uneori îi zice:

— Dumneata de ce nu dormi? Ți-e frică să nu fiu bolnav, nu-i așa? De aceea lași și candela aprinsă.

— O las să nu-ți fie frică în întuneric, că te trezești mereu. Copilul se miră:

— Frică? De ce să-mi fie frică? Doar îs în casă și cu dumneata!

— Pe întuneric ți-e urât.

— Mie nu mi-e urât. Spunea adevărul: nu-i era urât; se gândea la atâtea lucruri la care până acum nu se gândise niciodată.

Și, mai întâi, iată, liniștea asta nemaipomenită care stăpânea în împărăția nopți! Niciodată peste zi nu i-a țiuit în urechi o astfel de liniște. Se împânzise în cameră, pătrundea de-afară, parcă nu numai prin ferestre, ci și prin pereți, cobora și din pod și se strecura prin tavanul de scânduri și grinzi.

Izvora și din masă, din scaune, din lavițe, lăsând toate lucrurile moarte, goale, uscate și nefolositoare, care păreau cu totul străine, aduse nu se știe de cine și de unde și lăsate încet, abia pipăit, în cameră.

Acum nici nu i-ar veni lui Niculiță să umble printre ele, să le atingă. Prea erau străine și de neatins, de nepipăit.

Pâlpâirea candelei mișca umbre ciudate pe pereți, tot așa de multe ca toate lucrurile din cameră. Se uita la ele adeseori, mai ales când stătea pe spate în patul lui. Cu ce semănau? Dar până să se înfiripeze o formă, se și

împrăștia și se ridica altă pâlpâire de umbră. Cum se nășteau? Cine le purtau? Cine le sorbea?

Lui îi părea că le place să fluture așa, în liniștea nepătrunsă a nopți. Lor nu le era urât. Se mișcau și nu cunoșteau urâtul ce intrase parcă în scaune, în masă, în lavițe, chiar și în icoanele de pe perete, se cuibărise acolo adânc, să nu mai iasă din ele.

Ce știuse el de toate aceste înainte când dormea buștean, de cum punea capul pe perină seara, până-l trezea mamă-sa, dimineața, iarna să meargă la școală, vara cu vitele la păscut. Nu știa nimic și acum îi părea că-s lucruri de cea mai mare însemnătate să le știe.

Cum n-a știut nimic până acum, nici în câte părți fuge gândul într-o liniște așa de mare! De necrezut! Nici nu te poți ține pe urma lui și nici nu-l poți opri! Zboară într-o clipă în locurile cele mai depărtate.

Iată, acum s-a oprit la un cuib de presură într-un spin de pe costișe, unde pășteau vitele. Vede și cuibul, vede și vitele, deși nu-s nicăieri! Peste o clipă e la ei în șură și-l vede pe tatăl său făcând mestecături din paie și fân; peste alta e în carul care iese scârțâind din curte, și el șade pe sulul gros cu care se leagă snopi de grâu în carul încărcat; peste-o clipă e în școală și ascultă cum îl ceartă dascălul pe un copil care nu și-a învățat lecția.

Cum poate fugi gândul lui așa de fulgerător de la un lucru la altul, dintrun loc într-alt loc?

Cum i-ar putea fi urât, când nu e nici pe-o clipă singur în pat, ci călătorește mereu? Oare mamă-sa nu știe? Și dacă ar merge numai cu gândul în atâtea părți! Dar se duce el însuși, în pat nu mai rămâne nimeni.

— Vezi, Niculiță mamii, și dormi, că acuși se face dimineață, și abia ai închis ochii.

— Nu mi-i somn!

— Trăbă să adormi și dacă nu ți-i somn.

Numără mereu până la o sută și vei vedea că-ți vine somnul.

Pentru ce ar adormi? El nu-nțelege. Dar pentru că i-a spus mamă-sa începe să numere. Ajunge la o sută și începe din cap.

Gândul însă nu-i mai stă aici și greșește. De la patruzeci parcă a trecut la optzeci. Și, dac-a trecut, nu-i tot atât? Nu-i, că ajunge prea iute la sută. Când începe a treia oară, nu mai ajunge nici la treizeci. Se trezește cu gândul la niște ghicitori, învățate din cartea de citire: Câmpu-i alb, oile-s negre, Cin’le vede nu le crede, Cin’le paște Le cunoaște.

Păi da, scrierea și citirea! Asta a învățat-o și pe mamă-sa, nu-i nu știu ce! Nici asta: De la noi la munte Tot zale mărunte!

Furnicile prin iarbă. Mai mult îi place alta: Am o casă cu două rânduri: Sus stau câinii, Jos stăpânii!

N-a putut-o ghici mamă-sa, în ruptul capului, că-i bordeiul țigănesc, săpat în pământ, pe acoperișul de paie al căruia dorm câini: dintr-o săritură-s acolo.

Își aduce aminte de îndemnul mamă-si și iar începe să numere până la o sută. O dată, de două ori. A treia oară i se pare că s-a oprit la jumătate.

Își dă seama c-a adormit oleacă. S-a trezit de trâmbițatul cocoșului. Oare a câta oară a cântat? Mai înainte știa că cocoșul lor cânta numai când se face ziuă. De când dormea iepurește nopţile, auzise că mai de multe ori bate din aripi și cucurigă. Nici nu știa că bate și din aripi când vestește dimineața. Da' în liniștea nopți, acum aude și fâlfâitul aripilor.

Adevărat că și ziua când cântă, face așa! Dar a câta oară va fi cucurigat acum? Ieri noapte l-a auzit de trei ori, întâia oară de cum s-a înstăpânit noaptea, devreme. Mamă-sa —întrebată – i-a spus că vestește și miezul nopți și zorile.

Acum va fi cântat de miezul nopți. Dar oare de unde știe el cându-i? Cine-i spune?

De bună seamă că e miezul nopți: aude și ceasul lor în camera vecină bătând douăsprezece.

Să fie numai miezul nopți? Așa de lungi sunt nopțile? Pân-acum nici nu se culca bine și se și făcea dimineață. Da' ceasul cum e făcut să știe toată vremea? L-o fi făcut oameni meșteri, ceasornicari. Mari minunăți în cutia lui! Odată, când s-a oprit, l-a luat tatăl său din perete și i-a deschis ușița. Și-a înălțat și el capul deasupra mesei și a văzut. Câte rotițe erau acolo, maică Doamne! Meșteri mari oameni!

Ciudat îi părea lui Niculiță că peste noapte numai rar auzea ceasul bătând în camera vecină. Nu bătea și noaptea? Cum să nu, ceasul nu stă, numai când nu e tras sau e stricat. Cum de nu-l aude totdeauna?

Copilul ațipea uneori și dormea câte-o postată, dar când se trezea nu-și dădea seama că a ațipit. Cum să bage de seamă, când gândul lui era și acum neastâmpărat?

Poate urmărea încă un vis, și o vreme visa treaz? Uneori înțelegea că continuă un vis, alteori nu. Păi, cum ar fi adevărat că el cade de pe acoperișul șuri lor și plutește prin aer ca pe aripi mari, ajunge pe pământ și

nu se lovește? Ori că vaca lor Mândreana a avut doi viței, unul bourean și al doilea un pui de bivol? Ce comedie?

Cum să fie drept? A visat de bună seamă!

De miezul nopți a cântat cocoșul, că iată liniștea crește parcă și lucrurile din casă sunt și mai pusti că pân-acum și le cotropește urâtul de tot. Dac-ar putea căsca și ele, se gândea Niculiță, ar căsca să le trosnească fălcile! Noaptea e tot mai grea.

A răzbit-o și pe mamă-sa. O aude cum respiră de regulat și de adânc. Până acum n-a auzit-o. În camera asta dorm numai ei amândoi. Așa a poruncit doctorul. Pentru ce?

Nu știe.

Dar lui Niculiță îi place mai mult așa. Când dormeau mai mulți într-o odaie și nu adormea în grabă, nu-i plăcea sforăitul bunică-sa.

Mamă-sa dormea lin. Poate nici nu ațipise decât acum, după miezul nopți. Și, dacă n-ar fi liniștea așa de mare, nici n-ar auzi-o.

Dar liniștea-i așa de mare, așa de grea, atât de adâncă acum, încât îi bate în urechi.

Sau îi bate un ciocănel foarte ușor? Poate nu era decât zvâcnirea arterelor. Dar Niculiță nu simțea, ci auzea.

Noaptea părea că a crescut din cer până-n pământ și s-a pus pentru veșnicie.

Cum stătea întins, nemișcat pe spate de multă vreme, Niculiță auzi deodată, spintecând liniștea și întunericul, un țipăt mare, ca de om ori ca de fiară? Ca de pasăre ori ca de furtună? Parcă de furtună era. Îl auzi și-a doua, și-a treia oară, înspăimântat, cu răsuflarea oprită.

După strigătul acela, liniștea crescu și mai tare. În vis ori treaz, lui Niculiță îi păru că numai noaptea putea să țipe așa, înnebunită, să nu se cufunde undeva în hău. Strigătul a trebuit să se audă peste tot satul și chiar în lumea toată.

Și-a tras țolica și s-a acoperit și pe cap.

Dacă va începe iar să strige? Dar n-a mai strigat! Ci, după o vreme simte că cineva-i ridică ușor țolica de pe cap. El se ghemui tot: poate-i noaptea, cea care a strigat mai înainte! Era treaz? Visa?

— De ce te-ai acoperit și pe cap, Niculiță maichi? Iată, ești tot o apă! Aduse un ștergar și începu să-l șteargă.

Mi-a fost frică! zise copilul cu mare silă.

Frică! ziceai că nu ți-e frică.

Da, a strigat așa de tare noaptea, și mi-a fost frică.

Cine a strigat? Nedumerit, mai mult cu îndoială, mai treaz acum, zise: Noaptea.

— Noaptea! râse mamă-sa, dar dându-și repede seama de febra copilului, continuă îngrijorată: cum să strige noaptea? Ea nu-i om ca noi. A strigat prăpăditul cela de Nichifor, străjerul satului. L-ai auzit și tu?

Strigă de trei ori pe noapte și răcnește de parcă vrea să verse tot ce are în el. El a strigat!

— L-ai auzit și dumneata?

— Auzit, cum să nu! Înainte cu câteva minute a vestit că-i liniște și pace în sat. Ar trebui să strige numai când se iscă vreun foc, ori dacă dau tătari – doamne ferește – dar n-ai ce-i face! Zice că de-aceea îl plătește satul, să vestească liniște și pace, să poată dormi oameni fără griji.

Nichifor! Nene Nichifor! D-apoi îl cunoaște și el!

— Omulețul ăla cărunt, mereu cu pipa-n gură?

— Ăla, da! El e străjerul satului. În slujba asta nu intră omul harnic, care trăbă să se odihnească noaptea, ci unul ca el, un taie câinilor frunză.

Niculiță se gândi: cum poate un om așa de puțintel ca nenea Nichifor să dea un strigăt așa de mare?

Nu l-ai mai auzit pân-acum?

Nu!

Se vede că ai dormit. Da' eu îl aud și din somn.

El a fost adică?

Păi cine?

Nenea Nichifor stă de multe ori de vorbă cu noi, cu copi de școală. Ști dumneata că lângă școală este o crâșmă și dumnealui tot pe-acolo se-nvârtește.

Da, că nu-i place să lucreze, da' rachiu ar bea pe toată minuta.

Nouă ne spune povești. Știe multe, scurte, lungi, și în versuri și fără versuri.

Va ști, că de altceva nu e bun. Acum vezi și dormi și nu te mai înfrica de prosti!

Cum să zbiere noaptea? Doar nu-i om! Strigă prăpăditul ăsta de Nichifor: până dimineața mai răcnește o dată peste sat.

Frică? Păi, dacă-i nenea Nichifor, cum să-i mai fie frică? Când îl va întâlni pe la crâșma de lângă școală îl va întreba el cum poate striga așa de tare? Și nu numai tare, și cu un fel de huiet care te îngheață.

Nenea Nichifor! Mereu se adună grupuri de școlari în jurul lui și-l ascultă câte spune.

Știe multe. Oare de ce nu le va fi spus niciodată că el e străjerul satului și strigă noaptea că-i pace și liniște? Îl va întreba el!

Mamă-sa s-a dus de la patul lui, dar nu-i mai aude respirarea. Se vede că n-a adormit încă.

Nenea Nichifor! Vai, bată-l pustia de bătrân! adică el a strigat. A învățat de la el și versuri frumoase, cu haiduci, dar și unele de scârbă! Oare de ce-i vin în minte unele din acele urâte?

Saie-ți ochii tăi, nănaș, Cu cine mă cununași, Cu propteaua gardului Cu urâta satului! Seara când se suie-n pat Parcă-i ursu'mpiedicat.

Dimineața când se scoală Parcă-i piatra de la moară.

Iată și de astea le spunea nenea Nichifor, versuri care nu se găsesc în cărți. Și altele, încă și mai urâte! îi veniră în gând și nu le mai putu opri și pe-acestea – tot urâte – despre unul Toma, o batjocură mare: Toma Roma – Cap —cumu-i al calului – Stă la poala dealului, Cu gura Cât șura! Cu dinți Sfredeliți. Cu buzele Ca lipitorile Are – nătărău – Urechi de căpău. Cu ochii Ca blidele! Cu mâinile Ca fusele! Cu picioarele Ca râșchitoarele! La poale de deal Culege podbeal Să-și facă O zeamă acră De tusă să-i treacă! Dară Toma ce-și vedea! Doi bondari se boncănea Două muște se sfădea Și Toma le despărțea.

Auzi tu, o prostie ca asta! Și cum i-a venit chiar ea în minte? I-a venit și iată că-i place și-i vine să râdă. Dar nu râde, numai cu fața și cu ochi. Apoi pleoapele cad.

Mamă-sa s-a aplecat asupra lui și i-a văzut zâmbetul. Parcă i s-a luat o piatră de moară de pe inimă. Poate nu va fi ce-a spus doctorul? Poate se face mai iute sănătos!

Iată-l că a adormit și doarme liniștit!

Bată-l pustia să-l bată de străjer! Să-i sperie el copilul în miez de noapte! Și cine l-a pus să se oprească așa de-aproape de casa lor! Doar trebuia să strige din capul uliței!

Numai să-l întâlnească, îi va spune ea buchile!

CIORILE.

De trei zile văzduhul se întunecase tot mai tare. Întâi se părea că s-a înălțat o ceață răsfirată peste bolta senină, apoi negura aceea alburie s-a tot îndesat, s-a tot întunecat, ca un greu și uniform văl plumburiu.

Sub el lumea întreagă era sură: dealurile, pădurile, luncile, aerul. Pomi din grădini, arborii înălțau brațe negre, neclintite în liniștea apăsătoare, ca într-o așteptare încordată. Frunzele se scuturaseră de mult.

Pământul era înghețat tun și frigul pișca.

Fusese și mai rece înainte de a se înnora, dar acum, de trei zile, se mai muiase: în aer se simțea un fel de umezeală, un fel de aromă mai rece ca cea de ploaie.

De trei zile se învăluiau prin văzduh pâlcuri mari de ciori, izvorând nu se știe de unde, zburând înghesuite, cât parcă li se atingeau aripile, vâjâind domol în aer și lăsându-se pe ramurile negre ale pomilor din grădini. Crengile se aplecau și se legănau sub povara lor: în câte un pâlc erau cu zecile.

— Cra-cra! Cra-cra! Cra-cra!

Cele care vesteau astfel că au sosit lungeau grumaji și se închinau din cap.

— Cra-cra! Cra-cra!

Dar numai puține dădeau glas, pesemne ele erau crainici. Celelalte se legănau pe crengile care nu și-au aflat încă echilibrul, când adeseori după una se ridicau în grabă toate în văzduh, rotindu-se, trecând pe deasupra grădinilor, întâlnindu-se în văzduh cu alte pâlcuri, cu care nu se amestecau și întorcându-se, uneori, să se așeze pe același arbore de pe care s-au ridicat, alteori poposind pe alți pomi sau arbori, în alte grădini.

— Cra-cra! Cra-cra! Cra-cra! Sunt ciori de cele mari, sure, cu aripile tivite cu negru ca și coada și capul. Văzduhul nu rămâne multă vreme gol de roiul lor: când un pâlc, când altul se ridică învârtejindu-se, parcă acolo sus o putere străină le rupea rândurile, le învăluia până se adunau și iar se coborau undeva.

Ciorile n-au cuiburi prin arbori grădinilor, nici chiar în salcâmi uriași ce străjuiesc pe marginea pârăului ce trece prin mijlocul satului. Au venit de departe, de la păduri, unde, în câteva poieni cu stejari rari, cuiburile lor fac coloni întregi.

Aici, în sat, nici nu au astâmpăr de trei zile, mereu se rotesc în cete prin aerul sur și, când se așează pe crengi, câteva din ele trăbă să-și spună vestea:

— Cra-cra! Cra-cra!

Ca și când zborurile lor ar prinde mereu ceva nou, ceva străin, și vin să vestească și oamenilor și, nefi nd încă sigure de vestea ce o dau, se ridică înfrigurate iar, să mai prindă o dată semnul, și îl spun iar și satului.

Copii, îmbrăcați în veșminte groase, cu căciuli în cap, ies în curți, își dau capul pe spate și urmăresc vârtejurile ciorilor prin văzduh, până se lasă iar, grele, pe pomi grădinilor. N-au mai văzut atâtea ciori din iarna trecută.

— Cra-cra! Cra-cra!

Cei mai mulți le cunosc. Răzlețe trec și vara prin sat, mai ales când sunt pui mici la cloște, primăvara, și de multe ori fură câte unul. Copi i strigă, chiuie, zburătăcesc cu bruși după hoațe, dar ele se duc nepăsătoare cu bulgărașul de aur în cioc.

Copi lor nu le plac ciorile și nu le suferă prin curte. Dar acum nu sunt pui mici, iar ciorile sunt multe, pâlcuri întregi, și zboară învăluindu-se, să te tot uiți la roiurile lor ciudate.

De unde vor fi venit atâtea? Și parcă-s grase și grele, cum se apleacă crengile sub povara lor. Copi i urmăresc tăcuți învăluirile de aripi pe sus, până îi pătrunde frigul.

Bărbați, femei, când ies prin curte, își aruncă și ei ochi spre cer, nu pentru a vedea zborul ciorilor. Dar ce caută ei și așteaptă nu se zăresc fluturând rar în văzduhul sur, până în seara zilei a treia de când s-au arătat ciorile: întâi fulgi de nea. Rari, mărunți, nehotărâți, mai mult se opresc decât coboară și jos pe pământ par tare firavi, ca niște scame, ca niște născuți fără de vreme.

— Uite că ninge' mamă! strigă un copil cu nasul turtit în geamul dinspre curte.

Ninge, da, doar ne-au spus ciorile că va ninge.

Ele au spus?

— Ele! N-ai auzit că de trei zile strigă mereu: cra-cra? Și nu le-ai văzut învăluindu-se în pâlcuri mari pe sus?

— Da' ele de unde au știut?

— Ele miroasă zăpada până e încă sus, în nori. În tot anul ne spun vestea. Da' acum abia începe să ningă. Va ninge însă bine peste noapte. Până dimineața va fi tot alb.

— Tot ciorile au spus?

— Nu ele, asta o știm și noi, oameni.

S-a muiat afară tare frigul și ăsta e semnul.

Și, iată, copilul vede pe geam că mamă-sa spune adevărul: cad fulgi tot mai mari, mai lânoși, și tot mai deși.

Din alte case ies copi i mai mărișori în curte. Cu capul gol, cu pălmuțele întinse să prindă fulgi. Dar nici nu-i pot vedea bine și se topesc.

După ce a început să ningă, ciorile nu se mai rotesc în văzduh, nu mai croncăie, ci stau grele pe crengile uscate – nemișcate, ca într-o adâncă meditare.

Apoi, când începu să se însereze mai tare, stolurile se ridicară în liniște de prin grădini și plecară, fără să bage cineva în seamă, către pădurile din care au venit.

Dimineața ninge încă, văzduhul e întunecat de fulgi mari și deși care se grăbesc acum, roind amestecați, până unde se vede în aer.

Copilași privesc prin geamuri, cu năsucul turtit de sticlă, cei mai mărișori au început să-și probeze săni le. Dar zăpada e prea moale încă și săniile nu lunecă, ci trec prin omăt și ronțăie pământul înghețat.

Prin curți, unde și unde, s-a coborât din văzduh câte-o cioară, și fac pete pe imaculatul zăpezi. Nu croncăne nici una, ci caută cu ciocul prin nea, mai ales în apropierea girezilor de gunoi din fața grajdurilor.

Sunt tot ciori sure, de cele mari, nu se știe dacă au venit din pâlcurile din zilele trecute, sau sunt ciori răzlețe.

Uni copi le zburătăcesc cu cioturi de lemn, alți se uită la ele cu băgare de seamă.

Nu sunt prea fricoase. Dacă una află un oscior ori altă bunătate, se saltă din aripi îndată și zboară cu câștigul în plisc.

— Săracele! își caută și ele pâinea cea de toate zilele. Iarna e grea și pentru ele, spune vreun român în fața copi lor.

— Să mănânce muguri din pădure, zice un băiat mai mărișor, care ținea o uscătură în mână, gata să arunce după cioară.

— Mănâncă ele și muguri, când nu mai au încătrău.

— Mănâncă pe pustia! Nu le-am alungat eu de câte ori, iarna trecută, de la pătulul nostru de cucuruz? Se cațără cu ghearele de lați și ciocăne știuleți la care ajung prin deschizături. Mănâncă rânduri întregi de boabe.

— Ei, și a sărăcit tată-tău dintr-asta? Nu v-a ajuns mă măligă astă iarnă?
Băiatul îl privește prostit, cu gura căscată. Nu răspunde.

— Bietele ciori, zise omul, mai culeg și ele o sămânță din brazdă, mai dezgolesc câțiva știuleți când e copt cucuruzul, și oameni le alungă cu ce le vine la mână. Pun și sperietori la marginea porumbiștilor și văruiesc tulei de pe delături să le sperie. Dar la folosul ce ni-l aduc nu se gândesc. Băiatul care nimerise în vorbă cu românul era de felul lui cam obraznic.

— Nici ouăle, nici carnea lor nu sunt bune.

Ba-s chiar spurcate, se repezi el. Ce folos aduc? Poate să zicem și noi că-s porumbi, nu sunt ciori, cum spune țiganul.

— Măi că pestriț ești în cerul guri! Află de la mine, dacă n-ai știut până acum, că și ciorile sunt păsări folositoare. Câți șoareci de câmp nu stârpesc ele și câți viermi stricăcioși? Nu-i vietate care să nu-și aibă folosul ei.

De a doua, de a treia zi, au început să umple satul ciorile cele mărunțele, negre ca tăciunele pe tot trupul, „ceucele”, cum le zic săteni. Ele dau năvală oriunde se aruncă gunoi din casă sau din coțete și fac prăpăd în semințele ce se împrăștie găinilor, dacă nu-i nimeni afară. Zadarnic cârâie cocoșul și sare după ele: nu li-e frică și sar mai repede decât el, dar tot pe boabele auri de porumb se lasă.

Ciori de cele mari vin rareori să fure de la păsările de curte. Nu-s așa de îndrăznețe ca cele mici. Pentru prinderea acestora sunt în sat feciorași care știu împleti, din păr de cal, ghilțuri.

* După o săptămână ninsoarea a încetat, cerul s-a înseninat și s-a pus un ger, că trosnesc noaptea acoperișurile de șindrilă, de se părea că praf se va alege din ele. Acum începură să vină prin sat tot mai des și mai multe și ciori de cele mari. Ele se apropiau mai cu seamă de cotețele porcilor, de troacele lor și ciuguleau tărâța sau urluiala înghețată pe margini sau pe fundul lor. Uneori urcau și pe spinarea grăsunilor ce dormeau și-i purecau de mărunței cei suri și grași. Grăsunii, și dacă se deșteptau, nu mișcau: le plăcea cum îi gâdilă în spate. Într-o zi, într-o curte se coborî o cioară de cele mari. Se vedea că zboară cu anevoie, iar în curte se văzu că-i și șchioapă.

Șontâc-șontâc se apropie de gunoi și începu să caute.

Doi băieți mai mărișori erau prin curte.

Chiar se întorseseră de la săniat.

E șchioapă, mă, zise unul.

Hai s-o prindem!

— Cum s-o prinzi, că de zburat poate zbura. Mai bine o lovesc cu o scurtătură. E aproape.

Dar când să arunce cu bucata de lemn, o copiliță, sora unuia, începu să țipe la spatele lor. Ei nu simțiră când ieșise din casă.

Ce-i, tu Aniță? o întrebă frate-său. De ce zbieri așa?

Vleau să plind cioaua. Nu da cu bâta!

Copila văzuse de mult cioara pe fereastra dinspre curte; văzuse că-i șchioapă și-și pusese în gând să o prindă. Dar îi trebuise mult curaj și pază până să iasă din casă.

Mamă-sa nu o lăsa afară pe gerul ăsta.

— Da’ cum s-o prinzi tu, Aniță? E șchioapă ea, dar poate zbura.

— O plind. Nu da! Și ea porni spre cioară.

Frate-său, de frică să nu zboare, avântă uscătura și nimeri pasărea, răsturnând-o într-o dungă. Anița începu să urle. Mamă-sa ieși din casă.

— Ce-i aici? De ce plângi, Aniță? Da’ cine focu’ ți-a deschis ușa tinzi?

Și porni după copilă.

Dar până s-o ajungă, Anița înșfăcase de coadă pasărea care era vie încă, dar făcea slabe mișcări de apărare.

— Ce-i asta? întrebă mama întorcându-se spre băiat. Îi povesri tovapășul de săniat.

Am văzut și eu cioara cea șchioapă prin curte. Da’ tu ce-ai avut cu ea s-o omori?

Uite că nu-i moartă, e numai amețită, răsuflă băiatul, văzând că pasărea se mai zvârcolea încă.

Să lovești o pasăre șchioapă! N-a fost de-ajuns nenorocirea ei? Șchioapă acum iarna! De bună seamă a șchiopat-o tot un blestemat ca tine.

Și femeia-i arse repede două palme răsunătoare.

Anița, cu cioara de coadă, încetase de plâns.

Pasărea nu sângera, nici ochii nu-i erau închiși, dar nu mai avea nici o putere. Se vede că o croise bine băiatul. Mama luă copila de mână.

— Vino, Aniță, s-o ducem în casă, să o ducem la căldură, să nu înghețe. Copila ridică spre mamă-sa ochi înlăcrimați:

Da’ nu moale, mamă? așa de tale a pălit-o Ionuț cu bâta!

Vom griji-o să nu moară!

*

Peste câteva zile cine intra în casa lor putea vedea pe laviță o lădiță cu spițe și în ea cioara cea șchioapă. Anița era mereu lângă ea și pasărea începea s-o cunoască. Ea-i dădea și grăunțe și apă.

Ionuț, fratele, înconjura cât putea lădița.

Nu-i plăcea să vadă cioara, care se înviora din zi în zi, și acuși îi va trece și umflătura de la picior.

Când se întâmpla să croncăne pe-afară o cioară, cea din colivie înălța pe-o clipă capul, apoi nu-i mai păsa.

NINGE.

Toamna a fost tare ploioasă. Bine că a fost vreme frumoasă până a ținut culesul porumbului, să poată aduce români și jipi uscați și să-i clădească în căpițe mari, răscolite parcă mereu de vânt. Pe lângă clăile de fân și girezile de paie, grămezile foioase erau totuși mici, și mireasma cu care veniseră din câmp se împrăștie repede în vreme ce a fânului se va păstra toată iarna.

Oameni erau veseli că au isprăvit culesul pe vreme bună, și acum nu le mai păsa că se puseseră ploile de toamnă: se va muia pământul și vor putea ara mai ușor. Cei mai mulți nu aveau ogoare pentru grâu și-l semănau în porumbiști.

Dar și după ce arară și semănară tot pe apucate, în zilele când vânturile mai împrăștiau nori, ploile nu mai conteniră.

Dimpotivă, se puseră cu mai mult temei. Nu ploi mari, ci cu ațe subțiri și dese, cu fumegări grele, când pe umeri dealurilor, când pe văi.

Uneori cerul se cobora peste sat, să-l ajungi cu mâna din vârful șurilor.

Azi așa, mâine așa, săptămâni în șir. Pe drumuri, prin curți, se prăsise o tină în care roatele carelor intrau până la butuc și vitele până la genunchi.

Satul era vestit de tinos. Din bătrâni oameni foloseau „picioroange”, niște păruștei cioppliți frumos, în care erau icuite niște cercuri de lemn, să poată intra talpa piciorului, cam la înălțime de un metru. Cei mai mulți luau și bâte când umblau cucuiați pe picioroange, dar alți, mai ales tineretul, umbla ușor și fără reazemul bâtei.

Umblare la hotar, pe ulițele satului, mai era destulă: vitele ieșeau încă la păscut, oamenii duceau cu carele gunoiul ce-l mai aveau prin curți.

Și ploile mărunte țineau mereu. De la o vreme părea că se întunecă lumea toată. Și frigul creștea din zi în zi.

— De-ar îngheța odată!

— De-ar îngheța, da-i prea devreme. Ce ne facem dacă se pune iarna de acum?

Mai bine să se pună, decât să ne înecăm în glod.

Păi, tot mai pot paște oile prin porumbiștile nearate și vitele. Să le punem de-acum pe fân? Într-o noapte s-au deșteptat oamenii speriați: umfla viforul streșinile de paie, să smulgă acoperișurile, șuiera și vuia în hornuri, se spinteca prin crengile negre ale pomilor din grădini, văietându-se pe zeci de glasuri; pătrundea pe unde putea, prin toate crăpăturile, în case, și răcea tare aerul, încât lumea se învelea mai bine în straie și pături.

Ăsta-i crivățul, tu muiere!

Va fi, că s-a făcut frig în casă.

Vine și prea devreme, și la vreme.

Cum așa?

— Păi, s-a pus iarna prea curând, dar încalte a înlemnit și pe dușmanul de afară.

Tina?

D-apoi cum! Nu mai era de trăit.

Până dimineața, tina înghețase tun.

Vântul spulbera mereu de pe cer toate petecele de nori care se mai iveau și se puse un senin verziu, cu cerul tare, înalt și larg. Și frig! Amorțea mâna pe coada securii și în ochi se iveau lacrimi.

Se oprise toată mișcarea în sat. Nici care pe uliți, nici vite la păscut. Prin colți de tină înghețată, mari, cu gropi rele între ei, sa-r fi putut schilodi vitele și să se sfarme roțile carelor.

Acum se pusese în sat o sărbătoare care nu se știe cât va ținea: până când va umplea zăpada gropile și va astupa colți și bruși înghețați din curți și de pe drum. Acum nu cutezau oameni să-și ducă vitele nici până la fântână să le adape, le duceau apa cu ciuberele în poieți.

După trei zile crivățul s-a mai potolit. Și ici, și colo, se vedeau oameni pe acoperișurile de paie ale șurilor sau caselor, care astupau, cu jipi, spărturile făcute de vânt. A făcut destulă pagubă, deși paiele erau ude și grele de atâta ploaie.

De departe, cei care luau snopul din furca celor ce urcau pe scări, și-l potriveau în spărturile acoperișului, păreau niște schilozi care nu se puteau ridica dintr-un loc, și-și purtau brațele fără să le poată stăpâni.

Suluri de fum alb se ridicau deasupra tuturor caselor, zdrențuite la repezeală și risipite de vântul care bătea încă.

Oameni trebuiră să facă foc, și era numai la sfârșitul lui noiembrie.

Ne vom arde și gardurile la iarnă!

Ei, nu va ține gerul de-acum!

S-a mai pus și-ntr-alți ani iarna devreme și n-am pierit.

— Nu, da’ mai demult ni se dădeau delnițe mai mari de pădure. Din an în an le-au tot micșorat. Oameni erau îngrijorați. Mai rămăseseră și porumbiști nearate. Nu le mai putură lucra nici când încetă vântul și se muie frigul. Pământul nu se dezgheță.

În loc de dezgheț începu să ningă. Îndată ce se muie frigul, vântul începu să bată de la apus și umplu într-o zi cerul cu nori grei. O vreme trecură în turme tulburi și în cete pe sus, apoi văzduhul întreg se împânzi de-o culoare cenușie, coborând până aproape de sat, nemișcat, și începu să fluture câte-un fulg de nea, care părea că nu știe unde să cadă, sau mai bine să rămână în văzduh.

Cârduri de ciori se învăluiau pe sus, peste sat, peste grădini, se lăsau pe crengile negre și iar se înălțau, fâlfâind moale din aripile negre.

Către seară începu să cearnă cu fluturi mari, scămoși, să ningă des cât nu se mai vedea la trei pași, și așa ținu trei zile și trei nopți.

Acum trebuia să înoți prin zăpadă și, până se făcu o pârtie prin curți și pe drum, mai trecură câteva zile. Începură să umble săniile. Sub zăpadă nu se mai simțeau colți înghețați. Oameni duceau iar gunoi la câmp, aduceau lemne din pădure, și unii cărau jipii de porumb rămași pe câmp.

Devreme ne-a intrat anul ista alba în sat!

Nu-i nimic, numai de-ar pleca devreme.

— Așa i-ar fi legea: dacă vine devreme, să se și care tot așa.

Las’ că-i bine! Cu tina aceea ne-am fi înglodat de tot.

Da’ era mai bine cu colți înghețați?

Bine-i așa! Uite ce mai drum de sanie se înfiripă! Ninge, se oprește, se scutură văzduhul, și, când ai fi cre zut că se luminează, începe iar, închegându-se întuneric sur în înălțimi. Ninge acum parcă numai de mântuială, să fie în treabă.

*

De când aștepta Petrică să nu mai ningă deloc, să poată ieși cu săniuța pe care i-a făcut-o tatăl său anul trecut, și aștepta și ea într-un colț din cămară să-i vină vremea.

Nici nu s-a acoperit bine curtea cu zăpadă și Petrică o și scoase din adăpostul ei. Dar săniuța se hurducă pe colți înghețați și scrâșni, iar el se împiedică de bruși tari și căzu în nas. Căzu rău, îl podidi sângele și, când văzu zăpada roșie, începu să zbiere ca mușcat de șarpe.

Mumă-sa năvăli în curte, îl ridică, îl duse în casă și-l spălă cu apă rece, până se opri sângele. Suspinele lui Petrică încetară cu mult mai târziu.

Te mai doare?

Doare tare!

— Ți-ai fi rupt nasul în colți ăia. Ce copil ai mai fi fost tu fără noi?

— Da’ am vrut să merg cu sania.

— Văd eu bine ce-ai vrut, dar iată ce ai pățit!

Trebuia să mă întrebi pe mine.

De-atunci copilul o întreba în fiecare zi de zce ori:

Acum pot să merg cu sania?

Încă nu! Nu-i încă drum de sanie.

Nici acum?

— Păi, nu vezi că ninge încă? Vrei să-ți ningă căciula cea nouă?

Era singura lui căciulă și i-o făcuseră s-o aibă de Crăciun. Până acum, în iernile trecute, folosise o ruptură a unui frate mai mare, ce-i cădea peste ochi. Nu! Nu voia să i-o ningă. Dar cu pălăria nu putea ieși să-i degere urechile. În cea folosită iarna trecută pusese mamă-sa un ou de cuibar și o vârâse sub pat, unde veneau vreo două-trei găini să ouă, de când se pusese frigul, că erau tare ouătoare.

Într-o zi, când slăbise frigul de tot, dar ningea încă, Petrică își tot învârtea căciula în mână, minunâdu-se cât era de frumoasă cu blana ei neagră, strălucitoare. Și se gândea: și tatăl său, și frate-său puseseră căciulile de când s-a lăsat frigul. Umblă cu ele prin zăpadă, uneori sunt albe de tot, și nu se strică. Le scutură de zăpadă când intră în casă, și căciulile sunt iar cum au fost.

Îi spuse și mamei sale ce gândea.

— Păi bine, alea-s rable vechi, nu-s nouă ca a ta. Și dacă s-ar strica, pagubă-n ciuperci.

Asta-i o căciulă scumpă. Petrică rămase cu ochi la căciula din mână. Drept că era frumoasă! Și voia să o aibă nouă la Crăciun.

Totuși, supărarea nu-i mai trecea. Ningea și iar ningea! Așa putea ține până la sfârșitul lumi!

Se urcă pe laviță, privi prin fereastra ce răspundea în curte: se cerneau fulgi mari, scămoși. Începu să plângă potolit. Nu se auzea, numai când suspina.

Bunica avu treabă în camera asta și-l află suspinând.

— Ce-i, măi copile? De ce plângi?

— Ninge, bunico!

— Și ce-i dacă ninge? Nu-i frumos?

— Da’ ninge mereu și nu se mai oprește.

— Las’ să ningă! De-aceea-i iarnă.

— Da’ căciula?

— Ce-i cu căciula?

— O ninge dacă ies cu săniuța!
— Și dac-o ninge, ce-i?
— E nouă, bunico!
— Să tot fie.
— Da’ se strică și nu mai e nouă la Crăciun!
— Auzi tu, cumințenia pământului! Dar căciula de-aceea-i, măi copile, s-o ningă. În ploaie – pălăria, în ninsoare – căciula. Asta-i legea de cându-i lumea.
— Da’ mama nu mă lasă cu căciula, să nu se strice.
— Ei, s-o strica! Ia-ți săniuța și pleacă. Nu-i mai frig deloc afară. Petrică stă în cumpănă.
Bătrâna a ieșit în mână cu un ștergar pe care l-a scos din ladă. Copilul se uită pe fereastră.
— Ninge! Ninge mereu! Nu cuteză să calce porunca mamei sale. Ce ar fi să iasă cu pălăria? Bunica a zis că nu-i mai frig defel.
Căută pălăriuța veche, turtită, și o scutură de după cup-tor. Își aduse săniuța din cămară și se strecură încet pe ușa tinzi.
„Nu-i frig, ba-i chiar cald”, își zise Petrică și înotă prin zăpadă, trăgând cu greu săniuța după el. Mamă-sa îl văzu pe fereastră, și ieși cu căciula în mână.
— Vino, măi Petrică, și-ți ia căciula. E rușine să umbli prin zăpadă cu pălăria. Acum nu se mai strică. Ninge rar.
Copilul se întoarse bucuros. Își înfundă căciula peste urechi. Toată fața îi râdea: abia mai zărea cu ochii de sub căciulă. O împinse pe frunte și ieși cu săniuța în uliță. Era întâiul și se simți mândru că-i întrecuse pe ceilalți copi.

VÂNTURILE.

Îi plac toate vânturile. Își aduce aminte că în copilărie a vrut odată să prindă vântul.

Ieșise cu moșul său în grădină, unde era o baltă plină de tresti ș uscat – era în gură de primăvară. Tresti șul se îndoia, foșnea uscat, uneori făcea valuri care parcă fugeau unul după altul.

Uite, moșule, vântul! striga el înveselit.

Da, bate vântul și-i destul de rece!

Dumneatal vezi?

Ce să văd?

Vântul!

— Cum să nu văd cum se clatină trestia și salci le de pe marginea bălți!

Da’ nu trestia și salci le!

Păi, ce alta?

Vântul! Bătrânul ridica din umeri.

Mă lași, moșule, să mă duc să-l prind?

Ce să prinzi?

Vântul!

— Du-te și prinde-l, zise zâmbind moșul său. Să-l aduci să-l văd și eu la față.

Băiețașul de-atunci a prins fuga, a ajuns la tresti ș, l-a văzut de-aproape cum se leagănă, a auzit cum foșnește din frunzele uscate, s-a uitat, a căutat prin tresti ș, dar vântul nu l-a văzut, nu l-a găsit, și, dezamăgit, s-a întors cu mâinile goale la bunicul său.

Nu l-ai aflat?

Nu-i!

— Păi tu credeai că-i cineva viu? Vântul, măi băiete, e o putere a aerului.

Și-aduce aminte că n-a înțeles nimic și a rămas tare nemângâiat.

Nu înțelege Nicu multe nici până acum: ce sunt vânturile, de unde vin, cum bat și unde se duc?

Și acum e mărișor, peste o jumătate de an va merge la școală. De când cu pățania din copilărie n-a mai cutezat să întrebe pe nimeni ce sunt vânturile.

Nu știa ce sunt, dar îi plăceau toate. Păzea noateni lor, vreo trei sterpe și un berbece bulbucat, la cap cu coarnele mari, răsucite de vreo trei ori, pe o

costiță plină de spini, la marginea unei păduri. Cunoștea acum toate vânturile.

Cea mai mică adiere, boarea, abia pleca firele de păiș, nu putea mișca nici frunzele spinilor, nu avea cântec, auzit poate numai de gâzele mărunte și smălțuite, care se urcau pe firicelele de iarbă, cu piciorușele lor ca o părere și le clătina boarea odată cu firul de iarbă.

El zicea că nici boarea nu putea să fie mută, când toate celelalte vânturi își aveau cântecul lor. Își încorda auzul, se pleca cu urechea pe pajiște, dar nu auzea nimic. De bună seamă auzeau însă gângăni le, care la adierea boarei parcă înviau toate de unde erau ascunse prin iarbă și începeau să se miște și să se împrăștie în împărăția verdeți.

Unde era iarba mai înaltă se înfiora și ea la adierea boarei, și se închina ușor. Nevăzută și abia simțită de obicei, ce răcoare învietoare îi aducea în obraji când erau călduri mari! În potopul acela din căldurile verii, în cuptorul ce dogorea sub soare, de unde aducea boarea răcoarea aceea, ca de pe alt tărâm?

Nu știa, dar nici nu se întreba cu stăruință, ci numai așa, de mântuială. Se bucură că se răcorește și el.

Uneori, după-amiezile, când începeau să se lungească umbrele căpițelor din luncă, pe unde își păștea acum, în treacăt, noatenii, boarea trăgea mai tare, purtând mireasma fânului proaspăt din căpițe. Boarea mai mare părea că înviorează acum și oițele lui, care retezau cu hărnicie firicele nouă de iarbă din cositură. Nu avea să pască mult pe-aici, până vor căra oameni fânul, apoi luncile vor fi oprite, să crească otova.

Lui Nicu îi plăcea adierea asta mai tare, o inspira cu lăcomie și-i părea că-l.

Întinerește, se gândea el, dacă ar fi putut fi mai tânăr.

Spre seară mai pricepea răcoarea boarei, parcă ar fi adus o din pădurea vecină; în toiul amiezi însă, și departe de pădure, nu avea de unde o răscoli.

Din ceea ce văzu cât a păscut oițele pe costișa plină de spini, înțelese că boarea adie numai pe pământ, nu se ridică departe în aer, nu ajunge până la coroanele arborilor, ba nici tufele de spini nu le clătește. Mai înțelese că boarea nu schimbă vremea, nu aduce nori, nu vestește ploi.

Ea răcorește pe lucrători osteniți și încălziți în dogoarea zilelor de vară. Deși rămăsese rușinat de pățania din copilărie, când a voit să prindă vântul, îi tot venea și acum să se gândească la boare ca la o fi nță vie, pe care nu o putea vedea, dar parcă o simțea ușoară, tinerică și fragedă.

Vânturile erau de multe feluri. Nicu, pe lângă oițele lui, toată ziua sub cer, avu vreme să le cunoască și să se împrietenească cu toate. Cu toate cele ce băteau din primăvară până toamna târziu.

Îi plăcea vântul ce bătea din aripi aspre, care venea de către răsărit, învolbura coama păduri și ridica în pale lâna de pe noatenii lui, dar mai cu seamă de pe cele trei sterpe, și de pe berbece, care aveau lâna mai mare.

Învolburată, coama păduri părea sură, nu făcea valuri, nu alerga cum alergau pe coastă lanurile de grâu verde înspicat. De câte ori le vedea pornind în valuri Nicu zâmbea, căci își aducea aminte de-o poveste cu un om cam țicnit, pe care i-a spus-o tatăl său. Omul a avut și el o holdă, într-un loc singuratic pe un deal, unde nu mai erau și alte semănături, și într-o zi s-a dus să vadă cât a mai crescut grâul. Dar bătea vântul de la răsărit. Holda verde unduia în valuri, care păreau că fug peste muchia dealului. Mintosul alergă acasă, își luă secerea și dădu fuga la holdă și începu a o secera așa verde, să nu-i fugă toată peste deal.

Doamne, dar ce minune era să privești când bătea vântul ăsta semănăturile de pe deal, să le vezi cum grăbesc și aleargă toate spre culme, și totuși nu se clintesc din locul lor. Nicu n-a văzut nici marea, nici un lac mai mare, să poată vedea valurile de apă, ci numai bălți. În bălți, și când bătea vântul tare, apa abia se încrețea.

Privind mereu fuga lanurilor de grâu, uitându-se la coama păduri frământată și sură, ascultând cântecul potolit al copacilor de pe marginea păduri, Nicu își uita nu numai de oițele lui, ci și să mai mănânce. Turmulița lui nu era departe, se răsfira numai pe costișă, oițelor le plăcea să mănânce pe răcoare. Și vântul ăsta de la răsărit era totdeauna răcoros.

De la o vreme prindea putere și începea să miște și crengile păduri, nu numai coama de frunze. Atunci se isca și alt cântec, în locul freamătului de mai înainte, un fel de vâjâit domol și adormitor, să-l asculți cu ceasurile, își zicea Nicu.

Vântul ăsta de la răsărit era sec, uscat, și când pornea, copilul începea să cunoască din câte a văzut, că se pune vreme secetoasă.

Bătea o zi-două, fugărea norii înalți pe cer, apoi se însenina, vântul înceta și vremea începea să se încălzească. Se punea vreme uscată, bună de fân și de seceră.

Dar când vântul se pornea de la apus, când aducea mireasmă de umezeală, de ploaie, Nicu începu să știe că se schimbă vremea, că vor veni

ploi. Vină, numai să nu țină mult, cu zilele, să-i înmoaie straiele în toată ziua, să-i fleșcăiască gurguiul opincuțelor, încât să se tot împiedice de el.

Vină și vânturile aducătoare de ploaie, să mai crească iarba pe costișă. Las' să plouă, că oilor le place să pască în ploaie, să le mai spele lâna!

Ș-apoi vântul ăsta de la apus nu e statornic, nu bate regulat în același fel, zile în șir. Pornește de cele mai multe ori năbădăios, frământă pădurea cu dușmănie, apoi deodată piere și răsună ploaia pe coama neagră și liniștită a păduri.

Dacă ar răsuna numai! Dar cântă, și pe câte glasuri! Cum să le prinzi pe toate? Și trăbă să le prindă, că-i tremură sufletul la fiecare întorsătură de cântec.

Minunea cea mare e cum răzbește vântul până în înălțimi și mână nori, îi scoate mereu de după măgurile de la apus și-i mână în turme mari – parcă-s turme grele de bivoli —și-i duce cine știe unde, peste păduri? Că nori sunt purtați de vânt, Nicu nu se mai îndoiește: a văzut de atâtea ori că dacă un nor din care ciuruie ploaia a trecut pe deasupra lui, ploaia – până ce vântul aduce altul tot așa de vânăt-negru – cade mai rar, în picuri mai mici, în ațe subțiri. Cum se suie vântul la așa înălțimi și cum are putere să poarte norii?

Dar norii oare ce vor fi? Dacă-s din apă, cum stă apa în văzduh și nu cade, numai câteodată? Dar el a văzut că sunt vânturi care se suie cu mult mai sus, deasupra norilor celor negri. Prin spărturi care se fac uneori în întunericul de sus, el a văzut nourași albi chiar la porțile cerului. Ei sunt duși de vânturi în altă parte, nu pe un drum cu cei grei de ploaie.

Apoi viforele de vară, care aduc furtunile cele mari, cu fulgere și trăsnete dese, cu durduituri ce se țin lanț, nu mai ști: în cer sau sub pământ, de unde își iau ele puterea cea grozavă, cu care încovoaie copaci păduri și urlă cutremurător prin întinderea nesfârșită a codrilor? De unde vin așa de viforoase, așa de mânioase, uneori seci, fără ploaie, de cele mai multe ori însă cu descărcări de ploaie, ca și când s-ar rupe cerul și curge ca din găleată?

Curg șiroaie groase ca funi le de la car și răsună cu larmă grea în pădure, de parc-ar fi la capătul lumi. Vreme grea, purtată de vifor ca un blestem peste lume: culcă lanurile de grâu, strâmbă și rupe firele de porumb, răstoarnă copacii, umple pădurea de uscături, încât au ce aduna săraci o jumătate de an.

Lui Nicu îi place viforul cu fulgere și trăsnete, cu rupere de nori, numai să nu țină ploaia prea mult, să-l răzbească la piele, deși se adăpostește

mereu sub vreun stejar bătrân de la marginea păduri – împotriva porunci ce i-a dat-o tatăl său să nu alerge sub arbori când e vreme tare.

Da! Lui tatăl său i ușor să zică, dar el nu-i aici în potop ca Nicu, și apoi de ce-ar trăsni chiar în stejarul sub care se adăpostește el?

Vorbesc și oameni mari câte de toate. De când paște oile pe costișe el n-a văzut să trăsnească în nici un copac!

Hei! Dar ce frumos e după ce stă ploaia și se limpezește cerul! Aerul parcă-i mai subțire și văzduhul mai albastru. Și după ce a trecut și viforul în drumul lui, se înstăpânește o liniște și pace în care răsună mai limpede și mai tare clopoței de pe cei trei noateni ai lui.

Odată, tot gândindu-se ce sunt vânturile și pentru ce bat, își zise că trăbă să fie măturătoarele și aerisitoarele văzduhului, căci după ele aerul era totdeauna mai curat.

Și apoi, acasă la ei, de câte ori mirosea greu pe lângă grămada de gunoi de grajd, iar după vânt nu se mai simțea nimic.

Îi plăceau lui Nicu și vânturile ierni, dar mai mult să le audă șuierând și fluierând în strașină decât afară, unde îi tăiau obraji ca briciul. Îi plăcea să vadă cum învăluie fulgi de nea și ciorile din văzduh, dar de viscol se temea. Viscolul le scotea totdeauna fum din cuptor și casa se răcea până aeriseau.

Viscolul acoperea câmpul în troiene de zăpadă, aducea lupi până-n sat – cum auzea vorbindu-se în casă în vreme de viscole mari.

Și după ce începu să umble la școală nu știu mai mult despre vânturi, până în clasa a patra, când le vorbi dascălul despre mișcarea aerului. Nici atunci nu pricepu mare lucru și tot mai mult îi zăcea la inimă o poveste, ce i-a citit-o dintr-o carte străină un băiat care umbla la școală la oraș.

După istoria din cartea aceea vânturile își aveau zeul lor, pe unul Eol, care le ținea închise într-o peșteră și le dădea drumul numai când voia el. Pe vremea aceea, poate, oamenii vedeau vânturile. Și lui Nicu parcă i-ar fi plăcut să trăiască pe vremea aceea.

ÎNTÂIUL DRUM.

Flutură rar câte un fulg de nea prin văzduhul sur. Se opresc pe-o clipă nehotărâți, apoi coboară iar și iar se opresc. Parcă le pare rău după înălțimea din care vin, se simt străini în lume și se tem de ce vor afla, jos, pe pământ.

Uneori îi prinde o undă de vânt și-i mătură, de nu se mai văd și trece o vreme până ce îndrăznesc să coboare alți. Îi mătură și din curte, de pe pământul înghețat pe care s-au așezat, ușor, ca niște scame de pene.

Nu e frig. A fost înainte cu câteva zile, până a înghețat tina. Acum e bine. Se tot încearcă să ningă, și nu poate. Se pare că iarna și-a uitat din anul trecut cum să-și scuture cojocul.

Lelea Anuța e necăjită tare. Copilul cel mic, sugaciul, orăcăie ca o broască în leagăn.

I-a dat să sugă, dar n-a vrut. Își încrețește și-și strâmbă obrăjori și strigă tare, parcă speriat.

Îl ridică iar din leagăn și-i dă sânul plin și alb, dar broscoiul se ferește, se învinețește la obraz, și zbeară din răsputeri.

Așa o fierbe de azi dimineață.

— Ce te doare, puiule, ce te doare? Of, Doamne! De ce vor mai avea dureri și copi i? Îl pune iar în leagăn și Ioniță, frățiorul cel mare, se și repede să-l legene în locul mamei sale, cuprinsă de trebi, cât nu mai știe unde-i este capul.

— Haia, haia! Haia, haia! mormăie cadențat copilul.

— Mai încet, mai încet, Ioniță, că-l răstorni.

Leagănul se balansează uneori, să ajungă cu fundul deasupra.

Ioniță mormăie tot mai tare și cât poate el de gros, să acopere plânsul sugaciului, să-și poată vedea mamă-sa de lucru.

— Haia, haia! Haia, haia!

Rar, aruncă ochi pe fereastră. Parcă ninge mai bine. Vântul țiuie uneori în streașina lungă, și fluieră scurt prin horn, și atunci flacăra din vatră se tupilează pe-o clipă, se topește repede, coborând pe tăciuni, ca și când ar fi gata să se stingă. Dar în clipa următoare învie iar.

Leagănă cu putere, cu stăruință mare.

Poate adoarme cel mic. El vede și simte că mamă-sa e îngrijorată, dar de la o vreme îi vine greu și lui să mai audă plânsul frățiorului: parcă i-a intrat prin urechi până în mijlocul capului.

— Grijește, mă, că-l dai peste cap! Leagănă mai încet. Cum să legene mai încet? De la o vreme se uită cu dușmănie la cel ce zbiară mereu.

Mamă-sa iese și vine și iar iese. Are treabă în tindă, în cămară, prin curte după lemne. Au făcut foc în camera dinainte și aici fierbe și mâncarea pe vatră. Rar privește și ea prin geam: ninge iar și acum. Rar, dar vântul se întețește.

Într-un târziu sugaciul a adormit.

— Încet, Ioniță, de tot încet!

Ioniță ar lăsa bucuros leagănul și s-ar duce la fereastră să vadă cum ninge. Dar dacă se deșteaptă și plânge iar? Acum e așa de bine în cameră, în liniștea mare ce s-a pus.

Privește cu încântare jocul flăcărilor pe vatră, deasupra lemnelor înnegrite. Par când săbiuțe ascuțite, când săbi late, când fuioare despletite. Și rar, vântul fluieră prin horn și parcă scuipă în foc.

Lelea Anuța începe deodată să caute cu înfrigurare prin solnița agățată într-un cui. Nu află ce caută, o ia din cui, o întoarce cu capul în jos și o scutură pe masă. Dar nu se scutură decât câteva fire de sare. Trece în tindă, caută în oale, intră în cămară, răscolește pretutindeni și iar vine. E neliniștită, îngrijorată.

Măi Ioniță, n-ai văzut tu pe undeva sarea?

În solniță, mamă.

Nu mai este în solniță. S-a isprăvit.

Poate în tindă, în oala de fier, cea crăpată.

Nu mai este nici acolo.

Copilul se gândește: unde a mai văzut el sare? Dar nu-și aduce aminte să fi văzut într-alt loc.

— N-am cu ce săra nici mămăliga, nici mâncarea. Ce să fac? Aș da o fugă până la prăvălie, dar mă tem că se va deștepta copilul.

La gândul să rămână singur cu cel din leagăn, Ioniță se acri tot. Ce să facă dacă se va trezi urlând? Alta era cu mamă-sa acasă: putea să plângă cât de tare, nu se temea de vreo primejdie.

Să mă duc să cer împrumut de la vecina, mamă!

Du-te și vino repede! Dar vecina nu avea, chiar acum o pusese în fasole și mămăligă, pe care a avut-o. Și nu avea nici cealaltă vecină.

— Va veni tatăl tău de la pădure și nu pot face mâncarea. Și, necăjită, lelea Anuța începu să caute iar. Nu află nimic.

— Ști ce, mamă? Niță doarme acum și nelegănat, mă duc eu la prăvălie să cumpăr sare.

— Tu?

— Ști că am mai fost și cu dumneata.

— Cu mine ai fost, dar singur nu. Singur nu ști nici unde e prăvălia.

Ba știu. Cunosc casa. Are table verzi la ferești.

Are, da' pân-acolo, prin câte hudițe trăbă să treci? Te vei rătăci și nu vei mai ști veni nici acasă. Ioniță zâmbi.

— Cum să nu știu? Las' pe mine. Dă-mi bănuți și o traistă și îndată-s cu sarea acasă.

Ce să facă mamă-sa? Nu se îndură să lase pe cel din leagăn. Era bolnăvior, de bună seamă, și trebuia să vadă și de mâncare.

Își aruncă ochi pe fereastră. Ningea mai des, cu fulgi mari, lânoși. Vântul se mai potolise.

— Ia-ți pieptarul și îmbracă-ți clicinul cel bun. Ia-ți și căciula.

Copilul se repezi să se îmbrace.

Mamă-sa deschise lada și adună din lădița ei, cu mare silă, douăzeci de bani de aramă. Căută o traistă mică și i le dădu lui Ioniță.

— Să-ți iei și bâta, să nu-ți iasă în drum vreun câine.

— Mi-o iau, zise curajos copilul, aruncându-și traista după cap. Îmbrăcat, cu căciula în cap, părea mai mare de cinci ani trecuți câți avea.

Bani de aramă îi legă mamă-sa în colțul năfrămuței lui cu rândunele și i-o puse în buzunarul clicinului.

— Aici sunt douăzci de bani, Ioniță. Tu să dai năfrămuța lui jupânul și-i va număra el. Să-i spui numai atâta: m-a trimis mama să-i dai sare de bani legați aici.

— Păi, eu nu pot spune: să-mi dai sare de douăzeci de bani?

Ba poți, numai să nu uiți până acolo.

Ioniță se simți jignit.

Da', mamă, eu știu și număra până dincolo de douăzeci.

— Ști, cu greșeli.

— Acum nu mai greșesc. Dumneata nu m-ai auzit de mult cum număr.

— Bine, bine! Tu să dai năfrămuța jupânului, să dezlege bani și să-i numere el.

N-ar fi rușine să-i numeri tu și să greșești?

Lelea Anuța ieși cu el din tindă, să-l ducă până la portiță. Dar cum ieși în curte – altă îngrijorare: ningea tot mai tare.

Mă Ioniță, eu zic să nu te mai duci tu nicăieri.

Ba mă duc!

Dar nu vezi cum ninge?

— Las’ să ningă, doar îs cu căciula! Bâtă avea zdravănă, cu măciucă, o bâtă de corn, călită la foc de tatăl său. Să poftească să se ia vreun câine de el!

Porni pe uliță la vale, spre vatra satului, unde era prăvălia, iar mamă-sa se grăbi în casă la cel din leagăn. Nu mai era așa de îngrijorată. Dacă se va încurca pe hudițe, îi va arăta vreun om unde e prăvălia. Apoi, de!

Copilul era mărișor acum. Frig nu era. Vântul încetase aproape.

Cu bâta în mână, cu trăistuța după grumaz, Ioniță mergea vârtos prin zăpada moale, care abia albise ulița. În urma lui rămâneau urme negre, căci zăpada i se lua pe tălpile opincuțelor.

Ulița era pustie. Țipenie de om nici prin curți. Nici un lătrat de câine. Era o liniște și o pace, cât lui Ioniță îi părea că aude fâșâitul fulgilor de nea, care cădeau tot mai deși și se roteau uneori ca un potop de fluturi.

Se silea să-și amintească prin câte hudițe trebuia să treacă până la prăvălie. Prin vreo patru, ba parcă prin vreo cinci, căci în vatra satului ulițele erau scurte și se încrucișau mereu. Dar încă nu ajunsese până acolo. Mai avea, ulița lor era tare lungă.

Înaintea unei portițe văzu un câine mare, ciobănesc, unul alb, mițos, și își strânse bine bâta în mână. Dar câinele nu-i avu grija, părea că nici nu-l văzuse. Ședea liniștit în coadă și se uita și el cum ninge. Părea că pacea și liniștea din văzduh intrase și în el.

După ce trecuse de el, Ioniță mai înturnase o dată capul peste umăr: câinele era nemișcat la locul lui.

Dar cum începu să ningă de tare! Și văzduhul parcă se cobora tot mai jos. Se opri o clipă să scuture căciula. Mai gros de un deget era stratul de zăpadă ce se așezase pe fundul ei.

Se văzu deodată la o încrucișare de ulițe.

Pe care să apuce?

Vezi că ulițele și casele albite de zăpadă nu mai semănau cu cele pe care le văzuse el când a fost cu mamă-sa la prăvălie: ajunsese parcă pe un tărâm nou. Totuși nu stătu mult la gânduri și porni pe una. Nu merse douăzeci de pași și nimeri într-alta, care cârnea la stânga. La capătul ei intră într-o uliță mai largă, apoi în alta strâmtă de tot. Asta se înfunda într-o poartă. Nu! Pe-

aici nu fusese cu mamă-sa. Se întoarse și tot orbecăind pin zăpada ce cădea acum ca o perdea, se trezi iar în ulița pe care venise.

Începu să asude. Nu-i era cald, dar începu a se teme că nu va afla prăvălia. Porni înapoi și intră într-altă uliță, pe care nu fusese încă.

Dacă ar fi fost i s-ar fi cunoscut pași, căci acum lăsa urme adânci în zăpadă.

Nu era țipenie de om, nu zbura nici o pasăre, nu cucuriga nici un cocoș, nu lătra nici un câine. Numai zăpada cădea în perdele tot mai dese și lumina se micșora, deși încă nici amiază nu era.

Ioniță se opri și își încordă din nou gândurile. Deodată îi veni în minte că de-a stânga prăvăliei, nu prea departe, era biserica. Vezi bine! Cum nu s-a gândit până acum?

Va căuta să vadă turnul, dar cum nu știa unde se află, nu știa în ce parte să-l caute.

Așa că se învârti încet în jurul lui și privi în toate părțile.

Dar nu vedea mai departe de-o aruncătură de băț. Sus, perdeaua de zăpadă era parcă și mai deasă.

Începu să asude și mai are. Va mai afla prăvălia?

Porni cu hotărâre pe altă uliță și ajunse într-o nouă înfundătură. El era singura vietate care se mișca pe drum, alb tot în potopul de ninsoare care sporea mereu.

Oameni erau prin case, prin grajduri, făceau prin șuri mestecături de fân și paie pentru vite. Toată lumea era mulțumită că ninge, că au scăpat de gerul sec. Pacea tainică ce cobora odată cu ninsoarea intrase în toți.

Cum trecu de vreo trei ori pe aceleași ulițe, atrase atenția unui bătrân care privea prin fereastra unei case. Cine să fie copilul ăsta care se tot învârte pe aici? Când îl văzu iar, ieși în drum.

— Ce-i cu tine, măi Prâsleo? Ce cauți pe-aici?

— Că nu mă cheamă Prâslea, ci Ioniță, suspină copilul, care era gata de mult să plângă.

Fie și Ioniță! Ce cauți?

M-a trimis mama după sare și nu aflu prăvălia.

Ai mai fost la prăvălie?

— Am fost cu mama, dar atunci nu era zăpadă și acum nu mai cunosc ulițele.

— Dacă-i așa, vino după mine.

Bucuros, Ioniță zâmbi și porni după bătrân. Nu-i mai păsa pe ce ulițe trece.

Îndată se trezi înaintea prăvăliei.

— Ei, acuma ști? Copilul își uită să-i mulțumească bătrânului și intră repede în prăvălie.

În odăița ticsită de rafturi și de miresmele diferite ale mărfurilor, în aerul acela ciudat pe care Ioniță nu-l mai uitase de când a fost întâia oară la prăvălie cu mamă-sa, copilul se simți parcă mai în putere.

Jupânul de după tarabă îi zise, ridicându-și barba lungă și albă de pe o carte groasă în care citise:

— Mă copile, ieși și te scutură afară de zăpadă, nu aici.

Ioniță ieși și se minună ce strat gros de nea se pusese pe fundul rotund al căciulei și pe mânecele clicinului. Opincile încai erau hăbucite cu zăpadă până la curelele ce-i înfășurau gleznele.

— Să faci bine să-mi dai sare de douăzeci de bani, vorbi Ioniță, intrând și întinzându-i jupânului năfrămuța pe care o scoase din buzunar.

Ce vrei cu batista asta?

Acolo-s bani legați într-un colț.

Jupânul luă năfrămuța cu rândunici, dezlegă colțul, luă bani de aramă și-i numără.

— Nu-s, numai optsprezece, zise jupânul cu un zâmbet viclean în colțul guri.

Ba-s douăzeci!

De unde știi tu?

Păi, mama i-a legat acolo.

— Și i-a numărat ea?

— Mi-a spus că a legat douăzeci de bani să nu-i pierd până la prăvălie.

Așadar nu i-ai numărat tu?

Nu!

— Vin și-i numără aici pe tarabă, și vei vedea că sunt numai optsprezece.

— Douăzeci trăbă să fie, așa mi-a spus mama și ea știe număra și nu minte.

Zâmbetul se înteți pe obraji jupânului cât se mai vedeau din barbă.

Vino și numără-i, să nu zici că te-am înșelat. Ioniță nu se apropie de tarabă.

Vine vreme că tu nu ști număra până la douăzeci!

Ba știu și după douăzeci.

Dacă ști, vino și-i numără! Copilul se apropie de tarabă și începu a număra bani, tot luând câte unul din grămadă și punându-l de-o parte pe scândură.

— Vezi că-s douăzeci? zise el triumfător.

Doar mama nu minte!

— Mie mi-au ieșit numai optsprezece, zâmbi jupânul. Hai să-i mai număr o dată. Și-i mai numără sub supravegherea lui Ioniță.

— Stai, că ai zis cincisprezece de două ori.

Jupânul râse.

— Se poate să ai tu dreptate, că omul bătrân mai iute greșește.

— Păi am dreptate, jupâne! Doar nici eu nu mint, ca și mama.

— Și zici că ști a număra și după douăzeci?

— Știu până la o sută. Mama nu mă crede, da' eu știu.

M-a învățat Mitruț.

Cine-i Mitruț?

Un copil vecin cu noi care umblă la școală.

— Eu nu te cred! Ești prea mic să ști număra până la o sută. Hai să auzim. Ioniță își uită și de sare și de ninsoare și începu a număra. Era vorba de ambiția lui.

— Bravo, măi copile! Ști bine. Nu mă mir că așa de mic te-a trimis mamă-ta după sare pe-o vreme ca asta!

Jupânul îi luă trăistuța, îi măsură sarea și i-o puse pe tarabă. Până luă Ioniță traista după cap, jupânul căută prin câteva rafturi și-i dădu o fluierice roșie de zahăr. Dar era chiar fluierice, bătrânul o probă: fluiera ascuțit.

Mai văzuse Ioniță astfel de fluierici pe la copi, dar el nu avusese niciodată. O luă în mână, o privi cu admirare, apoi deziluzionat o întinse peste tarabă jupânului.

— Nu mai am alți bani, zise el supărat.

— Nu trăbă nici un ban. Ți-o dau pentru că ai știut număra până la o sută. Copilul stătu pe gânduri.

— Ia-o, mă Ioniță, dacă ți-o dă jupânul, ce mai stai pe gânduri, vorbi la spatele lui un om care intrase între timp în prăvălie. Copilul se întoarse și-l văzu pe Ionu Linii, un om de pe ulița lor, care avea în mână o sticlă unsuroasă. Ioniță întinse cu neîncredere mâna și luă fluiericea.

— Ăsta-i un copil deștept, zise jupânul; câtu-i de mic și mi-a numărat până la o sută.

— Păi seamănă cu mamă-sa, care-i deșteaptă foc, răspunse omul, în vreme ce jupânul îi umplu sticla cu gaz. Ioniță mulțumi jupânului și ieși din prăvălie cu Ionu Linii. Ningea și acum?

Potop! În câteva clipe se albiră amândoi.

— N-am mai pomenit așa ninsoare! se miră românul. Ce noroc că venise și el la prăvălie!

Acum chiar nu ar mai fi știut pe unde să iasă în ulița lor.

Numai ei doi înaintau pe drum, prin amarnica ninsoare: curgeau, nu alta, fulgi lânoși, mari și grei, cât aproape se înnoptase.

— Da' cum de-ai venit tu la prăvălie, măi Ioniță?

— Păi tata-i la pădure și copilul cel mic plânge tare, se vede că-i bolnav, zice mama. Și ea n-a putut veni.

Da' văd că bâtă ai bună!

Păi, cum! Dacă mi-ar fi sărit un câine în drum?

— Să n-ai grijă, că acum câini zac în culcușurile lor și miroasă zăpada.

— O miroasă? se miră copilul.

— Păi cum! Să vadă ce fel de iarnă se va pune?Una slabă sau una geroasă. Câini cunosc după mirosul celei dintâi zăpezi.

Olio! Dar cum se schimbase și casa, și șura, și curtea și gardul lor, și acoperișul porțiței, de când a plecat el la prăvălie! Gata să nu le mai cunoască.

Mamă-sa îl aștepta tare îngrijorată.

— De ce ai stat așa de mult, măi copile?

Mă temeam că te-ai rătăcit și nu mai afli prăvălia, pe ninsoarea asta.

În loc de răspuns, Ioniță își scoase trăistuța cu sare de după cap, o puse pe masă, apoi duse la gură, întors către perete, fluiericea cea roșie de zahăr și o probă.

Un țiuit ascuțit răsună în cameră.

— Ce-a fost asta? îl întrebă maică-sa. El îi arătă fluiericea.

— Mi-a dat-o jupânul, fără bani, pentru că i-am numărat până la o sută.

Ai numărat tu?

Păi cine altul, că eram singur cu jupânul în prăvălie.

Și Ioniță avu o singură părere de rău: că nu putea fluiera și cel din leagăn cu fluiericea pe care i-o tot punea la gură.

LA SĂNIUȘ.

Numai la o săptămână după Crăciun s-a înstăpânit iarna peste lume, până la marginile zări. S-a pus cu temei, să nu se mai clintească până vor începe să bată vânturile primăveri. Cojoc gros ca în anul acesta, spun bătrâni, n-a mai avut dumneaei de ani de zile.

Ulițele satului s-au ridicat, astupând și pâraie și șanțuri și podețele de la intrarea curților: nici nu mai semănau a ulițe, ci a fâși late de câmpie acoperite de covorul alb și gros.

Toate casele din sat par mai mici – ca și când s-ar fi cufundat – și au căzut într-un somn adânc sub acoperișurile grele de zăpadă, cu streșinile mai aproape de pământ.

Cine a văzut satul în toamnă, ori chiar cu două săptămâni înainte de Crăciun, nu l-ar mai cunoaște: e un sat străin.

Pare o arătare de pe alt tărâm, străin și localnicilor, dar mai ales copi lor, care nu se mai satură să privească noua înfățișare: portițele, gardurile, șurile, șoproanele —oriunde a fost un acoperiș – se pitulează acum sub învelișul greu de omăt, cufundate într-o pace adâncă.

Copi i mai mici privesc prin fereastră minunea de-afară, cei mai mărișori ies și în curte să vadă, dar repede li se înroșesc urechile.

Odată cu încetarea ninsori s-a înseninat și s-a pus pe un pui de ger să li se lipească degetele de clanța de fier a uși. Intrau curând în casă tropotind din cizmulițele tivite la tureac, sus, cu piele roșie, și cărora în sat li se spune: călțuni. Numai fetițele purtau cizmulițe.

Cerul se înălțase tare deasupra satului, și din hoarnele ce ieșeau prin acoperișurile albe se înălțau suluri drepte de fum. Nu mișca nimic în văzduh. Vânturile, după ce spulberară câteva zile zăpada, ridicând troiene lungi și înalte, ca niște întărituri ale ierni, se mistuiră undeva după orizont.

Nici o mișcare pe ulițe, câteva zile până a ținut gerul cel mare. Satul părea pustiu, aruncat și încremenit în groaza asta de o putere peste fire.

Apoi frigul se slobozi binișor și oameni, scoțându-și săniile de sub adăpostul șoproanelor, începură să le încarce cu gunoi.

Aproape în fiecare curte, înaintea grajdurilor, erau grămezi mai mari sau mai mici de gunoi, după câte vite avea fiecare plugar.

Nu era nici un drum de sanie, dar se făcu în grabă: talpa săni lor nu se cufunda în zăpada înghețată, ci luneca pe deasupra ei.

În schimb vitele trebuiră potcovite. Zile în șir răsunară cele trei făuriști din sat, cântecul ciocanului țiuia ascuțit în văzduh.

Pe ulițele mai umblate de săni se iviră dungi albastre, care străluceau în razele piezișe ale soarelui cu dinți, încât îți luau vederea. Era lunecușul lăsat de tălpile late de lemn, care nu erau ferecate cu rafuri de fier, și care, la cotituri, se întoroiau, părând că vor să se învârtă în jurul lor.

Copii se bucurară mai întâi și de muierea frigului, și de drumul săni lor făcut pe uliță.

Ieșiră și ei în grabă cu săniuțele. Unele erau făcute de meșteri buni, cioplite frumos, încheiate temeinic, altele erau mai din topor, dovedind fiecare priceperea părintelui sau a unui frate mai mare.

Întâi se iviră mai puține, cu băieți mai mărișori; apoi tot mai multe, cu copi și copile și mai mărunței. Se umplură ulițele cu căciuli de toate formele, cele mai multe, prea mari pentru ei, le cădeau peste ochi și mereu trebuiau să le ridice cu mâna. Căciula nu se face pentru un an-doi și trebuia s-o croiască mai mare – credeau părinți – să-i fie bună copilului și când va crește mărișor.

Cei mai mici erau așa de gros îmbrăcați, încât abia-și mișcau brațele, pe care le țineau departe de trup ca și când nu ar fi fost ale lor, ci unele străine.

Rânduri mișcătoare începură să curgă pe ulițe, pe drumul făcut de săni le care duceau gunoi. Unele fugeau mai tare, altele mai încet, după cum erau de tari și ageri de picior cei ce trăgeau săniuțele. Se schimbau mereu cai și stăpâni, căci săniile singure nu mergeau fi nd ulițele drepte, mai fără povârnișuri chiar, decât erau sub zăpadă.

Din zi în zi săniuțele de pe ulițe începură a se rări. Copi i mai mari și chiar cei numai mărișori porneau cu săniuțele pe coasta din capul satului din sus, către răsărit. Era o coastă înaltă, largă, de unde puteau pleca, din vârful ei, deodată zeci de săniuțe și veneau ca trăsnetul până la poalele ei, unde era loc șes, adăpostit – nu ducea pe-aici nici un drum de care. Era, din vremuri vechi, locul de săniat al satului.

Și nu veneau numai copi, ci și feciorași și feciori mari în unele după-amiezi, mai ales duminicile și în sărbători. Ei veneau cu săni largi cu care aduceau și lemne din pădure, cu patru pari înfipți în capetele tălpilor, cu câteva scânduri drept leasă, și altele pe de lături.

Într-unele se grămădeau și zece inși deodată. Când se urnea din vârful coastei una dintre ele, era adevărat prăpăd: vâjâia ca vijelia. Să nu fi întâlnit în cale nici săniuțe, nici om, că era primejdie mare.

Știau și ei, și nu intrau pe dâra micilor săni, ci mai la o parte, căci loc era destul la coborâș. Știau și copi i, și se trăgeau și ei mai deoparte de ele, și multă vreme uitau să se mai sănieze. Și se uitau la fulgerarea săni lor mari, în care chiuiau feciori și feciorași.

Dar se întâmpla uneori, când săni de cele mari erau mai multe și porneau din vârful coastei una după alta prea aproape, să se ajungă, să se izbească, să se răstoarne și să vezi rostogolidu-se prin zăpadă feciori mari și feciorași, unii râzând, alți ocărând, ba se iscau mai rar și certe și chiar bătăi cu cei vinovați pentru răsturnare.

Așa că nu-i nici o mirare că doi băieți vecini, copi de doi ani la școală, prinși veri la Sântoader, trebuiră să se roage zile în șir până îi lăsară părinți să se ducă la săniușul de pe coastă.

Se săturară să se sănieze pe uliță, în rând cu cei mici. Oricât de repede ar fi alergat calul, nu se putea asemăna cu lunecarea pe coastă în jos. Nu! Nici poveste! Au fost și ei iarna trecută de vreo două ori, cu un frate mai mare al lui Vasilică.

Dar anul ăsta fratele lui Vasilică era în armată, iar Niculiță, tovarășul lui, nu avea mai mare decât o soră. Dar o fată mare cum să vină cu ei la săniat pe coastă? Ar fi râs-o toți feciori, socotea Niculiță.

Așa că anul acesta trebuiau să se ducă singuri.

Să se ducă dacă-i vor lăsa părinți, dar ei se socotiră mult până să le dea voie.

— Dacă pățiți ceva, nici să nu mai veniți acasă. Să plecați în lume! Cine a mai văzut așa copi neascultători!

Plecară supărați, până ce ieșiră din curte.

Mergeau cu sania lui Vasilică. Era mai tare și mai frumoasă.

Măi! Ne-au lăsat!

Bine că ne-au lăsat!

— Acum hai s-o tulim! Se făcură amândoi cai și porniră în fugă către coasta săniușului.

Când se apropiară, stătură cu răsuflarea oprită; nu de alergare, ci de mirare cum veneau, ca din praștie, săniuțele pe coastă, la vale. Cinci, șase, opt, în zece rânduri, drepte, linie, coborau și într-o clipă erau la poale. La coborâș nu se prea vedeau bine cei din săniuțe, câte doi, câte trei, chiar câte patru, dar când începură să urce pe alt drum, cunoscură mulți copi de școală. Ce de căciuli, maica mea Doamne, urcau, clătinându-se, coasta!

Era zi de lucru, dar tot veniră și feciori mari și copilandri la săniat. Nu mulți, numai cinci săni mari. Cu deosebire de acestea trebuiau să se ferească, cum le-au dat în grijă părinți.

Dar nu era nici o pimejdie! Acestea coborau pe alt drum, văzură ei bine. Și, Doamne, cum mai zburau! Parcă le-ar plăcea și lor să fie într-una din ele. Cum vâjâiau spintecând gerul!

Priviră o vreme cum coboară zburând și săni le mari și cele mici, apoi începură să urce coasta în rând cu alți copi care ajunseseră cu săniuțele jos.

Parcă, parcă le-ar fi oleacă frică! Anul trecut în fruntea saniei a stat fratele lui Vasilică, ei doi la spatele lui. Acum, care va sta în frunte și care la spate? Amândoi nu încăpeau la un loc.

Cât priviră de jos ei văzură că cei doi ce ședeau în fruntea săniuței dădeau uneori și din picoare, când cu unul, când cu celălalt.

Oare de ce fac așa? întrebă, încă jos, Vasilică.

— Știu eu?! Poate să facă să nu lunece sania prea tare.

Ori poate s-o facă să coboare drept, vorbi Vasilică.

Se poate și asta.

Ajunși în vârful coastei, se mai sfătuiră care să șadă înainte. Vorbeau tare și cam înfricați.

— Să șadă cel care conduce! zise un băiat din apropiere, care-i auzise sfătuindu-se.

Care dintre voi se știe sănia mai bine?

Vasilică, zise Niculiță.

Ba Niculiță știe mai bine.

Ați mai fost singuri cu sania pe coastă?

Cei doi nu răspunseră, ci clătinară numai din cap, privind înfiorați cum porniră de lângă ei vreo trei săniuțe încărcate, lunecând cu repeziciune mare.

— Cel care șade în față trăbă să știe conduce, vorbi același băiat, apropiindu-se de sania lui, unde îl așteptau doi ortaci. Să conducă! Ce să conducă? Sania dacă pornește odată, se duce ea de capul ei. Și încă cum!

Cei doi nu mai vorbiră nimic, se uitară cum șed în săniuțe, în care erau numai doi ca și ei și se urcară la întâmplare. Se trezi în față Vasilică, iar la spatele lui Niculiță.

Lunecușul era destul de mare de unde porneau săniuțele. Sania lor abia o mișcară, și lunecă într-o parte.

— Stai, Vasilică, să o oblesc, strigă Niculiță.

Se coborî, o îndreptă, se urcă din nou, dar când mișcară săniuța, o luă costiș de cealaltă parte. Un băiat mai mărișor se apropie de ei și-i zise celui din față, pe care nu-l cunoștea:

— Trăbă să-i dai direcția cu picioarele ținute înainte, să n-o lași să se abată nici la dreapta, nici la stânga, până pornește odată bine.

După ce a pornit odată, se duce ea de capul ei în linie dreaptă.

După multe încercări, cei doi vecini reușiră să pornească săniuța în linie dreaptă. Până nici nu s-au gândit bine cum s-a întâmplat, au ajuns la poala coastei.

Obraji le ardeau de bucurie și ochi le scânteiau.

Au grăbit spre culme și după câteva drumuri, Niculiță zise:

— Acum tu ști, las' să șed eu înainte. —

Șezi și învață și tu, nu-i mare lucru. Se pare că tot era mare, căci pe la mijlocul coastei, cum, cum-nu, săniuța se întoroi, alta o ajunse din spate și copi i din amândouă se treziră claie peste grămadă.

— Mă, trăbă să ți picioarele gata și, după ce a pornit sania, să n-o lași când vrea s-o ia într-o parte. E lunecuș mare și ușor se abate din drum, zise supărat un băiat mai mare care venise cu sania a doua, ridicându-se cam șchiopătând.

Cu toată silința și grija, sub conducerea lui Niculiță se mai răsturnară de două ori, și atunci trecu la cârmă din nou Vasilică și nu mai pățiră nimic.

Către seară erau rupți de osteneală amândoi, când îi văzu la poala coastei un văr al lui Niculiță, unul Ilie, fecior june care venise și el la săniat cu alți trei cu o sanie de cele mari.

Sunteți veniți de mult? îi întrebă el.

De mult.

— Isprăviți acum, nu mai urcați și mergeți acasă. Dar înainte urcați-vă în sania noastră și vă săniați o dată, și cu ea. Ei se codiră să urce în sania cea mare pe coastă, în sus, dar ardeau de dorința să vină o dată și cu ea, să vadă cum vine de repede.

— Urcați-vă, că sunteți osteniți. N-aveți grijă, nu veți fi grei.

Cei doi vecini și tovarăși ascultară, ajunseră pe culmea coastei, se așezară în sanie la mijloc, în jurul lor patru feciori în picioare și vărul lui Niculiță la cârmă.

Când porniră în chiotele celor mari, le păru că trec amețitor prin ceva fierbinte, așa le tăia obraji curentul ce-l făcea sania, despicând fulgerător aerul.

V-a plăcut? îi întrebă Ilie.

Vine mai iute ca a noastră!

— Vezi bine! cu cât e mai grea cu atâta fuge mai repede. Mai vreți o dată?

— Mai! Și mai vrură, de patru ori, până ce Ilie îi duse la săniuța lor și-i porni spre casă. Se însera, când intrară cu săniuța în curtea lui Vasilică și puseră sania sub șopron.

— Acum se vine, cu noaptea-n cap?le strigă din ușa tinzi mama lui Vasilică. Așteptați de-acum să vă mai lăsăm! Sunteți niște copi care nu aveți nici o măsură.

Cei doi tovarăși nu se înfricară, cunoscură de pe glas că mama lui Vasilică nu era mânioasă, ci numai se făcea. Știau ei: când era mânioasă țipa ascuțit și iute.

Da' n-ați pățit nimic?

N-am pățit.

— De șchiopătat văd că nu șchiopătați.

Dar haideți în casă, să vă văd la lumina lămpi: întregi sunteți, ori ba?

Cei doi tovarăși zâmbiră. Știau că n-are ce vedea. S-au lovit, la a treia răsturnare, unul la frunte, celălalt la un ochi, dar nu-i mai durea de mult.

Intrară hotărâți în lumina lămpi înaintea femei, care mai învârti ceva prin tindă, de unde-i întrebă:

Nu v-ați răsturnat? Copi i se priviră cu înțeles: ce să-i mai spună?

Nu, răspunseră ei.

Nu v-a ajuns altă sanie din urmă?

Nu! Gospodina intră în cameră, cu năframa cam pe-o ureche,

— cernuse o sită de făină și era năframa neagră ninsă puțin de pulbere fină. Se duse în fața lor și îi privi în lumina lămpii.

Dar abia-și aruncă ochi și-și plesni palmele: al ei, Vasilică, avea umărul obrazului drept vânăt, iar celălalt avea un cucui în frunte.

— Vai, blestemaților, v-ați înțeles să mai și mințiți! Se apropie de copilul ei și puse degetul pe pata vânătă:

— Da-aici ce-i? Apoi apăsă cu degetul pe cucuiul din fruntea lui Niculiță: Și aici ce-i?

Copii rămaseră năuciți: cum nu-i mai durea nimic de mult, nu știau că le-a rămas vreo urmă. Își și uitaseră de durere.

— Nu-i nimic! răspunseră ei hotărâți.

— Așa? Nimic? Mai mințiți o dată? Și ea luă la repezeală oglinjoara agățată de perete și le-o ținu înainte pe rând. Nu-i nimic? Hai! Nu-i nimic nici aici?

Tovarăși se minunară de semnele rămase.

Da' nu mă doare deloc, zise Vasilică.

Nici pe mine, spuse tovarășul.

— Nu vă doare acum, dar v-a durut. Și de ce ați mințit? V-ați răsturnat, nu-i așa?

— Ne-am răsturnat, răspunseră ei blegoșați.

— Să vă mai cereți voi la săniat pe coastă!

Nu-i aici drumul? Vreți să vă schilăviți, să rămâneți neoameni, cu o mână ori cu un picior rupt! Să vă mai aud numai că-mi vorbiți să mai mergeți acolo! Cei doi tovarăși iarăși nu se neliniștiră; mama lui Vasilică se făcea numai și acum că-i mânioasă, dar nu era. O cunoșteau ei după glas.

— Așteptați numai să vă vadă și ceilalți. Pe tine, Vasilică, tatăl tău, iar pe tine, Niculiță, tatăl tău și mama ta! Mi se pare că în seara asta plâng și la noi și la voi mâțele! Vorbind, ieși în tindă și se întoarse îndtă cu doi bulzi de mămăligă cu brânză, pe care-i pregătise de cu ziuă, iar când sosiră copi i îi puse să se încălzească.

— Luați și mâncați, că veți fi înghețați. Așa copi mincinoși cine a mai văzut? Să vă mai cereți voi să mergeți la săniat pe coastă! Să vedeți ce papară veți mânca!

Copii mâncară bulzi și Niculiță se duse acasă. Mamă-sa nici nu băgă de seamă cucuiul din fruntea lui. Bucuros, copilul se dezbrăcă și se sui repede în pat și își trase țolul peste cap. Începu să sforăie îndată.

De-acum nu-i mai păsa: până dimineață umflătura aceea pe care o pipăia cu degetul sub țol va trece și va merge iar la săniat cu Vasilică.

POGĂNICIUL.

A rămas orfan de tată la doisprezece ani.

Avea trei frați mai mici și mamă-sa, lipită de săracă, trebui să-l dea sluguliță în sat. La ea nu avea ce păzi: nici cap de oaie, dar încă de vită mare.

Copilul crescuse mărișor pentru vârsta lui și era deștept foc, n-ar fi crezut nimeni la câte se pricepea. Se învârtea ca o sfârlează prin curtea stăpânului și numai înghețai cu ce ispravă intra în casă. Băga de seamă, dintr-o aruncătură de ochi, care lucru nu era la locul lui, sub șopron, în grajd, pe lângă clăile cu fân, la grămada de lemne, la cotețele porcilor, la ciubarul găinilor, și le punea toate în bună rânduială.

Slujba lui, cât se înverzea câmpul și dădea frunza tufișurilor, era să pască întâi oile cu miei mici, apoi, după înțărcat, să meargă cu vitele stăpânului la pășune.

Dar până nu se ivea încă colțul ierbi, îndată ce se dezgheța, se zvânta și începeau arăturile de primăvară, slujba lui era să fie pogănici, să mâne vitele la plug, să tragă toate și să țină brazda.

Stăpânul lui, un țăran cu stare, învăța la jug aproape în fiecare primăvară o pereche de junci sau junici. Moștenise obiceiul ăsta de la înaintași lui în gospodărie, care nu vindeau niciodată viței nici măcelarilor care cutreierau satul în fiecare iarnă și primăvară, ci îi țineau să crească, și, după ce-i învățau la jug, îi duceau la târg și-i vindeau cu preț bun.

Stăpânul copilului, unul Precup, ținea la obiceiul ăsta, și așa, în toată primăvara, avea lipsă de un băiețaș care să mâne vitele la plug, să le facă să tragă toate și să țină brazda, sub supravegherea lui care era la coarnele plugului.

Perechea neînvățată încă o prindea între boi de la rudă și vacile din frunte, cu tânjala mai subțire, mai ușoară, îmbelciugată de celelalte două, așa că nu prea puteau sări din brazdă nici să se înțepenească pe picioare, căci le trăgeau vacile mari dinaintea lor, iar din urmă le ajungeau coarnele boilor.

Totuși era mare zoală și frământare, zile în șir, și pogăniciul răgușea cât striga la ele.

Era ușor să răgușească, pentru că aerul era încă rece de tot, iar el, cum se frământa pe lângă vite, se încălzea și, când își scotea căciula, capul îi aburea. Și trebuia să și-o ridice adeseori.

De multe ori, pe juncul sau junica de către om trebuia s-o ducă de corn, pentru a ținea cea dinafară brazda. Vitele tinere se băteau repede la grumaji, jugul le ajungea dureros și încercau mereu să iasă din rând.

În jug nu le puneau întâia oară, când începeau arăturile de primăvară. Prin curte, pe uliță, purtau adeseori jugul, prins într-o tânjală, uneori chiar la ruda carului, pentru a obișnui pe junci neînvățați sau pe junice.

Totuși, numai când ieșeau din munca grea a aratului de primăvară, stăpânul Pre-cup îi putea lăuda că știu a trage în jug.

Dar până ajungea la lauda lui, prin câte greutăți trebuia să treacă bietul pogănici!

Nu-i vorbă, avea și Precup biciul pe umăr, striga și croia și el cu biciul perechea care învăța, dar greul cădea tot pe Nichifor, pe băiatul pogănici.

Nu era ușor să ducă de corn vita de către om. Precup ținea un soi de vite mari, care la trei ani nu mai păreau junci și junice, ci boi și vaci în toată legea. Copilul ajungea cu greu la cornul lor, mai cu seamă când vita își ridica sau își smucea capul. Și, adeseori, îi era destul să-și încordeze grumaji pentru a se scutura de pogănici.

Era grea și ostenitoare slujbă și pe vreme liniștită, dar când băteau vânturile reci, arzătoare, ale începuturilor de primăvară! Și Precup era cel dintâi plugar în sat care răsturna brazda, abia că se ducea zăpada. Și de câte ori arătura lui era acoperită de covorul alb al ierni, care se întorcea să mai vadă ce-i prin țară!

Stăpânul trebuia să vadă, chiar dacă nu era prea bucuros, că pogăniciul era sprinten și curajos, neobosit și îndemânatic. Alt copil în locul lui nu ar mai fi cutezat să prindă juncul de corn după ce s-a scuturat o dată de mâna lui. Dar Nichifor nu se dădea bătut.

Iarăși și iarăși se sălta în vârful opincilor să ajungă la corn, iar când nu izbutea făcea un salt și tot îl prindea.

Purta biciul pe spate, dar rareori îl folosea, decât să pocnească cu el. Și pocnetele erau rare, pentru că din apropierea celor șase vite nu putea pocni, fi nd prea aproape de ele.

Numai când – pentru un răstimp – cele tinere se mulcomeau și țineau brazda, se depărta puțin de plug și-și încerca pleasna cea nouă.

Ce pustiu era însă pe câmp, pe ogoare, în văzduh! Pustiu și sur pretutindenea. Și frig!

Nici ciocârlia nu se ridica încă în văzduh, numai ciori treceau din când în când și se lăsau pe arătură, iar prin văzduh trecea croncănind spre păduri

vreun corb, rar de tot.

Nichifor simțea că toată firea era moartă încă, nici mireasma de iarbă verde, nici de ploaie, nici o strălucire a soarelui. Cerul era mereu cenușiu, neclintit, și rareori fluturau câțiva fulgi de nea.

Precup avea vorbă în fiecare primăvară cu nevasta și cu soacra pentru aratul prea timpuriu.

— Nu-i nici un câștig. Zadarnic sameni de acum orzul și ovăzul – dai hrană ciorilor. Cine mai iese cu plugul odată cu tine? Omul le lăsa să vorbească și-și vedea de treburile lui.

— Duci și pe copilul ăsta cu iarna-n cap, încât vine degerat seara, cu buzele și mâinile crăpate, vine, sărăcuțul, fript de vânturile primăverii. Ce va zice biată mamă-sa? Că l-a dat pe mâna unui nesăturat care.

— Care vrea să facă om din el, să știți voi! le tăia vorba. Ce zici tu, Nichifore? Copilul, în căldura din casă, simțea durerea din degete, îl pișcau mai tare crăpăturile de pe buze și de pe mâini, dar nu se arăta.

— Dacă ar fi după Precup ați pleca cu plugul în toiul ierni, zicea bătrâna.

Când se sătura de gura lor, bărbatul se proptea pe picioare și întreba:

Numai anul ăsta am ieșit prea în grabă la plug?

Păi, chiar asta spuneam și noi, că în tot anul faci așa.

— Și mi-au mâncat ciorile sămânța? S-a făcut rău orzul și ovăzul? Nu am avut noi clăile cele mai multe la secere?

— Am avut.

— Păi, ce mai vorbiți? Tacă-vă pliscul că știu eu ce fac! Eu nu mă amestec în treaba voastră: când vă apucați de tors fuiorul, când puneți războiul, când înălbiți pânza. Nu vă amestecați nici voi unde nu vă fierbe oala.

Alteori cele două femei căinau junci sau junicile pe care le dejugau seara, în curte, Precup și Nichifor.

— Le pui și tu la munca cea mai grea să învețe la jug! Uite cum sunt de zolite și de ostenite junicile!

Da’ când vreți să le învățăm?

La lucru mai ușor, că-i păcat să chinui vita crudă.

— N-o chinuie nimeni, că trage între boi și vaci. Mai mult se plimbă decât trag.

— S-or plimba! zicea bătrâna pipăind grumazul bătut de jug al juncului. Uite ce-i aici. Omul nu le mai răspundea, ci ducea cu Nichifor vitele în

grajd și le dădea de mâncare. Dimineața plecau iar, când abia se lumina. Pământul unde arau era departe de sat, cale de-un ceas și mai bine.

Era adevărat ce ziceau femeile: încă nu începuse nimeni la arat. Dar, de când se știe satul, tot din neamul lui Precup ieșeau cei dintâi cu plugul.

Plugul era pus pe cobile, așa-l duceau și-l aduceau de la câmp, și pe cobilă era legată și sarcina de fân pentru vite. Mare sarcină pentru șase capete.

Precup îl lăsă pe Nichifor să se cuibărească pe fân, dar pogăniciul nu putea rămâne multă vreme nemișcat, îl pătrundea frigul și sărea în drum, încercându-și pleasna cea nouă, în toată slobozenia, în urma plugului.

Bună pleasnă i-ai făcut, Nichifore.

Bună!

Pagubă că, pe lângă brazdă, nu prea ai loc să pocnești.

Să am, ar trage vitele mai bine, și junci.

Cred și eu.

Peste sat mai stăruia fumul de cu seară și ceața nopți. Cerul era jos și întunecat, un aer rece, un frig uscat. Respirarea celor șase vite țâșnea pe nări ca niște fuioare albe.

Nichifor se mai urca uneori pe sarcina de fân, apoi când îl pătrundea frigul iar cobora și pocnea din bici.

Ajunși iar în brazdă, lui Nichifor îi părea că junci au, la început, aceeași simțire ca și el: le era silă să plece iar. Dar după două-trei brazde intrau și ei în ritmul cunoscut, din zi în zi tot mai bine, tot mai ușor.

De la o vreme, juncul de către om nu-și mai ferea cornul de mâna lui; lui Nichifor îi părea chiar că îl privește cu prietenie, cu ochii lu negri, mari, înlăcrimați parcă. Părea că-i spun: „Ce să facem? N-avem ce face!” Adică nici juncul, nici el, Nichifor.

La amiază le punea juncilor fânul cel mai bun, otava, dacă aduceau și otavă. Și ce plăcere era pentru pogănici să șadă pe ruda boilor și să se uite cum mâncau junci! Dar ce bucurie să șadă, ce plăcere, după atâtea ceasuri de umblet!

Când începea să mănânce i-ar fi plăcut să-și poată deschide mai bine gura, dar, o vreme, cum buzele-i erau crăpate tare de vânt, nu o putea deschide bine și trebuia să-și taie cu briceagul bucăți mici de pâine, până i se mai deștepeneau buzele.

Vânturile astea, de la crăpatul primăverii, parcă nici nu erau vânturi, ci adieri tăioase de pe zăpadă, de pe gheață, care se strecurau prin aer

nevăzute, ca niște șerpi subțiri cu limbi ascuțite.

Vânturile! Dacă n-ar fi vânturile astea secetoase și înghețate!

Da, vânturile și umblatul cel mult alăturea de vite, adeseori prin bruși tari, încă nedezghețați de tot! Nu-i mirare că înspre seară îi tot veneau în gând versurile auzite nu mai știa de la cine:

— Sfinte, Doamne, soarele Că mă dor picioarele.

Poate tot un pogănici a iscodit și vorbele astea!

Dar ce bucurie pe Nichifor când junici sau juncile erau date bine la brazdă, când trăgeau întins cu celelalte, când se învățaseră cu jugul! În toată seara le mângâia pe bărbie când le desjuga, iar în iesle se strecura, adeseori fără știrea stăpânului, și câte un braț de otavă.

Și apoi ce supărare pe capul lui, când venea târgul de la Ispas, când Precup ducea de obicei la vânzare junci sau junicile!

Cu săptămâni înainte era tot întunecat, încât stăpâna, ori mamă-sa, zicea adeseori: Ce să fie cu copilul ăsta de-i tot cu voie rea?

Poate-l doare ceva. Nici nu mai mănâncă cumsecade.

— I-am spus eu lui Precup, că-l prea zolește la plug cu iarna în cap.

Precup însă vedea pe Nichifor că îndată ce nu avea altă treabă, era tot pe lângă perechea de vânzare. Le scărpina pe grumaji, le țesăla, le hrănea bine.

— Așa le grijește, de parcă-s ale lui! zicea stăpânul.

— Păi, nu le-a învățat el la jug?

răspundeau femeile. Și acum, când îs învățate, le vinzi!

Dar câtă vreme a stat Nichifor sluguliță la Precup, în doi ani, n-au vândut vitele tinere.

Într-un an au ținut junci și au vândut boi cei mari, în cel următor au ținut junicile și au vândut vacile. Pogăniciului îi trecu supărarea.

Cele două femei se țineau cu gura de Precup, când mergea la târg cu junci sau junicile:

Să nu uiți să-i cumperi și băiatului ceva.

Ce să-i mai cumpăr? Pălărie i-am cumpărat.

Să-i cumperi o pereche de bocanci, să aibă și el dumini ca o încălțăminte în picioare. Să mai iasă și el din opinci. Precup se îmbufna:

— Dacă vor ieși toți din opinci, n-o să fie bine de noi, tu muiere!

PLOAIE CU ȘIROAIE.

De trei zile se pusese zăduf mare. Și mai înainte s-a aprins cerul senin și dogorea văzduhul, dar, din când în când, tot se mai isca o aripă de boare și adia prin cuptorul lui iulie.

Dar de trei zile s-au încuiat porțile văzduhului și s-a coborât peste lume o cloceală, un năduf greu, care scurta respirarea, care cobora parcă de pe tărâmuri cu boliști grele, și mirosea a glod, a putreziciune.

Prin curți, la umbra gardurilor, câini scoteau limbi de-un cot, ca niște panglici fine de catifea roșie, în vreme ce flămânzările li se zbăteau de respirarea deasă. În țărâna de sub streșini se scăldau găinile, cu penele rășchirate, când lăsându-se pe-o parte, când pe alta, cu sprijinul picioarelor, ridicând mereu nourași de praf.

Vrăbi le se pitulau prin cuiburile din acoperișurile de paie ale șurilor, ori se vârau adânc în streșinile de spini și paie ale gardurilor. Rar se lăsa o țarcă în vârful unui par, cârâia repezit și slăbănog de câteva ori și își lua zborul. Și mai rar se rătăcea o mierlă galbenă în câte-un nuc, dar nu fluiera după obicei, ci se miorlăia urât, ca pisicile, semn că-i era scârbă și ei de cloceala asta.

Era încă devreme, dar năduful era înăbușitor. Ulițele erau pustii. Peste sat liniște mare și un fel de ceață alburie, care de trei zile se tot îndesa în înălțimi, cât nu se mai vedea seninul curat, ci unul spălăcit de tot.

Pe podmolul de lut de sub streașina lungă de paie a casei, moș Vintilă adormise cu pipa în gură, rezemată în piept, cum i se plecase capul. Petrișor, nepotul, în mână cu o crenguță de nuc, alungă muștele ce încercau să se așeze pe fața și pe ochi bătrânului.

Erau și muște mari, verzi, care se izbeau ca alicele de perete și de capul bătrânului.

Petrișor era gata să le plesnească cu creanga de nuc. Îl apăra bine pe moșul său. Bătrânul, în vremea din urmă, adormea ușor cât ce ședea și tare scârbă de muște. Îi asigurase lui Petrișor câte două nuci și un măr, de fiecare dată când îl păzea de muște. Nu le-a putut suferi toată viața, iar acum era neputincios în fața lor cât ce ațipea.

Petrișor știa că, dacă moșul său se trezea la o pișcătură de muscă, nu mai căpăta nimic; așa că era mereu cu ochii în patru, câtă vreme dormea sau moțăia bătrânul.

Și acum, pe zăpușeala asta, muștele parcă obosiseră și zburau ca turbate.

Petrișor se mira de fiecare dată de unde scociorăște moșul său nucile și merele, căci după ști nța lui nu mai avea de la Paști nici de unele, nici de altele. Cât a putut l-a pândit pe bătrân să vadă de unde le scoate, dar n-a putut afla. Când nici nu se gândea, moș Vintilă deschidea palma și-i întindea bunătățile.

Azi bătrânul nu ațipise prea mult pe podmol, sub streașina casei. Aerul era mai greu, mai înecăcios ca ieri și alaltăieri. Se ridică cu greu de pe podmol, făcu câțiva pași în curte, puse palma streașină și cercetă cu băgare de seamă cerul, mai ales către apus.

Și, după multă căutare, descoperi, în sfârșit, ce căutase zadarnic de două zile: chiar la apus, pe culmea Măgurii mari, se pusese o pată mare, întunecată, care părea că crește mereu.

— Azi, cât ce trece de amiază, vine potopul, măi Petrișor. Dă fuga în grădină și adă mohorul pe care l-am cosit, azi dimineață, pentru viței și du-l în șură, să nu-l ude.

— Da’ chiar plouă, moșule?

— Plouă! Și încă ce ploaie! Potop o să vie.

Bine-i că se dezleagă, în sfârșit, încuietorile cerului; numai să nu bată gheața. Când se întoarse nepotul din grădină, bătrânul era în casă, în camera de dinainte, și-i dădu cele două nuci și mărul.

— Încă nu plouă, moșule, da’ soarele abia se mai vede din ceață. În vreme ce vorbi mușcă din măr și se gândi că moșul său are de bună seamă o ascunzătoare aici, în ladă, sau în vreo laviță.

— Încă nu plouă, că mai întâi trăbă să se adune furtuna cu puterile ei în jurul sâmburelui celui negru de la asfințit, când pornește să vină în galopul cel mai mare, să-l ajungă pe Sântilie cu trăsnetele lui.

Lui moș Vintilă, când era zăpușeala mare, îi plăcea să șadă în odaia asta, cu toate ferestrele astupate cu năfrămi negre, ca să nu umble musca și să rămână răcoarea de-dimineață. Aerul era mai subțire, mai ușor de respirat.

Bătrânul fu de părere să mănânce de amiază până nu se dezlănțuie potopul, și copilul fu bun bucuros, căci de mult îi era foame.

Ospătară, la masa din tindă, mămăligă rece cu brânză și cu ceapă, băură apă rece din ulciorul de lut, luminând frumos din smalțul verde.

Când gâlgâi moș Vintilă cea din urmă înghițitură, în plimbarea mărului lui Adam, mare cât o vertebră, se sparse departe întâiul tunet, care hurducă parcă după capătul pământului.

Afară se coborî în grabă o întunecime, cât părea că se face seară și numaidecât pomi începură să se îndoaie și într-o clipă din curte, de pe uliță mai ales, se ridicară nori de praf.

Moș Vintilă luase năframa cea neagră de la fereastra ce răspundea în curte și se uita cu încordare. Fulgerele sporeau, se încolăceau vinete prin norii ce veneau învăluiți și grei, ca niște turme de bivoli înspăimântați, și cerul se surpa acum în toată clipa, când aici, când acolo, tot mai aproape.

Vreme tare, măi Petrișor! Copilul se speriase, ghemuit într-un colț.

Nu mai trăsnește, moșule?

— Mai trăsnește, cum să nu, că-i mare prăpădul. Numai de n-ar bate gheața.

Se miră că nu se surpă odată cerul și nu pornește ploaia. Era cu ochi prin geam tot în curte: să vadă, sar de la pământ întâi picuri?

Dacă săreau, era gheață.

Zadarnic pândi el cu ochi în curte, căci ploaia se descărcă dintr-una peste tot satul, răpăitoare, bubuitoare, vâjâietoare, asurzitoare. Nu erau picuri nici de gheață, nici de ploaie, ci sfori groase, întinse, și ele împânziră în câteva clipe văzduhul, din cer până în pământ, întunecând lumea.

Copilul rămase cu gura căscată; nu mai auzise, nu mai pomenise așa furtună. O vreme pomi se mai îndoiră, crengile se învăluiau ca și când ar fi vrut să se smulgă din trunchi, vântul ducea pieziș perdelele sforilor de ploaie. Apoi vântul trecu, pomi se liniștiră, iar ploaia părea că numai acum începe să se descarce cu toată puterea.

Moș Vintilă, făcându-și o cruce largă, veni de la fereastră.

— Ce te zgâiești așa, măi copile? Putea să bată gheața după așa năduf.

Nepotul se apropie cu teamă de fereastră, dar repede se trase înapoi: curtea nu se mai vedea din apă, pâraie ieșeau pe sub poartă în uliță.

Ce-i, măi Petrișor, ți-e frică? Dup-un răstimp de gândire, răspunse:

Oare nu ne duce casa, moșule?

— A noastră nu, că ulița noastră e pe-o costișă. Dar jos, în vatra satului, nu știu ce va fi. Asta nu mai e ploaie, măi băiete! Asta-i rupere de nori!

Vorbeau strigând tare, ca surzi. Dar în curând nu se mai auzeau oricât de tare vorbeau. Începu să vuiască și să clocotească ulița, tivită pe de margini cu șanțuri adânci.

Dar nu vuiau numai șanțurile, nu numai ele clocoteau de apă groasă, murdară, care sărea în valuri mari și apucase razna și pe uliță, ci ulița întreagă curgea întunecată, plină de valuri.

Uitându-se în uliță, pe copil îl prinse amețeala și-i venea să se clatine. Era gata să verse. Își luă la repezeală ochii din uliță.

Acum chiar ne duce, moșule, se miorlăi el înfricat.

Ne duce pe noi?

Cu casă cu tot. N-ai văzut cum sălta pe valuri o căpiță de fân?

O casă nu-i o căpiță de fân, măi fricosule! Nici nu știam că te-a făcut maică-ta așa de fricos. O casă nu-i un bordei țigănesc, are temeli tari de piatră. Da' nu-i vorbă, acolo jos, în vatra satului unde se adună toate pâraiele, n-o să fie ușor. Noroc că acolo nu sunt case de oameni săraci, de nuiele, numai de cărămidă și piatră.

După ce răpăi și vui vreo jumătate de ceas, ploaia încetă dintr-o dată, așa cum se și pornise. În curând nu mai curgeau nici ulițele, numai șanțurile adânci de pe margini.

Moș Vintilă deschise fereastra dinspre curte și în odaie năvăli un miros greu de glod.

Miroseau pâraiele cele murdare, care continuau să clocotească în șanțurile adânci, zvârlind deasupra spinării sure.

Mirosea a glod, dar era răcoare. Ce răcoare! Ce prospețime! Și nici o muscă nu mișca. În curând cerul se curăți de nori, și în cer lumină un soare tânăr, proaspăt.

— Bine c-a venit curată, măi băiete. Acum te poți duce să dai mohor la viței. A trecut de mult de-amiază.

Hei! Dar ce plăcere să umbli desculț prin băltuțele și tina călduță de prin curte! A dat mohor la vițeluși, dar a mai întârziat prin băltuțele calde.

Trase cu urechea. Parcă nu mai vuiau atât de tare pâraiele din șanțurile de pe uliță. A deschis portița; vezi bine că nu! Apa a scăzut și în șanțuri.

Când ploua mai puțin și pâraiele astea erau mai mici, de câte ori n-a intrat cu picioarele în apa călduță. Poate mai scade apa și acum!

Până i-a spus lui moșu-său ce fac viței, până s-a mai învârtit prin odaie, când și-a aruncat ochii în uliță văzu copi desculți, numai în cămășuțe, cu capul gol, bălăcindu-se în pâraiele din șanțuri. Își ridicau cămășuțele până la brâu și umblau veseli prin apa călduță.

Ieși în grabă și el. Știa că moșul său îl lăsa, numai să aibă grijă să nu-și stropească cu apa aceea glodoasă cămașa. Când ieși el la portiță, și de-o parte și de alta a uliței, șanțurile erau înflorite cu copi.

Și acum râsul lor umplea ulița.

ADORMIREA MĂRIUȚEI.

Sărbătoarea Constantin și Elena cade către sfârșitul lui mai, când primăvara e pe ducă, dar tot mai are încă destule flori și prin grădini și pe câmp. Prin grădini iasminul abia acum înflorește, trimițând până departe mireasma lui dulce și tare, din delicatele lui mici potire albe. Bujorii, gherghinele și-au dezvelit în soare florile aprinse, mari și roși.

Garoafele sângerii miresmează ușor straturile și adieri subțiri din parfumul lor pătrund până în suflet. Vioalele albe și roși, cu rozetele cărnoase, delicate, abia și-au deschis câte-un ochi; ele vor înflori pe îndelete, dar aerul e plin de pe-acum de mirosul lor. Peste toate se ridică și plutește ca o ceață nevăzută mireasma rezedei înflorite de curând, mărunțel și sfios, peste care au dat năvală sute de albine, zăpăcite de-atâta dulceață.

Da, grădinile sunt încă în floare și către sfârșitul lui mai, iar câmpul nu rămâne în urma lor. În iarba înaltă, ce se apropie de coasă, înflorește acum ochiul boului în fire singuratice, sau în tufe, cu petalele desfăcute și albe, cu miezul rotund și galben, cât un bănuț de aur nou – un fel de crizantemă sălbatică ce împodobește, de-acum până la coasă, luncile și fânețele. Se ridică cutezător ciucurul roșu al trifoiului, deși numai culoarea e de capul lui, încolo n-are nici o aromă.

Înflorește acum coada șoricelului – o floare în ciorchine albe, cu mireasmă dulce, care aduce aminte de iasmin. Și se ridică sau se leagănă, în rând cu iarba undulată de vânt, pâlcuri de sânziene galbene și albe, cu mirosul lor pipărat și amețitor.

După un obicei vechi al satului, în ziua praznicului de Constantin și Elena se ținea examenul de sfârșit de an. Venea vara și cei mai mulți părinți aveau nevoie de copi i lor să-i trimită cu vitele la pășune, sau cu noatenii.

Ca de obicei, și în anul ăsta, cu o zi înainte de examen, dascălul ieși cu școlari pe câmp să aducă cele mai mari ramuri verzi din pădure, iar ceilalți să adune flori, să împodobească școala. De câte ori plecau din clasă și din curtea școli, la excursie pe câmp, fiecare școlar și școlăriță își avea tovarășul, același de la întâiul drum.

Acum, în preziua praznicului, când porni dascălul cu toți școlari la câmp, Anuța Surdului se trezi singură, fără tovarășă. Se zăpăci că nu știa ce să facă. Se uita în dreapta, se uita în stânga: toate copilele aveau tovarășe, nici una nu era singură.

Își duse pumnișori la ochi și începu a suspina.

Ce-i, tu Anuță, ce-i cu tine? o întreabă dascălul.

Păi, n-am tovarășă, domnule!

Da’ cine ți-e tovarășă? N-a venit la școală?

Nu, domnule. Nu poate!

Cum? De ce nu poate?

E Măriuța Bologoaei, domnule!

— Așa! Ea este! Sărăcuța de ea! Dascălului i se muie glasul: Măriuța Bologoaei era bolnavă de trei săptămâni. Luă de mână pe Anuța Surdului și o duse la două fete, care erau în rândul din curte al școlarilor și se țineau de mână.

— Anuța n-are soață, le zise el, că tovarășa ei, Măriuța, e bolnavă, știți și voi. Luați-o cu voi. Veți fi trei în rând.

Școlari ieșiră cuminți, în rânduri frumoase, în uliță și luară drumul spre câmp, să aducă ramuri verzi și flori să împodobească școala pentru examenul de mâine.

În vremea asta, Măriuța zăcea albă ca o floare vestejită, în pătucul ei de lângă fereastră. Rugase pe mamă-sa să-i pună așternutul aproape de fereastră, să poată vedea în curte, să poată vedea cerul senin și, prin văzduh, zborul rândunicilor. Sub streașina casei lor erau, de mulți ani, trei cuiburi de rândunici, și suveicile, cu coada neagră, înforfecată, mereu țeseau lini nevăzute prin aer, întorcându-se mereu la cuiburile lor.

De câte ori le vedea întorcându-se și le auzea ciripind mărunt pe marginea cuiburilor, pe Măriuța o gâdila la inimă, și un zâmbet i se înfiripa în jurul gurii cu buzele arse de febră.

Cât erau de frumoase, de zvelte și de dulci! Și cum ciripeau de mărunt! Oare ce gândesc ele când vorbesc așa cu puișori lor de pe marginea cuibului? Le pare bine de ei?

Se bucură? Cum să nu se bucure, dacă-i iubesc! Uite, toată ziua aleargă să le aducă de mâncare! Oare ce le dau de mâncare?

Mamă-sa i-a spus că musculițe, pe care le prind din zbor. Nu-i mirare că le pot prinde, dacă zboară așa de repede!

Cum stă pe spate, cu capul pe pernă, vede prin geam și în înaltul cerului. Acolo se rotește uneori un uliu mare, care se mistuie nu se știe unde în văzduh, și iar se arată. În pari din gard se lasă uneori – nu știe, stau într-un picior, ori cum – țărci sau coțofene cu coada lungă, cu aripile tivite cu negru, și cârâie repezit, și se tot închină. Se ceartă aprins o vreme, apoi fâlfâie din aripi și pleacă într-altă parte.

Măriuța știe că țărcile caută și cuiburile cu ouă de găini, și, dacă le află, nu mai rămân în urma lor decât cojile. Fie! Da’ păsările-s frumoase, păcat că nu știu cânta frumos!

Baremi așa cum fluieră mierla galbenă ce se oprește adeseori în nucul din grădina lor. Adevărat că uneori și mierla se prostește și miorlăie ca mâțele.

De trei săptămâni, toată primăvara de-afară năvălește, prin fereastra asta, în sufletul Măriuței.

Peste zi mamă-sa îi aduce din grădină flori proaspete. A început cu florile de păpădie, care-și revarsă mai întâi aurul în iarba verde; au urmat curând ramuri de păducei înfloriți, apoi potopul de flori de cireș, de vișini, de peri și de meri. Măriuța voia să aibă mereu în pat, pe perini, lângă capul ei, o floare, o crenguță înflorită. Le mirosea cu nesaț, iar când nu o vedea mamă-sa și le lipea de obraji fierbinți. Cât erau de răcoroase!

Măriuța mamei, nu ți-e foame? Ea clătina din cap.

Un strop de lapte! Același semn.

Un păhăruț de apă!

Apă! Își muia buzele, înghițea cât o păsărică.

Lasă paharul aici, pe fereastră, mamă.

Ajungi cu mâna la el? Făcea semn din cap că ajunge. Pe mamă-sa o mânca supărarea de când se îmbolnăvise copila. Era sură la obraji, ochi îi căzuseră în orbite, slăbise.

— Bagă de seamă că o să te îmbolnăvești și tu! zicea bărbat-său.

Ea făcea semn cu mâna că nu-i mai pasă de nimic, chiar să moară, dacă nu i se mai ridică din pat copila. Nu mai aveau alt copil.

Nu se știa din ce se îmbolnăvise Măriuța.

Într-o zi se întorsese cu durere mare de cap de la școală și ăsta fusese tot semnul. Copila căzuse la pat și nu-l mai părăsi. În sat nu era doctor, orașul era departe și bani să plătească o căruță și pe doctor, de unde să ieie?

Măriuța înghițea în silă puțin lapte și bea apă. Apă multă: ar fi stat cu buzele și cu limba tot în pahar.

Copila părea că-i dusă mereu cu gândul, că se risipește în primăvara de afară. În altă parte a camerei, de unde să nu poată vedea afară, nu putea răbda patul. Mamă-sa încercă în zadar, când vremea afară era urâtă și rece, să o ducă de la fereastră. Dar puține zile fură friguroase și întunecoase de trei săptămâni, de când Măriuța căzu la pat.

Încă a doua săptămână se rătăci un cuc în grădina lor și ea-l întrebă în gând: „Câți i-a da, pân s-a mărita?” Și pasărea își spuse numele cadențat, în răstimpuri egale, de zece ori. Acum era de opt ani. Așa că se va mărita când va fi de optsprezece – socoti ea – și un zâmbet luminos îi inundă obraji palizi și subțiați.

Nu vorbi nimănui de taina ce i-o spuse cucul. Se simțea bine și liniștită în sufletul său cu siguranța asta. Apoi nu simțea nici o durere, nici nu-și dădea seama că-i bolnavă.

Îi părea, de când stătea în pat, că e o. altă copilă.

Nu-i mai Măriuța de pân-acum. Și-i părea că se face tot mai ușoară, ca un abur, și se risipește, se risipește în primăvara de afară.

În cele trei săptămâni venea uneori tovarășa ei de bancă, Anuța, care nu locuia departe, pe aceeași uliță. O trimitea și dascălul să vadă ce mai este cu ea, și dacă-i mai bine să-i arate ce să mai învețe din carte, să nu rămână în urmă de ceilalți școlari din clasa ei, acum când se apropia, ba era chiar aici, examenul.

Anuța veni de două ori cu carte, în care puse semne, să-i arate Măriuței ce să mai citească.

Dar Măriuța nu înțelese nimic din ce-i spuse tovarășa sa. Se uită ca la un lucru străin, la cartea de citire în care Anuța punea semnele. Ce să facă ea cu cartea aceea?

— Să citești, să ști și tu la examen, o îndemnă Anuța. La examen? Ce putea fi asta?

A treia oară, tovarășa de bancă nu mai veni cu cartea. I-a adus niște flori de liliac învolt, albe ca spuma.

Bolnava zâmbi și-și întinse amândouă mâinile după rămurelele înflorite, și-și îngropă obrăzuțul, rămas numai cât un pumn de copil mic, în ele. Numai acum băgă de seamă Anuța cât erau de subțiri, de firave, brațele Măriuței. Și-i intră o răceală în tot trupul, și se grăbi acasă.

Cât stătea la bolnavă nu vorbeau nimic împreună. Măriuța părea că nu o cunoaște, ori că nu are să-i spună nimic. Era mereu cufundată în lumea ei cea nouă.

Numai primăvara de afară o trăgea cu putere. Ar fi tot privit, ar fi tot ascultat, pipăindu-și mereu florile proaspete de pe perină și răcorindu-și uneori cu ele obraji aprinși.

Cu trei zile înainte de examen, bolnava nu mai bău nici picurul de lapte de până atunci.

Nu-i mai trebuia decât apă, cu lingurița, căci din pahar sau lingură mare nu mai putea sorbi acum.

Părea că nu o mai cunoaște nici pe mamă-sa. Nu mai vorbea. Dar urmărea și acum zborul și asculta întins ciripitul rândunicilor. Iar într-un rând, când cocoșul lor cucurigă din răsputeri, chiar sub fereastră, ultimul zâmbet trecu pe fața ei.

Când se înapoiară școlari de la câmp cu ramuri verzi și cu flori sălbatice, Anuța se repezi să-i aducă un mănunchi cu ochiul boului, garoafe, sânziene și coada șoricelului.

I-l pre-gătise afară de florile pe care le adunase pentru școală.

Curtea era pustie, tinda era goală, pretutindenea liniște, nici o mișcare. Copila se înfioră toată și se strecură cu mare teamă în odaia bolnavei.

Mama Măriuței stătea la căpătâiul ei cu o luminiță de ceară aprinsă în mână. Dar, oare, era mamă-sa? Nu mai semăna! Asta era o femeie uscată și bătrână.

Îi veni să iasă repede pe ușă, dar ochi îi rămaseră pironiți pe fruntea Măriuței. Ce albă era! Și cum juca deasupra flacăra luminiței peste ochi închiși. Copila adormise pe veci, și mamă-sa nu credea. *

A treia zi, pe-o vreme senină și caldă, o duseră la groapă. Dascălul, deși se ținuse examenul, adună pe toți școlari s-o însoțească. Pe copile le învățase un „vers”, care se cântă la fete tinere.

Mama Măriuței o împodobi cu cununiță de mireasă pe cap. În curte, după ce se isprăvi prohodul, dascălul porni corul școlărițelor: Frunză verde busuioc N-avui în lume noroc!

Busuioace, nu-nflori, Că n-are cin’te plivi. Busuioc, floare frumoasă, N-are cin-să te-amiroasă, Nici la brâu de-aci-n colea Nu te-a purta cineva, Nici la grindă nu-i mai sta, La icoane nici așa! Că pe cine ai avut A pus capul pe pământ! Te-ai bucurat, țintirime, Că frumoasă floare-ți vine: Da’ nu vine să-nflorească, Ci vine să putrezească, Pe părinți să-i amărască, Lumea-ntreagă s-o cernească, Florile să ofilească.

Mai departe corul unison al copilelor nu mai putu continua cu toate stăruințele dascălului: izbucniră toate în plâns și după ele începură și femeile din curte.

Patru feciorași luară sicriul pe sub care trecuseră două năfrămi lungi, și porniră cu Măriuța la cimitir.

NIȚĂ DE LA COASTA MORII.

Hotarul satului e tare deluros, carele urcă și coboară mereu

— de departe părând că le poartă niște valuri largi și potolite. Nu sunt înălțimi mari și coborâșuri iuți, se ară destul de ușor, și pământul e negru, roditor destul, dacă-i gunoit tot al treilea an. Coaste mari, cu fruntea-n cer, abia sunt două: Măgura mare și Coasta Mori.

Cea dintâi e pășunea satului, mai potrivită pentru oi și capre, decât pentru vite mari.

Iarba e rară, săracă, și la secetă arde toată, încât pășunea se schimbă într-o întindere roșcată, pe care numai tufele rare de spini mai poartă sămânța de verdeață.

Oamenii au noroc cu Coasta Mori în vreme de secetă: aici sunt păduri mari și tăieturi tinere, pe care la strâmtoare mare vitele sătenilor nu le cruță, deși îi globește de-i arde. Ce să faci? Să lase vitele să le moară de foame?

Sub Coasta Mori nu e nici o moară, nu curge nici un râu. Râul și moara sunt la vreo cinci kilometri de-aici. Dar îi spune așa, pentru că pe sub ea duce drumul la moară și aici e și miezuina cu satul vecin, e cel din urmă loc cu nume de pe hotarul lor.

Până sus, la culmea împădurită, ce pare o sprânceană nesfârșită a cerului, coasta e goală, pustie, cu surpături de nisip, cu măsele uriașe de piatră gălbuie, ce iese din pământ și se prăjesc la soare, cu fire rare de ierburi seci și de păiș. Pe-aici urcușul e greu. Dar, din partea dimpotrivă, pădurile coboară lin pe întinderi nesfârșite și ajung până la șes, la râul cu moara, înghițind și drumul ce duce la moară.

La poalele urcușului greu, între pruni și meri, se pitulează casa pădurarului, și câteva acareturi zgulite și sperioase acoperite cu paie vechi, înnegrite de vreme.

Nu trece car la moară – vara, sanie – iarna, să nu se oprească la poarta pădurarului.

— Uhu! Măi nene Visarioane, acasă sunteți?

Dacă nu-i acasă pădurarul, e acasă nevasta, ori feciorașul Culiță, ori băiatul Niță.

Cineva e totdeauna acasă, n-o putem lăsa pustie, lângă un drum umblat.

— Acasă! Acasă! răspunde cineva din curte.

Apoi portița scârțâie.

Bună dimineața!

Să dea Dumnezeu!

— Ce-i mai nou pe la moară, nene Visarioane? Au trecut mulți înaintea mea?

Nu prea mulți. Trei care. Altă dată mai multe. Altă dată nici un car.

Dar nu ști, umblă amândouă roțile?

Umblă. Alteori, când era apa mică, nu măcina decât o piatră.

Da' pe-aici ce mai faceți?

O ducem și noi!

Este ghindă în pădurile de pe Coasta Mori?

Este destulă.

— Se vor prăsi iar turme de porci sălbatici și va fi vai de cucuruzele noastre.

— Poate nu va fi vai! Mai sunt pușcași pe lumea asta. Da' prin sat ce-i mai nou?

— Mai nimic!

Ori vorbea pădurarul, ori nevastă-sa, ori feciorul, băiatul Niță se strecura de pe unde era, se oprea la spatele vorbitorului și asculta cu încordare.

Cunoștea pe cei mai mulți săteni, care treceau pe sub Coasta Morii cu carele. Asculta și se amesteca mereu în vorbă, mai ales când răspunsurile la întrebările drumețului le dădea mamă-sa, ori frate-său. Dar, uneori, și când vorbea tatăl său cu omul de lângă car:

— De ieri nu mai umblă o roată. Apa pe irugă a scăzut. Sau:

— Acum umblă amândouă, de când a dat ploaia.

— Mai sunt la moară oameni și dintr-alte sate. Așa, și cu alte știri, se amesteca mereu în vorba celor mari. De la o vreme, ziceau drumețului:

— Întreabă-l mai bine pe Niță, că el știe mai bine ca noi.

— De unde să știe mai bine un copil ca el?

Întreba vreun drumeț, care încă nu cunoștea taina băiatului.

— Știe, dă-l în foc, că aproape nu-i zi să nu meargă cu un car până la moară și să se întoarcă spre seară cu altul.

— Auzi comedie! Și dumneavoastră îl lăsați să se țină mânz după cară?

— Nu-l lăsăm, dar nu-l putem ținea legat de piciorul patului.

— Și nu vă e frică să nu pățească ceva? Apa-i primejdioasă, nu te poți juca cu ea.

— Înoată ca o rață, arză-l focul, să tot vrea cineva să-l înece, și nu ar putea.

Niță aude și i se lărgește gura mare într-un surâs. Peste neplăcerile ce le avea cu părinți pentru moară, trecuse el de mult.

Începuse să scape la moară de când a fost de opt ani, și acum era de doisprezece.

Supărarea cea mare a părinților era că nu-și puteau pune nădejdea în el, când îl trimiteau cu vitele. Se făcea nevăzut, când îl credeai mai cuminte și mai liniștit cu slujba sa. Noroc că vitele nu intrau în loc oprit, căci nu era decât pădurea. Iar din pădure pădurarul nu-și putea globi vitele sale.

Atâta lucru știa și Niță, și așa avea curaj să scape de acasă cu vreun car care mergea la moară. Nu-i păsa că n-are traistă cu demâncare după grumaji, morarul îi dădea totdeauna să mănânce. Îngrijorat era numai să poată veni mai devreme, până nu se înnoptează, să-și caute vitele prin pădure.

De câteva ori s-a înapoiat fără ele și a mâncat niște bătăi, să-i plângă și mâțele de milă.

De-atunci nu se mai întorcea seara fără vite și, dacă nu era car de la ei din sat să se întoarcă după-amiază, Niță pleca pe jos, și ajungea mai iute ca și cu carul cu boi.

Pusese el pe Joiana, vaca cea mai neastâmpărată dintre vitele lor, un clopot cu limba ascuțită, care se auzea din mari depărtări, și totdeauna afla vitele duse departe prin pădure. Le afla totdeauna în tăieturile cele mai tinere, unde creștea iarba mare și grasă, trifoi și lucernă sălbatică și lujerii cei mai fragezi.

Când intra în curte cu vitele sătule tobă, ai casei știau unde s-au săturat, dar li s-a urât să-l mai tot înfrunte pe Niță: știau că și așa era în zadar.

De trei-patru ani îl trăgea ața la moară. Ar fi putut merge și pe jos, căci știa prin zăvoiul din lunca morii poteci pe care ajungea mai curând decât cu carul. Dar era una din marile plăceri ale vieți lui să meargă cocoțat pe saci plini – încolo cu grăunțe, încoace cu făină călduță încă.

Drumețul se trezea numai cu Niță că iese dintr-un tufiș de răchite. Cunoștea pe nume pe cei mai mulți.

Bade Dumitre, mă lași în car?

Te las, da’ unde te duci?

La moară.

Aveți și voi măciniș?

Nu avem.

Păi, cum? Ce să faci la moară?

Nu fac nimic, numai mă uit.
La ce te uiți?
— N-am la ce? Cum se-nvârt roțile, cum se-nvârt pietrele, cum curge făina.
Hm! D-apoi cei de-acasă te lasă?
Mă lasă.
N-ai nici o treabă?
N-am. Sunt cu vitele.
Păi, ele nu trăbăsc păzite?
N-au unde merge, numai în pădure.
Așa se întâmpla de câte ori era un cărăuș nou, care nu-i cunoștea felul. Cei care îl luaseră o dată cu carul, nu-l mai întrebau nimic, ci-l lăsau să se urce pe saci.
Ce drum neted și moale era prin zăvoiul din lunca mori! Niciodată nu se făcea tină.
Dedesubt era un strat de nisip de pe vremea când a curs odată aici râul mori. Nu se auzeau roțile, nici pași vitelor, chiar când carul era tras de cai potcoviți.
Lui Niță i se părea că plutește, iar dacă închidea ochii îi părea că stă pe loc. Mireasma grăunțelor uscate pătrundea prin saci, iar la întoarcere mirosul făini proaspete de grâu și de porumb îl amețea.
Îi plăcea să se întindă cât era de lung pe un sac plin, cu fața în sus, cu brațele încrucișate căpătâi. Dar nu rămânea mult așa. Șezând în carul încărcat cu saci, vedea pe deasupra zăvoiului, îmbâcsit de tufe de răchită și de sălci. Aici se simțea mai stăpân decât în pădurea cea mare de pe Coasta Mori.
Dinspre râu veneau adieri răcoroase, tot mai umede, cu cât se apropiau. Deodată urechea lui prindea o larmă ușoară, depărtată, mai mult un zvon, și Niță tresărea de bucurie și de plăcere: cunoștea căderea depărtată a râului prin iazul care-l tăia, de la un țărm la altul, ca o spinare neagră de balaur.
Asculta cu încordare, și de multe ori nu auzea ce-l întreabă omul de pe lângă vite.
Ce-i cu tine, măi Niță? Parcă ai amuțit.
La ce te gândești, măi băiete, de nu mai spui o vorbă?
Ai voștri când au mai dus pe urmă la moară?
— Mai prins-a tatăl-tău vite în tăieturi, în vremea din urmă?
— Sunt în anul ăsta alune pe Coasta Mori?

Uni, când vedeau că nu răspunde, înălțau din umeri și se mirau de ciudățenia băiatului.

Îl vedeau cu fața cam schimbată, cu lini de seriozitate grea, ce nu se potrivea pe obraji unui copil, și se mirau în sinea lor.

Alți nu-l lăsau până nu răspundea.

Pare că asculți ceva, măi Niță. Ce tot asculți?

Dumneata nu-l auzi?

Nu! Ce să aud?

Cum sună iazul.

— Ce spui? Iazul? D-apoi e încă departe.

Tu-l auzi deaici?

Băiatul înclina din cap.

Omul își încorda auzul, dar nu prindea nici un zgomot.

Era de fiecare dată o mare încântare pentru Niță să prindă de departe murmurul iazului, să-l urmărească, cocoțat pe saci, cum crește în mersul nezdruncinat, lin, al carului pe drumul pielos. Când mergea sau venea pe jos, nu se putea încânta așa de tare de cântecul iazului, nu-l putea urmări așa de bine.

Și cum se întărea cântecul acela pe măsura apropieri de iaz, până când se pierdea deodată în larma răsunătoare, seacă, totuși, și țipătoare, ca la despicarea cu securea a blanelor uscate de stejar, a căderi râului spintecat de împletitura iazului!

Atunci, într-o clipă, Niță sărea din car și alerga la iaz, la marginea râului, deasupra mori. Omul care-l vedea mai întâi rupând-o la fugă se speria, nu știa ce l-a apucat, oprea carul în drum și se lua fuga după el.

— Ce-i, măi Niță, ce te-a apucat? întreba omul cu sufletul la gură de atâta alergare.

În larma iazului trebuia să-i strige mai de multe ori vorbele, până-i răspundea băiatul.

Ascult cum vâjâie și răsună!

Apa? Niță făcea semn din cap.

Mi-era frică să nu faci vreo prostie.

În al doilea rând, când îl aducea pe băiatul pădurarului de sub Coasta Mori, nu mai alerga după el, cum nu-i mai aveau grijă nici ceilalți români care îl aduceau la moară și-i cunoșteau năravul.

De câte ori venea la moară, Niță se oprea mai întâi lângă iaz. Vuietul șuvoaielor de apă ce năvăleau printre coastele negre ale iazului, ca niște

șerpi groși, sclipitori de gheață, se prăbușeau de la o înălțime de peste doi metri și se sfărâmau în valuri ce fierbeau cu furie în spuma albă, clocotitoare, împrăști nd puzderi de stropi în aer. Vuietul acesta neîntrerupt parcă îl ridica pe Niță de la pământ și-l ținea atârnat în văzduh. Atârnat de ce? De nimic!

Nu avea ochi să vadă tot, nu avea urechi să audă tot. Ar fi rămas cu ceasurile să vadă și să asculte mereu, dar știa că-l mai așteaptă și altele. Și când venea într-o altă zi, minunile de la iaz începeau din nou, ca și celelalte.

Al doilea popas al lui era la irugă, unde erau stavilele ce opreau și dădeau drumul apei bătute de iaz, la roțile mori. Îi plăcea apa oțelită parcă de alunecușul căderii și de strânsoarea între pereți de blane groase.

Părea un balaur încordat, o vietate sură și grea, pornită la atac. Puterea apei, a curentu-lui din irugă, sporea pe fiecare metru de apropiere de roți. Înainte de a se repezi în ele, mușcă într-altă stavilă și se aruncă sub roți sfâșiat în două, cu două capete cu coama spumoasă, să și le spargă în lopețile ce le așteptau ascunse în apă, în valuri de spumă, în nourași de negură și în stropi grei care împroșcau până departe.

Niță, de când a venit întâia oară la moară cu tatăl său, înlemni la priveliștea asta, și de-atunci o vede mereu, o urmărește pe-ndelete, și mereu rămâne înfipt pe podețul din fața celor două roți mari și negre, de pe care, când ajung deasupra și cad razele soarelui acolo, ciuruie șiraguri nesfârșite de pietre scumpe.

Oamenii vin și trec peste podeț, umblând după treburile măcinișului, și care nu-l cunosc, care îl văd acolo întâia oară se uită la el întrebător, și uni chiar îngrijorați.

Oare de ce sgăură atâta vreme aici copilul ăsta?

— Știu eu? Pare cam amețit.

Numai să nu amețească de tot, Doamne ferește, să cadă în apă. Trece altul, care-i cunoaște năravul:

— N-aveți nici o grijă! Ăsta-i copilul pădurarului de la Coasta Mori. Așa e felul lui.

E cu tatăl său aici?

Nu. Vine cu câte un car, cum nimerește.

— Și de ce vine?

— Iată, se uită și el, vrea să cunoască, parese, ce-i pe la o moară.

Poate o fi cam luat de pe drojdi.

Nu pare. E un băiat cuminte.

Oameni vorbesc, trec pe lângă el, dar Niță nu-i vede, nu-i aude. Cum să-i vadă și să-i audă când înaintea lui cele două capete spumoase ale irugi se sfarmă mereu în valuri de spumă, în lopețile negre ale roților, și stropi se ridică mereu în nourași subțiri, și pietrele scumpe ciuruie mereu din înălțimea roților? Și unde mai pui larma, fierberea aceea nesfârșită ce se aude din curentul sfărâmat, pulverizat, care a țâșnit din irugă cu două capete pletoase?

Să tot vezi și să tot asculți! Uneori, când rămâne prea mult aici, pe podețul dinaintea roților, parcă i-ar veni o slăbiciune la inimă, se prinde de margine, de peretele podețului. Îi trece însă în grabă.

De altfel rar rămâne prea mult acolo. De cele mai multe ori se trezește cu o mână prietenoasă pe umăr.

— Ai mai venit pe la noi, Niță?

Vocea asta moale o cunoaște bine și o aude ușor. E bădița Nichifor, morarul.

Mai, bade Nichifor! Azi ai apă mai multă, nu-i așa?

Așa este!

Se vede că a plouat la munte. E și cam tulbure apa.

— A plouat, vezi bine. Acum vino în moară, stai de mult aici?

Din vorbele oamenilor din moară despre copilul care a înțepenit înaintea roților, badea Nichifor află devreme de sosirea lui Niță. Dar îl lasă în voia lui, știa că până nu vede ce-i pe-afară nu-l poate ținea în moară. Când întârzia însă prea mult, ieșea să-l caute. Știa că Niță mai are încă destulă treabă în moară.

Copilului pădurarului de la Coasta Morii îi plăcea, cât ce intra în clădirea mori, două lucruri: mireasma făini proaspete și colbul alb ce era așezat pe toate lucrurile din moară.

Îl trăgea înlăuntru și-l gâdila oarecum la inimă huruitul acela potolit, ce se auzea încă de afară, iar în moară îi umplea auzul.

Era ca pe alt tărâm, de unde n-ar mai fi voit să se întoarcă acasă.

De când tot venea la moară a observat mereu și a urmărit toată rânduiala măcinatului. Morarul Nichifor, când a văzut că Niță vrea să știe tot, l-a luat de mână și l-a dus pretutindenea prin moară, arătându-i toate tainele mori, ca unui om mare, minunându-se de priceperea copilului.

— Măi Niță, tu morar ai să te faci, îi zicea de multe ori. Să-i spui lui tat-tău să mi te dea ucenic.

Copilul zâmbea parcă și cu urechile.

Nu mă lasă! zicea supărat.
De ce să nu te lase?
Zice că trăbă să păzesc vitele.
— D-apoi, nu-i vorbă, că le și păzești tu, zâmbea morarul, ști nd cum scapă el de-acasă.
În scurtă vreme cunoștea, după ce-i arătă morarul de câteva ori, când era făina prea mare sau prea măruntă, pipăind-o, când luneca pe urdinișul luciu, caldă și mirositoare.
Bădiță Nichifore, la roata asta vine făina prea mare!
Bădiță Nichifore, cea de grâu vine prea măruntă.
Morarul se ridica de pe un sac, unde ședea colbăind din pipă, cerceta și vedea că Niță are dreptate.
— Îți spun eu că tu morar o să te faci.
Copilul zâmbea iar. Ce lucru minunat ar fi să ajungă morar, să poată vedea în toată ziua iazul, iruga, roțile cele mari și negre, vâjâitul hurducat al pietrelor de moară ce se învârteau amețitor sus, în podul mori, sub coșurile pline de grăunțe, să audă mereu larma asta dintr-o lume nouă!
În anul al doilea, de când venea pe la moară, într-o vreme secetoasă când nu umbla decât o roată, Niță îi zise morarului:
— Bade Nichifore, în râu este încă apă destulă, dar curge prea multă prin iaz, fără nici un folos.
— Curge, dar ce să-i faci?
— Să astupi mai bine iazul, să se abată mai multă apă la irugă.
— Să-l astup, ca după ce va veni un potop să se proptească râul cu putere în iaz și să mi-l ducă cu totul.
— Da’ să nu-l astupi, numai cât e secetă.
— Adică ce fac azi să stric mâine. Dar cine poate dovedi atâta și atâta cheltuială?
— Să nu strici. Să pui înaintea iazului niște stăvilare ca la irugă. Când e apa mică, lași stăvilarele de dinaintea iazului până pe fundul râului; când crește apa le ridici și nu-ți mai duce râul nici un iaz.
Stăvilarele trăbăsc numai o dată făcute și rămân acolo ca și la irugă.
Morarul îl privi mirat, trase un fum adânc din pipă și zise:
— Măi-măi! Se vede că tu ești cumințenia pământului. Așa ceva, cum spui tu, mai că s-ar putea face.
— Se poate, vorbi vesel copilul, de ce să nu se poată? La irugă de ce se poate? Altă dată, după ce rămase mult prin podul mori și se tot uita la

vârtejul pietrelor, după ce ieși afară și, uitându-se la roți, văzu că nici jumătatea apei din irugă nu fugea sub roți, și cealaltă năvălea pe jilipul gol, se apropie de morar și zise:

— Bade Nichifore, nu crezi dumneata că s-ar mai putea pune două pietre la moară? Mai mult de jumătate din apă curge fără folos, pe jilipul gol. Ce zici dumneata? Să macini cu patru pietre?

— Da' la patru pietre le trăbă patru roți, măi Niță. Unde să le pui?

— S-ar putea și cu două roți. Să mai fie un pod și deasupra celor două roți, să se mai pună două în podul de deasupra, sub coșurile lor, iar pietrele de sus să fie legate oarecum de cele de jos, să le învârtă acestea. Morarul râse.

— Măi Niță, mi se pare că tu tot n-o să te faci morar, ci poate un inginer. Ști carte? Copilul clătină din cap. Se născuse și crescuse în casa de sub Coasta Mori, și satul era la opt kilometri. Cum să umble la școală?

— Dacă nu ști carte e rău, că fără școală nu te poți face inginer.

Niță nici nu știa ce-i un inginer și nu-i păru rău, el voia doar să se facă morar.

Bădicul Nichifor îl îndrăgise pe băiat și-i arătă toate șuruburile mori. Îi dădea să mănânce de amiază și-i spunea pe ce vreme să pornească spre casă, când nu pleca nici un car de la ei, iar când era vreunul îi spunea din vreme.

De înotat l-a învățat un fecioraș al morarului, care umbla prin apă ca peștele.

Niță a învățat repede toate felurile de înotare, pe care le știa acesta, și se lua la întrecere cu el. Nu se temea să se scalde nici sub iaz unde fierbe apa, nici la gura jilipurilor, când apa năvălea în spume de sub roți și făcea la coada mori valuri mari.

*

Odată, când pădurarul Visarion veni la moară cu Niță, morarul îl luă pe pădurar la o parte și-i zise:

— Păcat că nu dai copilul ăsta la școală!

— Cum să-l mai dau, că a trecut peste ani școli? Cum să mai învețe cal bătrân? Apoi satul e prea departe de noi.

Nici nu zic să-l dai în sat la școală.

Dar unde?

La oraș!

— Fugi de-aici, bade Nichifor! Acolo nu l-ar mai primi în nici o școală. Apoi cine are bani pentru asta? Îmi pare și mie rău că n-a învățat carte, dar ce să-i fac? Unde să fi învățat?

— Ascultă-mă pe mine, Visarioane, și dă copilul la școală la oraș. Într-un an face toate clasele primare, adică ce se învață patru ani în școala satului. E deștept – lucru mare.

N-am bani, bade Nichifore!

Vorba ta din urmă?

— D-apoi cum? Dar până la urmă pădurarul, cu chiu, cu vai, vânzând ce-a putut, l-a dus pe Niță la școală, la oraș.

După ani grei de luptă cu sărăcia, dar plin mereu de curaj și de voie bună, Niță, fiul pădurarului de la Coasta Mori, ajunse un inginer vestit. Norocul lui a fost că și pe lângă orașul în care a învățat trecea un râu, încă mai mare decât cel de la ei, și aici, la marginea orașului, era o moară și încă cu patru pietre, și peste râul de aici încăleca un iaz ca o spinare de balaur uriaș, netedă, lucind în soare, căci era de beton. Și de câte ori se simțea ostenit, sau prea necăjit, venea să se risipească, și, cu el deodată, se risipeau necazurile lui, în frumusețile sorbite încă din copilărie cu atâta patimă.

Și nu ajunsese numai inginer vestit, nu-i lucra numai mintea, ci și inima, rămânând îndrăgostit de tot ce era frumos, rămânând tânăr până la bătrânețe.

ÎNTRE STEJARI.

La marginea pădurii era o poiană rotundă, care se rezema cu spatele pe întunericul stejarilor bătrâni, cu ramuri groase, strâmbe și încâlcite, iar cu laturea de către lunci cu un brâu de stejăriș mai tânăr, ca un semicerc de verdeață luminoasă. În mijlocul poieni străjuia singuratic un stejar scorburos, cu trunchiul gros, cu scoarța aspră și crăpată ca niște solzi de pește străvechi cu multe ramuri uscate, negre, dar cu coroana încă verde, largă și puternică.

În poiană nu creșteau buruieni și iarbă aspră de pădure, ci iarba fragedă a luncilor din apropiere, semn că semicercul de stejăriș tânăr, ce strângea poiana ca-ntr-un braț, nu se prășise de mult și că lunca se înfunda mai înainte adânc în pădure.

Numele „Între stejari” nu privea poiana, ci pâlcul întins de la marginea păduri, în care nu creștea nici un alt neam de copac, ci numai stejari bătrâni, dar viguroși încă, și care erau la distanțe mari unul de altul, încât vedeai printre ei până departe. La umbra lor nu creșteau tufișuri, ci numai ierburi înalte și aspre în marginea cărora te puteai tăia ușor la degete. Aveau niște ferăstraie fine, cu dinți mărunți, ce nu se puteau vedea decât tare de aproape.

Nici într-un alt loc din pădure nu mai creșteau, pe o întindere mai mare, un singur fel de arbori, ci amestecați: fagi, stejari, arțari, jugaștri, mai rar chiar și tei și mesteceni.

Așa că, la partea asta de pădure, îi zicea „Între stejari” și chiar poiana purta acest nume.

Aici era împărăția graurilor. Stejari cei bătrâni erau plini de scorburi, de găuri scobite de ciocănitori, și aici își făceau graurii cuibul. An de an ouau, cloceau și scoteau pui sute și poate mi de grauri.

Până nu începea ouatul, stolurile lor întunecau pe câteva clipe soarele, așa zburau de deși și de învăluiți peste lunci, peste dealurile învecinate, ca apoi, vâjâind să se lase ca un nor pe crengile stufoase ale stejarilor celor bătrâni. Mai târziu, zburau tot mai rar în pâlcuri. Apoi se mai arătau în văzduh doar grauri singuratici.

Când ieșeau pui golași și își înșirau ciocurile tivite cu zăbale galbene, pe marginea cuiburilor, în poiană, între stejari începea o forfoteală mare. Se țeseau mereu prin aer părinți grijuli și harnici și le aduceau în cioc hrana așteptată.

Băiatul pădurarului, Vasilică, pe vremea asta venea mereu cu vitele în poiană și urmărea, cu încordare, la care găuri din stejari, și la câte, zburau graurii cei mari cu demâncare. Vitele aveau pășune bună aici, așa că el putea să nu le mai aibă grijă, și să numere cuiburile graurilor. Dar număratul nu era ușor. Cuiburile erau multe în același stejar și câte trei-patru, și până trecea de la un copac la altul și aștepta să vină păsările sure cu mâncare în cioc, uita adeseori până la ce număr a ajuns. Așa că trebuia să înceapă din nou, căci voia să nu greșească nici cu unul, când îl va întreba fratele lui cel mare, Dumitru, câte cuiburi cu pui sunt.

Avea treabă Vasilică, nu glumă! Uneori se uita pierdut la ciocurile tivite cu galben ce se înșiruiau pe marginea găurii din stejar, se uita întins până ce veneau părinți de câteva ori cu mâncarea, și zâmbea cu toată fața când îi vedea cum cască cu toți ciocurile. Când se trezea, nu mai știa unde a rămas cu numărătoarea.

Din când în când, trebuia să iasă dintre stejari să vadă dacă mai sunt vitele în poiană, ori au ieșit în lunci. Și iar uita numărătoarea și iar începea de la cap, cu stejarul din mijlocul poieni în care erau cinci cuiburi cu pui golași.

I-ar fi plăcut să vadă și pui mai mărișori! Și se mira cum sunt toți de aceeași vârstă, toți golași încă.

De la o vreme, când văzu că greșește mereu, își rupse din caietul lui o foaie, își puse în buzunar un capăt de creion rămas din iarnă, de la școală, și, de câte ori trecea de la un stejar la altul, făcea însemnare pe foaia de hârtie. Dar acum se ivi altă greutate: numerele erau așa de multe unul sub altul, coloane lungi cât foaia de caiet, încât la adunare îi ieșea tot alt rezultat. Când a adunat el la școală coloane așa de lungi de numere? Niciodată! Și nu numai el, dar nici școlari mai mari n-au adunat. Învățătorul nu le dădea așa adunări mari.

Vasilică văzu că nu iese bine nici cu însemnările. Și, dacă ar fi fost la adunările de azi, diferența de numai câteva cifre față de cele de ieri, încă treacă-meargă. Dar erau deosebiri de zeci de cuiburi. Chiar în adunarea coloanelor de fiecare zi îi ieșeau sume deosebite.

Frate-său Dumitru încă nu l-a întrebat câte cuiburi de graur a aflat. Încă nici nu știa că au ieșit pui. Dar îl va întreba nu peste mult. Și de ce-i va răspunde, și cum îi va răspunde atârna un lucru de mare însemnătate.

De mult tot voia Vasilică să-l ducă într-o seară și pe el, frate-său Dumitru, când mergea cu pușca la marginea păduri, să pândească la iepuri,

să vadă și el cum împușcă un iepure.

Dumitru l-a tot amânat și, pe urmă, când a văzut că nu poate scăpa de el, i-a zis:

— Te duc dacă-mi spui câte cuiburi de graur sunt între stejari. Dar să ști că pe urmă le număr și eu. Dacă nu vei fi greșit, te duc.

Și acum asta era neliniștea și zdroaba lui Vasilică: să afle toate cuiburile cu pui și să nu greșească la numărătoare. De ce ținea Dumitru așa de mult să știe câte cuiburi sunt și în care stejari? Vasilică nu știa. Poate ca să-l pună pe el la probă, poate că știa înainte că vă greși, și anume-i cerea, ca să nu-l ducă cu el la pândă la iepuri.

Așa trecură zilele și puișorii creșteau.

Vasilică umpluse și rupsese multe foi rămase nescrise în caietul lui; de câte ori făcea o adunare pe o foaie, ce nu se potrivea cu cea de ieri, cum aceea nu se potrivea cu cea de alaltăieri.

Le rupea, nu cumva să-i cadă însemnările în mâna lui Dumitru, să vadă ce adunări știe face! Ce ar mai râde de el și l-ar mai batjocori! Las', că-i știe el felul lui frate-său!

De ceea ce se temea Vasilică, se întâmplă într-o zi. Dumitru îl întrebă:

Măi Vasilică, n-au ieșit încă pui de graur?

Au ieșit!

De ce nu mi-ai spus?

Sunt încă mici, golași și cu zăbale.

Ai numărat tu cuiburile? Copilul stătu o clipă la îndoială.

Încă nu, bădiță.

— Vezi și le numără. Ști ce înțeles avem. Să nu greșești. Și încă ceva: să bagi de seamă să nu ne trezim fără pui în cuiburi. Cât ce le cresc penele, zboară. De când ai văzut în cuiburi pui?

— Va fi o săptămână.

— Atunci grăbește-te cu număratul, că peste o săptămână vin și eu să număr cuiburile.

Vasilică începu iarăși să numere în cap, fără însemnări. Parcă tot nu greșea așa de tare ca și cu adunările din caiet. Vreme de-o săptămână le mai numără în fiecare zi. Vezi bine, tot alte sume îi ieșeau, căci stejari cu cuiburi erau mulți, iar cuiburile și mai multe.

În ziua când se trezi cu Dumitru în poiană, le mai numărase de două ori și-i ieși tot alt număr. Pe care din două să i-l spună fratelui său?

Dumitru păru că și-a uitat de înțelesul lor.

Porni singur printre stejari, se oprea lângă unul, se oprea lângă altul, se uita la găurile negre, vedea capetele puilor, iar mergea, iar se oprea. „Le numără!” își zise Vasilică și îngheță de frică. El rămase în poiană și de acolo îl urmărea pe fratele său. De frică își uită și cele două sume ce-i ieșiră la numărătoarea de azi. Ce-i va spune?

Dumitru se întoarse.

— Mâine, cel mult poimâine, vor zbura puii, măi Vasilică. Trebuia să-mi spui mai devreme când au ieșit. Acum să vedem cât sunt de mari. Văd că în stejarul de aici, din mijlocul poienii, sunt cinci cuiburi, și nu-s prea sus.

Haida să te ridic să-ți bagi mâna în gaură să scoți unul, să vedem cum stă cu penele.

Vasilică rămase lemn.

— Ce? Ți-e frică? Doar te ridic eu, și pe urmă pui piciorul pe umerii mei, cu o mână te ți de creanga ceea care-i chiar lângă un cuib, cu cealaltă scoți un pui. Tu ai mână mică și încape ușor.

Dar copilul nu se mișcă.

Nu vrei? Nu credeam că ești așa de fricos.

Nu mi-e frică, bădiță.

D-apoi ce?

— Mi-e frică să nu-l sugrum când îl voi prinde cu mâna și-l voi trage din gaură.

— Ș-apoi ce?

Vasilică nu mai zise nimic. El văzuse de câte ori ce tărăboi fac grauri când se apropia vreo țarcă sau vreo cioară de un cuib. Și el le-a zburătăcit de câteva ori. Cum să se atingă de un pui?

Dumitru îl privi ciudat. Ce era cu Vasilică?

— Spune-mi dar câte cuiburi ai numărat, și mă voi urca eu în stejar.

Copilul se zăpăci și spuse, pe răpușie, vreo trei numere, cum i-au venit în minte.

— Nu ști?

Nu știu, de bună seamă. La numărătoare mi-au ieșit tot alte numere.

Sunt șaizeci și șapte de cuiburi, aruncă Dumitru vorba. Nu le numărase, dar înțelegea că Vasilică va lua de bună socoteala lui.

Copilul puse capul în piept și nu mai zise nimic.

— Așa că înțelegerea noastră nu mai rămâne în picioare.

Și eu chiar în seara asta ies cu pușca.

— Și nu mă duci?

Cum să te duc, dacă n-ai numărat cuiburile?

Du-mă, zău, bădiță! Dumitru tăcu o vreme, părând că se gândește.

— Ști ce, măi Vasilică? Te iau deseară cu mine, dacă îmi scoți un pui din cuibul ce ți-am arătat. Iată, facem o nouă învoială!

Dar copilul nu voi. Vor veni grauri când va striga puiul și-l vor vedea cu mâna în cuib!

Nu! Nu se poate! Mai bine nu se duce cu Dumitru deseară, să-l vadă cum împușcă iepurele. Ș-apoi nu putea să-l prindă rău, de grumaji, când să-l scoată din cuib și să-l sugrume? Nu! Mănânce-și Dumitru iepurele!

Feciorul, când văzu că n-are ce face cu el, se cățără în stejarul bătrân, se prinse cu o mână de creanga ce-i arătase lui Vasilică, își vârî destul de greu mâna în scorbură și scoase un pui. I-l arătă și lui Vasilică: avea pene mari, era gata de zburat.

Dumitru slobozi puiul în scorbură și se pregătea de coborât, când sosiră grauri alarmați de țipetele puișorului.

Vasilică, cu sufletul la gură până atunci, scoase un suspin de ușurare. Puiul nu pățise nimic.

— Poate te-ai temut să nu te mănânce grauri cei mari, măi copile?

Seara aceea Dumitru nu avu vreme să iasă cu pușca. Avu ceva de lucru. Dar în dimineața următoare, dis-de-dimineață, se repezi între stejari, în mână cu un mic toporaș și cu o traistă după cap, și începu să se cațere în stejarii cu cuiburi, cioplea intrarea găuri unde nu-i intra mâna, nu știu ce făcea cu puii, ce-i băga mereu în traistă, și în vreme de un ceas avu traista pe jumătate; și se opri din lucrul lui.

Graurii făceau mare tărăboi, zburau în jurul cuiburilor ca amețiți și erau tot mai mulți.

Când veni mai târziu cu vitele, Vasilică văzu zborul neogoit pe la multe cuiburi, auzi ciripituri în scorburi, puii ieșeau pe marginea găurilor și se lăsau în jos în zbor nehotărât.

Văzu și urme de tăieturi pe la marginea scorburilor.

Ceva se-ntâmplase pe le cuiburi, de bună seamă! Dar ce? Nu putea ști. Dar ceva cu primejdie pentru grauri. Uite-i cât sunt de neliniștiți! Toată ziua a fost supărat. Ce să fie? Țărci ori cioare nu se vedeau. O vulpe nu se putea urca așa de sus. Dar chiar dacă s-ar fi urcat, nu i-ar fi intrat capul pe gaură. Poate să fi tras pui cu laba? La multe cuiburi știute de el cu pui, acum nu se mai arăta nici unul.

Seara, mamă-sa puse pe masă o cratiță mare, plină cu tocăniță de pui și o mămăligă cât o rotilă de plug. Avură și doi cosași în ziua aceea. Dumitru se uita cu coada ochiului la Vasilică. Mirosul tocăniței umplu odaia.

Copilului îi plăcea lucru mare tocănița de pui cu mămăliguță caldă.

Începură să mănânce.

— Măi, oameni buni, am tot auzit că tocana de grauri e minunată, dar până acum n-am mâncat, zise unul dintre cosași.

— Ba eu am mai mâncat, vorbi celălalt.

— Noi, de când a crescut Dumitru, mâncăm în tot anul o dată pe vremea asta.

Vasilică mânca, asculta, dar nu înțelese până nu vorbi tatăl său de Dumitru. Atunci mâna în care ținea furculița, cu un gogoloș de mămăligă cu care înmuiase în cratiță, îi înțepeni între masă și gură, îngălbeni și-i veni să verse. Mamăsa îl luă repede de la masă și-l scoase în tindă.

— Vezi ce pățești dacă mănânci prea lacom?

Hai și bea un pahar de apă!

Dar copilul se lăsă pe vine și nu voi să mai scoată nici o vorbă. Cât ce-l părăsi mamă-sa, ieși în curte, din curte în grădină, șezu pe-o piatră sub nucul cel mare și izbucni întrun plâns cu sughițuri.

Târziu îl află Dumitru, care-l căuta peste tot locul.

— Las’, Vasilică! Tot o să te duc eu să vezi cum împușc iepurele. Copilul se smuci mânios din mâna lui.

— Nu! Nu mai viu cu dumneata. Adică de-aceea voiai dumneata să vezi cât sunt de mari puii! Și începu să plângă cu hohote.

Taci, măi prostule! Tu nu știai că grauri sunt buni de mâncare? Ce te miorlăi?

Parcă tocană de pui de găină nu mănânci?

Da’ nu-s pui de graur! Of! Săraci de ei! Și iar se puse pe plâns.

Nici mamă-sa nu l-a putut împăca! Și toată noaptea a suspinat prin somn.

NEPOATA LUI MOȘ MITRUȚ.

E în toiul secerișului. Satul țiuie a pustiu, ulițele goale așteaptă zadarnic: nici copi i nu mai ies să se joace în praful lor, răscolindu-l și pierzându-se în nourași ce se ridică deși, grei, înecăcioși, luminați de soare. Afară e un zăduf arzător, și toată suflarea câtă a mai rămas în sat, s-a tras la umbră. E către amiază și soarele e ca o bobotaie de argint.

Câini și-au căutat umbră de dimineață și nu s-ar mișca de acolo, chiar dacă ar trece o laie de corturari pe ulițe. Găinile plouate, ca vai de capul lor, s-au scăldat o vreme în țărâna de pe lângă gardurile cu streașină, iar acum, cu penele burzuluite, stau pe-o dungă, cu un picior și o aripă întinsă.

Deși se apropie amiaza, purcei lui moș Mitruț – flămânzi lumi – nu mișcă în coteciorul lor. Sunt cinci, și stau întinși pe-o lature, arătându-și pielea roză de pe pântece cu fire rare de păr bălan, și suflă des, cât parcă i-a fugărit cineva.

De pe partea lui moș Mitruț ar putea să zacă așa până seara: el nu se mai gândește să le dea de mâncare. De vreo câteva săptămâni, părea că nu se mai gândește la nimic. Nici să mănânce.

El dormitează mereu într-un scaun cu spetează, scaun larg, de stejar, pe care îl făcuse încă moșul său, meșter bun pe vremea lui. Acum scaunul pare poleit, așa-i sclipesc brațele. E bine încheiat și acum nu i se mișcă picioarele, nu scârțâie.

Moș Mitruț își aduce uneori aminte că în scaunul acela au șezut la bătrânețe mari și moșul său, și tatăl său, și că de acolo au fost ridicați și întinși pe laviță, cu mâinile cruce pe piept.

Acum i-a sosit rândul lui să dormiteze în scaunul acela. Și dacă i-a sosit, ce este?

Nimic. El nu putea vedea moartea decât ca un nimic, sau ca o adormire. Dar mai mult nu vedea nimic, nu se gândea la nimic din vi tor.

Se zbăteau prin mintea lui numai frânturi din viața trăită, ca niște adieri ușoare care nu-l tulburau.

Putea rămânea nemișcat ziua întreagă, dacă nu ar avea pază pe nepoată-sa, Linuța, o copilă blondă ca o păpădie, iute și pricepută la multe, deși nu avea încă doisprezece ani.

Mai bucuros s-ar fi dus și ea să învețe a secera, să adune mănunchiurile de spice secerate de către cei mari și să le pună legăturile făcute de ea. Legături știa face din anul trecut.

În anul trecut, moș Mitruț putea rămânea încă singur acasă, în toiul lucrului la hotar. Nu era nici o primejdie să închidă ochi fără lumânare. Iarna trecută însă l-a dat gata, a ieșit în primăvară slăbănog și nu s-a mai întremat, dimpotrivă, a tot scobâlțit în puteri.

Cine să rămână cu el acasă? Numai Linuța putea rămâne, căci ea era cea mai mică între surori.

În întâiele zile copila a fost tot supărată, și uneori parcăi era greu să aibă grijă de bătrân, ceea ce mai înainte nu se întâmplase; îi plăcea de bunicul și se străduia să-i afle din ochi orice dorință. Dar acum, rămasă singură cu el, parcă-i era așa de pustiu, cum pusti îi păreau casa, curtea, grădina. Și parcă tot pustiul acesta se desprindea din moș Mitruț, care moțăia mereu în scaunul cu spetează.

Pustiul izvora și din gândul că toate copilele de ani ei erau acum la câmp, numai ea trebuia să păzească pe bătrân.

Dar, cu vremea, sufletul ei se liniști și se însenină, când băgă de seamă cât de neputincios ajunsese bunicul său. Oare cum era cu putință să se ridice cu atâta greutate din scaun și ea să trebuiască să-i stea la îndemână nu cu o cârjă, ci cu două, să i le pună în mână până nu pornea din scaun? De ce i-or fi tremurând așa de tare mâinile, încât vărsa jumătate lingura de zeamă când mânca? De ce nu mai putea înghiți, numai mămăligă caldă, sau bucățele de pâine muiate în zeamă? Doamne sfinte, oare așa ajung toți oameni când sunt tare bătrâni?

Mamă-sa îi lăsa dimineața ciorba gata în oală, Linuța trebuia numai s-o încălzească la amiază. Și, văzând cum varsă lingura, se gândi să-i dea ea de mâncare, ca la copi i cei mici, dar o vreme nu îndrăzni: parcă și-ar bate oarecum joc de el. Dar într-o zi, văzând că varsă mai tare din lingură, își luă inima în dinți și zise:

— Bunicule, las' să-ți dau eu cu lingura.

Moș Mitruț nu înțelese și nu zise nimic, iar copila îi luă lingura din mână și, umplând-o în blid, i-o apropie de gură. Bătrânul înțelese atunci și o plesni peste lingură.

— Încă nu-s neputincios ca un copil mic.

Pot să mănânc încă cu mâna mea! zise el supărat, cu un glas tremurător.

Putea! Vedea Linuța cum putea! Acum, supărat cum era, îi tremura mâna și mai tare și, când ajungea cu lingura la gură, sorbea numai aer.

Linuței îi păru rău că îndrăznise și supărase pe bătrân. Nu știa cum să-l mai împace!

— Bunicule, vrei să-ți fac papară-jumări, din două ouă? Am două proaspete de azi.

Ce spui? Nepoata repetă propunerea.

Ai două ouă. Și ce-i cu ele? Pune-le bine în cămară.

Vreau să-ți fac o papară, bunicule.

Păi, da, că tu știi face papară!

— Știu!

Linuța știa că bunicului îi place papara cu mămăliguță caldă. Știa face; într-o oală mică, știa face și mămăliguță.

N-a încercat să facă singură, numai când a rămas de pază lui moș Mitruț, văzând că bunicul său nu poate înghiți mămăliga rece.

Dar acum, încercând de câteva ori, învățase și-i făcea la fiecare amiază.

Nu mai zise nimic, îl lăsă pe bătrân la masă, ieși în tindă și în curând se întoarse cu o crăticioară. Moș Mitruț simți îndată mirosul nou și ridică capul.

— Ai știut tu să faci?

— Știut, moșule. Uite și furculița și mămăliga caldă. Cu furculița era mai ușor decât cu lingura. Bătrânul mâncă jumătate din papară.

Mănânc-o toată, bunicule.

Mie mi-e destul. Asta-i a ta.

Din ziua aceea Linuța-i făcea la amiază și papară, când avea ouă, dar numai din câte unul. Ea nu voia să strice ouăle și pentru ea.

Avea ce mânca.

După ce mânca moș Mitruț, Linuța îi dădea cele două cârje și-i ajuta să meargă iar la scaunul lui.

Acum mă duc să dau la purcei, bunicule.

Ce purcei?

— La purcei noștri. Bătrânul o întreba de fiecare dată, așa că Linuța înțelese și nu se supăra că-i pune aceeași întrebare, în toată ziua.

În odaie era răcoare bună. Linuța astupa în fiecare dimineață ferestrele cu năframe negre, să nu bată soarele, să nu zboare musca.

Într-un colț al laviței, îi lăsase mamă-sa de la început o luminiță de ceară și o cutie cu chibrituri.

— Să grijești, Linuță dragă, să aprinzi luminița și să i-o ți la cap când vei vedea că suflă greu și-i cade capul în piept. Să nu-și iasă sufletul fără lumânare!

Copila ce să știe când va muri? Dar nici nu voia să se gândească la asta. De când se obișnuise să fie singură cu bunicul său, de când văzu că-i poate fi de folos, că-i poate face o mâncare ce-i place, nu mai trăia într-un pustiu și-i trecea ziua iute.

Uneori, se trezea că bunicul său îi pune întrebări ciudate, la care, de altfel, nici nu aștepta răspunsul, ci punea altele.

— Oare a venit Joiana din ciurdă? Să vezi să nu iasă vițelul din coteciorul lui până mă duc cu șusterul. Linuța știa că Joiana avusese vițel mic înainte cu doi ani, și că acum nici nu mai era la ei, o vânduse tatăl-său.

— Am tot zis să-i puneți zgardă la grumaji lui Bălan. N-ați ascultat, și acum l-a sfâșiat lupul.

Nepoata își aducea aminte că întâmplarea cu Bălan a fost înainte cu vreo patru ani.

— Om de nimica Pavel ăla, v-am spus eu să nu vă faceți de lucru cu el. Linuța nu mai știa de acel Pavel.

— Păi și popa ăsta ar putea să nu mai bată târgurile în zile de duminică, ci să-și vadă de biserică.

Copila nu mai înțelegea ce vorbește bunicul său.

De vreo câteva zile, moș Mitruț nu mai vorbea singur, nici nu mai mânca, făcea numai semne către cana cu apă, din când în când.

— Linuță dragă, să grijești de lumânare, îi zicea acum mamă-sa în toată dimineața când pleca la lucru.

Nepoata lui moș Mitruț era tot mai întristată. Stătea pe laviță, aproape de bătrân, lângă lumânare și o aprindea mai de multe ori peste zi și când bunicul său răsufla greu și horcăia.

Acum iar ar fi dorit să fie la secere cu ceilalți. Nu mai avea nimic de lucru, numai să dea de mâncare la purcei. Bătrânul nu mai voia decât apă. Linuța îi turna într-o ulcică și i-o ducea la gură. Bunicul său nu mai putea ține nimic în mână. Pleoapele-i erau mereu închise. Dar nu bea nici apă, ci mai mult își muia buzele.

Linuța era cu gândul împrăștiat, departe de aici. Își aducea aminte de când era mică și bunicul său o lua pe genunchi și o huița. O lua și în cârcă și umbla cu ea prin odaie. O arunca mai până-n grindă și o prindea ușor.

— Uiu! Țuc-o moșul!

Când crescuse, îi lua apărarea de câte ori o sfădea ma-mă-sa.

— Dă-i pace, tu femeie! Ce aștepți mai mult de la un copil ca ea!

Dacă era în casă, n-o lăsa niciodată s-o bată, că mamă-sa era o femeie iute din fire și zgândărâtă mereu de cei cinci copi.

„Săracul bunicul! Și acum nici apă nu mai poate bea!” își zicea Linuța.

Uneori îi părea că odaia s-a umplut cu un aer străin, cu o răceală care-ți prinde inima.

Da! Era iarăși pustiul acela de la început, care se desprindea din bătrânul ce ședea în scaunul cu spetează, dar acum pustiul era mai mult, mai greu, și pe copilă o furnicau uneori fiori de spaimă.

Nu-i era frică de moartea bunicului, nu știa ce-i moartea, dar pustiul acela rece intra în ea ca într-un adăpost, și parcă nu mai putea ieși.

Se simțea străină în casa lor, care parcă nu mai era a lor, și uneori se întreba pentru ce stă ea aici lângă bătrân.

La un suspin mai adânc al lui moș Mitruț, Linuța se trezi și aprinse repede lumânărica de ceară. Dar și de data asta în zadar. Pieptul bătrânului continua să se ridice și să coboare.

Uitându-se la fața pierită a bunicului, Linuța simți deodată cum dă năvală din ea plânsul. Încă nu plânsese până acum lângă bătrân.

Seara, părinți o aflară tot plângând pe laviță, cu lumânarea de ceară în mână. Era pierită la față și nu răspundea decât cu câte-o vorbă la întrebările părinților.

Seara, când ei credeau că ea doarme, îl auzi pe tatăl său:

Mâine să rămâi și tu acasă. E cam urâtă treabă să lăsăm o copilă ca ea lângă cineva care trage de moarte. Poate să intre în ea o spaimă pentru toată viața.

Da’ bătrânul nu moare încă, măi bărbate. Tatăl tău a stat pe scaun nemâncat și nebăut două săptămâni. Avem de lucru.

Las’ că nu moare!

— Cât va mai trăi, cât nu, mâine să rămâi acasă. Și să vină Linuța cu noi, să-i mai iasă din cap ce vede de-atâtea zile. Rău am făcut că am ascultat de tine. Să fi rămas cu bătrânul Anuța, că-i fată mare.

— Și să fi secerat Linuța în locul ei?

Omul făcu un semn cu mâna că nu mai are gust de vorbă și ieși din odaie. Mamă-sa se culcă în odaie cu bătrânul, unde dormea și Linuța. Ruptă de oboseală, căzu îndată într-un somn greu. Deși se simți vinovată că lasă pe copilă cu bătrânul. Dar nu putea rupe de la lucru pe fata cea mare. Cine să secere?

Linuța nu putea adormi. Se bucura că va rămânea mâine și mamă-sa acasă, nu va mai fi singură cu bătrânul, căci nu avea de gând să se ducă la secere. Simțea că nu se mai putea depărta de bunicul său. Nu avu nici o bucurie când îl auzi pe tatăl său vorbind de mersul ei la câmp.

De când îl îngrijea pe bătrânul se țesu între el și ea o legătură deosebită de aceea ce-a fost mai înainte și nu o mai putea rupe. Îi era prea milă de el. Mai știa că mamă-sa, cuprinsă mereu de treburi și acasă, își va uita de bunicul și când va face semn către vasele cu apă nu va fi cine să-i ducă apă în ulcică. De pe partea mamei sale el putea muri chiar fără lumânare.

Și nepoata lui moș Mitruț nu se va duce la secere. Știi nd-o pe mamă-sa acasă, nu va mai umplea-o pustiul și spaima. Bunicul va pleca dintre ei și era bine să nu-l părăsească, își zicea copila liniștită acum.

Și se cufundă în somn adânc.

NICU.

Casa lui Nistor e ascunsă între pomi bătrâni în fundul unei hudițe. De la ea încolo nu mai este nici o casă, încep fânețele satului.

Cu poarta ei de nuiele vechi, măcinată de vremuri, cu spărturi prin care sar câini – se închide ulița asta strâmtă.

Bine face că se ascunde între pomi casa lui Ion Nistor; nu ar avea ce arăta decât pereți scofâlciți înlăuntru, două ferestre cât palma, ușa de la tindă roasă parcă de câini pe dedesubt, cât pot intra nu numai găinile ouătoare, ci și purcei, gata să răscolească cu râturile lor bălane peste tot.

Casa e moștenire din moși-strămoși, bulgărită și lipită din nou în răstimpuri și în rate, după cum se desprindea vechea tencuială de lut. Văruitul proaspăt o lumina oleacă, dar umflăturile și gropile din pereți nu se puteau astupa, peretele de grădele însuși se cojise.

În curte era și o poiată lăsată pe-o latură, cu acoperișul strâmb, mai prăpădită încă decât casa. De multă vreme nu mai intrară boi în ea, ci numai câte două văcuțe și vreo patru capre.

Nistorești ăștia sărăciseră din neam în neam, pentru că avuseră cu toți mulți copi.

Au tot împărțit moșia rămasă de la bătrâni, până n-au mai avut ce împărți.

Ion Nistor care stăpânea acum casa nu mai avea pământ decât o șirincuță de pe care scotea două care de porumb în foi. Nu-i ajungea nici până în postul Paștilor. Se împrumuta apoi pentru zile de lucru la vară.

Și aici era tare Ion Nistor; tot la doi ani ducea cu el un lucrător nou, îi mai ajungea un copil bun de muncă.

Acum lucra cu cinci feciorași alăturea, iar acasă sub zece ani mai avea patru: tot băieți și ăștia. Nici o fată nu se ivi între atâția. Și, Doamne, ce lipsă ar mai fi avut nevasta lui Nistor, Măriuța, de-o fată, să-i ajute în casă, la fiert, la spălat rufe, la grija de copi i mai mici. Dar nu se arăta nici o fată, parcă soarta ținuse tot cu bărbatul său, nu cu ea, și tot lui îi aducea ajutoare.

O căinau pe Măriuța și vecinele, clătinând din cap:

— Doamne, tu vecină, să nu mai vină și o fată! Atâta gloată de feciori și nici un ajutor în casă pentru tine.

O tot căinară fără nici un folos, până crescu mărișor Nicu, cel de-al șaselea feciorаș al lui Nistor – până trecuse de opt ani.

De-atunci Măriuța nu se mai lăsă văicărită de vecine.

De-acum, nu-mi mai pasă. Am și eu un ajutor în casă.

Ce ajutor, vecină?

Îl am pe Nicu.

Păi tot un băiat și el.

— Nu l-aș schimba cu nici o fată din lume.

Mă ajut cu el lucru mare. Da! Și nu numai de-acum, de când e mărișor.

Măriuța spunea adevărul. Nicu abia împlini cinci ani și începu să-i sară în ajutor mamei sale la multe treburi. A văzut cât era de necăjită, veșnic cu câte un copil mic în brațe sau în leagăn, plângaci mari pe care nici el nu-i mai putea auzi, dar încă mamă-sa! Cu cel mic în brațe mergea după apă la fântâna din uliță, cu el în brațe făcea de mâncare, cu el în leagăn cosea sau torcea, legănându-l tare cu piciorul, să adoarmă mai iute, sau cel puțin să nu mai plângă.

Nicu vedea necazul și zdroaba mamei sale, și de cum trecu de cinci ani, începu să-i sară în ajutor.

— Las' că-l legăn eu, mamă!

— Leagănă-l, dar nu prea tare, să nu dai leagănul peste cap.

Și femeia se ridica amețită de pe scăunelul cu trei picioare, și-i lăsa leagănul lui Nicu.

Las' că merg eu după apă, mamă!

Nu poți scoate din fântână.

Ba pot!

— Să nu încerci să slobozi cu cumpăna găleata în fântână, să te tragă și pe tine.

Așteaptă până vine vreo femeie după apă.

Vreun an Nicu n-a coborât singur cumpăna în fântână, dar mai târziu a încercat și a văzut că nu-i așa greu.

— Ce să mă știu face? Nu mai avem nici gaz, nici sare și plângacea ăsta nu mai tace, să pot merge cu el să cumpăr.

— Mă duc eu, mamă!

— Te duci tu! Cum să te duci, că nici nu ști singur unde-i prăvălia.

Am fost o dată cu dumneata și știu.

Dar nu ști nici cumpăra.

— Ba știu. Iacă așa zic: să faci bine să-mi dai sare de trei creițari și gaz de cinci.

Mamă-sa zâmbi luminată: așa ceruse ea când îl luase mai întâi pe Nicu la prăvălie cu ea. Uite că nu uitase? Bun cap are!

Nicu s-a dus întâia oară singur, a cumpărat bine, n-a pierdut nici un ban, și de-atunci numai el mergea la prăvălie.

— Nu mai avem lemne tăiate, se plângea mamă-sa. Nicule, ține tu copilul în brațe, să mă duc să tai câteva. În leagăn plânge prea tare.

Lui Nucu-i era frică să țină pe cel mic în brațe; se temea să nu-l scape.

Las' mamă, că mă duc și tai eu niște lemne.

Da, să-ți tai mâna ori piciorul.

Am mai tăiat și când era tata la lemne.

Lemnele lor, ca ale celor mai mulți săteni, erau crengi, vârfuri, ce le rămâneau lor când făceau metri în pădure. Se tăiau ușor, și Nicu veni în grabă cu brațul plin.

Copilul, după ce mai crescu, era tot cu ochii după mamăsa: cum i-ar putea ajuta? O vedea slăbită, ostenită de multe ori, trudită rău, o auzea suspinând, oftând, și atunci i se strângea inima de supărare.

El făcea asemănare între ea și tatăl său cu frați mai mari care veneau de la lucru seara și așteptau nepăsători cina.

Erau trudiți și ei, dar nu ca mamă-sa care, de vreun ceas, cu cel mic în brațe se învârtea în tindă, în jurul focului.

Cu cât creștea îi era tot mai milă de mamă-sa. Totdeauna avea unul mic în brațe sau în leagăn, el așa a pomenit-o, și când rămânea el să legene și mamă-sa era pe-afară, se uita cu dușmănie la cel ce zbiera des și repede ca un broscoi. L-ar fi dat bucuros peste cap, încai să aibă de ce plânge, dar gândul la mamă-sa îl oprea.

Nicu începu de cu vreme să-i ajute mamei sale, era gata să sară oriunde putea face și el ceva, așa că mărișor acum, trecut de opt ani, mamă-sa se putea lăuda la toate vecinele.

— Păi da! Aș fi voit să am și o fată, dar dacă n-am ce să fac? Mi l-a dat în schimb Dumnezeu pe Nicu.

— Te-ajuți cu el, nu zic, dar tot nu ca și cu o fată.

— E mai bun decât o fată. Știi tu, vecină, ce-i băiatul ăsta pentru mine? E mâna mea dreaptă!

— E săritor, nu zic, îl văd și eu. Dar tot nu-i ca o fată. La mâncare, la spălat haine, la tors, la cusut tot singură rămâi.

Nicu parcă i-ar fi ghicit gândurile rele ale vecinei și, după ce trecu de opt ani, mamă-sa se trezi într-o seară cu el cu furca în cingătoare și torcând.

Izbucni în râs.

— Numai asta ar mai trebui, Nicule! Dă-o focului de furcă, nu-i pentru băieți.

Vorbind se apropie de copil, se uită la tortul de pe fus, – ajunsese rotofei fusul – și zise mirată:

— Păi, nici nu torci rău, Nicule!

— De ce să nu torc bine? Că nu-i cine știe ce lucru mare. Dumneata nu prea ai vreme de tors, dar eu am destulă.

Măriuța lui Nistor n-a mai zis nimic, copilul a tors tot mai bine, până când ghemele lui nu se mai cunoșteau dintrale mamei sale.

— Am spus eu că tu ești mâna mea dreaptă, Nicule, și n-am greșit, zicea Măriuța bucuroasă, numărând ghemele. Dar la vecine nu s-a lăudat niciodată cu isprava asta a lui Nicu.

Era mâna ei dreaptă în multe lucruri și sărea bucuros oriunde putea să-i fie de ajutor mamei sale. Era mereu atent, cu ochi după ea, și ajunsese să-i cunoască toate dorințele, numai din privirea ochilor ori dintr-un semn.

Tatăl său și frați mai mari se mirau văzându-l că se pricepe la atâtea lucruri, dar nu-i spuseră o dată o vorbă de laudă: ce făcea el era lucru pentru fete, nu pentru feciori.

Dar mamă-sa le zicea adeseori:

— După voi eu n-am nici un folos. Cine mi-e de folos e numai Nicu. El e mâna mea cea dreaptă, așa să știți! Lui Nicu îi părea bine când o auzea pe mamă-sa vorbind așa și se străduia să-i fie și mai mult de ajutor.

Mila și dragostea asta față de ea, Măriuța nu o simți, nici nu o văzu la nici unul din copi i săi, nici la cei peste zece ani, nici la cei sub zece ani. Însuși tatăl lor era de credință că asta-i rânduiala femei în lume, să aibă mereu copi mici și să facă treburile casei. Nu s-a gândit o singură dată ce mare greutate și chin era pentru nevastă-sa spălatul atâtor rufe, după atâta liotă de om. Nici el, nici feciorași lui, cu care lucra la câmp, nu se gândeau ce viață întunecată duce femeia acasă.

Numai în Nicu se trezise simțul milei și al dragostei în măsura în care se arăta și greul vieți ei și datoria lui de-a-i veni în ajutor.

Și într-o bună zi se apropie în tindă de ciubărul în care fură opărite hainele și începu să le zolească. Mamă-sa era la o vecină, cu cel mic și cu furca. Ieșise să mai afle și ea ce mai este în lumea asta.

Nicu privise de multe ori cum spăla mamă-sa rufele. Întâi le zolea în leșia din ciubăr, apoi le ducea la fântână și le bătea cu maiul, și pe urmă iar le spăla cu săpun în apă curată.

El era la întâia lucrare, la zolitul în leșie.

Dar începură să-l usture în grabă mâinile, tăiate de leșia tare. Totuși nu se dădu bătut și lucră mai departe. Greu lucru! Numai acum vedea el cât e de greu. „Săraca mama”, își zicea el, simțind o mare înduioșare.

Când veni lelea Măriuța, dădu peste el la ciubăr.

— Nu! Asta nu, odată cu capul, Nicule! Nu, dragă, nu! Lasă-le la păcate de haine. Ăsta-i lucru greu!

Ea-l trase de lângă ciubăr, îl îmbrățișă, îl sărută, și deodată izbucni în plâns.

— Săracul meu copil! suspină ea. Vrea să mă ajute și la spălat. Săracul meu copil! Și plângea să nu mai isprăvească. Nicu o privea mirat. Pentru ce se întristase așa de tare? Ce o doare, că parcă o durea ceva.

— Ce te doare, mamă? o întrebă el într-un târziu, punânduși mâna arsă de leșie pe mâneca mamei sale.

— Ce te doare?

Inima! Inima mă doare, Nicule.

Încetă din plâns și începu să-l sărute pe Nicu cu patimă.

Dragul meu! Mâna mea cea dreaptă!

SERI SENINE.

Pe la începutul lui iulie se mistuiră către miazănoapte și cei din urmă nourași albi, zdrențuiți, ce se mai zăreau în înaltul cerului, și încremeni peste lume o seninătate s-o tai cu toporul. O vreme nopțile mai scuturară rouă, apoi secară și ele. Un răstimp serile mai adiară boare adusă cine știe de unde, pe urmă se puseră și ele fierbinți, ca de pe pustiuri de nisip.

Începuse secerișul și oameni soseau seara tot mai zdrobiți acasă. Mulți începură să se culce afară pe prispă, sau chiar în grădini, căutând pretutindeni răcoarea unde s-ar putea odihni mai bine. De altfel, în toate verile, în toiul căldurilor, dormeau mulți afară.

În vara asta însă poate satul jumătate căuta oleacă de răcoare prin grădini.

De vreo doi ani, băiatul cel mic al lui Dumitru Linii, Ioniță, se tot ruga de tatăl său să-l lase și pe el să doarmă afară, cu ceilalți frați mai mari, când începeau căldurile dogoritoare. Tatăl său avea același răspuns:

— Ești încă prea mic. Las’ că vei avea tu vreme să dormi și afară!

Ioniță nu dorea să doarmă afară pentru că l-ar fi omorât năduful de peste noapte din casă. El nu știa dacă-i cald noaptea ori nu, pentru că de cum punea capul pe perină, până-l trezea mamă-sa, dimineața, dormea tun. Pentru altceva îl ruga mereu pe tatăl său, dar nu-i spunea nici lui. Ioniță înseta să vadă o dată cerul întreg înstelat, și nu așa, câteva stele, cum vedea pe fereastra de lângă patul lui, până nu-l copleșea somnul. El auzise pe tatăl său vorbind de „puzderia de stele”; știa ce e puzderia, își închipuia oleacă cum ar fi „cerul puzderie de stele”, dar el voia să vadă cu ochii lui.

Anul acesta fu mai norocos. Nu mai era nici o primejdie să răcească, chiar dacă ar dormi descoperit, după ce încetase să mai pice roua și să adie oleacă de boare.

Ioniță nu se sătură nici de jumătate la cină, în seara aceea, atât era de luat de gândul că va dormi la noapte afară.

Frați mai mari nu fură prea bucuroși că-l vor avea tovarăș, pentru că părinți li-l deteră pe Ioniță în grija lor.

Cum să-l îngrijească? Ei, dacă adormeau odată, cum erau rupți de oboseala zilei, ce mai puteau ști de copil? Cum să aibă grija să tragă țolica pe el, când se va descoperi?

Ioniță nici nu se culcă afară cu gândul să doarmă, el voia să vadă cerul înstelat-puzderie, altceva nimic. Până la cină era tot prin curte, pe la portiță,

cu alți copi, nemaisăturându-se de joc, și în vremea asta văzu el câteva stele pe cer, ici și colo, rare de tot, aruncate parcă din prăpastie. Era una mică, numai cât o scânteie, care se ținea tot după lună tare aproape de ea. Într-alte seri văzu mai multe și mai dese, până ieșea luna, când se ascundeau toate din jurul ei. Luna o văzuse sub mai toate formele și mai tare-i plăcea când era numai cât o secere de argint, și când era plină și străvezie, subțire s-o tai c-un fir de păr.

Strigase și el destul cu alți copii pe la portițe:

— Lună, lună nouă, Taie pita-n două Și ne dă și nouă.

Și-un pahar de vin Să ne veselim.

Dar stelele abia de-acum le va putea vedea bine.

Își întinse și el ca și frați lui, peste iarba rară, o pătură, se acoperi cu o țolică ușoară.

La cap avea o perină plină cu otavă proaspătă, căci mumă-sa nu-l lăsa să aducă perina din casă. Se întinse pe spate, în vreme ce frați săi se puseră pe o latură.

— Vezi și adormi în grabă, măi Ioniță. Să nu-ți fie frică dacă vom adormi noi mai întâi. Tot lângă tine suntem.

— Nu mi-e frică, bădiță Vasile! Doar suntem în grădina noastră. Da’ eu vreau să văd stelele.

Poate vrei să le numeri?

Dumneata le-ai numărat?

— N-am putut, c-am adormit. Vezi, poate le poți număra tu, să ne spui și nouă.

Ioniță zâmbi în sinea lui: le va număra, dar nu-i va spune nimănui câte sunt. El știa a număra până la o mie, și chiar mai departe.

Era în clasa a doua a școli din sat. Dar de ce să le spună și lor câte sunt? Las’ să le numere și ei, să nu adoarmă așa în grabă!

Ioniță se miră de la început de-un lucru: cât își înfipse privirile într-un rotocol al cerului, pe lângă stelele văzute la început, se iveau mereu altele, nevăzute mai înainte.

Clipeau tot mai dese, tot mai mărunțele, izvorând parcă dintr-un fund neguros. Păreau la o vreme așa de multe, încât nu mai încăpeau una lângă alta. Unele se stingeau mereu și iar se aprindeau, și unde se vedeau ele cerul părea că cerul se înfundă tot mai departe.

Și până încremenea privind într-un rotocol al cerului, în alt cerc, când își muta ochi acolo, vedea mirat că sunt cu mult mai dese stelele și steluțele

cele numai cât niște ținte, decât fuseseră înainte când se uită în partea aceea de cer, iar când privi în toată libertatea bolta întreagă – la vreun ceas de când stătea întins pe spate – își zise înfiorat:

— Da! e cerul puzderie de stele, cum zice tata! Nici poveste să-i vină somnul! Abia de acum va vedea el bine ce-i în cer!

Liniștea grea căzuse peste toate și îmbrăcase lumea ca un zăbranic nevăzut.

Părea a coborî din văzduh, poate dintre stele, și uneori îi țiuia lui Ioniță în urechi. De la o vreme îi păru că o mână nevăzută a semănat în aer, până sus, o altă puzderie, care nu se vedea, ci se auzea. Trebuia să fie o ploaie de cântece mărunte de greieri venită de departe.

Lângă el frați lui respirau adânc. Se auzea și răsuflarea vitelor ce zăceau în curte.

Ioniță privea întins cerul. Văzu iar că stelele nu-s pe-o formă de mari, nici de strălucitoare. Unele erau ca cioplite în dungi din care împroșcau raze ascuțite, clipind mereu; altele erau mici, cât niște degetare de argint, care nu trimiteau raze; altele parcă erau numai puncte de negură, care se vedeau pe-o clipă și iar se ascundeau. Ioniță urmări mai multă vreme o stea mai mărișoară, ce bătea în roșu, apoi pe alta care lumina verde, pe altele care parcă s-au adunat la sfat, în câte-un mic și frumos pâlc, iar altele se înșiraseră în lini și figuri.

Da! Ce vede el acum cu uimire trăbă să fie Carul mare, pe care i l-a arătat de câteva ori tatăl său pe cer, dar pe care el atunci nu l-a putut descoperi între celelalte stele. Da! El trăbă să fie. Uite cele patru roți, uite ruda strâmbă cu cele trei stele! Stele mari și luminoase, roțile mai ales trei, și destul de departe una de alta.

Seamănă cu un car cu ruda strâmbă, dar cu un car gol, nu cu unul la care sunt înjugați boi.

Dar acolo, sus de tot, în adâncul cel mai depărtat, pâlcușorul acela de ținte de argint să fie Cloșca cu puii? Și pe aceea i-a arătat-o într-o seară tatăl său, dar el atunci nu a putut-o descoperi. Ea trăbă să fie, numaicât și Cloșca nu-i mai mare decât puișori ei.

Multă vreme s-a uitat Ioniță, întins în fundul bolți, la brâul lat de negură chindisit cu steluțe și cu ținte, și care de la un loc se desface în două ramuri; un drum care taie bolta în două, și despre care știa de la tatăl său că e Calea laptelui. Lui Ioniță i-a plăcut de mic cerul înstelat, și tatăl său, când a văzut că-i place, i-a spus unele lucruri despre stele.

De ceea ce s-a mirat mai mult atunci Ioniță, a fost de unde știa tatăl său cum le cheamă.

Dar acum nu se mai mira. El se lămuri de mult: d'apoi de unde știm noi cum cheamă soarele, luna, luceafărul? Știm și gata!

Ceea ce văzuse când privise mai îndelungat în același cerc de stele – cum răsăreau tot altele și se îndeseau – descoperi acum pretutindenea, în Calea laptelui, oriunde-și arunca și-și ținea mai mult ochii într-un loc: adevărate roiuri de albine de argint, fumuri unele, ca și când nici nu ar avea fi nță.

Somnul nu se apropia de el. Fusese așa de însetat să vadă cerul noaptea, cerul întreg, cerul puzderie de stele, cum zicea tatăl său, încât nu se mai sătura să-l privească.

De la o vreme simți că s-a răcorit puțin aerul, părea că s-a subțiat. Acoperit cu țolica, nu-i era răcoare: se descoperi până la brâu și respiră adânc! Ușor se simțea! Abia acum își dădu seama ce năduf a fost în aer mai înainte. Oare în toate nopțile a fost așa? Și în casă, unde a dormit până acum, tot așa cloceală a fost? De aceea ieșeau cu toți să doarmă afară? El n-a știut, n-a simțit nimic.

Cum să știe dacă adormea butuc, cât ce punea capul pe perină!

Ioniță cerceta mereu bolta cerului suflată de puzderie de stele. De câte ori privea într-o parte, îi părea că n-a mai văzut-o până acum.

Era mereu nouă, parcă tot cu alte stele.

Să le numere?

Un zâmbet larg i se risipi pe față! Ce prostie să creadă că poate număra stelele!

Asta a înțeles-o îndată ce s-a întins pe spate și a văzut cerul înstelat deasupra lui. Să ști număra nu până la o mie, ci fără sfârșit, și tot nu ai putea să afli câte stele-s pe cer. Și cum să le numeri, când pe fiecare clipă unele răsar, altele se ascund? Dreptate avea bunică-sa când zicea: „Cine poate spune câtă-i frunză în codru, cât nisip în mare și câte stele-s pe cer? Numai prostul se poate lăuda că știe!"

Prostul, da!

Dar frate-său încă nu-i prost, dacă i-a cerut să-i spună și lui dacă le numără?

— Nu-i prost bădița, a glumit, de bună seamă! își zise tot el.

De atâta vreme întins pe spate, parcă înțepenise, deși-i părea că el nu mai este în trupul acesta mic și țeapăn, de sub țolică, ci se împrăștiase în

văzduh.

Deodată tresări speriat: cocoșul lor cucurigă de undeva, tare aproape. Apoi, după el, altul și altul, din toate părțile satului, împânzindu-se în văzduh, un glas mai subțire, altul mai gros, altele cu răsunet în gușe: și, ținându-se după cei mari, cocoșei din primăvara asta trâmbițau și ei subțire și scurt, ca și cu niște jucări, încât lui Ioniță îi veni să râdă.

Știa el că la miezul nopți și în zori cântă cocoși, dar nu știa ce vesteau acum: dimineața sau miezul nopți?

El nu-și mai putea da seama, se simțea oleacă zăpăcit, apoi în scurtă vreme începu să caște și adormi buștean.

Când se trezi dimineața târziu, frați lui nu mai erau de mult aici.

Se duse în casă, flămând ca un lup.

— Vezi și te spală întâi, îi spuse mamă-sa când îl văzu că dă năvală la blidul cu lapte și cu mămăligă de pe masă.

— Ei, acum te-ai săturat de stele?

Ioniță nu răspunse, dădu repede cu oleacă de apă pe la ochi și se apucă de treabă la masă. Toți ceilalți mâncaseră de mult.

Nu ți-a fost frig afară?

Nu. Ce frig?

Da' către ziuă s-a răcorit puțin.

— Nu știu, dar am fost acoperit cu țolica. La noapte iar mă culc afară.

— Nu ți-a fost destul? Te vei culca în casă, unde ți-e locul. După cină, Ioniță se puse pe plâns și nu se liniști până ce nu-i vorbi tatălui său.

— Lasă-l să se culce afară, tu muiere, nu-ți mai bate capul cu el. Din Ioniță ăsta și așa păcurar vom face și păcurarii dorm tot sub cer. Lasă-l să se obișnuiască de pe acum.

Și cât a ținut secetea, Ioniță s-a culcat tot afară, minunându-se mereu de cerul bătucit cu puzderie de stele. Dar acum nu mai auzea cântatul cocoșilor, nici de miezul nopți, nici de dimineață, adormea curând, alăturea de frați săi.

BOURELUL.

De nici o vietate nu se miră Sandu ca de bourel, cum îi spuneau în satul lui la melc.

Minunate erau toate gângăni le de prin iarbă, din grădina lor, de la puzderia furnicilor din mușuroaiele răscolite cu un băț, până la cosași verzi, care zboară zbârnâind de la picioarele lui, fac un arc în cer și iar se lasă în iarbă. Frumușică era și gâza lunguiață, cu aripi tari, tivite cu alb, cu două fire de cornițe subțiri ca ața, care, dacă o luai în mână, făcea: „Seceriș-seceriș”. Oameni spuneau că vestește apropierea secerișului. Îi plăcea cum o târăia gros pe nas, ca popa lor în altar, bondarul rotund și greu, îmbrăcat în catifea neagră, cu niște puncte galbene pe la urechi.

Fluturi ca fluturi, nu pune mare preț pe ei.

Parcă se împiedică mereu în aer cu aripile mari și moi, și zboară fără nici o rânduială.

Dar gâzele cele mărunte de prin iarbă, cu aripi vârtoase, poleite în atâtea culori, unele care se luptă să treacă un fir de iarbă, îi iau mereu ochii lui Sandu.

Vorbă să fie! Îi plac lui și gândaci verzi de pe floarea albă a bozilor, și cei blonzi din april, și cei mai cafeni și mai mari din mai, care umplu serile aerul, cu zborul lor ce se încurcă și se descurcă mereu, și chiar rădașca, gândacul cel mai mare, aproape cât o păsărică, cu coarne lungi, dințate, în care poate rupe un gătej uscat, dar care se rătăcește rar prin sat, ci se ține prin stejarii pădurilor.

Tot ce se mișcă și-i viu îi place lui Sandu.

Adică nu chiar toate vietățile. Râmele ce se târâie pe pământul moale, după ploaie, nu-i plac, și trece pe lângă ele ca și când nu le-ar vedea, dar le vede și-i scârbă; de șerpi i-i frică, dar nu prea are unde-i vedea, iar pe broaștele cele holbate nu le poate suferi, prea seamănă la cap cu femeile bătrâne.

El se uită, privește cu băgare de seamă tot ce vede viu, și, de la o vreme, nu se mai miră așa de tare, ca atunci când le-a văzut întâia oară. Începe să le cunoască.

De bourel însă nu se mai poate mira destul, oricât de adeseori l-ar vedea. Pentru Sandu, bourelul e ciudățenia lumi. Unde mai poate fi o asemenea vietate?

Primăvara prin buruienile uscate din grădina lor, găsește multe scoici de bourel, dar sunt goale. Le adună și le dă frățiorilor mai mici, să se joace cu ele. Soră-sa, Măriuța, pe cele mai mici le înșiră într-o ață, găurindu-le cu acul, și le pune, în loc de mărgele, la grumaji. Câte o scoică se sfarmă la împunsul cu acul, în care are arnici roșu, dar nu-i nici o pagubă, îi aduce el altele, sunt destule prin iarba uscată de lângă gardul grădini.

El le ridică mereu, ușoare ca o coajă de ou, și tot adună, poate tot va afla vreuna cu bourelul înăuntru. Dar caută zadarnic: toate sună a gol. Unde vor fi boureni din ele?

Dacă-i casa lor, pentru ce au părăsit-o? Și ei unde sunt acum? Unde au iernat?

Mai târziu, când crește iarba și buruienile năpădesc grase și înalte pe lângă garduri, iată că vede unele scoici mișcânduse. Se pune buburuz și se uită cu băgare de seamă: e bourel de bună seamă! Iată-i cornițele!

Iată-i trupul moale, chiar ieșit bine din găoace. Se târăște încet, parcă mai mult stă pe loc și pipăie mereu înainte cu cornițele care au la capăt un sâmbure mic, negru, ca o picătură, ca gămălia unui ac. Dacă încerci să-l atingi cât de ușor, c-un firicel de iarbă, cornițele i se sug repede, și trupul se trage în găoace. Acum îl poți lua în mână, nu mai mișcă nimic, nu se mai vede nimic. Găoacea e grea și rece.

Dacă-l pui în iarbă și o vreme nu te mai atingi de el, iar își scoate întâi cornițele, tot pipăie și le lungește mereu, și apoi iese și o parte din trupul sur, moale și cleios, și începe a se târî, lăsând în urma lui o potecuță alburie.

Își duce casa în spate, scoica alb-vineție.

Sandu nu poate ști cât mai este în găoace din trupul bourelului. A încercat el de mai multe ori să-l scoată, să vadă cât e de lung, dar melcul s-a tras cu putere mare în scoică, lunecându-i printre degete. Ce rece era și cum s-a umplut pe degete de mâzgă! Dac-a văzut așa, n-a mai încercat. Mai bine să se uite cum își scoate cornițele și cum se târâie iar.

N-are ochi, nu are glas, nu ști ce mănâncă, n-are picioare și, totuși, e și el o vietate. N-are nici un oscior în trupul lui, numai căsulia-i tare. Oare cum și-o face? Ori intră în vreuna goală? Dar pe cele goale nu ei le-au făcut?

Ce-i mai place lui Sandu, la melc, sunt cornițele. Tare seamănă cu cele ascuțite ale unei vițelușe de-a lor. Și cum simt de iute orice atingere. Parcă ele călăuzesc pe bourei în drumul lui.

Și iată și ciudățenia cea mai mare: un pui de bourel, numai cât un nod, și el cu o părere de căsulie în spinare și cu niște cornițe, minunăția lumi! Mai sunt și astea cornițe?

Ceva mai gingaș n-a văzut Sandu de cându-i el. Și pipăie și ele, și simt, căci la orice atingere de-un firicel de iarbă se trag repede.

Cine a mai văzut asemenea ispravă? Îți vine să râzi, dar te cuprinde și o jale când vezi că un neputincios ca el a și pornit singur în lume. Puișori de găină îi apără și-i hrănește cloșca săptămâni de-a rândul; cei de rândunică, din cuibul de sub streașina casei lor, stau frumos cu capetele pe marginea cuibului și deschid toți ciocurile, când aud de departe încă ciripitul mamei lor. Rândunica, într-o clipă lasă hrana ce-o aduce, încă din zbor, în ciocul tivit cu galben al unui pui. S-a uitat el bine Sandu: deși toți pui țin ciocurile deschise, pasărea cu coada-n foarfecă nu greșește niciodată: nu dă de două ori dup-olaltă la același golaș.

Așa se îngrijesc viețuitoarele de pui lor.

Dar de puiul de melc nu poartă nimeni de grijă, și, așa de mic și neputincios, e lăsat de capul lui în lume. Ce rânduială va mai fi și asta? Sandu nu crede că e o bună rânduială.

Tot urmărește mișcarea înceată a nodului viu – cu căsuță cu tot nu-i mai mare ca un nasture mic – și îi vin în minte niște vorbe auzite de la copi mai mari:

— Bour, bour, bourel, Scoate coarne de vițel Și te du la Dunăre Și bea apă turbure.

Alți încep așa:

— Bourel, bourel Scoate coarne de vițel.

Sandu le știe într-amândouă formele. Dar nu știe ce-i, nici bour, nici Dunăre. Înțelege atât că bourelul la cornițe seamănă cu vițelușa lor și că, dacă îl mână să bea apă din Dunăre, asta trăbă să fie o apă. Dar unde o fi, pârâu ori vale, cum să meargă bourelul pân-acolo? Și apoi, bea el apă? Cu ce să bea?

N-a văzut să aibă gură!

Fi nd așa, cum să nu se minuneze Sandu de melc mai mult decât de toate viețuitoarele ce le cunoaște?

El încă n-a văzut nici arici, nici broască țestoasă. Pe la ei nu s-au pomenit broaște țestoase, arici erau, dar rar se arătau, și numai seara târziu, când el dormea.

I-au spus copi i mari care umblaseră la școală ce sunt aceste viețuitoare, că dascălul li le-a arătat și în chip, și că își duc și ele casa în spate. Broasca țestoasă are crescută în spate o scoică tare osoasă, ariciul o piele groasă, în care sunt împlântați sute de ghimpi ascuțiți ca spini, și că la primejdie se adună și una și altul sub adăpostul din spate, încât nu se mai vede nimic din trupul lor. Dar cele două viețuitoare au și picioare, și gură, și ochi, ba broasca țestoasă are și coadă.

Sandu a încercat să-și închipuie vietățile din carte, de care îi vorbiseră copi i, dar nu putea face nici o asemenea cu bourelul: bietul de el era și mic, și fără picioare, și fără ochi și gură. Apoi avea cornițe, iar acele nu aveau.

Rămânea cu ceasurile să se uite la bourei.

Văzu că-s de toate mărimile, de la pui aceia plăpânzi până la melci mari, cu trupul sur, învărgat parcă, și cu grumaz vânjos, care-i aducea aminte de grumazul taurului din ciurda de vaci, când venea seara de la păscut, tot boncăluind și sucind capul vânăt, cu coarnele țepișe.

Hei! De unde să știe Sandu că pe vremuri, prin munți și pădurile bătrâne de pe la ei, trăia un bou sălbatic, căruia bătrâni îi ziceau b o u r, că și copi i de român din vremurile acelea au trebuit să cunoască fiara din codru, să vadă cum are coarnele, pentru a asemăna cornițele bourelului cu coarnele ascuțite și țepișe ale bourului!

Iată, poate va învăța la școală că azi numele de bour n-a mai rămas în limbă decât în versurile acestea de joc copilăresc: Bour, bour, bourel, Scoate coarne de vițel.

Ba, dacă-i vorba de ști nța lui Sandu, a rămas și într-o colindă pe care o știe și el, și care zice:

Colo jos, la mândru loc, Este-un strat de busuioc Cu cărarea prin mijloc, Da’ cărarea cine-o face? Da’ o fiară împungace, Un bour Cu părul sur, Cu copite potcovite, Cu coarnele-ntr-aurite.

Da’ în coarne Ce vezi, Doamne? Galben leagăn de mătasă Pentru Sora cea frumoasă.

El la colindat punea totdeauna în leagăn pe soră-sa cu numele Sora. Dar alți colindători, alți copi care știau colinda, puneau alt nume, pe al unei surori, pe mamă sau chiar pe bunica, dacă voia colindătorul să se pună bine cu bătrâna, să-i umple buzunarele cu nuci și cu mere.

Sandu se miră el de multe câte le vede la ei în grădină. Se miră mult și de niște furnici, cărora le cresc aripi și zboară, și de săculeți albi ce se împrăștie când scormonește în unele mușuroaie. Se reped ca pipăruși

furnicile la saci de trei ori mai mari și mai grei decât ele. prind cu gura și aleargă cu ei.

Dar cele care au aripi se-nțelege că pot și zbura! Când le vor fi crescut? Asta nu-i treaba lui să știe. Vorba e că au! Dar cele care duc săculeți au gură cu care te și mușcă, și se opintesc din piciorușe la povară.

Dar bietul bourel? Ce vietate va mai fi și el: fără picioare, fără gură, fără ochi, fără glas. Numai cornițele-s de el!

Și toate viețuitoarele pot fugi din culcușul lor, când e primejdie, numai bourelul nu se poate despărți de culcușul lui.

SFÂRȘIT